John Carter Brown
Library
Brown University

DE EXTREMO
DEI IVDICIO, ET INDORVM VOCATIONE
LIBRI II.

Authore *IOAN. FREDERICO LVMNIO.*

DEVTERO. XXXII.
Iuxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora.
MATTH. XXIIII.
Et niſi breuiati fuißent dies illi, non fieret ſalua omnis caro.
MARC. XIII.
Videte, & uigilate, & orate, neſcitis enim quando tempus ſit.

BIBLIOTHECAE PASSIONEAE

VENETIIS,
APVD DOMINICVM DE FARRIS. 1569.

GENEROSISSIMO
HEROI ANTONIO A LA-
laing comiti hoochſtratano, Ba-
roni in Borſſele, Sombreſt
& c. auratæ militiæ,
Equiti.

S. P. D.

SI Tertullus orator, ut in Actis Apoſtolorum eſt, Heros Generoſisſime, uerè dixit Felici præſidi, quod per ipſum Iudaicus populus, in multa pace ageret, & multa corrigerentur, per illius prouidentiam: quanto uerius nos dixerimus, totum illud celſitudinis tuæ prudentiæ ſingulari acceptum eſſe ferendum, quòd uniuerſi Catholici, qui huius ſunt ciuitatis, & patriæ, ea pacis tranquillitate adhuc fruãtur, quæ in tanta rerum & temporũ calamitate, uix ab ullis expectata fuit. Addam & illud, quòd, cùm infeſtus, acerq; fidelium hoſtis nõ ſolum rempublicam Chriſtianã, in hoc occiduo orbe, uariis errorum fluctibus tur-

Act. 24.

bare,ſed & ſubmergere penitus conetur,de
iectis imprimis,& quaſi ſuffocatis præcipu
is noſtræ antiquæ religionis inſigniis:tu te,
Ezech. 13 ueluti murum opponis firmisſimum, pro
1.Timo.3 domo Iſrael, quæ Paulo teſte, eſt eccleſia
Dei uiui,columna & firmamentum uerita
Iudith.15 tis. Quapropter ſi hoc iure uidua Iudit lau
dari meruit apud ſuos,quòd poſtpoſito ho
neſtatis & ſalutis ſuæ periculo, Holopher-
nem peremit:Bethuliam ab anguſtiis ſuis,
quas ex obſidione acceperat, liberauit, tu
certè cumulatiori laudis præconio dignus
cenſendus es apud omnes, qui pridem,nul-
lam perſonæ tuæ rationem, nullum uitæ re
ſpectum habens, ſed diuino fretus auxilio,
templum illud quõdam ſanctum quò tunc
ſacrilegorum turba irruerat, ingreſſus es,
uindicaturus illatam ibi & Deo, & eius ſan
ctis iniuriã. Quod, ſi tui generoſi animi cõ
ſtantia,& zelus purè Catholicus, tum nõ fe
ciſſet, non ſolùm hoc nobilisſimum totius
Europæ emporium, ſed uniuerſus inſuper
Brabantiæ ducatus, cum adiacentibus pro
uinciis,de ſua pace,& fide periclitaturus ui
debatur. Hoc omnium piorũ uoces ſonant,
hoc oĩum ora teſtãtur. Inſultet clã aduerſa
rius,& in angulis ſuis obganniat: mutet Iu
ſtitiæ nomen in tirannidem: conſtantiam
pertinaciam fingat, fidem dicat errorem:

nos, qui uero Catholici nominis titulo inſigniti ſumus, & triumphantis crucis gloriamur uexillo, tuam fidem, conſtantiam, zelum & prouidentiam, nunquam celebrare ceſſabimus. Si Moyſes filios Leui manus ſuas Domino conſecraſſe dixit, poſtquam ipſo iubente, uiginri tria millia hominum, qui uitulum adorabant, occiderunt, crimē ne erit dicere, quòd Dei miniſter, uindex in iram ei, qui male agit, & qui non ſine cauſa gladium portat, perfidorum & ſacrilegorum puniendo audaciam, bonorum laudē & cæleſtem benedictionē nō promereatur? Os diuinum mentiri nō poteſt, nec fallere, quod mira quadam uerborum opulentia, id, quod caſtisſimus Phinees perpetrarat, commendauit; qui zelo diuino contra eos, qui peccabant, commotus, auertit irā Dei à filiis Iſrael: & ob id, dedit illi Deus pacē fœderis ſui, & pactum ſacerdotii ſempiternū. Nunc prætermitto Heliam, qui non ſine laude quadringentos Baal ſacrificulos, cū in ſui erroris perſiſterent opinione, ad torrentem Ciſon interfecit: Samuelem, qui Agag pinguisſimū, eo quòd filiis Iſrael aliquādo reſtiterat, manu propria corā Domino, in fruſta concidit: Dauid regē, qui nuncium, quòd Saulem Chriſtum Domini occidiſſet, dicentem, ſtatim percuti iusſit. Cùm

Exod. 32 · Rom. 1 · Num. 25 · 3. Reg. 18 · 1. Reg. 15 · 2. Reg. 1

2. Reg. 6: Oza manum ad arcam Dei extenderet,eáq;
tenere uellet, ne bobus calcitrãtibus,in ter
2.Par. 26 ram decideret,percuſſus eſt à Domino. Et
Ozias rex ingreſſus in templum,ut incẽſum
adoleret, quod ſolis competebat ſacerdoti
bus,punitur à Deo, & in fronte lepra infici
tur.Vt Oza ſedulus & multum officioſus er
ga arcam,non ſolum non reprehendi,ſed &
laudari debuiſſet,ſi nõ ſtatim ſubſecuta pu
nitio, quod temerarius fuerit,declaraſſet :
ita & Ozias rex thurificans Deo odorem
ſuauitatis,expers criminis uiſus fuiſſet,niſi
immiſſa in frontem ipſius lepra teſtaretur,
quòd non placaret Deum, ſed offenderet.
Daniel. 5. Balthazar rex Chaldæorum facto conuiuio
optimatibus ſuis,cûm eſſet temulẽtus, præ
cepit afferri uaſa aurea & argentea, quæ
quõdam pater eius Nabugodonoſor, de tẽ
plo,quod Hieroſolymis erat, aſportauerat
ut biberent in eis rex &optimates eius:uxo
res eius & cõcubinæ. Qui paulò pòſt ex mi
raculo ſimul & prodigio,quod manus ſcri
bens in pariete è regione luminis exprime
bat,conturbatus plurimum & deterritus,
eadem nocte interiit.Si ergo iniquum eſt,
nõ dico uindictæ cupiditate,ſed diuinæ iu-
ſtitiæ &pacis communis conſeruandæ zelo
animaduertere in illos,qui ſacrilegii crimi
nis rei ſunt;qui mentis quadam furia incen

ſi,templis,aris,& imaginibus uim inferũt; qui per fas & nefas ſacrum ſimul & propha num inuadunt abripiuntq́; , iniquus fuit Moyſes : iniquus Phinees : iniquus Samu-el : iniquus Dauid : iniquus Helias : quin-etiam (quod abſit) iniquior eſſe & De us, qui Ozã non rapientem arcã,ſe ſuſtentã tem percusſit:regem Oziam non deſtruen-tem altare aut uiolãtem , ſed thus iaciẽtem puniuit:regem Balthazarem uaſa templi ſa cra, non pedibus terentem , non flammis tradentem,ſed bibentem ex eis , & ita pro phanantem occidit.Hæc propter illos , obi ter diximus , qui iudicium & iuſtitiam in eos fieri nolũt, quorum ipſi,aut terroribus fauent,aut peccatis communicant:qui do-minationem ſpernunt:maieſtatem poteſta tis,quæ à Deo eſt,blaſphemant:qui uenerã-da antiquitatis decreta,& uſu perpetuo ac diuturno,ab omni populo & in omni loco , approbata abiiciunt, & ſuas erroneas noui tates ſtatuere uolunt. Quod(pro dolor)ma lum,quantas rerum mutationes inuexerit, in utriuſque ordinis , tam prophani quàm ſacri,Principes : quantas in Chriſtiana pro feſsione tempeſtates excitauerit, teſtis no-bis eſt magna pars orbis. Videmus ne Ger-maniam,olim & opibus & uiribus floren-tisſimã,ob id,quod antiquæ fidei olim im-

Pſal. 118.
In epiſt. Iudæ.
2. Petr. 2.
Rom. 13.

bibitæ deſeruit religionem, & nouitatis er rorem recepit, debilitatã, deſtructam, ſubuerſam? Quid nunc de Anglia? quid de Scotia referam? quũ Chriſtianisſimum Galliarum, regnum, tam acerbas perfidiæ ſuæ pœnas luerit, ut uel ipſum ſolum cæteris Chriſtianitatis prouinciis, & exemplo, & documento eſſe posſit, quod nihil dementius, nihil exitialius, nihilq; horribilius ſit, quàm antiquitatis ueſtigia deſerere; unitatis uincula disſipare: quã Catholicorum Patrũ nõ in hærere decretis, ſed quibuslibet ſpiritibus redere: quã uniuerſalẽ Eccleſiã toto orbe diffuſam, ant priuata oppetete erroris perfidia, aut peruerſis uitæ moribus abnegare. Hoc ſi ante annos paucos, ciues Antuerpienſes potuiſſent intelligere, & credere uoluiſſent, nõ tãta rerũ ſuarũ diſpẽdia facerent non tot, tãtisq; calamitatibus concuterentur: ſtaret in ſua pace, & honore reſpublica: maneret integra fides: iuſtitia uigeret: negotia creſcerent mercatorũ, augerentur familiarũ opes: & cũ hilaritate, ſicut dicit & Rom.13. monet Apoſtolus, cui tributũ debemus, tributũ: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorẽ redderemus. At nunc, cùm nec exẽpla uicinarũ regionũ, nec, quæ elapſis his annis pericula paulatim ſenſimus aduẽtare, cautiores nos fecerint;

ſit nutu quodā diuino, ut ex omni loco peſ
ſimi quique & ſceleratisſimi, prædandi ani
mo, in hāc noſtram ciuitatē confluant: ut il
li ipſi cauſſa noſtræ perditionis ſint & erro-
ris, qui ne erraremus & perderemur, in exē
plum nobis propoſiti ſunt. Hinc ergo omnes
iſtæ, quas audimus, & experimur, rerū tur-
bationes non immeritò in nos cadunt, gra
uantque; uel, quia dum licuit, & rei necesſi-
tas poſtulauit, non ſtuduimus ſatis præca-
uere, ne malū pridem in plebecula cœptū,
ſerperet lōgius: uel quia plerique dū ſuis ni
miū indulgēt affectibus, illos potiùs audiē-
dos, eſſe arbitrati ſunt, ſibique imitandos,
quorum doctrina laxior, & conuerſatio
uoluptatibus carnis propinquior eſſe uide
batur. Quāta autem malorū ſit exundatio,
quæ illinc in omne genus humanū effluxit,
nō qui modò adhuc nobiſcum degunt, ſed
qui poſteriori ſæculo, quod noſtrā ætatem
ſequetur, uicturi ſunt, cognoſcēt. Cæterùm,
quia inuictos principū, & multorū nobiliū
Heroum animos, iſta errādi & malè creden
di libido necdū pellexit, firmiter ſperādum
eſt, Deum nobis fore propitiū, qui ſicut to-
tā ſubinde congregationem, ob eorum, qui
præſunt, delictum affligit: ita nō rarò ob uir
tutem præſidentium, parcit & cōniuet toti
us communitatis erroribus. Quo nomine,

Comes generoſiſſ.quum omnia T.C.quæ no ſtræ facultatis ſunt, debeamus (audeo enim dicere, nihil eſſe in nobis; quod ſibi tã proui di ac ſtrennui GVBERNATORIS, ſi uelit, non poſsit, uendicare fidelitas) ingratus eſ ſem planè, ſi quid, in quo tibi gratificari que am, denegarem. Cùm igitur quorundam cõ ſilio, paruum æditurus ſim opuſculũ *De extremo Dei iudicio, & Indorũ uocatione*, à me cõ ſcriptum, & horum temporum infælicitati peropportunum; puto eſſe officii mei, ut ſic uel minimũ faciã gratæ mentis indiciũ, il ludipſum, qualecunq; ſit, C.T. nuncupare. Quod eo quidẽ libentius facio & liberius partim, quod ad id ſuaſores habeam uiros pietate inſignes & doctrina: partim etiam, quod præſagiã laborẽ hũc noſtrũ, apud mul tos gratiorẽ, futurum celeberrimi nominis tui patrocinio. Scio munus eſſe exilius, quã tua uel dignitas poſtulat, uel pro Eccleſia Dei ſollicitudo meretur: ſed quæſo boni cõ ſulas, & gratificandi magis affectũ, quã mu nus ipſum inſpicias precor dominũ Ieſum ut T.C. ſicut nunc eſt doctrina, fide & pieta te ſingulari prædita, ita cõſtantem, creſcen tem, & perſeuerãtem eſſe uelit Eccleſiæ ſuæ. Antuerpiæ octauo Ianuarij, anno 1567.

T.C. deditisſimus

Ioannes Fredericus Lumnius.

PRAEFATIO.

CVm ſcriptura diuina dicat: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in plurib. operibus eius ne fueris curioſus: & Chriſtus reſpondeat diſcipulis de reſtitutione regni Iſrael, interrogantibus; Non eſt ueſtrum noſſe tempora uel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate: & Paulus ſcribat Theſſalonicenſibus: De temporibus autem & momentis fratres, non indigetis ut ſcribamus uobis: ipſi enim diligenter ſcitis, quia dies Domini ſicut fur in nocte, ita ueniet; uereor ne quis audaculum me & temerarium iudicet, cùm in præſenti opuſculo, humanas tantùm coniecturas, & quæ uero ſolum ſimilia ſunt argumenta me compilaſſe uiderit, ex quibus quòd ſupremus mundi dies propè inſtet, oſtendo. Sed abſit ut ego id ſcire, nedum docere, aliisq; communicare præſumam, quod angelis cęlorum ſcire conceſſum non eſt: dicente Chriſto in Euãgelio: De die autem illa, & hora nemo ſcit, neque angeli cælorum, niſi ſolus Pater, Quapropter libens & ex animo fateor noſtrum nequaquam eſſe, noſſe tempora uel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate, nec indigere nos, de temporibus & momentis cognoſcendis, aliquo ſcripturarum certo teſtimonio, quando quidem uniuerſi & ſcimus, & credimus, quia dies

Eccle.3.c.

Act. 1.

1.Theſ.5.

Matth.24

Domini non ſolùm ſicut fur in nocte, ita improui
Lucæ 21 *ſus, uerùm etiam occultus ſicut laqueus: ſubitus ſi*
Lucæ 17 *cut fulgur, clarus ſicut ignis ſuperueniet in omnes qui ſedent ſuper faciem omnis terræ; quæ profecto altiora, & fortiora ſunt, quàm quæ ab humano ingenio maximè licet curioſo ſcrutari, & percipi poßent. Sed tamen hoc diffiteri nec uolumus, nec poßumus. quin omnibus liceat, ſine aliqua ſuperbę pręſumptionis nota, uel etiam abſque diuinæ, et Apoſtolicæ prohibitionis offenſa, ſumma diligentia ac labore iſta omnia in ſcripturis ſanctis indagare, quæ diem Domini extremum, uel iam iam aduentantem pręcurrunt, uel pręſentem eſſe oſtentant: alioqui ſuperuacaneum apoſtolis à Chriſto dictum uideretur. His autem fieri incipientibus,*
Lucæ 21 *ſuſpicite, & leuate capita ueſtra, quoniam appropinquat redemptio ueſtra. Et iterum: Ab arbore*
Matth. 24 *autem fici diſcite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia prope eſt æſtas. Ita & uos cùm uideritis hæc omnia, ſcitote quia propè eſt in ianuis. Si itaque noluiſſet Dominus Ieſus cuiquam noſtrum eße curæ, illa ipſa aut ex ſcripturis, aut ex uериſimilibus rationibus inueſtigare, unde iudicium extremum uel iam quodam modo præſens, uel multum nobis uicinum cognoſcere ualeamus, non utique tanto ſtudio certa prodigiorum ſigna, certa rerum inſenſibilium argumẽta pectoribus Apoſtolorum inculcaſſet, quibus teſtatum eis uoluit, tunc indubitanter ultimum diem*

*inſtare, quando cuncta ab ipſo prædicta adimple-
ri cernerent. Et ob id pro maiore indubitatæ ue
ritatis certitudine, ab arbore fici parabolam eos
diſcere uoluit, ut ſicut hæc, cùm uireſcere & cùm
tenellos ramos expandere foliiſq́; pubeſcere cœpe
rit, æſtatis aduentum prænunciat; ſic illa, dum fie
ri conſpicerentur, regnum Dei, mundiq́; finem in
ianuis eſſe oſtenderent. Nemo igitur temeritatis
neque pręſumptionis eſſe iudicet, ſi, quod monet,
ut ſecuritati & uitæ noſtræ, dum licet, prouidea-
mus, in medium adferatur. Non enim mei eſt pro
poſiti, ex ſanctis Prophetarum & Apoſtolorum
ſcriptis, aliquod certum tempus iudicio futuro de
terminare, quod nec ipſis quidem Angelis conceſ
ſum eſſe didicimus, ſed id agere intendo, ut meip-
ſum imprimis tepeſcentem, languidum, ac in illis
rebus, quæ Dei, meæq́; ſalutis ſunt, nimis frigidum
deinde alios mei, in hac parte non disſimiles, de
graui terrenę ſollicitudinis excitem ſomno: utq́;
animos aut uoluptatibus corporis deditos, aut cu
ris ſęculi immerſos, aut peccatis obnoxios ad con
tinentiam, ad ſobrietatem, & ad pœnitentiæ ſtu-
dium, dum tempus eſt, pręmoneam. Sicut enim (te
ſte Chriſto) factum eſt in diebus Noe, ita erit &* Lucæ 17
*in diebus filii hominis. Edebant & bibebant, uxo
res ducebant & dabantur ad nuptias, uſque in di-
em qua intrauit Noe in arcam, et uenit diluuium,
& perdidit omnes: Similiter ſicut factum eſt in
diebus Loth, edebant & bibebant, emebant & uẽ*

debant, plantabant & ædificabant, qua die autem exyt Loth à Sodomis, pluit ignem & ſulphur de cælo & omnes perdidit: Secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur. Quid igitur magis neceſſarium fuerit hoc infælici ac turbido noſtro ſæculo, quam eos, qui extremum iudicij diem in ianuis eſſe proſpiciunt, totis uiribus ad hoc incumbere, ut populum ſibi concreditum à peccatis abſtrahant, à uanitatibus ſumptibusq́; ſuperfluis abducant, ab erroribus in ueritate catholicæ fidei, aut defendant incautos, aut remiſſos uerbo Dei ſtabiliant; ne fiat culpa paucorum, pœna multorum, dū hi qui præſunt, minus caſtigant, minus increpant, quam merentur, qui ſubſunt, dum delinquūt. Quod cum ſemper fuerit faciēdum Dei ſeruis, nunc multo magis debet, corruente iam mundo, & malorū infeſtantium turbinibus obſeſſo, ut qui cernimus cæpiſſe iam grauia, et ſcimus imminere grauiora, lucrum maximum computemus, ſi iſtinc uelocius aliquantulam animarum meſſem congregauerimus. Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam ſui, non iam ſenectute rerum, ſed fine teſtatur; & nos duces fidelium, curam nullam adhibebimus, ut Chriſtianus adhuc populus à curis rerum labentium ſubtractus, à ruinis, & naufragijs, & plags, et tribulationibus imminentibus ſecurus aufugere poſſit? Si illorum corda intantum obtenebrata fuere, qui olim aut aquarum diluuio, aut incendio Sodomoruui perierunt, propter neceſſarium huma

Cyprian. Serm. 4. đ mortali.

ę uitę ſtudium, cui tamen impenſius inhæſiſſe cre
lendi ſunt, ut nec ſalutis ſuæ rationem ullam habe
re, nec imminentem diuinæ iræ uindictam prævide
re potuerunt: quid minus de Chriſtianis cenſendū
eſt? ſi non ſedulo admoneantur? ſi non reuocentur?
quam quod nec pericula huius ſæculi, ad occaſum
uergentis, inſpicerent, nec animarum ſuarum detri
menta formidarent. Nam etſi ullum retrolapſum
ſæculum uel ederit, uel biberit, nupſerit, emerit, uē
diderit, plantauerit, ędificauerit, debito naturę hu
manæ uſui, neceſſitatique ſeruiens, certè hoc præ-
ſens temporis curriculum, quo nos agitamur, non
neceſſitatem, ſed uoluptatem: nō uſum, ſed luxum,
non communitatis commodum, ſed proprium quæ
rit. Quid enim in emptionibus, in uenditionibus,
aliud audimus, quàm dolos, & multiplices fraudi-
um artes? quàm frequentē abiurandi, peſſimamq;
maledicendi conſuetudinem? Denique in conuiuijs,
in nuptijs, in plantationibus, in ædificationibus
quid cernimus quæſo aliud, quàm carnis ubique
diligentem curam? quàm luxum uoluptatis fomi-
tem? quàm animorum diſſolutionem? quàm faſtum
mundi, hominumque gloriam? Num igitur quiſ-
quam tam cæcus, ſuiq; oblitus eſſe queat, ut ex cer
tiſſimis pręteritorum temporum euentibus, præ
ſentia pericula uidere, & futurorum malorū argu
menta colligere non ſtudeat? Si Dei benignitas in
mundi exordio, uindictæ diſtulit effectum, donec Gen. 6.
feruens peccandi ſtudium, ad ſummum ueniſſet im

Ibid. 18 *pietatis gradum, donec omnis caro eſset corrupta; donec peccantium impœnitentium clamor ad cælum uſque ueniſſet, eorumq́; peccatum aggrauatum eſset nimis; certo nobis certius eſſe debet, quòd eius iuſtitia ineuitabilis, nequaquam hinc in longinquum, extremi iudicij examen dilatura ſit, quando iam eò uentum eſſe uidemus, ut nec peccatorum multitudo creſcere, nec uirtutum dignitas*

Oſeæ 4. *amplius decreſcere posſit. Quis non uidet hoc noſtro ſæculo impleri, quod Hoſee circa extremum iudicij diem futurum præuiderat, quando dixit: Audite uerbum Domini filij Iſrael, quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ. Non eſt enim ueritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium; & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Et quod per*

Mich. 7. Chryſoſt. Homil. 1. ĩ oper. im perf. *Micheam dicitur: Perijt ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt. Cùm autem ſanctus perit de terra; perire debebit & mundus: quia ſancti homines medulla ſunt mundi. Sicut enim arbor, paulatim marceſcendo ſiccatur, cùm in illa medulla deficit, aut ſana non ſit; ſic & mundus præſens*

Eſaiæ 24 *caſurus eſt, cùm ſancti homines in illo deficere cœperint. Eſaias quoque dicit: Disſipatione disſipabitur terra, & direptione prædabitur. Dominus enim locutus eſt uerbum hoc; luxit & defluxit terra, & infirmata eſt. Defluxit orbis & infirmata eſt altitudo populi terræ: & terra interfecta eſt ab*

habita-

habitatoribus ſuis;quia tranſgresſi ſunt leges, mu tauerunt ius , disſipauerunt fœdus ſempiternum. Propter hoc maledictio uorabit terram, & pecca bunt habitatores eius ; ideoq; inſanient cultores eius, & relinquentur homines pauci. An non iſta omnia noſtræ tempeſtati optimè conuenire uideantur? Vnde enim horrenda hæc maledictio , quæ ab annis quadraginta noſtram terram cum incolis deuorat? Vnde ſanguinis tanta effuſio? unde direp tiones bonorum? ciuium inteſtinæ lites ? uagi diſcurſus mercatorum ? unde prophanationes rerum ſacrarum? uiolationes templorum ? monaſteriorū excidia ? niſi quia habitatores terræ tranſgresſi ſunt leges, mutauerunt ius , disſipauerunt fœdus ſempiternum. Audiamus & Ieremiam: Attendi & auſcultaui:nemo quod bonum eſt,loquitur: nul lus eſt , qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo dicens . Quid feci? Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum,quaſi equus impetu uadēs ad prælium. Et propterea eſt(teſte Eſaia)ſicut populus , ſit ſa cerdos:& ſicut ſeruus,ſic dominus eius : & ſicut ancilla,ſic domina eius:ſicut emens,ſic ille,qui uē dit;ſicut fenerator,ſic is : qui mutuum accipit. ſicut qui repetit,ſic qui debet. Quia à minimo uſque ad maximum omnes auaritiam ſequuntur:à propheta uſque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium. Et rurſum Eſaiam : Omnes in uiam ſuam declinauerunt , unuſquiſque ad auaritiam ſuam , à ſummo uſque ad nouisſimum. Repleta eſt enim

Ierem. 8

Eſaiæ 24.

Ierem. 8.

Eſaiæ 56.

Ibid. 2. ca.

Philip. 2. *terra argento & auro, & non eſt finis theſaurorũ eius. Iam non eſt dicere cum Apoſtolo. Omnes, quę ſua ſunt, quærunt, ſed: Nullus ſuis contentus eſt, omnes aliena, omnes illicita, omnes ſuperflua quęrunt. Vtinam cupiditati noſtræ tam ſecurè ſinamus perſuaderi quàm uerè intelligit mentis ratio, quòd natura humana paucis queat eſſe contenta. Non utique tot noctes duceremus inſomnes; nõ tot inutiles animo curas premeremus: nec in tot tantisq́; periculorum fluctibus, propriaq́; uitæ iacturis, ſine periculorum timore uerſaremur. Iam uerò cùm ipſa inſatiabilis habendi cupiditas, uacua ſemper exæſtuet uoracitate, omnia quæ corradit, etſi quàm plurima, tantum neceſſaria iudicat, nunquam credit eſſe ſuperflua. Deinde, quod Chriſtiano homini indignisſimum merito uideri deberet, tunc arctius in primis annis quæſita, pro longioris uitæ ſolatio, ſubſidioq́; recondere incipimus, quando & communis necesſitas moriendi quotidianum cogit expectare diſceſſum, & uiſcerum debilitas multam uictus alimoniam non admittit. O ſtolidam inſipientiam, o mores ethnicos & ſæculum pluſquam barbaricum: Solane fidei profesſione, abſque uitæ Ieſu imitatione, ſaluos nos fore putabimus? Vt quid ille pauper, ſobrius, humilis, & ab omni temporalis ſtudij ſollicitudine expers uixit, ſi non tã uirtutis fructus, quàm fidei cultus ad uitam obtinendam neceſſarius fuit? Fallimur reuera, fallimur, de titulo nominis tantùm,*

fideiq; dono gloriãtes, qui Chriſti pauperiẽ glorio ſam, turpiſſima noſtræ cupiditatis ingluuie abne gare nõ erubeſcimus. Sed qd nos poſt hæc futurũ, quid ſubſecuturũ putamus? Nihil profecto aliud, quã quod de originali mũdo & Sodomis ſcriptũ le gimus: Poſteaquam uidiſſet Deus quod multa ma litia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio Geneſ. 6.
cordis intenta eſſet ad malum omni tempore: & quod omnis caro corrupiſſet uiam ſuam ſuper ter ram; miſſo diluuio, omnibus peccatoribus finem impoſuit. Et Sodomitas homines peſſimos, & pec Ibid. 19.
catores coram Domino nimis, ultio diuina, cęleſti incẽdio, perdidit & deuorauit, propter ſuperbiã Ezech. 16
eorũ ſaturitatẽ panis, abundantiã, otiũ, & quia 2.Pettr. 2
de die in diem animam iuſtam iniquis operibus cruciabant, & quia manum egeno & pauperi nõ Ezech. 16
porrigebãt, ſed faciebant abominationes, quarum clamor multiplicatus ad cęlum uſq; aſcendebat, Geneſ. 19
teſtante Deo: Deſcendam & uidebo utrum clamo rem qui uenit ad me, opere cõpleuerint, an non eſt ita, ut ſciam. Quid? an uindictam Dei, qui non mo do eiſdem delictis, ſed etiam grauioribus iram ip ſius meruimus; nos euaſuros putabimus? Certè nõ euademus: nam hæc (ſecundum Commentarium qui Ambroſio aſcribitur) ideo facta noſcuntur 1.Cor.10
circa retributionem illorum, ut nobis eſſet exẽplo, qui poſtremo ſæculo futuri eramus iu fide Chriſti, pro utilitate enim noſtra geſta ſunt, ut ſi terrore horum in Dei ti

more manſerimus, gloriam illis promiſſam
accipiamus: ſi quo minus, geminabitur no
bis pœna illorum, quia maior notitia legis
plus facit reũ. Nõ eſt .n. ambiguũ, illos pec
cãtes plus ſubijciẽdos tormẽtis, quibus pec
cãtiũ pœnæ ad hoc relatæ ſunt, ne peccarẽt.
Magnũ quidẽ diuinę pietatis indiciũ fuit; quod cẽ
Geneſ.6. *tũ annis præconẽ Noe mundo perituro Deus præ*
miſit, cui ingentem illam arcæ molem, in futuræ
punitionis teſtimonium, fabricandam mandauit:
Ibi.18.19 *quod iuſtum Abraham, eiusq; cognatum Loth tã*
quam fideiuſſores pro Sodomitis ad intercedendũ
pro ipſis, ne punirentur, & benignè excitauit; &
patienter audiuit. Sed multò præclarius eſt, &
Hebr.1. *ſplendidius illud relucet inter omnes theſauros di*
uinæ miſerationis, quòd in nouisſimis diebus mun
do declinante, unigenitum filium pater miſit, qui
non tam peccata redarguit prædicando, quàm ſan
ctisſimè uiuendo, uirtutes nobis commendauit: nõ
Matth.11 *tam deterruit peccatores à pœnis, quam inuitauit*
ad gloriam. In hunc nec Sodoma per fidem credi-
dit, nec per miracula priuata, antiquus mundus ip
ſum cognouit. Nos uerò quid fecerit in terris quo
modo uixerit, audimus; quid docuerit, legimus; ad
miracula ab ipſo facta, obſtupeſcimus; longanimi-
tatem ipſius, patientiam, & plenitudinem chari-
tatis admiramur, in altero adorantes diuinitatis
potentiam, in altero humanæ carnis agnoſcentes
Lucæ 12 *naturam. Plura ergo nobis, quàm illis, beneficia*

præſtita ſunt. Sed quid dicit ſcriptura? Cui multum datum eſt, multum quęretur ab eo: et cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Vnde & Grego. Cum augentur, *inquit*, dona; creſcunt etiam donorum rationes. *Cùm ergo amplioribus nos quàm illi beneficijs à Deo affecti ſimus; magis propenſi eſſe tenebamur ad gratias agendas benefactori, & redemptori noſtro, ne aut ingratitudinis argueremur, uelut Corozaim et Bethſaida; aut de ſuperbia, ſicut Capharnaum, condemnaremur. Non ſolum enim illi de ſalute ſua periclitantur, qui necdum credunt: aut qui poſtquam ſemel crediderint, iterum excidunt, ſed etiam qui ſub euangelij fideiq; priuilegio, minus Euangelicè, minuſque Chriſtianè uiuunt. In tantum ergo de uita æterna periclitamur omnes, quantum aut malè uiuendo, de nominis noſtri profesſione deficimus aut peruersè iterum credendo, imbibitam ſemel fidem abnegamus.* Cum peior utique ſit (*teſte Auguſtino*) deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator eius effectus, quàm ille, qui non, deſeruit quam nunquam tenuit. Multum enim intereſt, *ut dicit Chryſoſt.* inter illos qui in ignorantia ſunt, & ĩ ignorantia perierunt, & inter iſtos, qui in ueritate quidem nati ſunt, propter aliquid autem mundiale, ſcientes ad mendacia tranſierunt & perierunt in eis. Leuior enim culpa eſt, ueritatem nõ apprehendere, quam contemnere, appre

Gregor.

Matth. 11

Aug. de ciuitat. Dei li. 21. c. 25.

Chryſ. Homi. 49. in ope. imp.

Matth.11 henſam. *Sicut ergo, ea ratione Sodomæ & Gomorrhæ remiſsius erit in die iudicij, quàm Iudęis, quòd priuatim nullas Chriſti uiderunt uirtutes, quas ſi uidiſſent; utique in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent, & in hunc uſque diem forte permanſiſſent, ſic & Iudæis tanto tunc remisſius erit, quam Chriſtianis, quanto & rariora in alijs diuinæ ultionis facta exempla, & obſcuriora ſcripturarum data teſtimonia acceperunt. Illi uelatum habebant Moyſem & Prophetas, qui per omne ſabbatum legebantur, & non intelligebantur: nos uerò magnum pietatis in Chriſto Dei filio*

1. Tim.3 *agnouimus ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria. Illi legis ſuæ & Patrum traditiones uolentes obſeruare, Mesſiam ſuum repudiarunt: & nos Patrum decretis ſtare nolentes Chriſtum cõtemnimus, ipſo dicente Qui uos audit, me audit; qui uos ſpernit, me ſpernit. Sed quid dicit Apoſtolus? Si Deus naturalibus ramis*

Lucæ 10 *non pepercit, ne fortè nec tibi parcat. Audis Chri*

ad Ro.11 *ſtiane? Fractus eſt Iudæus, ut tu inſeraris. Oleaſter eras, & inſertus es in oliuam, ſocius radicis & pinguedinis eius factus. Sed ſi in bonitate non per manſeris, excideris & tu, nec magis tibi parcet Deus, qui contra naturam in bonam oliuam inſertus es, quàm naturalibus ramis, quibus dictum fu-*

Matth.15 *it: Omnis plantatio quam non plantauit pater me*

us cœleſtis,eradicabitur. Et, Auferetur à uobis re Matth.21
gnum Dei & dabitur genti facienti fructus eius. Ibid.23
Et rurſum: Ecce relinquetur uobis domus ueſtra
deſerta.Sicut ergo à Iudęis fractis & eradicatis, Act.12
uerbumq; Dei repellentibus, ablatum fuit regnũ
Dei,& nobis datum;ſic nunc & à Chriſtianis,qui
miſerè hęreticorũ tẽtationibus frangũtur: mutuis
diſsidijs diſsipantur:uarijsque erroribus eradican
tur,aufertur Euangelium & regnum Dei, & da-
tur populo Indico facienti fructum eius. Nec ta-
men propterea ruit Eccleſia,etſi ſedes eius mute-
tur:nec religio perit,etiamſi regnum Dei unà cum
Euangelio ad aliam gentem transferatur. Vbicũ
que enim (*teſte Auguſtino*) timetur Deus, & Auguſt.
laudatur;ibi eſt Eccleſia Chriſti. *Denique &* Tract.2.i
ibi eccleſia Dei eſt,ubi Chriſti fides eſt. Vbi ergo Pſal.21
fides eſt,*inquit Ambroſius;*ibi ſacramentum, Amb: In
ibi diuerſorium ſanctitatis eſt. *Et de catholi* 17.ca.ſup
ca Eccleſia quæ ſola uerũ retinet cultũ, ait Lactã Luc. La-
tius: Hic eſt fons ueritatis, hoc eſt domicili ctãtius li.
um fidei,hoc tẽplũ Dei. Quod ſiquis, *inquit*, 4.ca.30.i
nõ ĩtrauerit, uel à quo ſi quis exiuerit;à ſpe fine.
uitæ & ſalutis æternæ alienus eſt. *Licet igitur*
transferatur regnũ Dei,licet etiã Eccleſiæ ſedes tã
dẽ mutetur; licet fons ueritatis,fideiq; domiciliũ,
nec nõ & tẽplũ Dei, alijs gẽtibus aperiãtur;nõ hoc
infirmitatẽ fidei,ſed noſtram ingratitudinẽ arguit:
Chriſti promiſsionẽ non ſoluit,qua Eccleſiæ paſtore Matth.16
dicitur:Et portæ ĩferi nõ p̃ualebũt aduerſus eã:ſed

illius gratuitam miſericordiam indicat erga eos, qui necdum crediderant, apud quos ſine ulla alia fidei tranſmigratione, omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſæculi futurus eſt. Quam fœlix ergo gentium Indicarum populus, qui hanc gratiæ inuenit prerogatiuam, diuina ſic diſpēſante miſericordia, ut ſicut ex multis temporibus ſuſpenſus fuit à lumine ueritatis, ſic nunc ſtabilis in fide

Eſaiæ 66

limine, de ſpe uitę ęternæ ſecurus fieri mereatur. Hinc eſt illud quod per Eſaiam Dominus prophetauit. Sicut cęli noui, & terra noua, quæ ego facio ſtare coram me: ſic ſtabit ſemen ueſtrum & nomē ueſtrum. Semen, inquit, iuſtitię ueſtræ, ſtabit, durabit, permanebit, immobile, inuariabile, perenne. Quales uos recenter conuerſos inuenio, & illumino; tales iudicabo mortuos, tales uos iterum uiuos remunerabo. Nulla cadet in uitā ueſtram, in peiorem partem mutatio. Augeri poteruut merita ueſtra, nō minui. Addamus & illud: Et erit menſis ex menſæ, ſabbatum ex ſabbato. Necdū enim, inquit, ſolennitates calendarum ueſtrarum, & ſabbatorū, iuxta ritum Iſraelis impleueritis, & ego mercedem uobis nouiſſimis primus, & primis, nouiſſimus redditurus aduenim. Hoc itaque præſtabo uobis, ut de gaudio ad gaudium, de feſtiuitate ad feſtiuitatē, de pace ad pacem, de ſabbato ad ſabbatiſmum perpetuum perueniatis.

HACTENUS quaſi ſummam quorundam argumentorum, quæ in his duobus tractantur

libris, breui ſermone perſtrinximus, nunc quæ de laboris noſtri ratione dicenda ſunt; attingamus. Cùm ante annos quinq; mecum animaduerterem pleraque ſigna impleri, etſi non omnia, quæ iudicij diem è uicino præcurſura oſtenſa ſunt, operæpretiū me facturum putaui, ſi, quæ humana coniectura de illis ſignis ex Prophetarum & Apoſtolorum ſumptis ſcriptis, capere poſſet; in faſciculum colligerē, & literis commendarem. Tunc nihil, aut parum cogitabam, quod in ædificationem Eccleſiæ Chriſti, prælo aliquando committeretur, quod collecturus eram: ſed prima ſtudij mei intentio fuit, ut in laboribus curæ paſtoralis in humeros meos impoſitis, hoc haberē ſolatij & confortationis, quòd, teſtantibus ſignis, citò ſperarem uenturum iudicem, qui reformaret corpus humilitatis noſtræ, Philip. 3. *configuratum corpori claritatis ſuæ. Cùm enim toties hac tempeſtate, diceretur: Ecce in Germania eſt Chriſtus; ecce in Anglia, ecce in Scotia, ecce in Gallia, ecce nunc in Brabantia, ecce in deſerto, ecce in penetralibus: ecce hic, ecce illic eſt Chriſtus: & quotidie audiretur, quòd gens ſurgeret contra gentem: regnum aduerſus regnum: domus contra domum: officina contra officinam: thorus contra thorum: quòd diuideretur pater in filium, & filius in patrem ſuum: mater in filiam, & filia in matrem: ſocrus in nurum, & nurus in ſocrum ſuam; quòd frater traderet fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgerent filij in parentes; quòd*

Matt. 24.
Lucæ 12.
Matt. 24.
Daniel. 8.

Hypol. *iniquitas abundaret, & charitas refrigeſceret;*
Matt. 24. *quòd iugis ſacrificij oblatio,* & liturgiæ paſſim
extinctio fieret; *quòd demum Euangelium præ*
dicaretur in uniuerſo orbe, in teſtimonium omni-
bus & poſtremis gentibus, quid quæſo aliud dein
Chryſoſt. *ceps expectare debuimus, quàm aduentum Iudi-*
Homil. 33. in 4. c. *cis, & ſæculi finem? Si enim Chryſoſtomus ſuo tē*
Ioannis. *pore dixit:* Non longè à fine abſumus, ſed iā
mundus properat, hoc bella, hoc afflictio-
nes, hoc terræmotus, hoc extincta charitas
ſignificat: Quemadmodum enim corpus,
iam aduentante morte, innumeris malis af
ficitur, & domus prope caſum, in ruinas fa-
tiſcit; ita orbis terrarum ad finem prope-
rans, tantis undique malis conteritur; *quan*
to magis nos idipſum dicere poſſumus, qui tantum
ad finem acceſſum fecimus, qui nihil eorum, quæ
uel à Chriſto, uel ab Apoſtolis eius prædicta ſunt,
2. Theſſ. 2 *reſtare uidemus, niſi Antichriſti aduentum, ac,*
quæ deinde ſubſecutura ſunt ſtatim, ſigna in ſole
Lucæ 21. *& luna, & ſtellis, & in terra preſſuram gentium*
præ confuſione ſonitus maris & fluctuum. Scri-
ptum igitur tunc temporis, rudi quodam modo &
ſine ipſa, quæ nunc eſt, capitum diſtinctione, opu-
ſculum, de PROBABILI CERTIFI-
CATIONE INSTANTIS IVDICII,
tradideram; qua, neſcio, ratione inductus, amico
cuidam, uiro & doctrina & pietate celebri per
legendum. Qui cum ſibi non diſplicere uideret ma

teriam, me inconſulto, ſemel atque iterum exſcribi fecit. Quod ubi comperi, dolui, quia tunc adhuc craſsius & incultius erat opus, quam quod illam honoris pręrogatiuam mereretur. Rogaui proinde eum, ut redderet, nõ ſolum quod acceperat, ſed etiam exemplaria duo, quæ exſcribi fecerat, promittẽs me caſtigaturum omnia, & ſingula quæq; meliori ordine digeſturum. Annuit, ut par erat, petitioni meæ, hac tamen conditione, ut uelocius incęptum perficerem, & promiſſum meum ſeruarem. Prius tamen, quàm iſtuc facerem, ut, quod uerum eſt, fateat, ab incœpto me reuocabat frequẽter, non tam laboris, aut materiæ difficultas, quã pudor quidam humanus. Cùm enim uiderẽ, quòd ex omni loco, ut horum temporum extrema fert neceſsitas, doctiſsimorum uirorum, cuiuslibet generis ſcripta, in lucem prodirent, quibus nec eloquentię uis deerat, nec doctrinę fœcunditas, nec, quę non parum nunc ſpectantur in ſcriptoribus, dictionis ſplendor & maieſtas; uerebar ego, ne fœtura mea præcoci, ſi ędere tur, confunderer; aut ne caneret anſer inter olores. Sed ex altera rurſum parte inſtigabar, quòd tempora noſtra uidebam periculoſisſima, & rerum omnium mutationes, nihil aliud, niſi mundi finem teſtari; & hoc omnes ferè pios & doctos dicere. Reſumpto igitur animo, & pudoris mei uitio ſuperato, ad Chriſti gloriam, & in ædificationem Eccleſiæ ſuæ; illam, quã potui, tempore tam anguſto & calamitoſo, ſupre

mam manum, & colophonem pręſenti opuſculo addidi, ſed an utiliter, aut etiam fœliciter, aliorum eſto iudicium. Unum hoc teſtari cogor lectori, me nuſquã, quod ſciam, ullum proferre argumentum, in hac certificatione appropinquãtis iudicij, quod non, aut à ſcripturis, aut exẽplis, aut rationibus, aut à præſenti rerum experientia, ſit petitum: licet non eo ordine, & modo id fecerim, quem fortè docti & exercitati hominis requiret, in hoc dicendi genere, cupiditas. Proponuntur tamen nonnulla à Chriſtianis auribus, quod ſciam, necdum audita, quorum hic neceſſario, & libenter quidem rationem dicerem, ſi non paſſim, in ipſo orationis curſu, ubi materia id exegit, eſſet factum. Omnia igitur & ſingula hæc mea dicta & ſcripta, ita Eccleſiæ Chriſti, & Doctorum, piorumq; uirorum cẽſuris ſubmitto, ut quicquid ipſi reiecerint, culpauerint, reprobauerint; reijciam, culpem, reprobem & ego. ſi quid uerò admiratione, aut laude dignũ inuenerint (quod, an inuenient, neſcio) hoc totum Chriſto, eiusq; gratiæ tribuant, cantantes cũ Pſalmiſta, & mecum dicentes: Pſal. 113 *Non nobis Domine, nõ nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Nunc, ne lectorem nimis longa præfatione defatigem; res ipſa, quam tractandam ſuſcepi, proponatur.*

ARGVMENTA CAPITVM PRIMI LIBRI.

VT RES noui teſtamenti, ſic & tempora ſunt præfigurata; ex quo probatur, tempus ante diluuium figuram, eſſe poſſe temporis Euangelicæ legis. CAP. I.

OCCVRRITVR obiectioni, & latiori teſtimonio prædicta confirmatur probatio. 2.

TEMPVS gratiæ abbreuiandum eſt, & ob id ex figura ſciri non poteſt, quando Iudicium ſit futurum. 3.

QVOMODO ſit intelligendum quòd dies abbreuiabuntur, & quare à Chriſto dictum ſit Apoſtolis; Non eſt ueſtrum noſſe tempora uel momenta &c. 4.

DANIELIS prophetia de ſeptuaginta hebdomadibus abbreuiatis diſcutitur, & quid iſta abbreuiatio ſit, & quare facta ſit, declaratur. 5.

SOLVTIO obiectionis, in qua probatur præſcientiã Dei neceſſitatem non imponere rerum euentibus, ſed multa dependere ex hominum uoluntate, & ſecundarijs cauſis. 6.

PECCATVM, cauſa incarnationis filij Dei fuit, quòd quo magis multiplicabatur & creſcebat, eo amplius Chriſti aduentus accelerare debebat. 7.

RATIO myſterij de ſeptuaginta abbreuiatis hebdomadibus declaratur. 8.

DVPLICI ratione poteſt abbreuiari tempus Iudicio conſtitutum, tum orationibus ſanctorum, tum multiplici hominum malicia. 9.

PROTESTATIO & oratio authoris. 10.

PRAEDICATIO euangelij in omnes & poſtremas gẽtes, conſummationis ſæculi indubitata certificatio eſt. 11.

POPVLVS Indicus poſtremus eſt ad fidem Chriſti conuertendus, & hoc probatur ex Euangelio. 12.

IDEM & hic probatur: ex quo dies Iudicij inſtare colligitur. 13.

PRAEDICTIS non repugnat, quod per Heliam Iudæi prius conuerti debeant, quorum uelox erit & breuis 14.

uerſio.

15. QVOD triplex fidelium ordo in Eccleſia futurus eſſet, probatur ex Euangelio, horum ultimi Indi ſunt.

16. Ex altera ſcriptura trifarius etiam credentium ordo oſtẽditur.

17. Idem quoque ex Zacharia declaratur.

18. Aliquot ſcripturæ explicantur in eandem ferè currentes myſterij rationem.

19. Eccleſia debet multa pati, ſecundum ſcripturas, ſicut & Chriſtus paſſus eſt.

20. Nunc eſt tertia dies peregrinationis Eccleſiæ, in qua illud Chriſti dictum impletur; & tertia die conſummor.

21. Scripturis probatur, & exemplis, extremũ diem inſtare.

22. Quid in extremo die futurum, ſit oſtenditur.

ARGVM. CAPITVM II. LIBRI.

1. Scriptura profertur ab Iſaia, quæ oſtendit populum Indicum fore poſtremum ad fidem Chriſti conuertendum.

2. Probatur, quod Antipodes ſint.

3. Experientiæ rerum in progreſſu Eccleſiæ multum ualet.

4. Rationes adferuntur, quare prædicta prophetia de populo Indico intelligenda dicatur.

5. Confirmatio prædictorum ex ſcripturis ſumpta.

6. De commendatione Ordinis Societatis Ieſu: & quare, qui ad Indos miſſi ſunt, angeli uocentur.

7. Quare Iudæi per uniuerſum orbem diſperſi ſint.

8. Quomodo, & quando Iudæi primum in Indiam uenerũt; & quòd modo in patriam ſuam reuerti dicantur.

9. Indi operarij ſunt hora undecima in uineam miſſi; & à Luthero ultima cœpit Eccleſiæ ætas.

10 Ponitur ſolutio obiectionis ex illo Ioannis dicto; Filioli nouiſſima hora eſt; deinde quod iudicium ſemper expectare & formidare, neceſſarium ſit, oſtenditur.

11. Chriſtus in penultima Eccleſiæ ſuæ uenit ætate, non in ultima, & hoc ſcripturis declaratur.

12 Confirmatio prædictæ opinionis deſumpta ex ſcripturis.

13. Altera probabilis confirmatio pro eadem opinione ex tẽ

pore mortis,& uitæ Chriſti petita.

Quædam nunc euidenti rerum manifeſtantur notitiæ, quæ etiam ſanctiſſimis Eccleſiæ doctoribus occultata fuerunt. 14.

Ratio redditur cur à Luthero ultima Eccleſiæ ætas incœpiſſe dicatur. 15.

Lutheri prædicatio,quid effecerit in Eccleſia, & quales oporteat eſſe Chriſtianos,oſtenditur. 16.

Chriſtiani quid Chriſto rependant;& Lutheri ſtudium quale fuerit. 17.

Probatur Iudicium inſtare, tum Apoſtoli ad Theſſalo. dicto,tum Hieroſol. Archiep. Cyrilli teſtimonio. 18.

Confirmatio prædictorum ſumitur,ab authoritate Paulinæ ſententiæ,& à mirabili quadam humanarum rerum mutatione. 19.

Danielis prophetia nunc impletur,quæ dicit, quod pertranſibunt plurimi,& multiplex erit ſcientia; &, qui ſint Chriſti aduentum expectantes & deſiderantes, oſtenditur. 20.

Iudicij extremi horror ex ſcripturis manifeſtatur. 21.

Exhortatio ad pietatem & ad animi uigilantiam. 22.

DE EXTREMO DEI IVDICIO, ET INDORVM VOCATIONE.

LIBER PRIMVS.

Vt res noui teſtamenti, ita & tempora ſunt præfigurata, ex quo probatur tempus ante diluuium figuram eſſe poſſe temporis Euangelicæ legis. *Cap. I.*

SICVT quarundam rerum exitus in ueteri teſtamento, earum rerum figuras geſsit, quæ ſub
nouo Teſtamento factæ Matth.20
ſunt, ueluti eſt Chriſti Geneſ.37
ueditio, quæ in ueditione Ioſeph, Chriſti crucifi Num.21
xio, quæ in ſerpētis ænei exaltatione: Chriſti ſepultura & reſurrectio, quæ
in deglutitione Ionæ prophetæ, Ione 1.
eiuſdemq; eiectione è uentre ceti, longè ante præfiguratæ ſunt, ſic quoque tempora quædam ueteris Teſtamenti, quorundam aliorum temporum figuram prætulerunt, quæ ſub nouo Teſtamento elapſa ſunt. Quod ut notum magis fiat, & lucidum, quædam ſcripturarũ loca in mediũ proferamus. Decima quarta
die menſis, ſicut Exod.12. legimus, ſecũdum Domini Exod.12.
præceptum, agnus paſchalis immolari cõſueuerat; qui figuram ſalutaris noſtri agni innocẽtis, immaculatiq; geſsit, in cuius immaculatione nõ ſolũ figura rei gerendæ, ſed & illius tẽporis myſtica ſignificatio præceſsit,
quo res ipſa antè figurata, poſtmodũ cõſummata fuit. 1.Cor.5.

Nā quemadmodū agnus paſchalis omni anno, ſic Chriſtus ſemel immolatus eſt, in qua immolatione figura rei cōpleta fuit. In hoc autem figura tēporis præceſſit, quod nō caſu, nō fortuito, nō quando Iudas uenditor proditorq́;, non quando Iudæi emptores, perēptoresq́; uoluerunt, ad mortem ſit deſtinatus, ſiue ad immolandum intra uincula concluſus, ſed decima quarta menſis, hoc eſt, eadē illa die, qua agnus paſchalis immolari

Matth. 12

conſueuerat. Rurſum dum Chriſtus in euangelio Ionam prophetam, in ſui figuram introducit, non ſimpliciter, ut res geſta eſt in ueteri Teſtamēto, hiſtoriam narrat, ſed certum etiam dierum ſpatium exprimit, uelut figuram illius temporis, quo poſt mortem ſanctiſsimū ſuum corpus in ſepulchro ponendum, reuicturumq́; quieſceret. Dicit enim apud Matth. Sicut fuit Ionas ī uētre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis ī corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus.

SIMILITER ubi Moyſen ante legem, Heliam ſub lege ieiunaſſe legimus, ſine alicuius uel cibi uel potus adminiculo, ibi Chriſti ieiunium eos præfiguraſſe aſſeueramus, qui itidem ſine ullo cibo & potu, per ſpacium dierum quadraginta, in deſerto uixit. Sed cū nec pauciores nec etiam plures dies ieiunando compleuerit, quàm uel Moyſes, uel Helias, ibi oſtendit ſe non ſolùm figurā rei geſtæ, ſed & præfigurati temporis æquā portionem obſeruare. Ex his itaque ſcripturæ teſtimoniis oſtendi poteſt, ſicut cum figuris ueteris teſtamēti, res præfiguratæ accuratiſsimè ſub Euangelio conueniunt, quod ita quoque quorundam temporum præfigurata diuturnitas, cum diuturnitate temporis præfigurantis, in ueteri Teſtamento concordet. Vt igitur prædictarum ſcripturarum authoritas noſtro poſsit ſeruire propoſito, adducemus & alteram ſcripturam, ex qua, ueriſimiliter credimus probari poſſe, quòd non ſolùm res gerenda ſub extremo iudicio, in typo figuræ præoſtenſa ſit, ſed quod ēt ipſa tp̄is, qđ nunc ſub gratia labitur, diuturnitas præfigurata ꝓceſſerit. Sic itaq́; apud S. Mat. legimus. Sicut autē in diebus Noë, ita erit & aduentus

filij hominis. Sicut .n. erāt in diebus ante diluuiū comedētes, & bibētes, nubētes & nuptui tradētes, uſq; ad eum diem quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt, donec uenit diluuium & tulit omnes, ita erit & aduētus filii hominis. Super quæ uerba ſic dicit Origenes: *Puto, quod illud diluuium, quo penè finis tunc datus eſt mundo, formam teneat finis illius, qui uere futurus eſt mūdi. Quod & ipſe Dominus pronunciauit, dicens: Sicut enim in diebus Noë emebāt & uendebant, ædificabant, nubebāt, & nuptui tradebāt, & uenit diluuium, & perdidit omnes; ita erit & aduentus filij hominis. In quo* (inquit) *euidenter una eademque forma diluuij, quæ præceſſit, & finis mundi, quem uenturum dicit, deſignatur.* Cū ergo ex illis Scripturis de Agno, Iona, Moyſe & Helia, ſuprà poſitis conſtare uidemus, quod ſub uno uerborū inuolucro, duæ ſimul figuræ in myſterium futurorum concurrant, rerum ſcilicet & temporum, uerēdum eſt, & quidem plurimum, ne & hic in Chriſti uerbis aduentum iudicii præoſtendentibus, ſub rei figura pariter compræhenſa ſit, & occultata ſimilis figura temporis, ut ſicut comedere, bibere, nubere, nuptui tradere, in factorum ſiue ſtudiorum noſtrorum figura contigiſſe probatum eſt ita quoque æqualis annorum numerus, ſub gratiæ tēpore, futurus credatur uſque ad extremum iudicium, cum eo annorum ſpatio, quod à condito mundo uſque ad diluuium fluxit.

Homil. 2. in Gen.

Occurritur obiectioni, & latiori teſtimonio prædictæ confirmatur probatio. Cap. II.

AT dices mihi, Definire occulta, temerarium, futura prædicere, incertum eſt. Non ſum egò uidens, non propheta qui longinqua uidere, qui futura prædicere poſſim, non Philoſophus, qui occulta Dei definire præſumā. Sed ut rebus præteritis præſens experientia certā fidē facit, ſic de futuris cōtingētibus, ea quæ præterita ſunt, probabilem quidē, licet incertā, opinionē mihi ingerunt, ita ut eo liberius aliquid de futuris coniicere audeā, quo illa minus uidebātur apet

ta, aut ſignificatiua myſteriorum, quæ olim præterita ſunt. Vnde & illas ego, ex ſcripturis ſanctis, res quondam geſtas propono, quæ tunc primum doctisſimis patribus, ac maioribus noſtris, myſterium futurorũ præfiguraſſe oſtenſæ ſunt, quando ipſa præfiguratæ ueritatis præſentia, figurarum umbrã diſcusſit, fractoq́ cortice ſacramentorum ueterum, medullam nobis nouorum Sacramentorum excribrauit. Vide an nõ iſtud concordet cum eo, quod uetuſtisſimus Irenæus ſcripſit. *Omnis*, inquit, *prophetia priuſquã habeat efficaciam, ænigmata & ambiguitas ſunt hominibus. Cum autem ueniret tempus, & euenit, quod prophetatum eſt, tunc prophetiæ habent liquidã, & certam expoſitionem.* Et poſt illum B. Ambroſius, *Finis*, inquit, *legis eſt Chriſtus, & mors eius ſoluit ænigmata prophetarum, eaque, quæ ante Iudæis erant incognita, cũ prophetarẽtur, poſtea manifeſtata ſũt Dominicæ pasſionis effectu.* Et B. Auguſt. dicit, *quod rerum effectu in poſteris conſecuto, quæ operta fuerunt, ſatis aperta ſunt.* Quod Irænеus & Ambroſius de prophetijs ſentiunt, hoc Auguſtinus de figuris intelligit, ſicut & nos aſſeuerare intendimus, ut uel ideo diſcamus eorum præſcientiã expiſcari, quæ adhuc præmanibus, & futura ſunt, quod iam olim præterita, in rerum effectu in poſteris cõſecuto, aperta facta, & liquidam certamq́ expoſitionem habentia, occaſionem nobis præbeant ſimilem effectum, & expoſitionẽ in ſimilibus excogitandi. *Typus enim & figura*, teſte Ambroſio, *nobis ſunt geſta maiorum, Euangelium quaſi lumen & ſignaculum ueritatis.*

Iræneus li. 4. cõtra hære. cap. 43.

Ambroſ. in Pſal. 43.

Auguſt. li. 16. de ciuit. ca. 2.

Ambroſ. in Pſal. 43.

QVIS, quæſo, putaſſet, ante paſſum Chriſtũ, agnũ paſchalem illius figuram, præferre? quis, quod eodem menſe, eodemq́ menſis die, quo myſticus agnus mactari conſueuerat, innocentisſimus ille Dei agnus occidendus eſſet, credere potuiſſet? Sic nec deglutionem Ionæ prophetæ, mortem Chriſti, uentrẽ piſcis, petram ſepulchri, ſpaciũ illius tridui, quietem alterius tridui, quod dominicum corpus in ſepulchro poſitum deliteſcebat, præfiguraſſe innotuit, niſi poſtquam ipſemet de quo figuræ præceſſerãt, Sacramẽtorum myſteriũ, aut uerbi

aperire dignatus fuit,aut factis declarare. Quādoquidē ergo ex ſupradictis ſcripturæ locis, certū eſſe uidemus, quod ſub uno uerborum inuolucro,duæ ſimul figuræ rerum & temporū concurrant,quid obſtat?cur probabili coniectura duci, aut ueriſimili ratione ſuſpicari non poſſimus, quin & in Chriſti uerbis de aduentu iudicij habitis,cum facti figura īcludatur ſimul & figura tp̄is, ut ſcilicet æquali,aut circiter durationis ſpacio,& lex naturæ in diluuio,& lex gratiæ in iudicio determinentur.

DENIQVE & illud addi poteſt tanquā firmius coniecturæ fundamentum, quod iam quàm proximè accedamus, in annorum numero,ſub tēpore gratiæ,ad illam annorū diuturnitatem,quæ a mundi exordio,uſque ad diluuiū fuit.Sed neſcio an ueriſimile ſit,licet accedamus,quod excedemus,quandoquidē tunc, ut ego opinor,neceſſarium fuerit,totum denuo renouari mūdum,& exuberantia delictorum flumina,aut hiatu terræ abſorberi,aut incēdio exiccari.Si enim ānis ab hinc triginta,aut quadraginta ſic malorū ſentina exūdauit, ut deinceps pax,iuſtitia,timor,pietas,fides, religio, ſacerq; Dei ac sāctorū cultus,à Chriſtianorum procul negotijs,domibus,templis,cordibus exulare uideantur, quid eſſet,quæſo,futurum,ſi acceſſu centum,aut ducentorū annorum mundi finis prolongetur? & ſuſpenſo rerum interitu, temporumq; dilatione altiores mala præſentia radices agere permittantur? Non enim ſpes effulget emēdæ,ſed maioris corruptelæ formidinem ſuggerit ipſa temporum, ſemper in peius mutatio. Neſcio enim,an uſpiam uel ſcripturæ oſtendāt,uel hiſtoriæ referant, quod generatio poſterior in morum uitæq; probitate uicerit anteriorem, uerum ipſa dierum malitia docet nos,quod filij quotidie progenitoribus nequiores efficiātur. *Augetur enim*, inquit Ambroſius, *& cumulatur ipſo uſu malicia,& eſt ſine moderatiōe,ſine fine.Circuit ſæuit,ſeſeque infundit,non mūdano illo merſa diluuio, nō Sodomitano exuſta incendio.* Certè latere nō poteſt quid de noſtris tēporibus,āte ānos mille ducētos quadraginta. Lactātius Firmianus prophetādo potius quàm opinā-

Ambroſ. lib. de fuga ſæcu. cap. 7.

Lib. de diuino præmio. c. 7.

do ſcripſerit: *Propinquante*, inquit, *huius ſæculi termino, humanarum rerum ſtatũ cõmutari neceſſe eſt, & in deterius nequitia inualeſcente prolabi: ut iam noſtra hæc tẽpora, quibus iniquitas & malitia uſque ad ſummum gradum creuit, in illius tamen inſanabilis mali comparatione, fœlicia, & prope aurea poſſint iudicari. Ita enim iuſtitia rareſcit. ita impietas, & auaritia, & cupiditas, & libido crebreſcet, ut ſi qui tũ forte fuerunt boni, prædæ ſint ſceleratis, aut diuexentur undique ab iniuſtis, ſoli autem mali opulenti ſint, boni uerò in omnibus contumeliis, atque in egeſtate iactentur. Confundetur omne ius, & leges peribunt. Nihil tunc quiſpiam habebit, niſi aut quæſitum, aut defenſum male, audacia, & uis omnia poſſidebunt. Non fides in hominibus, non pax, nõ humanitas, non pudor, non ueritas erit. Atque ita neque ſecuritas neque regimen, neque requies à malis ulla Nemo pietatem parentibus exhibebit, Nemo infantis, aut ſenis miſerebitur. Erũt cædes, & ſanguinis effuſiones, Erunt bella non modo externa et finitima, uerumetiam inteſtina. Ciuitates inter ſe belligerabunt. Omnis ſexus & omnis ætas arma tractabunt. Non imperii dignitas conſeruabitur. Non militiæ diſciplina, ſed more latrocinii deprædatio, & uaſtatio fiet. Cuius uaſtitatis & confuſionis hæc erit cauſa, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, ſed dicam, quia futurum eſt) tolletur de terra, et imperium in Aſiam reuertetur. ac rurſus oriens dominabitur, atq; occidens ſeruiet. Id erit tempus*

Ibid.c.17 *quo iuſtitia proÿcietur, & innocentia odio erit, quo mali bonos hoſtiliter prædabuntur, non lex, aut ordo, aut militiæ diſciplina ſeruabitur, non canos quiſquam reuerebitur; non officium pietatis agnoſcet; non ſexus aut infantiæ miſerebitur: Confundentur omnia & miſcebuntur contra fas, contra iura naturæ. Ita quaſi uno communi, grauiq; latrocinio terra uniuerſa uaſtabitur.*

Quis autem hæc omnia noſtra ætate aut facta dubitat, aut ignorat? Quis maiora uel fidei, uel religionis, uel pudicitiæ naufragia expectabit, quàm quæ à uicinis ciuitatibus & regnis audimus? quis grauiora, quam quæ priuatim intra noſtros parietes experimur? Si tũc, quando Lactantius uixit, uſque ad ſummum gradum,

malitia creuit, in quo noſtræ ætatis ueſtigia, niſi in extremo puncto pendere exiſtimanda ſunt? Ergo prope ruinam eſt mundus, qui ob immenſa quorundam ſcelera, præcipitium cũctis minatur. Semel baptiſmo quodam diluuii, à ſordibus expiatus, antiqui uigoris recuperauit uires, & ex caſto ſemine in immenſum dilatari cœpit. Sed cum denuo malorum ſarcina grauatum deficere eum oporteat, non purgandus tantum, ſed & caſurus eſt, periturus ſed non rediturus. Grauabit enim eũ iniquitas ſua, ut Eſaias dicit, & corruet, & non adiiciet ut reſurgat. *Cohibeamus igitur dilectiſsimi*, dicit Chryſoſtomus, *affectus noſtros, exerceamur in Dei timore, etenim nobis licentia perditis, nihil tale expectantibus ex improuiſo Dei aduentus aderit.* Quando putas uir ſancte? quando Chriſoſtome aduentum magni Dei futurum exiſtimas? Audi. *Eſt quidem*, inquit, *res ipſa prorſus ambigua, & omnino neſcimus, an etiam noſtra ætate hæc omnia finiantur, & dies ille metuendus adueniat, atque horribile illud nobis oſtendatur tribunal. Nam & ſigna prorſus multa ĩpleta ſunt, & Euangelium toto iam ferè orbe perſonuit, & prælia & terrarum tremores & fames, ut prædictum fuerat, acciderunt nec grande iam medium eſt.* Vides quid Chryſoſtomus de uicinitate iudicii ſcripſerit? uides quid ſenſerit? Quamuis uerò ſatis prolixum, inter ipſius, & noſtram ætatem, interceſſerit medium, non tamen falſus eſt, dũ non grande futurum exiſtimauit, quòd piè opinando, non determinando dixit. Paruum erat, reſpectu æternitatis, medium, ab illo, quo ipſe uiuebat tempore, ad finẽ mundi, ſed nemo neſcit, quin à noſtro minus erit. Vnde & B. inquirit Auguſt: *Quod autem de ſignis Euangelicis & propheticis, quæ fieri cernimus, propinquum Domini aduẽtum ſperare debeamus, quis negat? Quotidie quippe magis magiſq; fit proximus. Vide quando dixit Apoſt. Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cùm credidimus. Nox præceſsit, dies autem appropinquauit. Ecce quot anni tranſierunt, nec tamen quod dixit, falſum eſt. Quanto magis nunc dicendum eſt, propinquare Domini aduentum, quando tantus eſt ad finem factus acceſsus? Cum ſciamus, in nouiſsi-*

Chryſo. Homil. 33. ſuper Ioannem.

Chryſo. Homil. 21 ſuper Matth.

Auguſt. epiſt 80. ad Heſichium.

Roma. 13

Auguſt. Ibidem aliquanto poſt.

mis temporibus , in nouisſimis diebus , in nouisſima hora uos agere,ſicut Apoſtoli: ſed multo magis qui fuerunt,poſt illos, ante nos,& multo magis nos , & magis,quàm nos,qui erunt poſt nos,donec ad illos ueniatur,qui erunt,ſi dici poteſt, nouiſſimorũ nouisſimi. Hactenus Aug. Qua de re,ut conſequẽter ea,quæ neceſſaria & ſcitu utilia ſunt,prælibare posſimus,gratiæ ſuæ inſtilationem donare dignetur, qui oĩbus ſapientiam dat affluenter,& non improperat.

Iacob:1.

Tempus gratiæ abbreuiandum eſt,& ob id ex figura ſciri non poteſt , quando Iudicium ſit futurum. Cap. III.

ANni autem ab Adam condito , uſque ad diluuium , ſecundum Hebraicum textum , quem nunc tota Latinorum ſchola ſequitur,cõputantur mille ſexcenti,quinquaginta ſex . Verum , ſecundũ Septuaginta, quorũ authoritati ueteres plerique innixi ſunt,numerantur multo plures,teſtãte Auguſti.qui dicit. *Ex Adam,uſque ad diluuium computãtur anni, ſecundũ codices noſtros,duo milia ducenti ſexaginta duo.* Sed à Chriſto nato , uſque in præſens tempus , habemus ſpacium annorum mille quingẽtorũ ſexaginta unius. Si itaque tẽpus legis naturæ ante diluuiũ,ſecundum Hebraicam ueritatẽ,figuram fuiſſe credendũ eſt temporis gratiæ, & euangelicæ legis,nec obſtet authoritas interpretũ ſeptuaginta,quorũ æditionem,hic deuiaſſe,dicit Driedõ, & propterea minus ipſi eſſe innitendum, ſupereſſent anni tantum nonaginta quinque , priuſquam ex æquo , cum ſua figura,ueritas concordare posſit. Abſit tamen, ut propterea dicere,& quod quod tam incertũ eſt , pro uero affirmare uelim , quod iudicii dies ſiue aduentus Chriſti,nec ultra præſcriptum annorum numerum differri,nec citra etiam uenire posſit. Quia ipſa rei ueritas, non tam ex figuræ debet conſiderari qualitatibus , & circunſtantiis , quam ex intentione,& uoluntate Dei, quod futurum eſt , prædicentis , & quod in typo pro-

Auguſt. li.15.de ciu. Dei. cap.20.

Driedon.

miſſum eſt,ſuo tempore,adimplentis, uel, quod ſemel pro humana capacitate,& ſecundarum cauſarum diſpoſitione, ſtatutum eſt, iterum pro ſua ipſius poteſtate, & libertate uariantis. Vtrumque enim, Dei opus fuit, & quòd uita, quam Ezechias finiturus erat, ad quindecim annos prolongata, & quòd pœnitentia originali mundo conceſſa, in uiginti annis abbreuiata fuit. Quantum libet igitur firmiſsimis, quis argumentis probare conetur, ſicut ſe facturum falsò iactauit Oſiander, quòd prædicta figura uera ſit,& indubitata, nihilominus tamē hæremus, & fluctuamus dubij, ignorantes, quo tempore iudiciū uenturum ſit, propter id, quod à Chriſto in euangelio dicitur: Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi. Nam & inter illos dies, qui propter electos breuiandi ſunt etiam extremum iudicij diem comprehenſum eſſe, nemo eſt, qui ambigat. Quid eſt autem, quod propter electos dicit illos dies breuiandos? non, ut quidam uolunt, quod exigui numero, aut pauci futuri ſint: ſed quia tempus tribulationis, ac perſecutionis Antichriſti prolixius eſſet ac diuturnius, iuxta naturales & ſecundarias cauſas, ſi nō Dei miſericordia in electorum gratiam decurtetur. *Nam ſi bellum illud Romanorum*, ut inquit Chryſoſt. *Aduerſus Iudæos, propter electos, breuiori tempore fuit diſſolutum: quanto magis propter eos ipſos contrahetur illa*(ſcilicet Antichriſti)*tentatio: ne*, teſte Hiero. *temporum mora, concutiatur credentium fides.* Vnde & D.Gr. *Quia & ſuperbos nos, & infirmos Dominus conſpicit, dies, quos ſingulariter malos intulit, miſericorditer breuiatos dicit: profectò vi & ſuperbiam terreat aduerſitate temporis, & infirmitatem refoueat de breuitate.* Et Cyrillus Hieroſol. Archiep. *Deo*, inquit, *ſit gratia, qui magnitudinem tribulalionis exiguitate temporis circumſcripſit. Quia grauis*, teſtante Hylario, *Vexatio incumbet, & intolerabilis cunctis: niſi quod cauſa electorum Dei, diebus illis ſit breuitas afferenda, ut uim incumbentium malorum coarctatum degraſſandi tempus exuperet.* Et in euangelio Matth. po-

4. Reg. 20
Geneſ. 6.
Oſiāder ī Cōiectu.
Matth. 24
Chriſoſt. 24. Cap. Matthæi.
Gregor. lib. 32. moral. c. 12.
Cirill. Cath. 15.
Hylarius. Canō. 25.
Matth. 24.

ſupradicta uerba, adiunctum legimus. Surgent Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia: ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Ergo & electorum ſalus, in periculum ultimum uenire poſſet, ſi cum magnitudine ſignorum & prodigiorum, temporis longitudo eſſet coniuncta. Sed quia dies tribulationis iſtius, electorum gratia, abbreuiabuntur, fieri non poterit, ut in errorem mittantur, & ſeducantur, quorum nomine, vim incumbentium malorum coarctatum degraſſandi tempus exuperabit.

Quomodo ſit intelligendum quod dies abbreuiabuntur, & quare à Chriſto dictum ſit Apoſtolis: Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, &c. Cap. IIII.

LICET itaque plerique ueterum, de paucitate dierum, putent intelligendum, quibus Antichriſtus in eccleſiam Dei graſſaturus eſt: uel de modico tempore, quo Romanus exercitus, per Veſpaſianum & Titum, Hieruſalem obſedit: hoc quod Dominus de abbreuiatione dierum dixit, Eſichius tamen in epiſtola ad Auguſt. ita intellexit, quaſi ex pluribus diebus, prius mundi termino conſtitutis, fierent, propter electos, pauciores. Quod, quamuis hic ſe prorſus non intelligere diceret, non tamen reiecit, ut erroneum, nec, ut fidei Chriſtianæ contrarium, reprobauit. Quin, putauit potius credendum eſſe; aut certè coniecturandum (ſi Danielis prophetia de abbreuiatione ſeptuaginta hebdomadum, ad priorem Chriſti aduentum, non ſit referenda) quod tot hebdomades, ante ſecundum illius aduentum, abbreuiarentur, quod ex tunc S. Daniel prophetauerat abbreuiatas. Addit adhuc Auguſti: *Qui ergo ſic dicit, Intra tot annos, nouiſſimus Chriſti aduentus erit, tunc falſum dicit, ſi ultra erit Sed quia breuiabuntur, pauciores poterunt eſſe, non plures. Rectè itaque dicitur: intra hos erit; quoniam, quantumlibet breuientur, uerum erit. Ipſa namque abbreuiatio, ſi eo modo, intelligenda eſt, ut pauciores fiāt; ultra eos, diem Domini uenire non patitur. Sed magis, ma-*

Eſich. epiſt. 79.

giſq́ intra eos quanto fuerint pauciores. Quoniā quāto magis ad paucitatem redigeutur dies,tanto magis erit intra, & ultra eſſe non poterit. Atque ideo uerum erit, quod ita definitur; ut dicatur, Intra tot annos erit, quamuis neſciatur, quo anno futurum ſit. Certè,ſi recentioribus Eraſmo,eiusque ſequaci Caietano,nec non Franc. Forerios, fides ſit adhibēda,qui grāmaticorū more,nec ineptè genuinas uerborum ſignificationes in ſcripturis etiam ſanctis, inueſtigare conati ſunt,ſic breuiari,nihil hic aliud ſignificat quàm partem decurtari,uel amputari à priori numero, Pſal.118.
uel menſura.Cæterum,cum Dauidis teſtimonio,dicentis, Ordinatione tua perſeuerat dies, excluſa ſit illo- Anſel.
rum opinio, qui, ut Anſelmus habet, & ante illum Hieron.in
Hieronymus,exiſtimabant ita breuiores illos dies futu 24. Matt.
ros,quòd curſu ſolis celeriori breuiarentur, ſicut fuit Ioſue. 10.
longior dies,orante Ieſu Naue,ſupereſt,ut numero, nō menſura,abbreuiandos eſſe credamus. Quis autem Latinorum non uideat aliud ſignificari,cum dicitur, breues dies hominis ſunt,quod reſpectu dici poteſt,temporis illius,quo mundus fabricatus perſeuerat,uel æternitatis? & rurſum aliud, cùm dicitur, breuiati ſunt iam dies hominum,ubi reſpectus eſt ad ætatem protoplaſti Adam, uel longæui Mathuſalem.Ibi enim relatiò eſt, ſiue comparatio,unius quantitatis ad aliam in rebus diuerſis, hic in una, eadem re, ſola quantitatis diminutio.Si ergo ſolummodo, ſupradictis uerbis docere uoluiſſet Dominus Ieſus, tribulationem ab Antichriſto fidelibus inferendam,exiguo duraturam tempore, quis dubitat dicturum illum fuiſſe, Et niſi breues, uel certè pauci, fuerint dies tribulationis illius, non fieret ſalua omnis caro,nec addidiſſet,ſed ꝑꝑ electos breuiabuntur dies illi.Iam uerò, cùm dixerit, Et niſi breuiati fuiſſent dies illi nō fieret ſalua omnis caro, ſed ꝑꝑ electos breuiabūtur dies, illi cogimur (quantū ego opinor)intelligere,hunc uerū eſſe ſenſum uerborum Chriſti, quòd in electorum gratiam, à menſura temporum nouiſsimorum prius ordinata, ſed non prædefinita, aliquot dierum, ſiue annorum ſpacium erit amputatum. Nec eſt,

cur quiſquam hoc, aut nouum putet, aut erroneum iudicet, cum ſimile quiddam factum uideamus, in diebus diluuium præcurrentibus, ubi ab illo tempore, quod Deus ipſe, & futurum prædixerat, & præfixerat certum, anni uiginti abbreuiati ſunt. Si itaque, ſecundum ſcripturæ calculum, credimus breuiatum fuiſſe tempus illud, quod inuariabili Dei decreto ſemel fixum fuit, & prædictum, & hominibus manifeſtatum, quis nefas eſſe putabit, ſi & illud tempus abbreuiandum eſſe credamus, quod mundi termino præordinatum, Deo quidem cognitum eſt, & fixum, nulli tamen hominum manifeſtatum, angelis occultis, omnibus incertum? Hinc forte eſt, cur Apoſtolis, Chriſtus reſponderit, interrogantibus, Domine, ſi, in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? Non eſt ueſtrum, noſſe tempora, uel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Quia, cùm libera ſemper, uariandi tempora, poteſtas apud Patrem ſuum maneat, ita, ut uel prolongare, uel abbreuiare ſingula momenta poſſit, noluit Chriſtus Apoſtolis indicare, quo tempore reſtitueret regnum Iſrael, ne, ſi præſcriptum tunc tempus, poſtmodum, ob occultas cauſſas, uariatum fuiſſet, aut ignoraſſe certitudinem tēporis, aut falſum prædixiſſe putaretur. Quod autē hoc Domini reſponſum eo tendat, non ſolus ego, nec primus dico. Dixit etiam, & ita expoſuit, ante annos mille trecentos, magnus ille ſcripturarum illuſtrator Origenes: Eius uerba hæc ſunt. *Quoniam* (de Patre loquitur) *in ſua poteſtate, tempora & momenta conſumationis mundi, & reſtitutionis regni Iſrael poſuit, ideo, quod mundum fuerat prædefinitum à Deo, nemo poterat ſcire. Vnumquodq; autem quod præfinit, non ab inexperibili præfinit nō poſſibile eſt enim hoc. Quod autem præfinit, principium præfiniendi faciens. Si autem ita eſt, præfiniuit quidem conſumationem facere mundi: non autem & tempora, & momenta præfiniuit, quæ poſuit in ſua poteſtate: ut, ſi uoluerit ea augere, ſic iudicans augeat ea: ſi autem abbreuiare, abbreuiet, nemine cognoſcente. Et ideo de temporibus, & momentis conſumationis mundi, in ſua poſuit poteſtate, ut conſequenter humano gene-*

Act. 1.

Origenes tractatu 30: in Matth.

ri,in ſuo arbitrio conſtituto,talia uel talia agenti,definiat iudicium debitum. Ergo non tam increpantis eſt ſermo; Non eſt ueſtrum noſſe tempora,uel momenta,quæ Pater poſuit in ſua ipſius poteſtate,quàm,quod ipſis ſcire, impoſſibile ſit; oſtendentis, ſimul atque rationem reddentis,cur Apoſtoli,tempus reſtituendi regnum Iſrael, noſſe non potuerunt,quia Pater illud,pro ſuo arbitrio, meritisq́ hominum, uariandum, in ſua poſuit poteſtate. Tangit leuiter Hylarius, quod Chriſtus dixit. Patrem *tempora, non in ſua ſcientia ,ſed in poteſtate poſuiſſe*, ſed rationem addere, & differentiam uerborum, declarare non curauit, cum non hoc ex propoſito, ſed aliud tractare haberet. Quanquam tamen non ita procul à principio ſequentis libri, rationem hanc indicare uideatur, quod necdum tempus eſſet deſinitum, poteſtati ſuæ, inquiens, *Patre momentum definiendi adhuc diei, ad demonſtrationem authoritatis innaſcibilis, reſeruante*. Quare, cum nos ſuſcepti laboris neceſſitas cogat,ut,pro ingenioli noſtri tenuitate, ĩ prædictæ opinionis cõfirmationem,aliquid adferamus,conſiderandum eſt hic, breuiterq́ percurrẽdum,qua ratione Chriſtus dixerit, tẽpus ultimum poſitum eſſe,non in ſcientia,ſed in poteſtate Patris. Dixerat ſemel ante paſſionem ſuam,dum ea,quæ ad futurum ſpectant iudicium,pertractaret: De die autem illa,& hora,nemo ſcit,neque angeli cælorum,niſi ſolus Pater. Vbi ſcientiæ Patris tantùm, & non poteſtatis meminit. Præſciebat,quod fortè diſcipuli diem illum ab ipſo diſcere uellent,ſi palam ſe cum Patre ſcire profeſſus fuiſſet:ideo à ſua etiam,ut Marcus habet, occultauit notitia; Non quòd uerè neſciret,ſed ne,ſi neſcire ſe non diceret,reuelare cogeretur,quibus hoc tunc ſcire non expediebat. *Hoc enim neſcire dicitur filius, quod neſcientes*, ſicut dicit Auguſtin. *facit, id eſt,quod non ita ſciebat,ut tũc diſcipulis indicaret. Et propterea*, teſte Chryſoſto. *Patri iſtam notitiam attribuit; rem arduam eſſe oſtendens,maioremq́;, quàm ipſi capere poſſent*. Negauit planè filium neſcire,ne quiſquam mortalium,uel ſcire

Hylarius lib.9.đ trinit ĩ fine.

Lib.10.đ trinitate.

Matth.24

Auguſt. lib.1. de trinit. ca. 12.

Lucæ.24. poſſe,uel debere uideretur. Sed hæc ante mortem. Verum poſt reſurrectionem ſuam, cum Apoſtoli, accepto ſpiritu ſancto, apertoq; illorum ſenſu, ut intelligerent ſcripturas, clarius ſingula eius dicta, & promiſſa intueri inciperent, imprimis illa: Omnia, quæcunque audiui

Ioan. 15. à Patre meo nota feci uobis. Et: Siquid petieritis me,

Ioan. 14. in nomine meo, hoc faciam. Et iterum: Petite, & dabi

Lucæ 11. tur uobis: quærite & inuenietis: pulſate, & aperietur uobis. Item illud: Cum ſederit filius hominis, in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iu-

Matth. 19 dicantes duodecim tribus Iſrael: percunctantibus illis, de tempore reſtitutionis regni Iſrael, rationem reddere coactus fuit, quare, qui, ob muneris Apoſtolici dignitatem, & ob commiſſam, prædicandi uerbi Dei, legationem, tempus illud ſcire, & hominibus, ut ſe præpararent, annunciare debere uidebantur, non poſſent. Ideoque reſpondit: Non eſt ueſtrum noſſe tempora,

Auguſt. uel momenta: ſiue, ut etiam legit Auguſti. *Nemo poteſt*

ī epiſt. 78 *cognoſcere tempora quæ Pater poſuit in ſua poteſtate:* qua dicendi formula, ueri boniq; filii expreſſit naturam, qui, ut demonſtraret authoritatem innaſcibilis Patris ſui, quod ſibi commune eſt cum illo, hoc totum, quaſi proprium, & peculiare Patri aſsignauit. Sicut eſt, & il

Ioan. 6. lud: Nemo poteſt uenire ad me, niſi Pater, qui miſit

Ioan. 14. me, traxerit eum. Et iterum, Pater in me manens, ipſe

Ioan. 5. facit opera. Et: Amen amen, dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit, Patrem faci

Matth. 20 entem. Huc ſpectat & illud, quod duobus fratribus reſpondit: Sedere autem ad dexteram meam, uel ſiniſtrā, non eſt meum dare uobis, ſed quibus paratum eſt à Pa

Ambroſ. lib. 5. de fide. cap. 3. tre meo. *Volens enim oſtendere,* inquit Ambroſius, *quod non perfunctoriam rem aliquam diſcipuli poſtularent, ſed eam, quam impetrare non poſſent, prærogatiuam eis paternæ honorificentiæ reſeruauit, non metuens ne quid iuri*

Philip. 2 *proprio derogaret, qui non rapinā arbitratus eſt, eſſe ſe æqua*

Ioan. 13 *lem Deo, ſimul diligens diſcipulos, quod ſic habes, uſque in finem dilexit eos, uoluit his, quos diligeret, uideri, quod peterent, denegaſſe ſanctus & bonus dominus; qui mallet aliquid*

diſſimulare de iure,quàm de charitate deponere. Eadem er go ratione,qua duobus diſcipulis dixerat , Sedere ad Matth.20
dexteram meam,uel ſiniſtram,non eſt meum dare uobis,ſed quibus paratum eſt a Patre meo,potuit & omnibus dicere interrogantibus,Domine , ſi in tempore Act.1.
hoc,reſtitues regnum Iſrael?non eſt meum hoc manifeſtare uobis,nec ueſtrum eſt noſſe tempora , uel momenta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate . Quam,licet multis teſtimoniis,ſe cum Patre parem habere,ſæpius declaraſſet, ut eſt illud,Ego & Pater unum ſumus . Et, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, tamẽ Ioan. 10
uolens eis in memoriam reuocare,quod ante dixerat? Matth.28
Vado ad Patrẽ, quia pater maior me eſt,finalem temporum diſpoſitionem,in Patris ſui conſtituit poteſtate, ut & prærogatiuam paternæ honorificentiæ referaret,&, quàm non perfunctiorum fuerit , ſed arduum, quod poſtulabant,oſtenderet.In tali ergo poteſtate Patris,poſita ſunt tempora, & momenta conſummationis ſæculi,regniq; Iſrael reſtitutionis,ut,ſi uolet, ſic iudicans,abbreuiare,abbreuiet,ſi non uolet,ita , ut ſunt ordinata,relinquere,aut iterum, ſi uolet, nemine cognoſcente,prolongare poſſit.Sed magis ad priorem opinionem ſequendam,trahit nos ſententia Chriſti , qui,pp electos,ut ſalui fiant, dic it dies breuiãdos.Cũ itaque aliquid certi habituri uidebamur, de tẽpore,de anno,de die Iudicij,ex cõputatione tẽporis legis naturæ,iam omnẽ,hiſce uerbis,certitudinẽ aufert Chriſtus. ne quis forte præſumptuoſus, eã ſibi notitiam , de certitudine extremi illius diei,uẽdicare nõ uereatur,quã nec angelis cælorum,nec ſibi, ſed ſoli Patri cognitam Marc. 13
dixit. Quare non puto quemquam mortalium,hunc certum diem,ex ſcripturarum teſtimonio, præcogniturum,nec,in quot diebus,uel annis abbreuiatio iſta futura ſit,niſi,cæleſti oraculo,fuerit ei reuelatum , ſicut legimus,per Angelum Danieli manifeſtatum fuiſſe , Daniel.9
quod tempus,priori aduentui Redemptoris noſtri præfixum,in ſpatio ſeptuaginta hebdomadarum abbreuiaretur,ut,quemadmodum Angelus profeſſus eſt,cõſum

metur præuaricatio,& finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas,& adducatur iuſtitia ſempiterna,& impleatur uiſio,& ꝓphetia, & ungatur ſanctus ſanctorũ.

Danielis prophetia, de ſeptuaginta hebdomadibus abbreuiatis, diſcutitur, & quid iſta abbreuiatio ſit, & quare facta ſit, declaratur. Ca. V.

SED forte quiſpiam occinet, Heus tu, quid agis? quo te, ingenioli tui, priuata rapit opinio, quum nullus doctorum, in illum ſenſum, interpretatus ſit uaticinium Danielis? Siſtam ergo curſum, oportet, incœpti ſermonis, ut in hanc prouocatus diſputationis palæſtram, id ſaltem præſtet tenellus luctator, quod poſſit, licet non quod debeat, uel uelit. De hebdomadibus Danielis, diuerſam uideo ſententiam ueterum: hi ad priorem Chriſti aduentum referunt, illi ad futurum in fine ſæculi, alii ad utrunque, ſicut Auguſt. in poſteriori epiſtola ad Heſichium annotauit. Rurſum, quod ad principium, & finem earundem hebdomadarum attinet, tam uariè uarii ſcripſerunt, ut inter antiquos Patres, uix paucos inuenias, qui in eandem, pari conſenſu deſcendat ſententiam. Vnde B. Hiero. quia periculoſum eſſe uidebat, de magiſtrorum eccleſiæ ſententiis iudicare, maluit prudenter opinionem occultare propriam, quàm alterum alteri præferendo, acriorẽ diſſentionis materiam poſteris adminiſtrare. Omiſſis igitur omnibus difficultatibus, quæ ex diuerſitate opinionum, de tempore inchoationis, & completionis harum hebdomadarum, apud Scriptores exortæ ſunt, ſolum hoc uidendum eſt, quod ad præſens attinet inſtitutum, an non magis in propria ſignificatione accipi debeat, quod hebdomades abbreuiatæ dicuntur, quam in illa, quæ communiter tenetur ab expoſitoribus. Quanquam tamen non omnes, eandem ponant interpretationem, nec eaſdem rationes adferant, cur abbreuiatæ dicũtur. Nam doctor Driedon, poſt Lyram,

Hieron. in Comment. in Danielẽ.

Hebræo

Hebræo innitens uocabulo, ideo putat hebdomades di lib.3.ca.5.
ci abbreuiatas, non quòd anni earum ſint, aut breuio- Par. 4
res ſolaribus annis, aut ſecundum Lunæ curſum, ſuppu tandi; ſed quòd talis hebdomadum numerus, diuinitus ſit deciſus, definitus, ſeu conſtitutus ſuper populum Dei. Alij uerò, quos uenerabiles Patres idem doctor appellat, ut ſunt Iulius Aphricanus, Beda, eorumq́; ſequaces, ideo tradunt has hebdomades dici abbreuiatas, quòd anni earum ſint accipiendi lunares, & non ſolares. Lunaris enim annus diebus undecim breuior eſt anno ſolari. Hanc opinionem amplectitur D. Carthuſia. inductus authoritate Aphricani, *quem* ut ipſe dicit, *Hieronymus doctisſimum uocat;* & uenerabilis Bedæ, quibus etiam Scholaſticam Hiſtoriam, Albertum Magnum, & Gloſam ordinariam adiungit. Vt igitur uidere posſimus, num firmitas promisſionis Dei, quæ Danieli facta eſt, ſic posſit ſtare, ut & in ueritate completa in Chriſti aduentu credatur, & nihilominus ſeptuaginta hebdomades, ex ratione abbreuiatæ probentur, operæpreciũ eſt aduertere, quid S. Daniel deprecando intenderit, quã do ſacramenti huius notitiam, Deo reuelante, impetrauit. Imprimis itaque Daniel, ſciens populum Iſraelem, propter delicta ſua, in Babylonem tranſportatum, nec facilius iram Dei placari poſſe, quàm ſi quiſque pro ſuo capite, reum ſe eſſe agnoſcat, conuertit mentem in Deũ, gemitibus, lachrymis, clamoribus, peccata propria, Patrum, Principum, Regum confitetur, Deum obnixius orat, ut iram deponat, & faciem ſuam, ſuper ſanctuarium deſertum, ſuperq́; ciuitatem, & montem ſanctum oſtendat. Hic autem meminiſſe oportet, ſubinde, per faciem Dei, corporalem filij præſentiam, ſignificari in
ſcripturis, ſicut etiam Carthuſianus in Commentarijs Dionyſi-
Pſal.12. annotauit. Et Theophylactus dicit, *Videtur* us ĩ Pſ.12
unigenitus Dei filius, facies eſſe Patris, tanquam character, Theoph. ĩ
& forma ſubſtantiæ eius, ipſiusq. manifeſtator. Et ante illũ 1.cap.Naũ
B. Ambroſ. in Pſal.43. ſcribens, uerſum illum, Quare proph.
faciem tuam auertis, *pro incarnationis filij Dei ſacramento,* Ambroſ. ĩ
intelligi poſſe teſtatur. *Quod fortaßis,* inquit, *propterea* Pſal.43.

dicitur, quia deſiderantibus, Chriſti moram faciebat aduentus. Ipſe enim eſt uultus Patris, qui eſt imago, & gloria Dei. Hanc faciem, eodem teſte, quia tardius apparere uidebatur, & alibi Dauid deſiderauit, quando dixit, *Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, ut ei, qui erat, in umbra mortis populo, cæleſtis miſericordiæ lumen oriretur: adueniret Chriſtus remisſio captiuorum; peccatorum redemptio; ſubſidium laborantium.* Deinde Daniel addit; *Exaudi Domine, attende & fac; ne moreris, propter temetipſum, Deus meus; quia nomen tuum inuocatum eſt ſuper ciuitatem, & ſuper populum tuum.* Vnde apparet S. Virum, non ſolum, orando, hoc intendiſſe, ut auerſum reconciliaret populo Deum; ut iratum mitigaret, ſed etiam, ut differentē Meſſiam mittere, & expectantem faciem oſtendere, ſuper ſanctuarium ſuum, blandè moneret, flecteret piè, fortiter incitaret. Hoc enim eſt, quod ſupplicans ait; *Attende, & fac, ne moreris propter temetipſum Deus meus.* Eſto uero, quod expreſſe non uideatur oraſſe pro acceleratione aduentus Meſſiæ, certum eſt tamen, quod hoc ipſum etiam orare intenderit; imo hoc ipſum magis, quàm reditum populi, ex Babylone, quam reſtaurationem ciuitatis, aut templi impetrare cupierit. Nam, dum Gabriel futurorum ſecreta ipſi reuelans, quaſi primo loco, præmittit ea, quæ ad corporis peccati deſtructionē ſpectant, & ad plenitudinem unctionis Chriſti, præ cōſortibus ſuis, oſtendi uidetur, quod feruentius propheta Meſſiæ aduentum optauerit, quàm populi reditum in Ieruſalem, licet hoc, aperto ſermone, non expreſſerit. Sicut enim, non ex oratione Zachariæ, quæ nulla apud Euangeliſtam, ſcripta eſt, quod filium ſibi naſci deſideraret, cognoſcimus, ſed ex Angelica reuelatione; ſic etiā hoc in loco, ſi nō ex uerbis Danielis, quod Chriſti aduētum accelerare peteret, certè ex Angeli uaticinio diſcimus, qui mentis affectum, magis, quàm ſtrepitum uocis examinans, hoc primum, iuſſu diuino, prophetæ manifeſtauit, quod maximo illi uidebatur eſſe deſiderio. Ex premisſis itaque conſtat, tria ſpecialiter uirum ſanctum oraſſe. Primò, ut populus ex Babylo-

Ambroſ. ſer. 17. ī pſ. 118.

Daniel. 9.

Roma. 6. Hebr. 9. Pſal. 44.

Lucæ. 1.

nica captiuitate liberatus, in Ieruſalem reduceretur, ruinas urbis,& templi,reſtauraturus. Deinde, ut promiſſus olim Patribus Meſsias adueniret, excuſſurus diaboli iugum ab ijs, qui ſalui fierent. Tertiò, ne aduentum ſuum differret, ſed omnem moram abrumpendo,præueniret potius tempus; ne malorum præuaricatio, diutina expectationis mora,augmentaretur. Et in his tribus ſumma uidetur conſiſtere,& fundamentum totius orationis Danielis. Quibus Angelus conuenienter quidem ſed ordine retrogrado reſpondit. Nam à poſtremo ſuam reuelationem incœpit. Septuaginta, inquit, hebdomades abbreuiatæ ſunt, ſuper populum tuum,& ſuper urbem ſanctam tuam. Et,nequis miretur raram diuini decreti mutationem, ſtatim rationem abbreuiationis adiunxit; ut conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum; & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna;& impleatur uiſio,& prophetia,& ungatur ſanctus ſanctorum. Deinde ad ſecundum dixit; Scito ergo, & animaduerte, ab exitu ſermonis,ut iterum ædificetur Iheruſalem,uſque ad Chriſtum ducem,hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexagintaduæ erunt. Poſtremo uerò reſpondit ad primum, quando ſubiunxit; Et rurſum ædificabitur platea & muri in anguſtia temporis. Ex prædictis ergo, probabilis coniectura elici poteſt, quòd abbreuiatio ſeptuaginta hebdomadum, non certi temporis notet determinationem, ſeu taxationem,uel conſtitutionem, ſed diminutionem potius,aut decurtationem,ita ut a tempore incarnationi filii Dei conſtituto, numerus quadringentorum nonaginta annorum, ea ratione,amputatus ſit, ut conſummaretur præuaricatio, & finem acciperet peccatum &c.

Solutio obiectionis, in qua probatur præſcientiam Dei neceſsitatem non imponere rerum euentibus,ſed multa dependere ex hominum uoluntate, & ſecundarijs cauſis. Cap. VI.

NEC eſt,cur cuiquam hoc abſurdum, aut incō mutabilibus Dei decretis cōtrarium eſſe uideatur;quòd nunc certam temporum menſuram rebus futuris definiat;nunc eadem illa tempora, contingentes ob cauſas, de libera hominum uoluntate proficiſcentes,uel abbreuiet,uel prolonget.Nam licet rerum quarumlibet certa durationis tempora, inuariabilis eius ſcientia conſtituat,& præcognoſcat,non tamen infallibilitas illius præſcientiæ, omnibus temporibus ex neceſſitate,finem imponit. Quia multarum rerum euētum, in libertate uoluntatis hominum mutabilem, & in hoc,uel illud tempus,pro uarietate ſecundarum cauſarum,determinandum ſuſpendit.Non enim ſemper rerum omnium effectus,præſcriptum diuinitus ſequuntur euentum; nec omnes temporum menſuræ determinatam accipiunt,ſuæ completionis perfectionem. Creatus erat Adam à Deo,& in paradiſo collocatus,ut in eo operans,illumq́ cuſtodiens,perpetua eius præſentia, & gloria frueretur. Effectus ergo creati hominis, æternæ uitæ promiſſio,aut certè Dei fruitio fuit.Sed dum ille, inexperta uoluntatis ſuæ,abuſus eſt libertate; fecit, ut euentus uitæ noſtræ,qui fixus in Deo,& perpetuus manet,incertus ſit,& uarius;nec minus ad pœnā q̃ ad gloriā,ꝓ diuerſitate meritorū,conuertibilis. Dauid quoq; rex, ſecundum quandā Dei præſcientiam,& definitionem,tradendus erat à uiris Ceilæ in manus Saul perſe
1. Reg.23 cutoris ſui,ſi manſiſſet in ciuitate;qui iam,inde fugiēs, liberatus eſt.Ideo utique liberatus, non quia deus ita futurum præuidit,ſed quia,timore perculſus,Dauid fugit.Tradendus enim erat ſecundum Dei reſponſum, & non liberandus, ſi fugæ conditionem arripere neglexiſſet.Nec tamen minus à Deo præuiſum fuit, quòd, per fugam, è manibus Saul,eriperetur,quod tacuerat,quā, quod à uiris Ceilæ traderetur,quod prædixerat. Vtrūque itaque præſciuit, & quod traderetur, ſi maneret in ciuitate; & quod liberaretur, ſi fugeret; neutrum tamen neceſſariò euenire debebat. Quia pia Dei, ſollicitaq; prouidentia, etiam manenti

Dauid in ciuitate, per aliud medium conſulere potuit, ne per manus uirorum Ceilæ traderetur,& fugienti,ex tra ciuitatem,Saulem obuiam mittere, ut, tali interue niente occaſione, foris perire debuerit, qui, iam fugiens,ſaluatus eſt, & in ciuitate potuerit occultus manere, uelut nuncii Ioſue,qui prius, alio medio, tradendus forſitan fuiſſet. Ioſue.2. Sic,& ante diluuium, centum uiginti anni,in certũ pœnitendi terminum, humano generi præſcripti ſunt à Deo, Geneſ.6. ſed tamen inde uiginti annorum ſpacium eſt abbreuiatum: quia ingraueſcens quotidie peccatorum ſentina,longiorem puniendi dilationem, non admiſit. Vel,ut Chriſoſt.inquit, *quoniam uidit Deus, quotidie incurabiliter illos peccare, & non ſolum nihil ex indicibili lõganimitate ſua proficere,ſed & inerudeſcere ulcera,ſuccidit tempus;ut ne maiori, ſcilicet pœnæ ſe obnoxios facerent. Nam,qui in centum,*inquit, *annis,conuerti noluerint, quid amplius proficerent ex annis uiginti? quam quod plura adiicerent peccata? Compendium autem eſt,*teſte Ambroſio,*malè agentibus,ſi citius moriãtur,quã, ſi diutius, in peccatis uerſentur.* Siquidem *bonum eſt eis,*ſecundum Bernardum.*ſi ſic agere perſeuerant,ut flagitijs eorum,quibus uoluntas modum non ponit, uel neceſsitas finem imponat. Expedit enim ijs,qui ſemper anima moriũtur, ut corpore citius moriantur.*Sic illi; Ex ſupradictis ergo perſpicuum eſt,Dei præſcientiam, neceſſitatem non imponere rerum euentibus, ſed quamplurimos dependere determinandos, ex hominum libera uoluntate.

Chryſo. Homil. 25.in 7. ca. Geneſ. Ambroſ.1 Cõmẽt.5. c.1.ad Corinth. Bernard: ſer.de fallacia præſen. uitæ.1 princi.

Quæ, dum aut gratia Dei,aut inſtinctu Diaboli,aut carnis propenſione, uel ad bonum ex malo, uel ad malum ex bono mutata,incitatur,facit ſæpe,ut ea, quæ Deus,hoc modo & tempore fieri uult, & euentura præuidebat, alio fiant tempore & modo etiã præuiſo & cognito. Quia ipſa,qualiſcunque ſit,noſtræ uoluntatis mutatio,nouã ſemper infert futuris rebus occaſionẽ:quæ,ſi ſic,permaneat,euentus rerum,hoc modo,& tẽpore cõplebitur: ſi iterum uarietur,tunc alio tẽpore, & modo perficietur. Hoc tamen ita præuidet Deus, ut nullã patiatur inuariabilis eius notitia mutationem; nec in tẽpore diſcat,

quod ante tempora ſciuit. Siue enim nunc, ſiue tunc fiat, quod ſemel futurum eſt; ſiue hoc ſiue illo modo; ſemper utique fit, & tunc fit, & ita fit; quando, & ſicut ipſe, ab æterno futurum præcognouit. Non enim poteſt homo, uoluntate ſua, diuinum perturbare conſilium, quaſi Deum, quod ſemel ſtatuit, rurſum mutare compellat; cùm deus præſciendo utrunque præueniat, & quod homo, uoluntate propria, diuino decreto non acquieſceret; & quod nunquam tamen nõ fieret, quod ſemel futurum ipſe præuidiſſet. Et licet *dicatur ſtatuta, uel futura mutare: ſicut etiam tropica locutione, in ſcripturis ſanctis pœnituiſſe legitur, hoc iuxta id dicitur,* teſte Auguſtino, *quod homo ſperauerat, uel naturalium cauſarum ordo geſtabat; non iuxta id, quod ſe omnipotens facturum eſſe præſciuerat.*

Geneſ. 6. Auguſt. li. 14. de ciuit. Dei. cap. 11.

Peccatum cauſa incarnationis filij Dei fuit, quod, quo magis multiplicabatur, & creſcebat, eo amplius Chriſti aduentus accelerare debebat.

Cap. VII.

DVM ergo cauſſæ rerum illarum, quæ ex mutabili hominum pendent uoluntate, uel omnino auferuntur, uel uariantur, quid mirum eſt, ſi etiã tempora, quæ illis ipſis rebus à Deo prefixa ſunt, uel auferantur penitus, uel prolongatione, aut abbreuiatione uarientur? Exempli gratia: Ionas propheta doctus à Deo, ſubuerſionẽ minabatur Niniuitis. Cauſſa huius ſubuerſionis, aggrauatio peccatorum fuiſſet. Tẽpus uerò ſubuerſioni conſtitutum, dies quadraginta. Conuertuntur Niniuitæ à peccato, ne ſubuertantur à Deo; & occaſione ſubuerſionis expirante, expirauit etiam, apud Deum, tempus uindictæ. Sic & peccatum cauſſa *incarnationis filij Dei fuit,* teſtante Auguſtino, qui dicit; *Si homo non periſſet, filius hominis non ueniſſet. Nulla enim cauſſa ueniẽdi, fuit Chriſto domino niſi peccatores ſaluos facere. Tolle,* inquit, *morbos, ac uulnera, et nulla cauſſa eſt medicinæ.* Multiplicatis ergo hominibus, & creſcentibus

Ionæ. 3

Auguſtin. de uerbis Apoſtoli. Serm. 8. Ibid. Ser. 9 Item in Pſal. 49.

quotidie, creſcere cœperunt & peccata in mundo. Quare & tempus illud, quod *incarnationi* Chriſti Domini deſtinatum fuit neceſſariò uariari debebat, & abbreuiari, quia cũ infirmantis morbus in dies magis ac magis accreſcit; & uehementia ægritudinis uires corporis abſumit, neceſſe eſt, ut feſtinanter medicus pharmacum præparet, ut ſuccurrat uirtute potionis in tempore, priuſquam deſperatum fiat morbi incrementum: Pro hac facit opinione, quod D. Ambroſ. ſcripſit: *Tempus eſt faciendi, vt, ſi ingraueſcente ægritudine alicuius incommodi, curras ad medicum, vt citius veniat: ne poſtea ſubuenire non posſit. Medicus enim tunc amplius deſideratur, cũ grauis incubuerit ægritudo languenti Tẽpus faciendi Domine, hoc eſt, vt pro nobis crucem aſcendas; mortẽ ſubeas. Totus in periculũ vltimum mundus vrgetur; veni vt tollas peccata mundi. Conſumauerat enim,* inquit alibi, *malitiam ſuam mundus; & venit agnus Dei, qui tollit peccata mundi, qui eſt Chriſtus Ieſus, qui conſummatum ſæculi aboleret errorem.* Conſonat his, quod Gregorius Nyſſenus, in hunc modum, ſcribit. *Quod autem non ab initio Dominus apparuerit, ſed; in extremis temporibus, Deitatis ſuæ manifeſtationem, & apparitionẽ humanæ vitæ largitus ſit, vel hanc forſitan aliquis à ratione cauſſam, non alienã animo conceperit, quod nimirum is, qui uitioſitatis tollẽdæ cauſſa, vitæ humanæ ſe immixturus erat; neceſſario expectauit, donec omne peccatũ, opera inimici, radicibus actis germinaſſet; atq; deinde radici ſecurim, vt Euãgeliũ dicit, admouit. Etenim ex medicis ij, qui artem exercent, dũ adhuc febris, corpus intrinſecus vrit, ac paulatĩ, à cauſsis morbi efficientibus accẽditur, indulgent infirmitati, donec ad ſummũ vigorẽ, ægritudo progreſſa ſit, nullũ à cibis auxiliũ ægrotanti adhibẽtes. Quum autẽ cõſtiterit malũ, ac morbus ſe totus exeruerit, atq; prodiderit, tunc demũ adhibent artẽ Itidem is qui animo malè valentibus medetur expectauit, donec nequitiæ morbus, quo oppreſſa fuit hominũ, natura, totus reuelatus, atq; detectus eſſet, vt nihil latẽs & occultũ, curationis expers maneret, ſi medicus id ſolum, quod apparuiſſet, curaret.* Et aliquanto poſt, *Poſteaquã igitur omnis nequitiæ vis, ex mala radice edita eſt, & varijs modis in animis eorũ qui per quãq;*

Ambroſ. ſer. 16. ſuper Pſal. 118. uerſ. 6.

Ambroſ. ſer. 12. ſuper Pſal. 118. uerſ. 8.

Gregor. Nyſſenus Oratio. d S. Chriſti natiuit.

Matth. 3.

ætatem, improbitate, atq; nequitia nobiles & inſignes fuerũt, luxuriãdo creuit; tunc, quemadmodũ Paulus ad Athenienſes ait, quum tempora ignorantiæ, Deus quaſi cõniuentibus oculis diſſimulaſſet, ac tolerauiſſet, nouiſſimis temporibus aduenit, quũ non eſſet, qui intelligeret, & exquireret Deũ, quũ omnes declinaſſent, ſimul inutiles facti eſſent, quum omnia, intra peccatum, concluſa eſſent, quum ſcelus abundaſſet, quum ad ſummum modum nequitiæ caligo creuiſſet, tunc apparuit gratia, tunc ueræ lucis radius exortus eſt, tunc iuſtitiæ ſol apparuit in tenebris, & in umbra mortis ſedẽtibus, tunc pede nitens impreſſo, multa illa capita draconis contriuit; & per carnem humanã ad terrã affixit, & conculcauit. Hæc Niſſe. Quibus cõformia ſunt, quæ Theophylactus, in diuerſis habet locis. Scribens enim in quartũ caput epiſtolæ ad Galat. de plenitudine temporis, quo Pater filium miſit, ſic dicit:

Theophyl. in 4 cap. ad Galath.

Quandiu infantes eramus, ſubiecti fuimus Neomenijs & ſabbatis, at ſimulatq; aduenit præſtitutum tempus Chriſti incarnationis, cum omne ſcelerum genus pergreſſa humana natura opus haberet curatione, emendauit filiũ ſuũ Deus, hoc eſt, placuit ei, ut ueniret, quod tũ erat, cum uitia ad ſummũ faſtigiũ perueniſſent, & nihil intentatum Satanas reliquiſſet. Et iam *tunc temporis,* inquit, *quo regnabat Cæſar Auguſtus in ſummo erat malicia, quam deſtrui oportebat. Sicut enim medici ſinunt, in ſæui morbi ulceribus, humorẽ colligi, & deinde remedia apponunt; ita & peccatũ oportebat omnes ſuas ſpecies indicare, & deinde magnũ medicũ imponere pharmaca. Et propterea,* inquit, *expectauit Chriſtus, donec diabolus maliciæ menſurã impleret, & tunc demũ incarnatus eſt, & omne genus maliciæ per ſanctam uitã ſuã ſanauit.* Et alibi, *Expectauit animarũ medicus, donec uniuerſa maliciæ ægritudo panderetur, ut nihil iam abditorum, incuratũ maneret, medico ſolummodo, quod patet uiſui curante.* Si neceſſario expectandum erat Chriſto, donec omne peccatum, opera inimici, radicibus actis, germinaret, donec uniuerſa malitiæ ægritudo panderetur; donec malitiæ menſuram diabolus impleret, ergo citius ueniſſet, aut diutius adhuc expectaſſet, ſi hic uel citius, uel tardius maliciæ ſuæ menſuram impleuiſſet, de qua Chriſtus non man-

Idẽ in 3. ca. Abacuc.

Idem in 14. cap. Lucæ.

Theophyl. in 9 cap. ad Hebræos.

dando quidem, ſed aut prophetando, ut Chryſoſt.aut, permittendo,ut Caietanus dicit,ſcribis & Phariſæis locutus eſt,Et uos implete menſuram Patrum ueſtrorũ; *Quod minus fuerat iniquitatibus eorum,per meum, & meorum prophetarum ſanguinem adimplentes.* Quãdo ergo ſola cauſſa ueniendi fuit Chriſto, peccatores ſaluos facere in quibus conſcientiarũ uulnera,non temporum alleuiabantur diuturnitate, ſed aggrauabantur quotidie magis multitudine criminum, eò ſane maiore feſtinatione opus eſt, ad curandum, conſeruandumq́ genus humanum, quo propius ad ſummum impietatis gradum accedens incurabiliter infirmari incipere. Potuiſſet quidem Chriſti aduentus eouſque differri,quo, ſub lege Moyſica, ſecundum quandam domus Heliæ traditionem, quæ in libris citatur Thalmudicis, bis mille anni complendi erant, quod tunc ferè, quantum uidere poſſum;futurũ fuiſſet, ſi non eſſent ſeptuaginta hebdomades abbreuiatæ. Sed quia extrema tunc uitæ & redemptionis humanæ ratio,hoc exigere uidebatur, ut medicus cæleſtis,commune omnibus adhibiturus ſalutis antidotum, citius adueniret, priuſquam morborum ac uulnerum grauitas, ſpem uitæ & ſalutis recuperandæ excluderet; ſic tempus illud prolongum contractum fuiſſe putandum eſt,proq́ nongentis octoginta annis, à reſtauratione ciuitatis & templi, uſq́ ad Chriſtum reſtantibus, quadringentos nonaginta conſtitutos.Et ſic impletum eſt illud,quod,ſecundum Hebraicum & noſtrum textum,Abacuc prophetauit. Domine audiui auditionem tuam,& timui.Domine,opus tuum,in medio annorum uiuifica illud, in medio annorum notum facies, cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.Eramus,inquit Paulus,natura filij iræ, ſicut & cæteri,Deus autem,qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos; & cũ eſſemus mortui peccatis,conuiuificauit nos in Chriſto,cuius gratia, inquit,eſtis ſaluati. Licet itaque Deus iraſci merito potuiſſet mundo, uſque in finem annorum non mittendo agnum dominatorem terræ, ſed

Chryſoſtom. Caietanus. Matth.23. Origenes tractatu 26. in Matth.

Traditio domus Hæliæ.

Abacuc.3

Epheſ.2.

Eſaiæ 16. extendẽdo iram ſuam a generatione, in generationem,
Pſal.84. cum tamen recordaretur, quoniam nos figmentum
Pſal.102. eius, ſumus, &; quàm diues ipſe eſſet in miſericordia, uiuificauit opus ſalutis noſtræ, quod, quaſi Adæ peccato, extinctum fuerat, & illud in medio annorum
Pſal.97. notum fecit, iuxta id, quod Pſalmiſta dicit, Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuam. Sicut ergo, in multis rebus,
1.Timo. 2. medium tenuiſſe legitur, qui mediator Dei & hominum futurus erat, noſtramq́ſalutem in medio terræ
Pſal.73. operaturus, ſic etiam, in hoc, medium elegit, quod ex æquo, diuiſis temporum ſpacijs, totidem hebdomades uoluerit abbreuiari, quot ex tunc, quo uel Danieli hæc reuelatio facta eſt, uel ex quo reſtauratio ciuitatis & templi incœpit, uſque in aduentum ſuum, reſtare poterant conſummandæ, ut celerius notus fieret in Iudæa Deus, nec diutius Patri caneretur. Tu uerò repu-
Pſal.75
Pſal.88 liſti & deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtum tuum, ſed illud
Eſai.10.& 28. impleretur, quod Eſaias dixerat: Conſumatio abbreuiata inundabit iuſtitiam: Conſumationem enim & abbreuiationem dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

Ratio miſterij, de ſeptuaginta abbreuiatis hebdomadibus, declaratur. Cap. VIII.

PORRO iuxta rationem miſterij, abbreuiatio illa temporis in hebdomadibus ſeptuaginta fuit, quia iam tunc uniuerſum penè genus humanum, per totos ſeptem hebdomadæ dies, peccandi ſtudio incumbebat: & ſeptem uitijs capitalibus immerſum, decem Dei præcepta aut ignorando uiolabat, aut non faciendo contemnebat: Septenarius autem numerus multiplicatus in ſe ſepties ex denario ſeptuagenarium efficit. Vel ideo dici poteſt, hebdomades ſeptuaginta abbreuiatas, ut, quia Daniel ſeptuaginta anno-
Iere.25.& 29. rum deſolationem, quos in libris Hieremiæ uiderat, ex

leri affectuoſius petebat, magnitudinem ſuæ paternæ miſericordiæ manifeſtaret Deus, qui, ut genus humanum, à diaboli captiuitate, celeriori tempore, redimi poſſit, toties ſeptem annos ſe abbreuiaſſe, per Angelum ſignificauit, quot tunc ſingulos, ſeu unicos annos populus Iſrael in Babylone compleret. Hinc magnum fortè miſterium illud eſt, quod Chriſtus Petrum docere uoluit, quando non ſepties tantum fratri peccanti delictum eſſe remittendum dicebat, ſed uſque ſeptuagies ſepties, id eſt, ut Hieronymus dicit, quadringentis nonaginta uicibus. Cum enim Petrus ad numerum die- Matth. 18
rum unius hebdomadæ, gratiam fraternæ condonationis, coarctandam exiſtimaret, amplificauit eam Chriſtus, & in tot uices dilatandam præſcripſit, quot, pro ſuæ incarnationis acceleratione, anni abbreuiati fuerāt: Eandem ergo miſericordiam docentur Chriſtiani, Chriſtianis exhibere, in relaxanda ſeptuagies ſepties uenia delictorum, quam Creator creaturæ oſtendere dignatus fuit. *Qui propterea*, ut Ambroſius inquit, *carnem ſuſcepturus erat, & venturus in terras, vt multiplicatam nobis donaret veniam delictorum.* Sed quid agò? quaſi propoſitæ nauigationis oblitus, in profundum pelagus delapſus ſum. Siſtere pauliſper curſum decreueram, ſed raptus longius, dum priuatam expando uentis ſententiam, grauioribus periclitor diſputationis undis. Iam naufraga ad propoſitum redeat oratio. Si ergo quorundam piorum hominum deuotæ, ſub ueteri Teſtamento, preces, deuotaq; deſideria, quorum Daniel uir deſideriorum unus fuit, hoc ab ipſo Deo impetrarunt, ut Meſſias, mundiq; Seruator, carnem aſſumpturus humanam, ſeptuaginta hebdomadibus citius in mundum uenerit, quàm uenturus fuiſſet, ſecundum tempus ab indifferenti Dei notitia præfinitum; quare non credemus tot ſanctorum agmina, qui partim in cælis, extra carnem cum Chriſtum triumphant; partim in terris, contra carnem pro Chriſto militant; apud altiſſimum, iugi ſua prece impetrare poſſe, ut tempus Iudicio conſumando præfixum, non

Ambroſ. lib. 2. de Iacob. cap. 6.

Daniel. 9. & 10.

in hebdomadarum ſeptuaginta,ſed in totidem, aut circiter,annorum ſpacio abbreuietur, ut conſumetur præuaricatio;& finem accipiat peccatum, ut tollatur hæreſis,& deleatur iniquitas,& adducatur iuſtitia ſempiterna,& impleatur uiſio & prophetia,& euangeliũ, & glorificetur ſanctus ſanctorum. *Quoniam ſicut primus aduentus Domini*, ait Ambroſius, *propter redimenda peccata, ita & ſecundus propter reprimenda delicta, ne plures perfidiæ errore labantur. Quoniam à uera religione, plerique lapſi errore deſciſcent.*

Ambroſ. ſuper Lucam ca.21

Ibid paulo ante.

Duplici ratione poteſt abbreuiari tempus Iudicio conſtitutum: tum orationibus ſanctorum, tum multiplici hominum malicia. Cap. IX.

DE HAC autem iugi ſanctorum, continuaq; prece, manifeſtum, apud Lucam, habemus teſtimonium, ubi, cum Seruator noſter, uiduæ cuiuſdam importunum clamorem, ab iniquo iudice exauditum dixiſſet, eo quòd finem rogãdi non faceret, concludens adiunxit. Deus autem nõ faciet uindictam electorum ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte,& patientiam habebit in illis? Dico uobis, quia cito faciet uindictam illorum. Quid ni, quæſo, faceret? cum, Hylario teſte, *nec humilis ſanctorum querela fit, nec depreſſa fidelium oratio.* Si homo, inquit hominem exaudit, ſi iudex impietati obnoxius, uiduæ laceſſitæ ab aduerſario, partes defendit, continua clamoris illius inſtantia uictus, quid nõ facturus eſt Deus, propter electos ſuos, die ac nocte clamantes & dicentes, Vſquequo Domine ſanctus & uerus, non iudicas, & non uindicas ſanguinẽ noſtrũ de his qui habitant in terra? *Quid eſt*, inquit Gregorius, *animas uindictæ petitionẽ dicere, niſi diem extremũ iudicij, & reſurrectionem extinctorum corporum deſiderare? Magnus quippe earum clamor, magnum eſt deſiderium.* Ergo *non laudis, hæc uox eſt*, ſecundũ Bernardum, *ſed precis ſanctorum, corporum ſuorum reſurrectionem flagitantium.*

Lucæ 18.

Hylarius in Pſal. 118.

Apocal.6.

Gregor. li.2.mora. ca.6.

Bernard. ſer. 2.& 3. dẽ omnib. ſanctis.

Hoc ipſum, totidem ferè uerbis, teſtatur Berengandus æqualis fere Bernardi, cuius illa ſunt Commentaria in Apocalypſim Ioannis, quæ Ambroſij nomine, anno quinquageſimo quarto, in lucem prodierunt. *Scimus*, inquit, *ſanctos Dei diem ultimum deſiderare, in quo & corpora, & mercedem plenam laborum ſuorum, à Domino percipient. Nam hunc diem Dominus, etiam uiuentibus, deſiderandum eſſe, diſcipulis ſuis manifeſtauit, cum ſigna diei iudicij prædiceret, dicens, Cum autem uidebitis hæc fieri, reſpicite, et leuate capita ueſtra, quoniam appropinquauit redemptio ueſtra. Et in oratione Dominica aſsidue petimus, Adueniat regnum tuum.* Quod autem & uiui, aduentum magni illius diei accelerare deſiderent, & quare, ut ueniat Dominus, ad ipſum iugiter clament, dicit alibi idem Berengandus. *Viri*, inquit, *ſancti uidentes quotidie genus humanum à dæmonibus decipi: uidentes etiam impios florere; mundumq́; ſemper ad deteriora delabi, orant, ut dies iudicij ueniat, in quo, & nequitia dæmonum, cum ſuis authoribus pereat; & omnis præuaricatio cum ipſis præuaricatoribus, accipiat finem; & adducatur iuſtitia ſempiterna, quæ nullo fine terminabitur.* Si itaque tam efficax oratio fuit unius, ut Helias, mortalis adhuc, ſolusq́; orans Deum, impetrare potuerit, ut in trium annorum ſpatio, & ſex menſium non plueret ſuper terram, quantæ eſſe potentiæ, quantæ uirtutis, quãtæq́; prærogatiuæ arbitrabimur & multiplicatam, & unanimem, & continuam illam ſanctorũ Dei ſupplicationem, ubi nec corporea moles, liberum excludit acceſſum in Deum, nec iuſtæ petitionis effectui, ullus inæqualis affectus impedimentum ponit? Cæterum, quamuis Ambroſius dicat, quod, ob impietatem hominum, ſæculi finis eſt futurus, & Beda, putet, quod *cum omnipotens conditor in figura filij hominis apparuerit, tanta erit raritas electorum, ut non tam ob clamorem fidelium iniuſtè damnatorum, quàm ob eorum torporem iuſtè damnandorum, totius mundi ſit acceleranda ruina*; non minus tamen credendus eſt Deus, paucorum iuſtorum merita diligere, quos perenni ſecum clarificare cupit in gloria, quam ſcelera multorum iniquorũ odiſſe, quos

Berengandus in Apoc. ſcripſit cõmẽ. Hunc frequenter citat D. Carthuſia. in Apocal.

Luc. 21.

Matth. 6.

Berengandus in Apoc. 14. in fine.

Iacob. 5.

3. Reg. 17

Luc. 4.

Ambr. in Lucã cap. 23. Beda lib. 5. in Lucã. cap. 70.

iuſtitia uindice, ad perpetes gehennæ flammas cogitur ablegare. Non igitur error eſt, ſi crediderimus orationibus ſanctorum, ſtatutum iudicio, tempus poſſe breuiari, cùm itidem ex ſcriptura ſacra uideamus, quod propter humilem Abrahæ precem, interitum Sodomæ
Gen. 18 & Gomorrhæ, aliarumq́ uicinarum ciuitatū, prolongaturus fuiſſet Deus, ſi uel decem iuſtos, in quinque ciuitatibus inueniſſet. Tunc Abraham pro uiuentibus uiuens interceſſit, Deiq́ iuſtam uindictam iuſtus ab iniuſtis auertere ſtuduit, ſed nulli dubium eſſe poteſt, quin modo corpore mortuus, & ſpiritu Deo uiuens, ipſum iugiter interpellet, ne ineuitabilem iudicii extremi cenſuram diutius prolongari permittat. Scit enim pater noſter Abraham, & in Deo uerè, pleneq́ cognoſcit, in illū Chriſtianam Rempublicam, cardinem deuolutam, ut
Luc. 16 quamplurimi, neque Moyſen, neque Prophetas, quid Prophetas dico? neque Chriſtum, neque Chriſti Euangelium magnifaciant.

Quin & tantam ubique impietatem, tantam cordis cæcitatem, carnisq́ uoluptatem regnare, ut; ſi qui etiam à mortuis reſurrexerint, tormentaq́, quæ impiis, poſt hanc uitam, reſtant, prædixerint; pauciſſimi futuri ſint, qui uitam ſuam, in melius emendaturi uideantur.

Orare igitur credendus eſt Abraham nec ſolus quidem ipſe, ſed & omnes Apoſtoli, Martyres, confeſſores, uirgines, quiſque ab oriente & occidente uenerunt, re-
Matth. 8 cumbentes cum ipſo, & Iſaac, & Iacob, in regno cælorum; ne amplius parcat humano generi Deus, ne uindictam ſanctorum ſuorum diutius differat; & malos de medio auferre; uniuerſamq́ carnem, ut ſemel aqua, ſic nunc uindice flamma, perdere extinguereq́ non poſtponat.

Si enim principium naſcentis mundi, quando rara adhuc hominum turba; quando uix centeſima, aut milleſi-
Mundi ſenectus. ma mundi pars inhabitata fuit, tanta iniquitate, tantaq́ corruptione carnis exundauit, ut commune aquarum diluuium, uniuerſa ſuper terram uiuentia meruerint,

quid de eius præcoci ſenectute dicemus? quando cum multiplicatione hominum, multiplicatæ ſunt ſimul & ſpecies uitiorum; quæ, tanto medij interuallo, diuerſi-ratem grauitatemq́; delictorum ante diluuium, ſuperant, quanto tempus à diluuio uſque modo, & frequentiores homines habet & annos, quam illud tempus habuit, quod à mundo condito uſque ad diluuium duxit. Legimus in Geneſi, poſtquam uidiſſet Deus terram eſſe corruptam, omnis quippe caro corruperat uiā ſuam, ſuper terram, quod dixerit ad Noe, uirum iuſtū atque perfectum in generationibus ſuis: Finis uniuerſæ carnis uenit coram me, repleta eſt terra iniquitate à facie eorum, & ego diſperdam eos cum terra. Non enim permanebit ſpiritus meus in homine ī æternum, quia caro eſt. Quare delebo, inquit, hominem, quem creaui, à facie terræ, ab homine uſque ad animantia, à reptili uſque ad uolucres cæli: pœnitet enim me feciſſe eos. Quanquam nulla ſpecialia, certave peccata, in illo capite, exprimantur, propter quæ diluuium uenit, tamen, quia homo caro, & omnis caro uiam ſuam corrupiſſe dicitur, & quia filii Dei ad filias hominum ingreſſi perhibentur, intelligenti intelligi datur, quòd effrenis carnis uoluptas, immoderatusq́; connubiorum uſus, quæ non amor prolium, ſed fœminarum copulabat pulchritudo, præcipua deletionis mundi, cauſſa fuit. Gen. 6

CÆTERVM ſi tunc peccata carnis, in tam raris hominibus, tantopere Deo diſplicuerunt, ut, quod hominem fecerit, ſe pœnitere dixerit, an non multo magis nunc eum pœniteat, non ſolum quod fecerit, ſed & redemerit hominem, cum totus penè mundus, millies mille hominum myriadibus plenus, ad carnem, ad uoluptatem, ad abominandos membrorum ſenſuumq́; abuſus, proclivis ruat, atque libidinum facibus incenſus, nulla ratione, nec ſexus, nec ſanguinis, nec priuatæ conditionis habita, in perniciem æternæ caliginis cæcus ac demens ſeipſum præcipitet? Heu quam

non immerito cruentis lachrymis deploremus exiliū eccleſiæ Dei deſolatisſimum, in quo ipſe filios hæredi tatis & ſortis ſuæ, populum quem elegit, cum filiabus hominum pernitioſam non ſolum, ſed & grauisſimo ſcandalo obnoxiam uitæ ſocietatem ambire cernit, & tollerat, in quibus non tam cõmunem conditionis hu manæ naturam, quàm raram corporis pulchritudinē, (ne quid peius dicam) uenerantur.

Proteſtatio & oratio authoris. *Cap. X.*

Eſaiæ 40. Pſal. 7. TV qui ſummus potensq́ue Deus es, qui metiris pugillo aquas, & cælos palmo ponderas, qui corda omnium renesq́; ſcrutaris, tu Pater clementisſime, intima noſtra & occulta cernens, nouiſti, quæ in domo tua abominationis congeries: quæ filiorum tuo rum præuaricatio: quod plebis tuæ ad omne malum, effrenatæ cogitationis ſtudium ſit. Fleuit olim, ut legimus, propheta tuus, popu li non ſancti captiuitatem, in Babylonem trāſportati; ſed minus, corporis captiuitas, quàm carnis uoluptas: minus membrorum. quàm ſenſuum infirmitas deploranda uenit. Nos iam tempus adeſſe cernimus, quo non immeritò ſimplex piusq́; populus ſuos patronos: ſquallentia altaria ſacerdotes, deſolatæ Eccleſiæ paſtores: uacua monaſteria religioſos; ſubuerſæ mutatæq́; cathedræ Epi ſcopos ſuos defleant; quia omne caput languidum, & à planta pedis, uſque ad uerticē,

Ieremias in Trenis.

Eſaiæ 1.

non

non eſt in nobis ſanitas. Te igitur benigniſſime Deus, & nos ſupplices oramus, fac cito uindictam electorum tuorum, adueniat regnum tuum feſtinanter, ab æterno, uocatis ſanctis præparatum; ne tota gens pereat. Eſt tibi arca Noë, de uiuis tabulis ædificata, hæc eſt eccleſia triumphans, conſolationis diuinæ, & æternæ quietis plena; in eam iube ſignatos in fronte conſcendere, donec pertranſeat furor tuus. *O Deus altisſime, qui ſolus ſine peccato es*, exclamo cum Ephræem quondam famulo tuo, & *oro, tribue mihi peccatori gratiam, in illa hora tremendi aduentus tui, propter multas miſerationes tuas, ne tunc appareat, quæ nunc uelata eſt, impietas mea, coram ſpectoribus Angelis, & Archangelis, prophetis, & Apoſtolis, iuſtis & ſanctis; ſed ſalua me impium gratia & miſeratione tua; & induc me in paradiſum deliciarum, cum ſanctis perfectis. Suſcipe obſecrationem ſerui tui Domine, precibus omnium tuorum, qui tibi à ſeculo placuerunt, quoniam tibi debetur omnis adoratio, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

Lucæ 18. Matth. 5. Ioan. 11. Apocal. 7. Iob 14. B. Ephræem. lib. 3.

Prędicatio Euangelij in omnes & poſtremas gentes, conſummationis ſæculi indubitata certificatio eſt. Cap. XI.

DIXI unam, itemq́ alteram rationem, quibus moueor (ſed an rectè, quiſque uiderit) ut diem iudicij è uicino appropinquare credere debeam; nunc alias ſubiungã. Inter omnia ſigna, à Chriſto præ-

prædicta, diemq́ extremũ præceſſura, non eſt aliud aper-
tius, neq; fini propinquius, quàm eſt iſtud: Et prædicabi
Matth.24 tur hoc Euangelium regni, in uniuerſo orbe in teſtimo
Chryſoſt. nium omnibus gentibus. Quod eſt, dicere, ſecundum
hom. 101 Chryſoſt. *in accuſationem & redargutionem eorũ, qui Euan*
Matth. *gelio credere noluerunt*, ut teſte Hieronymo; *Nullus ſit ex-*
Chryſoſt. *cuſabilis. Vbique*, inquit Chryſoſt. *prædicabitur, ſed non*
124. Mat. *omnes ubique credent. In teſtimonium autem nõ credentibus*
ubique prædicabitur, hoc eſt, in redargutionem, reprehenſio-
nem & teſtimonium. Nam qui, inquit, *crediderunt aduer-*
ſus incredules teſtabuntur, & condemnabunt eos, Et tunc ue
niet conſummatio, id eſt, finis mundi. *Tunc* inquit Au
Aug. 1 ep. guſt. *ueniet tanquam dicat, non ante ueniet; ſed quanto poſt*
ad Heſ. 78 *ueniet, incertum eſt nobis; ante tamen non eſſe uenturum, du*
bitare non debemus. Et eſt diligenter conſiderandum, pro,
ut Chryſoſt. monet quod dicit *cum creditum fuerit à cun*
ctis, ſed cum omnibus fuerit prædicatum. Et propterea ſub-
iunxit, in teſtimonium omnibus gentibus, oſtendens ſe non ex
pectaturum, ut omnes prius credant, & ita ipſe, qui præ-
dixit adueniat. Sufficit enim pro manifeſtatione di-
uinæ miſerationis, ut in genere omnibus mundi
partibus, Euangelij ſacramentum, pax, gratia, ſa-
lus prædicetur, licet ſinguli quiq; ex omnibus gentibus
2. Theſſ. 3 non crediderint. Non enim omnium eſt, nec erit fides,
Act. 13 ſed credent, quotquot præordinati ſunt ad uitã æternã.
Aug. epiſ. *In quibus ergo gentibus nondum eſt Eccleſia*, inquit Augu-
ad Heſ. 80 ſtinus, *oportet ut ſit, non ut omnes, qui ibi fuerint, credant.*
Omnes enim gentes promiſſæ ſunt, non omnes homines omni
um gentium. Credit itaque omnis gens in omnibus, qui electi
ſunt ante cõſtitutionẽ mũdi; in cæteris non credit, et credẽtes
odit. Qui ergo libẽtes euãgeliũ regni, gratoq́ animo re
ceperint, illis pacem dabit, ſalutem operabitur, & glo-
riam præparabit, qui uero, uel oblatum contempſerint,
uel receptum iam pridem, iterum uitæ improbitate ab
negauerint, his ad iudiciũ euocandis, æternisq́ pro me-
rito deputandis cruciatibus, ſuũ ipſorum futurũ eſt te-
ſtimonium. Quod ſalutis patrocinium fuiſſet uiuẽtib.
ſi crediſſent, hoc mortuis tormentum, hoc iudicandis

teſtimonium, damnatis ſupplicium perpetuum erit.

CONSTAT itaq; ex hiſce Chriſti uerbis, quod prædicatio Euangelij in omnes gentes, hoc eſt, in poſtremos uſq; populos, conſumationis ſæculi indubitata certificatio ſit. Quod & uerba teſtantur Hylarij dicentis: *Abundante nequitia, charitas refrigeſcet; ſed uſque in finem perſeuerantibus ſalus reſeruata eſt; ac tum per omnes orbis partes, uiris Apoſtolicis diſperſis, Euangelij ueritas prædicabitur. Et cum uniuerſis fuerit cognitio Sacramẽti cæleſtis inuecta, tum Ieruſalẽ occaſus, & finis incumbet, ut prædicationis, fidem & infidelium pæna, & metus ciuitatis erutæ conſequatur.* His affine eſt, quod tractans eandẽ, cũ Hylario ſententiam dicit Origenes. *Et in hoc ſtatu cõſtitutis rebus, euãgelium, quod prius nõ fuerat prædicatũ in toto mũdo (multi enim nõ ſolum barbarum, ſed etiam noſtrarum gentium, uſque nunc, non audierunt Chriſtianitatis uerbum) tunc autem prædicabitur, ut omnis gens Euangelicam audiat prædicationem, ut nemo derelinquatur, qui non audiuit, & tunc erit ſæculi finis.* Origenes. Sunt tamen multi docti indoctiſq;, qui propterea minus credũt mundi finem inſtare, quod à multis retrolapſis temporibus, multi docti & ſancti uiri illud opinati ſunt, cum nihilominus tamen mundum adhuc perſeuerare, nec poſt tot annorum curricula, eius finem uenire uideamus. Certum utique eſt, nec diffiteri poſſumus, quoſdam ſanctorum Doctorum, uelut Cyprianum, Ambroſium, Chryſoſtomum, Gregorium probabili innixos opinioni, crediſiſſe, non longè poſt ſua tempora, iudicij diem affuturum, putantes propheticam illam complexam, quemadmodum & Paulus teſtatus eſt: In omnẽ terrã exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorũ. *Vbi enim*, inquit Amb. *præſentia hominis prædicãtis defuit, ſonus tamen & fama peruenit.* Hieronymus quoque nõ putabat aliquã ſuo tẽpore remãſiſſe gẽtẽ, q̃ Chriſti nomẽ ignoraret. *Quãquã n.*, inq̃t, *nõ habuerit prædicatorẽ, tamẽ ex uicinis gẽtibus, opinionẽ fidei nõ poteſt ignorare.* Et hinc cõmunis q̃dam ueterũ ſentẽtia fuit, ut, quia regni Euãgelium, per uniuerſum orbem Apoſtolis prædicantibus promulgatum putabant extremũ

Hylarius, Cano. 25. ſuper Math.

Origenes, Tract. 28 ſuper Math.

Rom. 10. Pſal. 18

Ambroſius ĩ Comment. ad Rom.

Hieroym.

iudicii diem iam tunc inſtare crederent.

Cæterum nos, qui modo uiuimus rationem dilationis extremi iudicii cognoſcimus, quia hæc prophetia, non ipſorum temporibus, qui ante annos uixerunt mille ducentos, aut trecentos, impleta fuit; ſed hiſce noſtris temporibus adimplendam audimus. Iam enim alius quodammodo, & nouus, & poſtremus Indorum mundus inuentus eſt, *amplior*, ut quidam ſcribit, *uniuerſa Germania, Hiſpania, Italia, Francia; de quo Plinius nihil compertum habuit: de quo nec Ptolomæus, nec Strabo quicquam ſcripſerunt*, in quo multa hominum infidelium milia, ab erroneis Idolorum cultibus, ad Chriſtum conuerti; in Chriſti ſanguine baptizari; & Euangelium regni, cum ſumma mentis auiditate amplecti dicuntur; apud quos fides Chriſtiana non minus creſcit quotidie, quàm apud nos decreſcit. Sub huius igitur populi conuerſione uereor adimplendum, ſed non affirmo, quod ab ipſo Chriſto prophetatum fuit; quod tunc ſcilicet, ueniet ſæculi conſummatio, quando eis Euangelium regni prædicatur; quando baptizantur, quando noua Chriſtianæ fidei religione imbuuntur, quando qui poſtremi fuerunt uocatione, primi deuotione fiunt. *Si ergo ſuſciperet hunc laborem ſerui Dei, ut peragrato orbe terrarum, quantum poſſent colligerent, quod remanet gentium, ubi nondum eſt Euangelium prædicatum, hinc*, ſecundum Auguſt. *aduertere utcunque poſſemus, quantum hoc tempus longe ſit à fine ſeculi*, quamuis certam, aut determinatam illius ſpatii, non poſſemus aſsignare durationem; ſed tamen magis magisq; iam propinquare finem merito diceremus.

Auguſtinus. Epiſt. 78.

Populus Indicus poſtremus eſt ad fidem Chriſti conuertendus: & hoc probatur ex Euangelio.
Cap. XII.

QVOD autem populus, Indicus nuper inuentus poſtremus ſit, & alius, poſt illum, nullus populus, ad fi

dem Chriſti conuertendus reſtet, non ſolum ex Prophetis, uerum etiam ex Euangelio poteſt probari. Habemus parabolam Saluatoris, apud Lucam, de homine quodam, qui cœnam magnam fecit, ad quam uocauit multos. Et miſit, inquit, ſeruum ſuum, hora cœnæ, dicere inuitatis, ut uenirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit; Villam emi, & neceſſe habeo exire, & uidere illam, rogo te, habe me excuſatum. Et alter dixit; Iuga boum emi quinque, & eo probare illa, rogo te, habe me excuſatum. Et tertius uxorem ſe duxiſſe, dixit; & ideo non potuiſſe uenire. Deinde ſequitur; Tunc iratus paterfamilias dixit ſeruo ſuo; Exi cito in plateas & uicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, cœcos & claudos introduc huc. Quo facto, & necdum conuiuii loco repleto, ait iterum ſeruo: Exi in uias, & ſepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Lucæ 14.

Hæc ſunt uerba parabolæ; ſed nos uideamus, quos per uocatos, quos per introductos, quos per compulſos intelligere debeamus. Trifaria enim ad cœnam ſpiritalem uocatio, trifarium eſſe ordinem cunctorum fidelium, oſtendit. Populus Iudaicus ex Abrahæ ſemine ortus, locuplex in uillis, in pecoribus, in agriculturis, & propagandæ ſobolis multum ſtudioſus, uelut amicus & uicinus quodammodo Dei, ad cœnam Chriſti, per prophetas inuitatus, & per Apoſtolos uocatus fuit. Sed quia ingratus, poſtquam ſæpius inuitatus eſſet, non ſolum uenire renuit, uerùm & uocantes opprobriis affecit, & contumelias in ipſos factas, etiam ſanctorum cædibus exaggerauit, quis talem populum Dominica cœna dignum, & non potius gehennæ pœnæ rerum iudicaret? Deinde gentibus in Aſia, in Africa, in Europa uerbum Dei prædicatum, regniq; Euangelium, per Apoſtolos annunciatum fuit. Harum enim regionum populi, in plateis & in uicis ciuitatis inuenti, uelut pauperes ac debiles, cæci & claudi, ad cœnam Chriſti introducti ſunt. Cùm enim populus Iudaicus infractam ceruicem ſuaui Domini iugo ſubmittere, & illius ſer- Trifarius ordo fidelium.

uis inuitantibus, & uocantibus obtemperare nollet, mox relicta, ob ſua infidelitatis pertinaciam, Iudæa, ad gentium populos Apoſtolica prædicatio deſtinata

Act. 13

fuit. Quod non ſine zelo quibuſdam Iudæorum, Paulus cum Barnaba exprobrauit; Vobis, inquit, oportebat primum loqui uerbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes, ſic enim præcepit nobis Dominus. Conuerſa eſt ſanctorum Apoſtolorum prædicatio ad gentium populos, Chriſtiq; præceptum completum eſt, ſed uacuus adhuc locus, in cœna Dominica manſit, quem ſane locum uacuum manere, uſqueadeo non oportuit, ut ad intrandum, etiam nolentes, uiolenta quadam humanitate, compelli iubeantur. Exi, inquit, in uias & ſepes & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Primo itaque ad cœnam Chriſti, hoc eſt, ad myſterium incarnationis diuinæ, & redēptionis humanæ cōgnoſcendū, inuitati, uelut amici, ſunt Iudæi. *Facilius.n.* ut Tert. habet, *domeſtici & familiares ad cœnam inuitari ſolent, q̃ extranei, & nullius iuris affines.* Secundo ad eandē cœnam, expulſis Iudæis, per magnam Dei miſericordiam introductæ ſunt gentes, uelut pauperes, ac debiles, cœci & claudi. Tertio uero, & ultimo, iam noui populi Indi, qui tanquam huius terræ & futuræ exules, in uijs & in ſepibus, hoc eſt, remotiſſimis mundi partibus inuenti, & ad intrandum, non ſine armis compulſi, uacuum locum ſupplere incipiunt. Quo reuera facto, domoq; Dei impleta, propera ueniet totius ſæculi conſumatio Hoc etiam intellexiſſe uidetur Tertullianus, qui prædictam tractans parabolam, eodem ferè diuiſionis ordine, quo & nos, uſus eſt. In primo uocatorum genere Iudaicum populum conſtituit, quem per patres uocatum dicit, & per prophetas admonitum. *Sed ecce,* inquit, *recuſatio populi, Agrum emi, & boues, mercatus ſum, & uxorem duxi. Hoc ut patriſamiliæ renunciatum eſt, motus tunc, mandat de plateis, & uicis ciuitatis, facere ſublectionem Dehinc, loco abundante, præcipit etiam de uijs, & ſepibus colligi; id eſt, nos iam de extraneis gentibus.*

Tertull. aduerſus Marcio. lib. 4.

Tertull. ibid.

Et,paucis interpoſitis,adiungit. *Vtramq; partem inuitare venit Chriſtus,de ciuitate,de ſepibus,nec poteſt iam faſtidioſos iudicare,quos nunquã retro inuitauit, quos cum maxime aggreditur,aut ſi de futuro eos iudicat,contempturos vocatio nem,ergo & ſubiectionem,loco eorum, ex gentibus de futuro portendit.* Quibus verbis hoc ſe ſenſiſſet (vt opinor) teſtatur Tertullianus, quod Chriſtus non ſolũ notitiam ſui fideiq; gratiam illis primis gentibus communicauerit,quas Aſia,Aphrica,& Europa cõprehendit,ſed quod etiam alijs communicaturus eſſet, quas, quaſi de ſepibus,hoc eſt, abſtractisſimis mundi partibus congregari iuberet. Quæ qa priores gẽtes,q̃ nos ſumus, vocationẽ ſuã cõtẽpturæ eſſent,in earũ locũ Dei dono & gratiã ſub ligerentur. *Plane*,inquit,*ad hoc ſecundò venturus eſt*,videlicet Chriſtus,*vt gentibus prædicet*. Vtq; ſciremus quãdo gentibus eſſet ſecundò prædicaturus adiũxit. *Et ſi venturus eſt autẽ,puto non quaſi vocaturus adhuc conuiuas,ſed iam collocaturus*,oſtendens ſe credere quod tunc demũ extremis gentium populis,veritas Euangelij & fides in Chriſtũ prædicaretur,quando ipſa totius mũdi conſumatio intantum appropinquaret,vt reſiduæ gentes, quas Indos dicere poſſumus,nõ tam vocari vt conuiuæ, quàm vt ciues, & domeſtici Dei, in electorum aſcribi numerum,& quaſi ĩ cœna æternæ fœlicitatis collocari videãtur. Quid ergo de cõſumatione ſæculi quaſi nondũ adſit, dubitamus? cur quod vetuſtisſimus Tertullianus à longe proſpiciẽs futurũ prophetauit,nos,præ oculis cernentes,nõ admiramur,non credimus? Certè ſi quiſpiam paterfamilias, veſpertinas nuptias filio præparaſſet, & iam aliquandiu in atrio,aut veſtibulo domus, aduenientes paulatim amicos expectando, ſtetiſſet, puto, quod poſt ingreſſum omnium, ianuas occludi iuberet, ſeq; protinus ad conuiuij locum recipiens, omnibus aſſignaret, cuique pro ſua vel dignitate, uel ætatis qualitate diſcumbendi ordinem. Quid igitur obſtat, cur nos ſperare non poſſumus, aut, vt tutius loquar, formidare non debeamus,quod ipſe cæleſtis familiæ Pater,in magnis dilecti filij ſui nuptijs,idẽ breui fa-

ĉturus ſit?ad quas,cùm iam poſtremo non inuitati, nõ introducti,ſed compulſi acceſſerint ,& quod in Eccleſiæ domo uacuum manſerat,ſuppleuerint , tunc demũ occluſa & rerum temporum ianua,diligenti oculorum examine perſcrutabitur, quis dignè, quiſve indignè ad nuptias ſuas ingreſſus ſit.

Idem & hic probatur , ex quo dies iudicij inſtare colligitur. Cap. XIII.

Matth.22 HVC enim ſpectat,quod ipſemet Eccleſiæ ſponſus, apud Matth. docuit in eadem, ut quidam opinantur,aut ſimili parabola,quam Lucas ſuperius deſcripſit. Sed hoc apud Matthæum additur, quod egreſsi ſerui Regis in vias , congregauerunt eos , quos inuenerunt malos & bonos, & ipletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium:quodq; intrauerit rex,vt videret diſcũbentes,& vidit,inquit, ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi : Amice quomodo huc intraſti , non hnbens veſtem nuptialem? Quo non reſpondente quicquam,ſed obmuteſcente,dictum eſt miniſtris : Ligatis manibus & pedibus eius , mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus,& ſtridor dentium . Quamuis hic per nuptias, præſentem Eccleſiam deſignari , cnm multis Doctoribus dicat B.Gregorius , non reluctatur tamen omnino,imò ex parte aſſentiri videtur illorum opinioni,qui,quod ſcopus huius parabolæ eodem tendat,dicunt,quo illa , quæ ab Euangeliſta Luca per cœnam eſt deſcripta, & æternæ fœlicitatis gaudium repræſentat. Vt vt eſt,ſiue res eadem ſit,ſiue diuerſa, nos hic

Hylarius nihil moramur.Sufficit authoritas unius Hylarij ad id, quod nos volumus, comprobandum , qui has nuptias *vitæ cæleſtis,& in reſurrectione ſuſcipiendæ æternæ gloriæ , ſacramentum eſſe dicit.* Quandoquidem ergo, quæ in fine huius habentur parabolæ , de iudicij tempore & reſurrectionis,ut dicit Hylarius,locutus eſt Chriſtus, ut eſt regis ingreſſus ad diſcumbentes, poſtquam intrauerant , qui in exitibus uiarũ erant inuenti , quod unum ex omnibus, ſolum ex multis uidit , qui, *veſte ſordida ,*

munditias polluerat nuptiales; quod illum miniſtris ligare, ligatumq; in tenebras mittere iuſſit exteriores, quod fletum ibi, dentiumq; ſtridorem futurum pronũciauit, neſcio quid aliud hinc colligere debeamus, quàm, quod tunc, horrenda iudicij dies, ſtrictumq; illud, quod de vniuſcuiuſque conſcientia fiet, examen inſtabit, quando ille populus, qui in extremis orbis partibus, à conditoris ſui notitia regnoq; exulauit, ab errore ad veritatem, à tenebris ad lucem, ab iniquitate ad iuſtitiam fuerit reuocatus. Sicut enim eſſet præter rationem humanæ conſuetudinis, & amicitiæ uſum, ſi rex ante intraſſet in conuiuium, cum quibuſdam tantum ſeorſum epulaturus amicis, priuſquam omnes inuitati, & non ingrati acceſſiſſent, ſic ſtolidæ quoque mentis in eo fuiſſet indicium, & negligentis animi argumentum, poſtquam nullum eorum, qui uenire & debebant & uolebant, reſtare cognouerat ſi diutius expectando, ingreſſum ſuum, ad omnes inuitatos & paratos, diſtuliſſet. Quare probabiliter credendum atque formidandum eſt, non longius extremum diem differendum, quàm donec Indicus ille populus, ex Euangelio regni fidem in Chriſtum audierit, æternæq; ſuæ ſalutis cognouerit ſacramentum. Hieron.

Prædictis non repugnat, quod per Heliam Iudæi prius cõnuerti debeant, quorum uelox erit & breuis conuerſio. Cap. XIIII.

NEQVE verò eſt cur quiſquam putet hoc ideo minus eſſe credendum, quod diuina promiſſio, quæ eſt in Malachia, de conuerſione Iſraelis, per Heliam futura, & Pauli vaticinium de ſaluandis tunc Iudæorũ reliquijs, cum gentium plenitudo intrauerit, prius compleri, & ſæculi conſumationem præcedere debeant. Licet enim pro certo tenere debeamus, quod Helias cum Enoch, vel cum Moyſe(vt quidam opinantur) venturus ſit, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis, qui reſtituet omnia, cõuertens corda

Malach.4 Roma. 11. Malach.4

nō ambigua de ſe, quòd ipſemet Helias ſit, indicia exhibiturus ſit, non tamen omnes crederent, ſed aut in perſonæ, aut in temporis eius dubio uacillarent. Quid igitur eſt, quòd tam multi, etiam ex doctis, omnem iudicij metum, in illam uſque diem ſuſpendendum, & ab animo prorſus humano reijciendum exiſtimant, qua terrores de cælo audiri: prodigia in aſtris & elementis uideri incipient, qua cum publica fama, crebri notiꝗ; rumores, non paſſim, ſed ubiuis terrarum ſpargantur, de conuerſis Iudæorum reliquijs, de nato Antichriſto: de manifeſto Heliæ & Enoch aduentu, niſi quod ſummopere uerendum ſit, ne illiſipſis hominibus qui ita ſecurè ſine iudicij timore uiuere uolūt, ipſe ſummus iudex ad iudicium, cum intolerabili, ſuperueniat non expectatus, horrore. *In quo vtique iudicio, vel circa quod iudicium*, ſecundum Auguſt. *has res didicimus eſſe vẽturas & futuras, Heliam Thesbitem; fidem Iudæorum, Antichriſtum perſecuturum; Chriſtum iudicaturum; mortuorum reſurrectionem bonorum; malorumq́; diremptionem, mundi conflagrationem, eiuſdemq́; renouationem.* Quapropter uigilemus oportet, & timeamus ne nudi, aut non ueſte nuptiali induti è cæleſtibus nuptijs in tenebras exteriores, prouoluamur cum illo, cui ſubito omnis promerendi facultas, & pœnitendi deinceps occaſio ſublata fuit. Hoc ſupradicta parabola docet nos, hoc monet extrema temporis reuolutio, in quo nunc boni & mali per uniuerſum Indicum orbem, in Eccleſiæ ſagenam congregantur: pœnitentibus ſimul quibuſdam Iudæis, & ex toto ibi corde credentibus, quod Ieſus, qui ſub Pontio Pilato paſſus & ſepultus eſt, Meſſias ſit, & uerus filius Dei.

Auguſt. lib. 20. de ciuita. cap. 30.

Quod triplex fidelium ordo in Eccleſia futurus eſſet, probatur ex Euangelio, horum ultimi Indi ſunt. Cap. XV.

QVOMODO autem iſta iudaicæ nationis propago, in illam mūdi abſtractiſſimā plagam uenerit, & quando uenerit, in ſecundo lib. refe-

remus,ubi prius hic,& alia duo de Euangelio, & unũ ex propheta,teſtimonia præmiſerimus,quæ in idem il lud coincidere uidentur myſterium, quod paulò antè propoſita,de cœna parabola oſtendit. Diximus ibi trifariam,ad cœnam ſpiritalem uocationem oſtendere trifarium ordinem fidelium,in Eccleſia Chriſti futurorũ,ex Iudæis,Chriſtianis,& Indis,qui uariis, diuiſisq; temporibus,non ſimul in regnum Dei uocarentur.
Hoc etiam & ſequentia confirmant,ut eſt illud imprimis,quod,apud Matthæum,Chriſtus per parabolam docuit,de homine qui peregrè profecturus tradebat bona ſeruis ſuis augmentanda:dans uni quinque talenta, alij duo,alij uerò unum,unicuique ſecundum propriam uirtutem. Hic Diuus Hylarius, triplex hominum genus inſinuat,quorum primum,populum ex lege credentium,eſſe dicit, *qui talis*, inquit, *in fide repertus eſt, qualis fuit in lege,ex qua profectus,meritum ipſius*,ſcilicet legis, *rectè probeq; perfunctus,euangelicæ fidei operatione duplicauit*. Per alterum uerò ſeruum, cui duo talenta commiſſa ſunt,gentium populum intelligit,qui corde credidit ad iuſtitiam,ore autem,Chriſtum Deum, atque hominem,& ſpiritu & carne, confeſſus eſt ad ſalutem. Qui uerò unum talentum accepit, & in terram recondidit, *populus eſt*, ait, *in lege perſiſtens,totus carnalis, & ſtupidus,nihil ſpirituale intelligens*. Sic Hylarius. Cæterum,ſi mihi ueniam apud beneuolos fidosq; lectores,concedendam ſcirem, qui temeritati meæ, imò fidei neſcienti menſuram ſuam, fauere magis debent, quàm iraſci,aliam hic de tribus ſeruis, allegoricam intelligentiam ſtatuerem,ut per illum, qui quinque talenta acceperat,& lucrifecit alia quinque, dicatur populus eſſe Indicus præfiguratus,qui, ut fuit nouiſſimus tempore,& infidelitate obcæcatiſſimus, ita charitate feruentiſſimus,& operãdi diligẽtia,ſtudioſiſſimus erit. Sicut Paulus Apoſtolorum nouiſſimus, qui ſe tamen indignum uocari Apoſtolum, ob enormitatem præteritorum delictorum,ſenſit,exiſtimat ſe nihil minus feciſſe à magnis Apoſtolis,quin, abundantius ſe il

Matth. 25
Hylarius.
Roma. 10
1,Cor. 13
2.Cor. 11
1.Cor. 15
1. Thi. 1

præter fænum,& lignum,& ſtipulam ædificaru nt, hi commiſſorum talentorũm detrimentum patientur, ipſi autem ſalui erunt,ſic tamen,quaſi per ignem. Verum non ita cum Iudaico populo erit,qui in una legis litera,quaſi in ſuo talento ocioſus perſiſtit,totus carnalis, & ſtupidus,nihil ſpirituale intelligens.Cum enim ſolam legis obſeruationem ſufficere ſibi crederet ad ſalutem, *noluit uirtutem prædicationis euangelicæ ſubire, ſed propter inuidiam ſaluãdarum gentium*, ut Hylarius dicit, *in terra receptum talentum abſcondit.* Legem quidem tenuit,& defendit,ſed non adimpleuit, ſicut increpans il

Ioan.7. los Dominus dicit:Nonne Moyſes dedit uobis legẽ?

Ioan.5. Et nemo ex uobis facit legem.Nolite ergo, inquit,putare,quia ego accuſaturus ſum uos apud patrem, eſt qui accuſat uos Moyſes in quo uos ſperatis.Si enim crederetis Moyſi,crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit.Hoc doctores Iudæorum ignorare non potuerunt,quid in lege & prophetis ſcriptũ eſſet de Chri

Act.13. ſto,quia per omne ſabbatum legebantur.Nam Philippus necdum uocatus Apoſtolus,homo ſimplex & idiota,ſed in lege paterna,ex auditu inſtructus, dixit Na-

Ioan.1. thanaeli,Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ,inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth.Veruntamẽ & ex principibus,ut Ioannes dicit, multi crediderunt

Ioan. 12. in eum,ſed propter Phariſæos non confitebantur, ut è Synagoga non eiicerentur. Dilexerunt enim gloriam

Matth.20 hominum magis,quàm gloriam Dei. Horum typum

Matth.23 geſſit è duobus filiis,ille,qui patri ſuo, ut in uineam iret,imperanti,dixit,eo pater, & non iuit. Dicunt enim (ait Dominus) & non faciunt.Si non ueniſſem (dicit

Ioan. 15. alibi) & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.Quapropter multi ab oriente & occidente ueniẽt, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno

Matth.8 cælorum.Filii autem regni eijcientur in tenebras exteriores.Ibi erit fletus & ſtridor dentium.Quia ſeruus qui

Luc. 12. cognouit uoluntatem Domini ſui, & non ſe præparauit,& nõ fecit ſecũdũ uoluntatẽ eius,uapulabit multis.

Certè

Certè non ignorabat uoluntatem Domini ſui, qui dicebat: Domine, ſcio, quia homo durus es; metis, ubi non ſeminaſti, & congregas, ubi non ſparſiſti, & timens abij, & abſcondi talentum tuum in terra. Ecce habes, quod tuum eſt. Hoc Iudæus, opinor, dicet, qui lege ſuſcepta legitimè uſus non eſt, nec alijs utendam diſpenſauit. *Qui cum Chriſtum Dominum; ad ſalutem gentium miſſum fuiſſe, non poſſet abnuere, nam & aduentus et paſſio eius* (inquit Hylarius) *ex lege eſt*, obtemperare tamen Euangeliis ipſe noluit, licet ſciuerit metendos illic iuſtitiæ fructus, ubi lex ſata non ſit, & colligendos ex gentibus, qui non ex Abrahæ ſint ſtirpe diſperſi. Vnde durum hominem Dominum ſuum appellabit, ut qui ſine lege iuſtificauerit, ſine diſperſione collegerit; & ſine ſatione Indorum populos, & Chriſtianorum meſſuerit. *Sed ideo hoc magis, ſine uenia erit,* (libenter enim Hylarij uerbis utimur) *cur prædicationem occuluerit, & commiſſum ſibi talentum ſuffoderit, cum ſciret meſſurum eſſe ſine ſemine, & collecturum eſſe, quæ non ſparſit.* Nam ex quo talem Dominum ſuum præſciuit, oportuit eum maxime nūmulariis committere pecuniam eius, ut ille ueniens, quod ſuum eſt, cum uſura recipere poſſet. Ob quàm culpam talentum ab eo non tam Euangelii, quam legis auferetur, eiꝗ, qui quinque duplicauerit, dabitur, & ſeruus inutilis eiicietur in tenebras exteriores. Illic erit fletus & ſtridor dentium.

Matth.25 Hylarius. Matth.25

Ex altera ſcriptura trifarius etiam credentium ordo oſtenditur. Cap. XVI.

OStendimus nunc in typo trium ſeruorum, trifarium populum, ex quo regnum conſtat militantis Eccleſiæ, deſignatum; quem etiam tria ſata farinæ, (teſte Auguſtin.) ſignificare uidētur, in quibus mulier illa, acceptum fermentum abſcondit, donec fermētaretur totum. Quæ enim hæc mulier eſt? niſi Sapientia Dei, attingens à fine, uſque ad finem fortiter: & diſponens omnia ſuauiter: quæ acceptum fermētum, uerbū ſcilicet ſuū, ſiue Euāgelicam Philoſophiā, abſcō

Auguſti. De uerbis Dñi ſerm.22. Matth.13 Lucæ 13 Sapien.8.

dit per occultam & internam Spirituſſancti operatio-
nem,in farinæ ſatis tribus;hoc eſt,in triplici hominum
genere, qui de Sem Cam,& Iaphet prodierunt, ut eſt
Iſraelita,Grecus, & barbarus, Iudæus, Chriſtianus &
Indus,donec fermentetur totũ, donec ipſa uis Euange
licæ prædicationis, illorum omnium animos penetra
uerit, & in cæleſtis uitæ imaginem transformauerit,
Rom. 10 qui uniuerſo terræ ambitu comprehenſi,ad uitam æter
Pſal. 18. nam præordinati ſunt. Tantiſper enim durabit præſen
tis Eccleſiæ ſtatus, donec prædicantium ſonus in om-
nem terram exiuerit, & in fines orbis terræ uerba eo-
Matth. 24 rum;donec iſtud compleatur.Et prædicabitur hoc Euã
gelium regni in uniuerſo orbe in teſtimonium omni-
bus gentibus. Item illud; Et eritis mihi teſtes, in
Act. 1 Ieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, et uſque ad
Oſeæ 7. ultimum terræ.Et quod Oſee dicit,Quieuit paululum
ciuitas à commixtione fermenti, donec fermentaretur
totum. Vult enim dicere propheta,quod Eccleſia, cu-
Matth. 5. ius typum ciuitas,ſupra montem poſita,gerit, quaſi in
otio aliquandiu ſteterit, poſtquam in primis gentibus,
euangelici fermenti cum farina legis commixtio facta
fuit,expectans nimirum, donec reliquarum omnium
gentium,quæ noſtro nunc ſæculo conuertuntur,noua
1. Cor. 5. conſperſio fiat,in azymis ſynceritatis et ueritatis.

Idem quoque ex Zacharia declaratur.Ca.XVII.

Zacha. 13 AD idem uidetur pertinere myſterium,quod Za
charias,de tribus partibus paruulorum, qui in
omni terra eſſent futuri,prophetauit.Duæ, in-
quit,partes in ea diſpergentur, et deficient, quod de il-
lis dictum opinor, qui partim olim ex Iudæis, partim
modo ex Chriſtianis, per uarias errorum diſperſi ſunt
Pſal. 21. uias,non uagãtes ut oues,ſed uelut tauri pingues à pœ-
nitentiali labore deficientes, & ab aratro retrorſum re-
ſpiciẽtes,Chriſtiq; margaritas pedibus,qui ueloces ſunt
Lucæ 9. ad effundẽdũ ſanguinem,cõculcãtes,et tertia pars relin

quetur in ea, hoc eſt,in terra.Et ducam tertiam partem per ignem; & uram eos,ſicut uritur argentum, & probabo eos,ſicut probatur aurum,quod conſequenter de Indorum populis,puto intelligendum. Quia ipſorum corda non aqua tribulationis circundabuntur, ſed charitatis igne accendentur, de quo Dominus in Euangelio dicit; Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo, niſi ut accendatur? Sicut autem per ignem, argentum uritur,& aurum probatur; ſic Indicum populum, qui non diſpergetur per hæreticorum errores, nec à fide ſuſceptam deficiet, ſe probaturum, per charitatis feruorem,promiſit Dominus. Ipſe, inquit, uocabit nomen meum,& ego exaudiam eum. Et dicam, Populus meus es,& ipſe dicet,Domine Deus meus Hæc quoque Iudæi ad Chriſtum referunt,ut dicit Ieronimus in Commentariis, et in ultimo tempore futura contendunt, quando credentium populus uocabit Chriſtum nomine ſuo,et illo dicente. Tu es populus meus, populus reſpondebit, Dominus meus,es tu.

Matth. 7.

Pſal. 13.

Lucæ 12.

Hieron: ibid. in Côment.

Aliquot ſcripturæ explicantur in eandem ferè currentes myſterij rationem. Cap. XVIII.

SIcut autem ſupradicta tria teſtimonia, de tribus ſeruis,de tribus farinæ ſatis,et de tribus partibus, quaſi typum oſtendere uidentur hominum triſarii generis; ſic alia ſequentia figuram, fortaſsis gerunt, illorum temporum in quibus prædicta tria hominum genera, aut ſaltem, quidam ex ipſis, in albo fidelium conſcriberētur. Eſt quædam admonitio Saluatoris noſtri apud Lucam, quæ ſimilitudinis habet ſpeciem, in qua Chriſti fideles, qui Dominum uenturum credũt, et expectant,(quia quando venturus ſit ignorant) aſsimilantur ſeruis, Dominũ ſuum,de nuptiis reuerſurum, expectantibus, ut cum ille uenerit, et pulſauerit, confeſtim aperiant ei. Deinde totum illud temporis ſpaciũ,quod à Chriſti labitur paſsione,uſque ad finem mũ

Lucæ. 12.

di,uelut militum excubiæ in tres uigilias diſtributum
Pſal.75. eſt.In quarum prima dicebatur:Notus in Iudæa Deus,
in Iſrael magnū nomen eius;&, habitatio eius in Sion.
&:In uiam gentium ne abieritis & in ciuitates Samari-
Matt. 10. tanorum ne intraueritis,ſed ite potius ad oues, quæ pe
rierunt domus Iſrael.Sed quia obdormire cœperunt Iu
Act.7. dæi;imo ſuas aures obturare, ſicut aſpis ſurda, ut non
Pſal.57 audirent uocem benefici Stephani incantantis eos ſa-
Auguſt. ī pienter, ſucceſsit ſecunda uigilia, in qua dicitur: An
Pſal.57. Iudæorum Deus tantum? Nonne & gentium? Imò &
Rom. 13 gentium. Quoniam quidem unus eſt Deus,qui iuſti
ficat circuncilionem ex fide, & præputium per fidem,
Quis uerò ille Deus? Audi ad Hebræos illum dicentē,
Hebr. 13 Chriſtus Ieſus,heri & hodie,ipſe & in ſæcula. Non ui-
detur Paulus in prima uigilia excubiarum fuiſſe explo
rator,alioquin dixiſſet,Chriſtus Ieſus hodie &cras,ipſe
& in ſæcula.Sed cùm dicat, heri & hodie, oſtendit ſe in
ſecunda fuiſſe uigilia, in qua oſcitanti militi, & gladi-
um ſpiritus fugienti improperat; Vobis oportebat pri
mum loqui uerbum Dei, ſed quoniam repellitis illud,
Act.13. & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuerti-
mur ad gentes.Sic enim præcepit nobis Dominus. Sed
ille fuit in prima uigilia, quia Dominus excubitorum
Lucæ 13 eſt, qui dicebat, Ite & dicite uulpi illi,Ecce, eiicio dæ-
monia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die
cōſummor.Non dixit heri & hodie, quia prima necdū
expirauerat uigilia;ſed hodie & cras, oſtendens ſe unū,
eundemq́ eſſe dominum qui utrunque populum, gen
tilem & Iudaicum, per miracula ad fidem traheret in
eaq́ confirmaret, qui iuſtificaret circuncilionem ex fi-
de,& præputium per fidem. Quod autem additur; &
tertia die conſummor,hoc,ad myſtetium tertiæ, refer
tur uigiliæ, quam etiam à longinquo B. Paulus præ-
uidit,ſed non attigit.Cum enim ipſe, quaſi in ſecunda
eſſet uigilia, & de prima diceret, Vſque in hodiernum
diem, cum legitur Moyſes,uelamen poſitum eſt ſuper
2.Cor.3 cor eorum, propheraiut etiam de tertia,inquiēs, Cum
autem conuerſus fuerit (nimirum Iſrael) ad Deum,

auferetur uelamen. Sed quando putas conuertetur? Vis ſcire quando? Audi in Oſeæ ipſummet loquentem, Viuificabit nos, poſt duos dies; in die tertia ſuſcitabit nos, & uiuemus in conſpectu eius, ſciemus, ſequemurq;, ut cognoſcamus Dominum. Vides quod tunc conuertetur ad Dominum, quodq; uelamen ab ipſius corde auferetur, cùm dies duo, hoc eſt, hodie & cras, pertranſierint? Quod enim Iſrael ait; In die tertia ſuſcitabit nos; Hoc & Dominus dicit, Tertio die cõſummor. Verum, quid eſt, tertia die conſummor? Hoc conſideremus attentius. Nũciabatur Ieſu à quibuſdam in Galilea, quod Herodes ipſum occidere uellet, & propterea daret operã, ut exiret, & inde diſcederet. Ipſe uerò reſpõdens ait illis. Ite, & dicite uulpi illi, Ecce, eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie et cras; et tertia die conſummor. Hic Herodes, ut Beda dicit, typus hæreticorum fuit, qui uelut fallaces et uerſutæ uulpes, animabus fidelium inſidiantur. Et propterea uulpem eum dominus appellauit, tanquam ſuæ animæ inſidiatorem, qui cum diſſimulata, Baptiſtæ perditione ſatiatus omnino non fuiſſet, ét Ieſu ſanguinem uiſus fuit ſitire. Sed quid faceret Herodes grandæuo, quem pater ipſius paruulũ, et matris adhuc ubera ſugentẽ timuit? quid timuit dico? imò non timuit, quia animam pueri perdere quæſiuit, ſed non potuit. Quia necdum uenerat hora illa, de qua dicitur: Hæc eſt hora ueſtra, et poteſtas tenebrarum. Neque etiam illa hora, de qua Ioannes loquitur, Nondum uenerat hora eius. Illa utique hora, in qua tranſiret ex hoc mundo, ad Patrem, et pendens in cruce diceret, Conſummatum eſt. Clamat itaque in ipſius perſona propheta, et dicit Paulominus conſummauerunt me in terre. Ex parte enim tunc erat conſummatus in terra, ſed non in cælo, cùm per mortem proprii corporis de diabolo triumpharet, illudq; impleret, quod dixerat, Nũc princeps huius mundi eiicietur foras, ſed ex parte membrorum ſuorum, necdum plenè conſummatus fuit. Dicebat enim caput corpori; Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationẽ ſæculi. Et con

Oſeæ 6.

Matth. 2

Luc. 22

Ioan. 7

Ioan. 13.

Ioan. 19.

Pſal. 118

Ioan. 12

Matth. 28

ſolans ſuo in laboribus de celeritate conſummandi tē
Matth.10 poris,dixit, Non conſummabitis ciuitates Iſrael, do
nec ueniat filius hominis. Ergo quia ciuitatum ſpiritua
lis Iſrael, et ſæculi conſummatio nondū uenit, et quia
filius hominis iudicaturus, nondum apparuit, non
poteſt Chriſtus dici conſummatus tertia die, ni-
ſi ex parte ſui, hoc eſt capitis, quia nondum eſt glo-
rificatus in omnibus corporis ſui membris. Quod
itaque dici iusſit Herodi, Ecce eiicio dæmonia et ſani
tates perficio hodie et cras, et tertia die coſummor, hoc
non ſolum ad priuatam ipſius ſpectat perſonam, ſed
Verba etiam ad corpus eius myſticum, quod eſt Eccleſia, teſte
ſunt poti- Auguſtino, qui, ut citat eū Thomas in Cathena, dicit,
us Bedæ *Expelluntur dæmonia, cum relictis paternis illis ſuperſtitio*
non Au- *nibus credūt in Chriſtū gentes; & perficiūtur ſanitates, cū ſe*
guſt. vide *cūdū præcepta eius uiuitur, poſteaquā fuerit diabolo & huic*
lib. 4. in *ſæculo renunciatū, uſque in finem reſurrectionis, qua, tanquā*
Lucā, cap. *tertia die, cōſummabitur, hoc eſt ad plenitudinē angelicā p̄ cor*
70. ſed ui- *poris etiā immortalitatem perficietur Eccleſia.* Sicut enim
dentur de corpus humanū tātiſper imp̄fectū eſt, donec debitū au
ſūpta ex 6 gmentationis ſuæ tēpus expirauerit, & ſingulis mēbris
lib. cōtra ſuū robur & quantitas conſtiterit, ſic corpus Chriſti,
Iulianum quod eſt Eccleſia, non prius cōſummatū erit, quam cū
Pelagia. tertiæ hæc tranſierit dies, in qua nūc poſtrema Eccleſiæ
cap. 8. membra coædificantur in tabernaculum Dei, in ſpiritu
Epheſ.2. ſancto, in quo omnis ædificatio conſtructa, creſcit in
templum ſanctum in domino, de quo & illud intelligi-
tur; Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo
Ioan.2. illud. Hæc enim dicens Chriſtus, de corpore proprio,
quaſi in typo oſtendit, quid futurum eſſet de corpore
ſuo myſtico quod clamat & dicit; Viuificabit nos poſt
Oſeæ 6. duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos: Nam ſicut ille,
Ephe.1. quem pater dedit caput, ſuper omnem Eccleſiam, quæ
Hebr.2. eſt corpus ipſius, et plenitudo eius, tertia die ſeipſum
Lucæ 12. excitauit, poſtquam per pasſionem conſummatus fuit,
Matth.25 ſic, ubi et tertio die per eandem pasſionem con-
1. Theſſ.4 ſummatum fuerit corpus eius myſticum, in tertia uen
turus de nocte uigilia, cum dicetur: Ecce ſponſus uenit

exite obuiam ei, clamabit in uoce archangeli & in tuba Dei, dicens Eccleſiæ ſuæ: Surge, quæ dormis, & exurge à mortuis, illuminabit & clarificabit te Chriſtus, in illa uidelicet claritate, de qua diſceſſurus ab Apoſtolis, ad Patrem dixit; Ego claritatem quam tu dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum, ſumus. Ego in eis & tu in me, ut ſint conſummati in unū. Sicut enim nec caput conſummatum eſſe poteſt ſine membris, ſic nec membra ſine capite ſuo. Propterea dicebat caput de membris reliquis, conſolans ea; Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum, ut, ubi ego ſum, illic & miniſter meus ſit; ut, (ſicut dicit Auguſt.) *perfecta beatitudine, cui nihil poſſit adijci, perfruatur.* Tunc opus Dei erit uerè conſummatum, quod Pater filio dedit, ut faceret; de quo Pſalmiſta dicit; Omnis conſummationis uidi finem. Ephe. 2. Ioan. 17. Ioan. 12 Augu Ioan. ſt. 17 Pſal. 118

FRVITIO enim perfectæ beatitudinis, ſcopus eſt, & finis omnis conſummationis. Tunc non amplius habebit locum, quod Chriſtus Herodi dici iuſſit; Ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras; ſed potius illud implebitur, tertia die conſummor. Sed quid eſt conſummor? id eſt, perficiòr. Cum Paulum ſtimulum carnis ſuæ inuitus ſentiret, & ab Angelo Sathanæ colaphizaretur, ter Dominum rogauit, ut tentatio diſcederet. Sed dictum eſt illi; Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Qua uoce corroboratus auſus fuit dicere; Cum infirmor, tunc potens ſum. Quid eſt hoc, tunc potens ſum cum infirmor? hoc eſt, quando quæ humanæ infirmitatis & miſeriæ ſunt, experiri cogor, & per gratiam Dei, cunctas afflictiones & calamitates, undecunque proueniant, patienter ſuſtineo, tunc perficior, tunc conſummor, tunc, uelut aurum in fornace, probor, & cum meipſius experimento, quam potens intus ſum, foris oſtendor; Nam quiduis aduerſitatis pati, & uincere, mortificari, & uiuere; aporiari & à patientiæ bono non deſtitui; penuriam & iniuriam ferre, & in gratiarum actione abundare; in benedictione pro maledi- Luc. 13 2. Cor. 12

ctione perſeuerare,non figura,non prodigia,non miracula pro tempore facere,ſed ab alijs mendaciter facta cõtemnere,& fidei ſimplicitate omnia ſuperare. Hæc ſumma uirtutis perfectio eſt, & uera Chriſtiani hominis cõſumatio. Et hoc modo uirtus in infirmitate perficitur, hoc eſt,an homo in omni uirtute perfectus ſit & conſumatus, per huiuſmodi rerum experientiam innoteſcit, & per fortem illorum,quæ aduerſa ſunt, tolerantiam, manifeſtum euadit.

Eccleſia debet multa pati,ſecundum ſcripturas, ſicut & Chriſtus paſſus eſt. Cap. XIX.

SICVT ergo una Chriſti & Apoſtolorum ſancta & vniuerſalis Eccleſia, heri & nudiuſtertius,hoc eſt in diebus duabus,ſiue uigilijs præcedentibus, per dæmonum eiectionem operationemq́ miraculorum ſemper ita creuit,profecit,& immobilis perſeuerauit, ut nullus tyrannus,nullus Herodes, nulla vulpes, nullus
Matth.16 hæreticus,nullæ inferorum portæ aduerſus eam præualere potuerint, ſic in hac tertia euangelicæ diſpenſationis die, tantis nunc obuoluitur perſecutionum fluctibus, tantis agitatur blaſphemiarum procellis, & à tam infeſtis hoſtibus undique cingitur, ut non ſimul om-
1.Thim.3 nes unam, ſed ſinguli quique ſolam domum Dei, quæ eſt eccleſia Dei uiui,columna & firmamentum ueritatis,uiciſſe,pſtraſſe,& penitus diruiſſe uideantur. Sed nõ
Matth.10 Lucæ 6. Ioan. 15. eſt(inquit Chriſtus) diſcipulus ſuper magiſtrum. Perfectus autem omnis erit ſi ſit, ſicut magiſter eius. Nec ſeruus maior eſt Domino ſuo. Si me(inquit) perſecuti
Matth.10 Hebr. 2. ſunt, & vos perſequentur. Si patremfamilias Belzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? Paulus quoq; dicit, quod decebat eum ,ppter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat,authorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. Hoc ignorantes duo iſti, qui in Emaus tende-
Lucæ 24 bant, audiere à Chriſto; O ſtulti & tardi corde, ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ.

Nonne hæc oportuit pati Chtiſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Petri quoque inſipientia, graui hac retunditur increpatione. Vade poſt me Sathana, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea, quæ hominum, dum Chriſtum Ieroſolymam aſcendere uolentem, & quæ paſſurus eſſet in illa, prædicentem, increpare & dehortari conaretur. Et iterum, quando dexteram Malchi auriculam amputauit, dixit illi Chriſtus: Mitte gladium tuum in uaginam. Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum? An putas, quia nō poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? quia ſic oportet fieri. Ter quaterve quoque, ut in Euangeliſtis videre eſt, quandò de ſua agebat paſsione, hac loquendi formula uſus eſt, qua neceſsitatem ſignificamus, dicendo: Quia oporteret ire Ieroſolymam, quod Matthæus habet. Et Marcus dicit: Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis multa pati. Lucas autem; At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, dicens: Quia oporteret filium hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus. Et in alio loco, poſtquam diſcipulis dixerat, de hac tertia conſummationis corporis ſui die; Venient dies, quādo deſideretis videre vnum diem filij hominis, & non uidebitis. Et dicent uobis; Ecce hic & ecce illic, nolite ire, neque ſectemini. Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cælo, in ea quæ ſub cælo ſunt, fulget, ita erit filius hominis in die ſua; poſtquam inquam, diſcipulis hæc dixerat, ſtatim ſubiunxit; Primum autē oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac. Et poſt reſurrectionem ſuam, uolens hæc eadem, ad memoriam Apoſtolorum reuocare dixit ad eos; Hæc ſunt uerba, quæ locutus ſum ad uos, cum adhuc eſſem uobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die. Cum igitur non ſint melioris conditionis diſcipulis, quam magiſter, ſeruus quàm

Matth. 16 · Matth. 26 · Matth. 16 · Marc. 8. · Lucæ. 9. · Lucæ 17 · Lucæ 24.

dominus, domeſticus, quàm Paterfamilias, Eccleſia, quam Chriſtus, non poteſt mirum uideri, neque nouum, ſi, quas Chriſtus in proprio corpore pientiſſimus Paterfamilias, Dominus & Magiſter, paſſiones, & iniurias ab ijs, qui pereunt ſuſtinuit, eaſdem patiatur & eius Eccleſia, cuius ſinguli quique ſyncere catholici, membra ſunt, & Chriſti ſponſi ſui diſcipuli ſerui, & domeſtici, enutriti uerbis fidei & bonæ doctrinæ quam
1.Thi.4. per fideles diſpenſatores myſteriorum Dei aſſecuti ſunt.
Matth. 2 Quod ſi quis indignum id eius maieſtati iudicet, aut
Colloſ. 1. ueritati contrarium ducat, quæ dixit: Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, reſpondebit illi Eccleſia; non aduerſum me præualent inferorum portæ, ſed exercent me, ut adimpleam ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti, in tribulatione mea pro electis eius, qui ſunt membra mea. Ideo enim omnia ſuſtineo, propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria cœleſti. Vade ergo retro me Sathana, quoniam non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Calicem quem propinauit mihi ſponſus meus, di-
Matth.26 cens Patri, tranſeat à me calix iſte, non vis ut bibam illum? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ, & uati-
Matth.18 cinia illius, qui dixit: Neceſſe eſt ut ueniant ſcandala?
Matth.10 Et; Eritis odio omnibus hominibus propter nomen
Ioan. 16. meum. Et alibi: Amen amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret. Quia uero de mundo, non eſtis, ſed ego elegi uos de mundo propterea odit uos mundus. Et aliquantò poſt:
1.Cor.11 Hæc loquutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis. In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego uici mundum. Et rurſum apud Apoſtolum: Oportet hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant in uobis? Quomodo hæc uera eſſe probabuntur, ſi non impleãtur? quomodo uerò implebuntur, ſi iuxta tuam inanem ſollicitudinem, firmum fundamentum promiſſionis
2.Thi. 2. Dei, quod ſtat, habens ſignaculum hoc deijciatur?
1.Petr.2 Chriſtus (inquit Petrus) paſſus eſt pro nobis, uo-

bis relinquens exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius.
Si hoc homini priuato, tanquam uni membro dici po- 2. Thi. 3
teſt, ut relictum Chriſti exemplum ſequatur, ut ſi-
cut ſocius eſt paſſionum eius, ſic fiat & conſolationis;
multo id magis uniuerſo corpori eius, quod eſt Eccle-
ſia, conuenit, quæ non ignorat, quod omnes qui piè Act. 14.
uolunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patien-
tur, & quod per multas tribulationes oporteat filios
ſuos intrare in regnum Dei, quod per uim à diebus Matth. 11
Ioannis Baptiſtæ rapiunt uiolenti, inter quos etiam
nunc multi ſunt, quibus non mediocre gaudium eſt, ſti- Galath. 6
gmata Domini Ieſu in corpore ſuo portare, & ſe di-
gnos haberi, ut, pro nomine eius, contumeliam patian- Acto. 5.
tur. Aſpiciunt enim in illam remunerationem, quæ di- Lucæ. 6.
cit, Beati eritis, cum oderint uos homines, & cum ſepa-
rauerint uos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen ue-
ſtrum, tanquam malum, propter filium hominis: Gau-
dete in illa die, & exultate, ecce enim merces ueſtra mul
ta eſt in cælis.

Nunc eſt tertia dies peregrinationis Eccleſiæ, in qua illud Chriſti dictum impletur: & tertia die conſummor. Cap. XX.

SED quæ nam illa dies? Tempus nimirum præ- Gene. 22.
ſentis tentationis Eccleſiæ, quæ, ſicut Abraham
olim, tertio itineris ſui die, de fide ſua in immola
tione filij tentatus & probatus eſt, ita modo in hac ter-
tia peregrinationis ſuæ die, de qua Chriſtus dixit et Lucæ. 13.
tertia die conſummor, de fidei ſuæ conſtantia, in filio-
rum, hoc eſt, Catholicorum unanimi profeſſione tenta
tur, probatur, purgatur ſeptuplum, & ſicut argentum in
igne, ita examinatur. Tentatus fuit & Dominus à dia- Matth. 4
bolo, non ſæpius tamẽ, quam ter, ut ternario ſuæ tenta
tionis numero præfiguraret ternam Eccleſiæ tentatio-
nẽ, quæ ternis illi contingeret diebus. Nec obſtat, quod
Lucas dicit conſummata omni tentatione, diabolũ re- Lucæ. 4.
ceſſiſſe ab eo, uſque ad tempus, quaſi denuo tentaturus
Chriſtum redierit. Quod cùm nuſquam ſcriptũ ſit, ſed

Ioan. 14. illud potius legamus, quod princeps huius mundi non habuerit quicquam in Chriſto, ita intelligendus eſt diabolus ab illo recesſiſſe, vſque ad tempus, vt poſteà
Lucæ. 22. non ipſum caput, ſed membra eius aggreſſus ſit. Quod patet ex Chriſti dicto, ad Symonem: Symon ecce Sathanas expetiuit vos (non me dicit ſed vos) vt cribraret ſicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. q. d. quandoquidem princeps huius mundi in me non habuit quicquam, receſſit à me, & in ueſtram ſe pernitiem conuertit, quiduis tentaturus in uos: Sed, ne tua Symon, quem caput conſtitui & principem feci omnium, fides deficiat; hoc tibi meo apud Patrem impetratum eſt merito, mea id fiet uirtute, quia rogaui pro te.

CÆTERVM, non negat Chriſtus conceſſum eſſe petitioni Sathanæ, ut cribraret Eccleſiam, ſiue illos qui in ea ſunt, ſicut triticum. Quia ſicut illud, non niſi frequenti & ſæpius iterata agitatione ſecernitur in area à paleis, ſic nec, qui probati ſunt Deo, ab ijs qui non ſunt probati manifeſti fiunt, niſi multo ſcandalorum zelo urantur, niſi uarijs hæreticarum opinionum flatibus
Ioan. 12. collidantur. Illud itaque quod Chriſtus dixit: Nunc iudicium eſt mundi; nunc princeps huius mundi eijcietur foras, ſic eſt accipiendum, non ut dictum ſit de perpetuæ condemnationis iudicio, quod in fine erit, ſed diſcretionis, quod etiam nunc fit: non quaſi Diabolus, ex tunc ac deinceps, extra omnes mundi huius terminos
Auguſt. ĩ p Ioãnem tracta. 51. eiectus ſit, ſed quod de multorum cordibus, qui in Chriſtum erant credituri, per fidem expelleretur. *Poſſidebat enim Diabolus genus humanum, & reos ſupplicio rum tenebat chyrographo peccatorum. Dominabatur in cordibus infidelium, ad creaturam colendã, deſerto creatore; deceptos captiuosq́; pertrahebat. Per Chriſti autem fidem, quæ morte eius, & reſurrectione firmata eſt: per eius sãguinem, qui in remisſionem fuſus eſt peccatorum, milia credentium à dominatu liberantur diaboli: Chriſti corpori copulantur, & ſub tanto capite, vno eius ſpiritu fidelia membra vegetantur. Hoc vocat Chrius iudicium, hanc diſcretionem hanc à ſuis redẽptis diaboli expulſionem.* Scribit enim Ioannes paulò an-

te prædicta uerba gentiles accesſiſſe ad Philippum,& Ieſum uidere uoluiſſe Quod cum dixiſſent Ieſu Andreas & Philippus reſpondit eis. Venit hora ut clarificetur filius hominis:& aliquantò poſt. Nunc anima mea turbata eſt,& quid dicam? Pater ſaluifica me ex hac hora. Sed propterea ueni in hanc horam. Pater clarifica nomen tuum *Ex occaſione igitur iſtorum gentilium* (inquit Auguſtin.) Auguſt. *qui eum uidere cupiebant annunciat futuram plenitudinem* Ibidem. *gentium,& promittit iam iamq; adeſſe horam glorificationis ſuæ, quam factam in cælis gentes fuerant credituræ, & expulſionem diaboli ex infidelium cordibus, quod Iudæi mirarentur, in ſua cæcitate manentes.* Ideoque dixit; nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras, hoc eſt, ſicut in fine temporum ab inuicem ſeparabuntur oues ab hœdis, ratione meritorum ſuorum, ita nunc in hac hora, fideles ab infidelibus ratione fidei diſcernũtur; & ſicut tunc diabolus malorum omnium, qui mundi nomine intelliguntur, obtinens principatũ cum ſuis immundis canibus, hæreticis & hypocritis, foras omnino in tenebras mittetur exteriores, ita & nunc eiicietur foras, propter credentium fidem, inquantum id ſpectauerit ad particulares, uel regiones, uel homines, ut non tam facile iterum introire poſſit ad eos. Hoc indicat Hiſtoria obſeſſi hominis in terra Geraſenorum, ubi ſecundum Marcum, Diabolus, cui nomen legio, de Marc. 5. precabatur Ieſum multum, ne ſe expelleret extra regionem, ſineret potius ire in porcos; timens fortè, ne in locum, qui ipſum delectabat poſſit redire. Rurſum nono Marc. 9. cap. dixit Ieſus immundo ſpiritui, qui ab infantia filium cuiuſdam obſederat: Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo,& amplius ne introeas in eum. Id Marc. 16 autem quod de Magdalena ſcribitur, quod ſeptem ab ea dæmonia Ieſus eiecerat. Et rurſum illud: Quod Ioannes uidit angelum deſcendentem de cælo, & habentem Apoc. 20 clauem abyſſi,& catenam magnam in manu ſua, qui apprehendit draconem, ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus & Sathanas,& ligauit eum per annos mille, & miſit eum in abyſſum,& clauſit & ſignauit ſuper illum.

ut non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni, de ſpirituali dæmonis eiectione eſt intelligẽdum. In quem modum, eiectus eſt Diabolus primò, à quibuſdam Iudæis; ſecundò ex gentibus, tertiò nunc ab Indorum cordibus. Quamdiu ergo fortis armatus cu-

Luc. 11. ſtodiuit ibi atrium ſuum, in pace fuerunt & nobiſcum, & cum illis omnia, quæ poſſedit. Verùm cùm nunc fortior eo ſuperueniens uincat eum, & extra regionem illã exire compellat, ſpemq́ reuertendi nullam relinquat, inſuper & arma eius uniuerſa auferat, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuat: furibundus ad nos recurrit, & uniuerſum Chriſti diſsipans gregem, facit, ut cuncta Chriſtianorum poſteriora negotia peiora fiant prioribus: Vt illud uideatur in nos competere, quod Iudæis

Matth. 12 Dominus dixit: Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam, unde exiui. Et ueniens inuenit eam uacantem, ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi, & fi-

2. Petr. 2. unt nouisſima hominis illius peiora prioribus. Sic erit (inquit) & generationi huic pesſimæ. Si enim, quas ſemel refugimus in cognitione Domini noſtri & Saluato

Galath. 5. ris Ieſu Chriſti, coinquinationes mundi, inimicitias, cõtentiones, æmulationes, iras, rixas, diſſenſiones, ſectas, inuidias) & homicidia, his rurſum implicati ſuperamur, facta ſunt nobis (teſte Petro) poſteriora, deteriora prioribus. Melius enim erat nobis, non cognoſcere uiam iuſtitiæ, quàm, poſt agnitionem, retrorſum conuerti ab eo, quod nobis traditum eſt ſancto mandato. Contin-

Prou. 26. git enim nobis illud ueri prouerbii: Canis reuerſus ad ſuum uomitum; & ſus lota in uolutabro luti. Hinc ſunt

Matth. 11 illæ grauisſimæ Domini comminationes: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sydone factæ eſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico uobis, Tyro & Sydoni remisſius erit in die iudicij, quã uobis. Et tu Caphernaum, nunquid uſque in cœlum

exaltaberis? uſque in infernum deſcendes: Quia ſi in
Sodomis factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in te,
fortè manſiſſent in hanc diem: Verũtamen dico uobis,
quia terræ Sodomorũ remiſsius erit in die iudicii, quã
tibi. Sicut hæc olim exprobrauit & comminatus eſt Do-
minus illis ciuitatibus, in quibus ſunt factæ plurimæ
uirtutes eius, & non egerunt pœnitentiam; ita & modo
uariis plagarum ſignis, æterna ſupplicia minitari uide-
tur iis Chriſtianis, qui cum maxima ab ipſo benefi-
cia acceperint, ſummam rependunt ingratitudinem;
non ſolùm non agentes pœnitentiam, ſed quod ueram
aliquando in cilicio & cinere pœnitentiam egerint, do-
lentes plurimum, & eos, qui faciunt, deridentes. Deni-
que, dum ſinguli quique errorum mendaciorumq́ue ma
giſtri, ſuorum capitum ſomnia & deliramẽta ſequũtur,
titulo tenus uerbum Dei tenentes, & prædicantes, ita
ſimplicium animos; ex ſe ſatis ad malum pronos, ad ſe
ctas, iras, rixas, contentiones, ſeditionesq́ue faciendas exci
tant, cogunt, & impellunt, ut reſpublica Chriſtiana in
hoc occiduo orbe, nihil nunc aliud eſſe uideatur, quã
regnum in ſe diuiſum, quam ciuitas uel domus ſuper Matth. 12
ſemetipſam diſpertita, quæ Chriſti uocis teſti-
monio ſtare non poſſunt. Si Sathanas diſpertitus eſſet,
ſi in ſathanam conſurgeret, & ſtare non poſſet, ſed finẽ
haberet, quomodo ergo ſtabit, quomodo non finem
habebit ſocietas Chriſtiana, tot ſectis diſſectis inter ſe
diſpertita, & contra ſemetipſam diſceptando, prædãdo,
confligendo inſurgens? Si omnia membra in hu-
mano corpore, unum membrum fieri uellent, aut
ſi membrum contra membrum inſurgeret, nec ſa-
num infirmo compateretur, nec mœſtum gauden
ti congauderet, nec id, quod robuſtum eſt, fo-
ueret; debile, nec, quod plenum, uacuum enutr
ret; nonne paulatim corpus, cum in eo ſchiſ-i 1. Cor. 12
ma eſſet, nec pro inuicem ſollicita ſtarent mem-
bra, deficeret, caderet, expiraret? Multi (inquit Roma. 12
Paulus) unum corpus ſumus in Chriſto, ſin-
guli autem alter alterius membra. Et rurſum

1.Cor.10 alibi:In uno ſpiritu,omnes nos,in unum corpus baptizati ſumus,ſiue Iudæi,ſiue gentiles,ſiue ſerui, ſiue liberi,& omnes in uno ſpiritu uocati ſumus. Cum ergo ſit
1.Cor.12 inter nos zelus & contentio,nonne carnales ſumus? Et
1. Cor. 3 ſecundum hominem ambulamus? nonne,ceu membrū à membro diſpertiti ſumus,& Chriſtus diuiſus eſt in nobis? Cum enim quis dicat: Ego quidem ſum Lutheri: ego Zvvinglii:ego Pacimontani:ego autem Caluini,
1. Cor. 2 nonne homines ſumus?de quibus dicitur: Animalis homo non percipit ea,quæ ſunt ſpiritus Dei. Quid igitur fuit Lutherus?quid Zvvinglius? quid Pacimontanus? quid uero Caluinus?Non miniſtri eius cui ſemel credidimus,cum eſſemus unum corpus in Chriſto,alter alterius membra,baptizati & uocati in uno ſpiritu; ſed præcurſores Antichriſti,diuiſores corporis Chriſti.Lutherus dum dormirent homines,zizania ſua plantauit, Zvvinglius rigauit,Caluinus dilatauit,Balthaſar plantata,rigata,& dilatata replantauit;quorum fermento Antichriſtus cùm uenerit,incrementum dabit. Horum autem ſinguli,dum non ſolum caput,os,& oculi, ſed to-
1.Cor.12 tum inſuper corpus,ſoli eſſe uoluerunt,dicētes ſibi mutuò,opera ueſtra non indigeo,non eſtis mihi neceſſarii, ita Chriſtum inter ſe diuiſerunt, ut neque qui plantauit,fuerit aliquid,neque qui rigauit, neque qui dilatauit,neque qui dilatata replantauit. Non enim omnes unum in Chriſto extiterunt, in quo omnis ædificatio
Collo. 2. conſtructa creſcit in augmentum Dei, ſed ſinguli quique unus in ſua uocatione,unus in ſua diuiſione, unus in peruerſo dogmate eſſe uoluerunt, ut ſolida antiquæ fidei ædificatio,facta tali ſeparatione,decideret,& periret,in detrimentum corporis Chriſti,& eccleſiæ Dei.
Galath. 5 Audiamus igitur Apoſtolum,dicentem:Quod ſi inuicē mordetis & comeditis,uidete ne ab inuicem conſumamini q.d. ſi membrum mordeat ſui corporis membrū, ſi caro ſuam carnem deuoret,ſicut eſtis uos membrum de mēbro,caro de carne;ſi hæreticus Catholicum,Chriſtianus hæreticum hoſtiliter,inſectetur,aut ſi hæreticus oppugnet hæreticum,uidete ne finis,ne interitus uobis immi-

immineat; uidete ne ab inuicem conſumamini. Sicut enim, ſi ſchiſmate facto in corpore, membra à membris diuidantur, corpus omnino deficere ad uitam ſuã finire cogeretur, ita & Chriſtianæ profeſsionis ſocietas, cum in multas partes & ſectas diuidatur quotidie, ruptis ubique mutuæ charitatis & fidei iuncturis, quaſi ad ſuum finem properare compellitur, dicente Chriſto, ad Diabolũ, quod facis, fac citius; vt illud verificetur. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum; & rurſum aliud, Veruntamen filius hominis ueniens, putas inueniet fidem in terra? q.d. non, uel raram. Quia pauci tunc erunt electi, ex multis uocatis, qui ſaluabuntur.

Ioan. 13.
Matth. 24
Lucæ 18.

Scripturis probatur, & exemplis, extremum diem inſtare. Cap. XXI.

QVapropter, meo iudicio, nullus relinquitur ambigendi locus, quin rerum omnium finis, & interitus appropinquet, quando iam domum noſtram, non ſolum deſertam, ſed etiam diſſectam relinqui, quando regnum Dei à nobis auferri, & dari genti uidemus facienti fructum eius, hoc eſt Indis. Iam enim hyems ibi tranſiit, imber abiit & receſsit, flores apparuerunt in terra iſta, tempus putationis aduenit. Ideoq; clamat ſponſus, ad ſponſam ſuam Eccleſiam; Surge, ꝓpera amica mea, formoſa mea, & ueni. Et cũ noſtri putent meſſores, quod adhuc multi menſes & multi anni ſunt, priuſq̃ meſsis ueniat dicit illis, apud Indos, Chriſtus, Ecce dico uobis, Leuate oculos ueſtros, & uidete regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Quid uero eſt meſsis? tempus prouentuum agrorum & uindemiæ, ſegetum maturarum demeſsio, frugum collectio, frugum trituratio, tritici à zyzaniis & paleis expurgatio. Per tropum ergo meſsis & inchoatio Euãgelii eſt, ſecundum illud, Ego miſi uos metere, quod uos non laboraſtis, & conſummatio ſæculi, Chriſto interprete apud Matth. vbi agrum mundum, meſſem conſum-

Matth. 21
Cantic. 2.
Ioan. 4.
Ioan. 4.
Matth. 13

mationem ſæculi, meſſores angelos dicit. Quia in con
ſummatione ſæculi, mittet filius hominis angelos ſu-
os, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos
qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum
ignis ibi erit fletus & ſtridor dentium. Et B. Ioannes in
Apoc. 14 Apocalypſi ſua, uidit ſuper nubem ſedentem, ſimilem
filio hominis, habentem in capite ſuo, coronam aure-
am, & in manu ſua falcem acutam. Et angelus (inquit)
exiuit de templo clamans uoce magna ad ſedentem ſu
per nubem: Mitte falcē tuam, & mete, quia uenit hora,
ut metatur, quoniam maturuit meſſis terræ. Et iterum:
Et alius angelus exiuit de templo, quod eſt in cælo, ha
bens & ipſe falcem acutam. Et miſit (inquit) angelus fal
cem ſuam in terram, & uindemiauit uineam terræ.
Et ne putaremus uineam hoc loco, in bonam accipi par
tem, adiunxit ilicò dicens: Et miſit in lacum iræ Dei
magnum, & calcatus eſt lacus extra ciuitatem. Quod
Chriſtus caminum, hoc Ioannes lacum appellat; quod
illic regnum, hoc hic ciuitas dicitur; quod illic ſcandala
Matth. 3 colligere, hoc hic uindemiare ſignificat. Teſtatur quoq;
Lucæ 3. Ioannes Baptiſta, quod Chriſtus in cōſummatione ſæ
culi, habebit uentilabrum in manu ſua; quod purgabit
aream ſuam, quod congregabit triticum in horreum
Matth. 25 ſuum; & paleas cōburet igni inextinguibili. Tunc etiā,
ſicut parabola docet Euangelica, reſpondebit Dn̄s ſer-
uo malo & pigro improperanti ſibi, quod homo durus
ſit, meteret ubi non ſeminauit, congregaret ubi nō ſpar
ſit: Sciebas quia meto, ubi non ſemino: & congrego ubi
non ſparſi, oportuit ergo te committere pecuniam me-
am numulariis & ego ueniens recepiſſem, utique quod
Galath. 6. meum eſt, cum uſura. Deniq; in cōſummatione ſæculi,
teſte Paulo, quæ ſeminauerit homo, hæc & metet: Quo
niam qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corrup-
tionem. Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet
uitam æternam. Bonum autem (inquit) facientes non
deficiamus, tempore enim ſuo metemus, nō deficientes.
2. Cor. 9. Et alibi: Hoc autem dico, qui parce ſeminat, parce & me
tet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictioni

bus & metet. Qui ſeminat (inquit Pſalmiſta) in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibāt, & flebant mittentes ſemina ſua; uenientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Sicut ergo agrorū uinearumq; cultores, meſſis tēpore plurimum lætantur, quando frugum ubertas laboris facti mercedē pollicetur, quādo læti prouentus defatigatos eorum animos ſollicitudine exonerant, ſic quoque in ſæculi conſummatione, poſt magnos pænitentiæ labores: poſt multifarias præſentiū rerū curas, poſt mille uitæ diſcrimina carnisq; certamina, aut uiriliter propulſata, aut patienter tolerata, fideles quique, & operarij, & milites, & imitatores Chriſti lætabūtur coram Deo quaſi in fertili præmiorū meſſe, & exulabūt, ſicut uictores, capta præda, quādo diuidunt ſpolia. Si itaq; experti rerum ruſticarum agricolæ, tunc meſſem quaſi præſentem iudicant, ſegetesq; demetendas eſſe cenſent, quando regiones præ maturitate frugum albeſcere cernuntur, quādo nec zizania, nec triticū creſcēdo amplius augmētari poſſe uidētur, cur nos, hoc tēpus præſens, tāquā ſæculi meſſem, nō probamus? qui faciē cæli & terræ probare utcūque nouimus, cur angelos breui meſſuros & ſcandala collecturos non timemus? quando iam Indicas regiones albas eſſe ad meſſem, noſtram autem terram tenebras, & caliginem populos Chriſtianos operuiſſe uidemus? quādo defecit, & periit ſanctus de terra, nec rectus in hominibus ſit, ſed diminutæ ſint ueritates à filiis hominū, quādo fiūt peccatores ſicut fœnū tectorū, quod priuſquā euellatur exaruit, de quo nō implebit manū ſuā, qui metet, nec ſinū ſuū qui manipulos colliget? Quid, inquā, hæc ſciētes & uidentes, hæremus quaſi ſæculi cōſumatio nondum adſit? quum uniuerſum mundi agrū, & Eccleſiæ ſuæ uineam, Deus eò deueniſſe cernat, ut nec ullus gradus pietati, uberius proficiendi ſuperſit, nec impietati grauius delinquendi. De quibus paterfamilias dicebat ſeruis quærentibus, uelletne, irent, & colligerent zizania, quæ inimicus homo ſeminauit: Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem, & in

Pſal. 125.
Eſai. 9.
Matth. 16
Eſaiæ. 60
Miche. 6.
Pſal. 11.
Pſal. 128
Matth. 13

tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum. Ad ſummum enim iam uenit utrunque, & fructus uirtutum, & incrementum uitiorum. Hinc eſt uox illa cœleſtis agricolæ, ad miniſtros angelos: Mittite falces quoniam maturauit meſſis; uenite & deſcendite, quia plenum eſt torcular. Exuberant torcularia, quia multiplicata eſt malitia eorum. Huc accedit quod in Marco legimus: Sic eſſe regnum Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſementē in terram, & dormiat & exurgat, nocte & die, & ſemen germinet & increſcat, dum neſcit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica. Et cum ex ſe produxerit fructus, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis. Nūquid itaque tota die, ut Eſaias quærit, arabit arans, ut ſerat; proſcindet & ſarriet humum ſuam? Nonne cum adæquauerit faciem eius, feret gith, & cyminum ſparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & uiciam in finibus ſuis? Deinde cum adfuerit meſſis, nonne ſtatim mittet falcem ſuam, & metet, & congregabit in horreum ſuum? Et vbi omnia, quæ ſibi nata ſunt, & bona ſua in vnum theſaurum congregauerit, nonne noua & uetera proferens, prædam dabit domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis, uelut fidelis prudensq́ diſpenſator, quem conſtituit Dn̄s ſuper familiam ſuam, ut det ei cibum, & tritici menſuram in tempore? Si igitur pater familias, tam diligentem, & officijs, & temporis, & agri ſui rationem habet, ut nihil eorum, quæ ad agriculturā ſpectant, prætermittat; ut ſciat, quid, vbi, & quomodo ſeri, quando quod ſatum, & maturum eſt, demeti; quomodo demeſſum colligi in manipulos, & in uſum rei domeſticæ conſeruari & expendi debeat, quare Deum, qui docet hominem hanc ſcientiam, & erudit agricolā in iudicio, Eccleſiæ ſuæ curam repuliſſe, quomodo tempus conſummationis eius neglexiſſe putabimus, præſertim quum dixerit: Ecce ego uobiſcum ſum uſque ad cōſummationem ſæculi? Sed quid eſt: uobiſcum ſum uſ-

Iohel. 3.
Marc. 4.
Eſaiæ 28
Lucæ 12.
Matth. 13
Prou. 31.
Matth. 14
Luc. 12
Pſal. 93
Eſaiæ 28.
Matth. 28

do intelligendum? Non ſic, quod poſt cõſummationẽ ſæculi, nobiſcum ſiue cum eccleſia ſua non ſit futurus, quandoquidem ipſum dixiſſe legimus: Non relinquã uos orphanos, uado & uenio ad uos. Vado parare uobis locũ, Et ſi abiero & ꝑparauero uobis locũ, iterũ uenio, & accipiã uos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & uos ſitis: Quod.n. ante mortẽ ſuã promiſit, hoc poſt Apoſtolorũ mortem, exemplo unius latronis oĩbus præſtitit; quod mortalibus mortalis prædixit, hoc, poſt ſæculi conſummationem, in conſummatione ſanctorum omnium, immortalis in immortalibus cõſummabit, perficiet conſolidabitq́. Vult ergo dicere: Quãdiu in cordibus fideliũ aro, proſcindo, ſarrio, ſero, adæquo, quandiu quoſdam quidem per ordinẽ pono Apoſtolos, quoſdam prophetas, alios uerò Euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores, ad conſummationẽ ſanctorũ, qui ex Iudæis, Gẽtibus, & Indis erũt, nõ eſt finis, non eſt conſummatio, non eſt meſſis, quia ego adhuc uobiſcũ ſum in laboribus, in curis, in periculis ueſtris, ego adhuc pono uos, ut eatis & fructum adferatis, & fructus ueſter maneat, ut operemini non cibũ qui perit, ſed qui permanet in uitã æternam. Sed cum prædicatum fuerit cũctis gentibus & toto Euangelium effulſerit orbe, cum ſonus ueſtræ prædicationis in omnem terram exierit, & in fines terræ verba veſtra, cum non ſolum teſtes mihi fueritis in Ieruſalem & in omni Iudæa & Samaria, ſed etiam uſque ad vltimũ terræ, cùm impleta fuerint tẽpora nationũ, tunc finis, tunc conſummatio, tunc meſſis erit, ex tunc ac deinceps, vos, qui permanſiſtis mecũ ĩ tentationibus meis, mecum eritis in regno, quod diſpoſui vobis, ſicut mihi pater meus diſpoſuit, ut me præcincto & trãſeũte, quaſi miniſtro ueſtro, edatis & bibatis ſuper menſam meã, in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael.

Ioan. 13. · 1. Petr. 5 · Ephe. 4 · Ioan. 15. · Roma. 6 · Pſal. 18 · Act. 1 · Lucæ 21. · Lucæ 22.

Quid in extremo die futurum, ſit oſtenditur. *Cap. XXII.*

Eſaiæ. 18 TVNC implebitur & illud, quod Eſaiæ dictum fuit à Domino: Ego quieſcam & conſiderabo in loco meo, ſicut meridiana lux clara eſt, & ſicut nubes roris in die meſſis. Ante meſſem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinauit, & præcidentur ramuſculi eius falcibus, & quæ derelicta fuerint, abſcidentur & excutientur & relinquentur ſimul auibus montium & beſtiis terræ; & æſtate perpetua erunt ſuper eum uolucres, & omnes beſtiæ terræ ſuper illam hyemabunt. Licet enim hæc Prophetia cum præcedentibus, ſecundum Hiſtoriæ ueritatē de populo Aegypti, iuxta B. Hieron. ſententiam, ſit intelligenda; tamen ſi uerborum proprietates, & res in ipſis deſignatas, diligenter aduertamus: uidebimus non ſolum hæc, ſed totum inſuper capitulum, ex quo iſta deſumpta ſunt, ad tempus referri iudicii, ſicut in ſequenti libro mox oſtendemus. Senſus itaque horum uerborum talis eſſe uidetur, quaſi Chriſtus dicere uelit: Erit cum iudicaturus

Act. 10. uniuerſum orbem aduenero, quod in loco meo ſpecialiter ad hoc deputato, iudex conſtitutus à Deo patre uiuorum ac mortuorum, in tribunali meo compoſitus,

Matth. 25 ſedatusq́ quieſcam, ut, congregatis ante me cunctis gētibus, ſeparem eas ab inuicē, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis; ut conſiderando tenebrarum abdita, & oc-

2. Cor. 4 culta cordium conſilia manifeſtando, ita dilucidè ac apertè omnia & ſingula iniquorum facinora, in publicum proferam, ſicut ipſa meridiana lux, quæ claro radiat ſole, manifeſtum facere, & in hominum conſpectum proferre conſueuit, quod alias in noctis caligine & tenebris perpetratum latere poſſe, & occultum eſſe putaretur. Denique, ſicut nubes roris æſtiuo tempore, in meſſe laborantibus refrigerium præſtat, & caloris uehementiam ab iis reuerberat: ſic eodem illo tempore, quo impiorum ſcelera publicabuntur, ſub umbra alarum mearum protegam pios, piis defatigatos laboribus, & indu

Pſal. 16. cam illos in refrigerium, ubi expertes erunt periculo-

Eſaiæ 35. rum laborū & dolorum omnium, ubi gaudium & lætitiam obtinebūt, unde fugiet dolor & gemitus. Quod

autem additur: Ante meſſem enim totus effloruit & im
matura perfectio germinauit, ſic eſt intelligendum,
aut, ut in genere dictũ ſit, de uniuerſo omnium electo
rum cœtu, ex quibus plurimi ante uitæ ſuæ finem, in
omni uirtute floruerunt, & antequam tempus conſum
mationis adueniat, perfecti extiterunt, inter quos ſapiẽ
tiam loquebatur Apoſtolus, aut, ut ſit ſpecialiter de 1.Cor.2
Indico populo prophetatum, qui per fidei ſuæ deuotio
nem, conſummatus in breui explebit tempora multa. Sapien.4
ramuſculi autem, qui inutiles ſunt, falcibus præcidẽtur
dicente in euangelio Seruatore: Omnis arbor, quæ nõ
facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Mat.3.c 7
Et alibi: Ego ſum uitis uera, & pater meus agricola eſt.
Omnẽ palmitẽ in me nõ ferentẽ fructum, tollet eũ. Et
quæ derelicta fuerint, abſcindẽtur, & excutiẽtur, & relin Ioan.15
quẽtur ſimul auibus montium, & beſtiis terræ. Hoc de
æterna impiorũ dictũ eſt condemnatione, non de caſti
gatione temporali. Nã quod illud ita ſit, oſtendit id,
quod ſequitur: Et æſtate perpetua erunt ſuper eum uo
lucres, & omnes beſtiæ terræ ſuper illã hyemabunt. Per
uolucres enim, & beſtias, dæmones intelligi poſſunt(ſi Matth.13
cut patet ex Chriſti dictis apud Matthæum, & ex Pſal- Pſal. 73
mo ſeptuageſimo tertio) qui ſcientiæ plenitudine, & na
turæ ſuæ agilitate, quaſi alis duabus uolando, in altum
ſe tollunt, ſed quia auerſi ſunt à Deo, & ab omni bono
alieni ſurſum ſtare nõ poſſunt, iterũ uelut beſtiæ in ter
rã decidunt, rebus delectati carnalibus, & hominũ gau-
dentes perditione. Per æſtatẽ perpetuã & hyemẽ, pœna
rum æternitas deſignatur, ubi uermis morientium nõ Eſaiæ 66.
moritur, & ignis ardentiũ non extinguitur, ubi erit fle- Marc. 9
tus & ſtridor dentium. *Fletus* (inquit Bern.) *ob ignem qui* Bernar.
non extinguitur; ſtridor uero ob uermem, qui non moritur. Pla ſerm.8.ſu-
ne fletus ex dolore, ſtridor dentium ex furore. Fletum nempe per Pſal.8
tormentorum immanitas; ſtridorem dentium, uehementia ip- in habi.
ſa tabeſcentis inuidiæ, & obſtinata malignitas extorquebit. uerſ.8
Quod ne unquam experiri cogamur, donare nobis di-
gnetur, qui eſt Deus ſuper omnia benedictus in ſæcula.
Amen.

DE EXTREMO DEI IVDICIO, ET INDORVM VOCATIONE.

LIBER SECVNDVS.

Scriptura profertur ab Iſaia, quę oſtendit populum Indicum fore poſtremum ad fidem Chriſti conuertendum. *Cap I.*

AGGREDIEMVR nunc quod ſupereſt: & quemadmodum in præcedenti libro de Euangelio probauimus, populū Indicum eſſe poſtremum, nec poſt illū, aliū reſtare ad Chriſtianam fidem conuertendum; ſic idē quoque ex propheticis hic oſtendemus oraculis. Cū enim omnia illa, licet uel minima fuerint, quæ ad oſtendendam incarnati uerbi Dei faciunt ueritatem, quæq; ad Eccleſiæ ſpectāt fidē & gloriā, quā exactiſſimè, apertiſſimeq; à ſanctis ꝓphetis illuminatis à Deo, aut uerbis aptis p̄dicta ſunt, aut myſticis ſignis adūbrata: nequaquā
exiſtimādū eſt; Indicorū populorū deuotā, ſeram licet,
Act.10. cōuerſionē ipſos latuiſſe, cùm res illa, non minus noua,
Eſaiæ 7. ſit, nō minus inexpectata, & nobis admiranda, quā olim
Miche.5 fuit Iudæis quod & in nationes gratia ſpiritus ſancti eſ-
Eſaiæ 60. ſet effuſa. Si itaque Patriarchæ & prophetæ, de tēpore ad
Hier.3.e31 uētus Meſſiæ: deq; eius incarnatione ex uirgine; de loco
Oſeæ 11. natiuitatis; de aduentu magorum; de occiſione paruu
Eſaiæ 61. lorum in Bethleem; de reditu ex Ægypto; de eius

prædicatione & uita, de eius paſſione & morte, de diuiſione veſtimentorum, de ſiti, de ſepulchro glorioſo, alijsq; eius generis ad caput noſtrum Chriſtum pertinentibus, per ſpiritum ſanctum prælocuti ſunt mirum ſi non ab ijſdem etiam eſſet prædictum, & prophetatum, quod ad membra corporis eis pertinet, quod eſt Eccleſia; quæ, vt olim apud Iudæos incœpit, ſic aliquandiu profecit in Chriſtianis, & iterum deficit, ſed nunc creſcit, impletur, conſummatur in Indis. Cæterum ſi veriſimile eſt, quod ſancti Dei prophetæ, nõ minus de vltimis Eccleſiæ profectibus ſint locuti, quàm primis, fideiq; noſtræ exordijs; cogimur etiam credere, quod pleraque ipſorum oracula, non minus de vltimis Indis, quàm de Chriſtianis, quàm de Iudæis ſint intelligenda. Alioqui fruſtra quodammodo laborarent ibi prædicatores verbi Dei, in populo hoc conuertendo, & ſanctas ei Scripturas proponendo, cum non facile talibus ſcripturis eſſet crediturus, in quibus nihil de ſe prophetatum audiret, nihil cerneret ſibi promiſſum. Sicut autem quædam prophetarum vaticinia communia ſunt, & in differentia, ita vt cuicunque voles populo, loco, tempori adſignare poſſes, veluti eſt iſta ſcriptura: filios enutriui, & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me; Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filijs ſceleratis; ſic etiam alia ita propria ſunt huic, vel illi populo, vt ſi alteri, quàm de quo prophetata ſunt applicare ſtudueris, aut ſcripturis violentiam, aut iniuriam ſpiritui ſancto facere velle videaris. Talis eſt pia conſolatio Zachariæ, ad filiam Sion, & Ieruſalem, quam Euangeliſta Matthæus ſi credidit; Dicite filiæ Sion; Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. De huiuſmodi verò breuiter, quod ad Indorum ſpectat vocationem, in præſenti loco tractãdũ eſt. Itaq; inter omnes prophetas, facilè ſummũ obtinet gradum S. Eſaias, de quo notum eſt Hieronymi dictum, quod *non tam propheta dicendus eſt, quàm Euangeliſta, Ita enim,* inquit, *vniuerſa Chriſti, Eccleſiæq; myſteria, ad liqui-*

Lucæ 4. Pſal. 21. Pſal. 60. Eſaiæ. 11. Epheſ. 1. Colloſ. 1. Eſai. 1. Zachar. 9. Matth. 21 Hieron. in prolo. in Eſaiã.

dum proſequutus eſt, ut non putes eum, de futuro uaticinari, ſed; de præteritis hiſtoriam texere. Addit paulo poſt adhuc Hieronymus: *Et cum interdum ad præſentem reſpiciat hiſtoriam, & poſt Babiloniæ captiuitatem, reditum populi ſignificet in Iudæam, tamen omnis eius cura, de uocatione gentium, & de aduentu Chriſti eſt.* Quare ſi quis prophetarũ alius, certe Eſaias putandus non eſt, Indicorum populorum uocationem, conuerſionemq́ ignoraſſe, quandoquidem in regno Chriſti uiſibili, res hæc una de mirabilioribus eſt, quod, cum tantis temporibus tantus populus latere, & à nullo inueniri potuerit, nunc per hominum paucorum, & humilium prædicationem, totus ad Deum conuerti dicatur, unde plurimum ueritas emicat fidei Chriſtianæ, Eccleſiæq́ Catholicæ corroboratur authoritas. Velint nolint enim, cuncti Eccleſiæ hoſtes, fateantur oportet, quòd uera Indis in Chriſtum fides, uerum Euangelium, uerum purumq́ uerbum Dei prædicetur, non autem Lutheri, non Zvvinglij, non Pacimontani, non Caluini ſomnia, aut deliramenta. Sed ad rem ueniamus. Habet paſſim Eſaias oracula communia, quæ indifferenter conuenire poſſint Iudæis, Græcis, Chriſtianis, & Indis, quorum hic perexiguam mentionem facturi ſumus. Illa uero imprimis proponemus, quæ peculiari quadam gratia, & ſermonis proprietate, ad Indicum populum ſpectare uidentur. Qualis eſt pulcherrima eius prophetia, quæ habetur cap. decimo octauo, ubi ſic legimus: Ite angeli ue-

Eſaiæ. 18.

loces ad gentem conuulſam & dilaceratã, ad populum terribilem, poſt quem non eſt alius, ad gentem expectãtẽ, & conculcatã, cuius diripuerunt flumina terrã eius. Et, quibuſdam interpoſitis, quæ ad extremũ iudicium finemq́ mũdi referuntur, conſolationẽ quandã, pro illo populo adiungit. In tẽpore illo, deferetur munus domino exercituũ à populo diuulſo, & dilacerato, à populo terribili, poſt quem non fuit alius, à gente expectãte & conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius, ad locum nominis Domini exercituũ montem Sion. Quid pulchrius? quid apertius? quid conuenientius

de populo Indico dici potuiſſet? Imprimis pdicatores qui mittuntur ad Indos, angeli uocantur, ubi non ſine miſterij ratione, interpres noſter græcum ſeruauit uocabulum. Cum enim nuſquam in ſcripturis ſanctis legatos regum, uel uulgares plebeiorum nuncios, angelos dictos legamus, niſi ſolum ipſum Chriſtum; adminiſtratorios ſpiritus; præcurſorem Chriſti, prophetas, ſacerdotes, aut etiam ſpiritus malos, non oportet hic per angelos, aliarum rerum nuncios intelligere, quàm uerbi Dei præcones, qui non ſolum uoluntatem Dei infidelibus manifeſtando, angelicum exercent officium, ſed caſtiſsimè etiam conuerſando, cæleſtem angelorum uitam in terris imitantur. Iubentur quidem ire, ſed nihil iubentur dicere. Ex quo enim quis uocatus, ut Aaron, ad prædicandum mittitur, facile quid ei dicere iubeatur, inuenitur. Non enim noſmetipſos prædicare debemus, ſed Ieſum Chriſtum, Dei uirtutem, Dominum noſtrum, Chriſtiq; ſanctum uerbum & Euangelium. Deinde valde idoneis epithetis, & congruentibus dictionibus ſpiritus ſanctus Indos deſcripſit, dicens gentem eſſe conuulſam & dilaceratam, utpote olim poſt diluuium, à communi reliquorum hominum conſortio abſtractam longius, frequentiq; tempeſtatum violentia, turbinumq; procellis hinc inde conquaſſatam & dilaceratam. Denique, populum uocat terribilem, ob mores ferinos, uitamq; agreſtem, quam crudis etiam & humanis carnibus ſuſtentare dicuntur qui Canibales uocantur ab Indis, à quibus Maximilianus Tranſiluanus Ioannem Ruydium nauium Ferdinandi Catholici præfectum, cum aliquot ſocijs comeſtum eſſe ſcribit. Addit adhuc Eſaias ad gentē expectantem, quam uocem quidam congeminant, expectantem expectantē legentes, quo uehemens ſignificari uidetur expectatio, & magnum deſiderium, quod, quidā ex illo populo, à ſpiritu Dei in præcordiis tacti, iampridē ſentire cœperant, ad Euangelicā doctrinam Chriſtiq; fidē amplectendam. Hoc etiam atteſtatur Maximilianus, ad Cardinalē Saltzburgenſem ſcribēs, de rege inſulæ The

Malach. 3
Pſal. 103.
Malach. 3
Pſal. 77.
Hebr. 5.
2. Cor. 4.
Paulus Iouius. Maximilianus in epi. ad Cardi. Saltzburgen.
Inſula Thedori

dori nuncupatæ. *Hic, cum munera ab Hiſpanis, tanquam à Carolo Cæſare miſſa, acciperet, ſuſpiciens in cœlum, iã, inquit, biennium agitur; cum vos, à maximo rege regum ad inquirendas has terras, dimiſſos, è ſyderum ratione cognoui. Quare aduentus veſter tanto mihi gratior iucundiorq́; eſt, quanto aſtrorum ſignificatione diutius mihi præſcitus fuit. Et cum nihil huiuſmodi euenire ſcio, quod non iam diu fatorum & ſyderũ decreto ſtatutum ſit, nõ ero is, qui aut fatis aut ſiderum ſignificationi aduerſari moliar; ſed volens libensq́; poſthac depoſito regio faſtu, me tantummodo regis veſtri nomine, huius inſulæ procurationem gerere exiſtimabo.* Hæc ille: *Similia quoq; regni ſui proceribus edicebat magnus Can, rex de mõte Suma: diem adeſſe vaticinij, quo prænunciarentur externi venturi, ipſisq́; dominaturi.*

Poſtremo verò, quod gens hæc dicitur conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius, per hoc ſignificatur natura regionis illius, & ſitus. Regionem enim, ex natura inſulam eſſe oſtendit, quam frequens raptus & excurſus fluminum, ex continenti inſulam fecit. Ex ſitu vero illam eſſe terram declarat, quam Antipodes incolunt, qui aduerſis contra nos veſtiigjs, ambulare narrantur. Et propterea dixit ad gentem expectantem, & conculcatam; ſiue, vt quidam legunt, ad gentem lineæ lineæ, & conculcationis, per quod inſinuauit propheta, quod de populo loqueretur, qui illam terræ partem inhabitaret, quæ huius terræ ſitui, in quo nos ſumus, eſſet quaſi oppoſita. Sicut enim dicimus, quod polus arcticus, ratione oppoſitionis polus ſit, poli Antarctici: ſic etiam dicere poſſumus, quod linea auſtralis ratione contrarietatis, linea ſit lineæ ſeptentrionalis, & conſequenter, quod Antipodes plagæ auſtralis, Antipodes ſint Antipodum huius plagæ Borealis. Non minus enim nos, apud illos, quàm ipſi apud nos, antichthones dicendi ſumus. Vel etiam conculcatam dixit, ueluti neglectam ſiue relictam à Deo. Sicut enim abſciſſos a uite palmites, & detruncatos ab arbore ramuſculos, pedibus facile conculcari permittimus: ſic Deus gentem illam, poſtquam propria voluntate ſeipſam à ciui

ate populoq́ Dei ſegregauit, quaſi neglectam habuit, & quaſi conculcatione dignam iudicauit.

Probatur, quod Antipodes ſint. Cap. II.

ANtipodes, autem eſſe, nō ſolum ueterum ſcriptis, certum eſt, uerum etiam noſtro æuo, Luſitanorum nauigationibus ſatis exploratum claruit. Conſtat enim illos polum, quem Antarcticum uocant, quiq́ nobis perpetuo occultatur, in nouis à ſe repertis inſulis, videre, & Paulus Iouius ſcribit Magellanum præfectum claſsis Cæſarianæ; *duas uidiſſe inſulas quæ deſertæ appellãtur, quas coſmographiæ periti perhibẽt, ex Diametri ratione, Italis eſſe Antipodes.* Ludouicus quòque Viues, qui in librum de ciuitate Dei commentatus eſt, in quo D. Auguſtinus, ſecutus, Lactantium illorum reprobat ſentẽtiã, q. Antipodes eſſe adſeuerabant, teſtantur: *tam certum eſſe, quòd Antipodes ſint, vt negari nõ poßit, & ad illos eſſe viam, compertißimum eſſe dicit, eoq́; nõnullos antiquorum; nedum nauigationibus noſtræ memoriæ, applicaſſe. Nam olim per Arabicum ſinum, quidam Auguſti Cæſaris ſæuitiam fugientes per imam Aethiopiam, mareq́; Atlanticum, ad Gades Herculis enauigarunt: Contra florentibus rebus Carthaginenſium, aliqui ex ijs, ab Herculeo freto, in Arabicum, mare rubrum venerunt; tum etiam Perſicus ſinus, & Indicum, Eoumq́; mare Alexandri armis eſt exploratum: inſulaq́; Taprobane, & aliæ in illis tractibus nonnullæ, quæ ex poſitu cælorum & ſiderum deprehenduntur Antipodes eſſe nobis. Tantum enim exurgit illis contrarius ille vertex: tantum ab occidentali ſuo abſunt, quantum quædam ex terris in Zona noſtra poſitis.* Hæc ille; *Ex priſcis autem philoſophis* (vt in Theatro vitæ humanæ habet Theodorus Zvvinggerus) *pleriq́; terram rotundam & antichthonas eſſe voluerunt, ſed non demonſtrarunt Plato in Timæo, ex ſententia Aegyptiorum ſacerdotum (referente Solone) Atlanticam inſulam orbi noſtro & ſitu & magnitudine oppoſitam vehementi terræ motu, & aquarum eluuie abſorptam fabulatur. Atlantica illa nouus orbis eſt, Patrũ noſtrorũ memoria, ab Americo Veſputio inuẽtus, & Americæ nomine donatus. Pla*

Paulus Iouius.

Ludouicus Viues.

Auguſt. poſt Lactãtium negauit Antipodes li. 16. de ciuitate. c. 9.

Theodorus Zvvinggerus l. i.

Atlantica inſula.

Americus Veſputius

to igitur in eò errauit, quod Antipodas olim fuiſſe, ſed non amplius eſſe exiſtimauit. Ex falſa quoque ſuppoſitione recte ſentientium, erroris occaſionem ſumpſit D. Auguſtinus. Si quis plura de ſitu, naturaq́ regionum Indicarum, velit cognoſcere, legat tomos epiſtolarum, quas Patres ſocietatis Ieſu, ab extremis mundi partibus, in Europam tranſmiſerunt.

Tomus unus epiſtolarum impreſſus eſt Louanij, anno 64.

Experientiæ rerum in progreſſu Eccleſiæ multum valet. Cap. III.

COgor hic rurſum, priuſquam longius tendatur oratio, ſciolorum obuiare cachinnis, qui continuo, quod minus aut intelligunt, aut probant, calumniari conantur. Temeritatis enim cuiuſdam vererer argui, quod ſolus ego, & fortè primus, prædictam Eſaiæ prophetiam, de Indico populo intelligendam exiſtimem, niſi ſubiunctis opinionis meæ rationibus, quàm non ſit infirmum, quo nitor, fundamentũ, oſtenderem. Equidem non ſum neſcius, quòd tam recentiorum, quam ueterum plerique, in ſupradicto Eſaiæ capite, vaticinium eſſe dicunt, contra Aegyptum, quæ cum ſubinde miſiſſet nuncios cum literis in Iudæam, protectionem ei & auxilium pollicens contra hoſtes, Deũ, prius ſibi iratum, magis offendit, eiusq́ vindictam incurrere meruit, quam in huius Capitis prophetia, Dominum Aegypto minari, cõmunis doctorum opinio eſt. Non deſunt tamen, qui non contra Aegyptum, ſed cõtra Aethiopiã hæc prophetata eſſe exiſtiment. Hoc argumentum Pagnini, & eius ſcholia teſtantur. Cæterum iſta ſententiarum varietas, noſtram hic nihil perturbat opinionem. Quandoquidẽ, ſicut nos, veterũ in hoc capite hiſtoricũ ſenſum hactenus ſecuti ſumus, donec ipſa rerum experientia, aliam verioris intelligentiæ uiam aperuit; ſic fortè & ipſi ueteres, ſi nunc recenter viuerent, non aliam, quàm noſtram, amplecterentur (ſi non præueniſſent) ſententiam. Vſqueadeo enim omnes euẽtus rerum, quæ in Eccleſia Chriſti, ſucceſſiuis complenturt emporibus, multa aperiunt, multaq́ oſten-

dunt poſterioribus ſæculis quæ prioribus manſerunt ex magna parte incognita. Sic Lactantius, ſic Hieronymus, ſic Auguſtin. facilè nunc Antipodes eſſe crederent, quod dum viuebant, nihil habentes compertum à fide dignis conſtanter negabant: Illosq́ qui uerum, hoc eſſe aſſeuerabant, *ſtultam dicebant philoſophorum ſapientiam ſequi, quod Antipodas quaſi ſupinos, & cadentes homines ſuſpicarentur.* Quapropter nemo mihi ſuccenſeat, ne mo ex obliquo frontem in rugas contrahat, quod in quibuſdam prophetarum vaticinijs, à Patrum ſententia nonnihil diuertam. Nam, ſicut Patres de nulla mũdi regione, de nullo populo minus, quàm Indico ab Eſaia prophetatum fuiſſe intelligere potuerunt, quem tunc nullum ſupereſſe fidei expertem, crediderant; ſic nos, de nulla gente magis, quàm Indica, hic eum vaticinatum fuiſſe, dicere cogit manifeſtus rerum euentus. Aut, ſi mihi hoc ſentire non licet, propterea quòd veterum authoritas non conſentiat, non licebit etiam ſentire, nec credere quòd Antipodes ſint, quod tamen totus iam mundus credit, ne, ab Auguſtino, Hieronymo & Lactantio, uidear diſſentire. Tantum valet rerum euentus, & manifeſta currentium temporum experientia, vt quo longinquius ab Eccleſiæ initijs dierum curriculis auellimur, eo clarius, quæ in eius progreſſu, ad finem vſque conſummanda ſunt, capere & uidere poſſimus. Velim itaque ſcire, uter de errore culpandus ſit, is ne, qui prophetas dicit ignoraſſe conuerſionem Indorum, & de illis nihil ſpeciale prædixiſſe, an, qui ex probabilibus rationibus oſtendit, hoc uel illud uaticiniũ potius Indico populo, quàm alteri conuenire. Si neceſſario credimus ueritati dicenti, quod facilius ſit cælum & terram præterire, quàm de lege unum apicem cadere; non poſſumus etiam non affirmare, quin Iota unum, aut apex unus in prophetis non manebit, qui non ſuo tempore compleatur. Nam idem Dominus, qui ſe legem adimplere, & non ſoluere ueniſſe dicit, etiam legis arbitros, & præcones prophetas non ſoluere, ſed adimplere uenit.

Hieron. ſuper Ezech. lib. 1. cap. 1. ante medium.

Lucæ. 16.

Matth. 5.

Dicere autem, quod tũc,uel etiam nunc,omnia ſunt
Luc.1 completa,quæ Deus locutus eſt per os ſanctorum, qui
Iob.19. à ſæculo ſunt prophetarum, magnæ temeritatis eſſet,
Dan. 12. magnæq; inſcitiæ.Prophetarunt enim Iob & Daniel de communi hominum reſurrectione & iudicio; neutrum tamen adhuc uenit: ſed ſuo tempore utrunque futurum eſſe, nemo eſt qui ambigat. Sic etiam alij Prophetæ,de aliis mirabilibus adhuc reſtantibus, non obſcurè prædixerunt; ita ut Chriſtus ſuo teſtimonio; quorundam oraculum confirmauerit, qui dixerant: Quoniam ſtellæ cæli & ſplendor earum non ex
Eſaiæ 13. pandent lumen ſuum Obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo,
Ioel.3. & luna non ſplendebit in lumine ſuo. Et alius Prophe
Matth.24 ta:Sol & luna obtenebrati ſunt,& ſtellæ retraxerũt ſplẽdorem ſuum.Ipſe autem dixit,prophetans de futuris: Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo,& uirtutes cælorum commouebuntur.

Cum igitur ex his conſtet,non nulla eſſe in prophetis,quæ nondum impleta ſunt,& ueriſimiliter credendum ſit,extremorum populorum conuerſionem ipſos non latuiſſe,ideo qui noſtram de uaticinio Eſaiæ ſentẽtiam non probauerit,aut prorſus negare debebit,de Indico populo quippiam eſſe prophetarum, aut probabiliorem Scripturam de ipſo proferre cogetur: Alioquin, niſi hoc fecerit,aut inuidiæ,aut inſcitiæ obnoxius eſſe putabitur.

Rationes adferuntur,quare prædicta prophetia de populo Indico intelligenda dicatur. Cap. IIII.

SED tu noſtras,forte,rationes expectas, & illas prius audire concupiſcis,cur prædictam Eſaiæ prophetiam,Indico populo conuenire dicamus. Hoc ipſum ergo,ut expediamus,ſupereſt, deinde ad alia properabimus.In primis itaque,diligenter in illo capite cõſiderandum uenit,quod Deus non tam acerbè minari

Aegypto

Aegypto, quàm blandè remotum quendam populum conſolari uidetur, qui propterea ſine expreſſione certi nominis trans flumen Aethiopiæ eſſe dicitur, quòd hinc procul abſtractus, & multũ peregrinus ſit, noſtroq; orbi incognitus. Nec obſtat particula væ: dum dicitur Væ terræ cymbalo alarum, quæ eſt trans flumẽ Aethiopiæ, quia hanc apud Hebræos ambiguam, nunc minantis nunc condolentis eſſe, dicit frater Adam Delphius, & in uno capite, diuerſimode à noſtro interprete reddi. Sanctes Pagninus pro væ hic uertit O; & poſt illum Fr. Franciſcus Forerius heus; vt ſit excitantis particula, ſiue monentis. Et ſenſus eſt: Heus tu ò terra, quæ tam longinqua, tamq; à reliquo orbe habitabili ſemota es, ut de te nihil, niſi quoddam cymbalum, ſeu ſonitus quidam, aut ſtrepitus quaſi auium tranſuolantium audiatur, de qua nihil certi magis, quàm de alarum umbra habetur, quæ ſubitò euaneſcit, cum ipſæ præteruolantium auiũm alæ quieuerint; hæc in tuam conſolationem dicit Dominus qui mittit in mare legatos, & in uaſis papyri ſuper aquas, hoc eſt nuncios apoſtolicos literis ſacris, & omni eruditione imbutos, Ite angeli ueloces ad gentem conuulſam & dilceratam, ad populum terribilem, poſt quem non eſt alius; ad gentem expectantem & conculcatam, cuius diripuerunt flumina terram eius. In his itaque uerbis conſolantis affectus oſtenditur, & non comminatio indignantis. Si miraris, tam citò ordinem hiſtoriæ mutari à propheta, cùm in præcedenti capite contra Damaſcum, in ſequenti uerò contra Aegyptũ agat, ſcito non infrequens hoc eſſe in prophetis, ſicut Adamus etiam annotauit, ut ſubitus & occultus ex una materia, in aliam tranſitus fiat, ut de hiſtoria præſenti ſermo ponderoſior tranſcurrat ad myſterium, de myſterio iterum feſtinus redeat ad intermiſſam hiſtoriam. Idem dicit & D. Hieronym. in Commentariis decimi ſexti capitis Eſaiæ, ubi nos ĩ textu legimus, Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de petra deſerti, ad montem filiæ Sion. *Quod impetramur*, inquit, *non hiſtoria eſt, ſed prophetia. Omnis au-*

Adamus Delphius.

Sanctes Pagninus.

Fraciſcus Forerius.

Hier: Eſaiæ 16.

tem prophetia ænigmatibus & præciſis ſententijs inuoluitur. Dum de alio loquitur trãſit ad aliud, ne ſi ordinem ſcripturæ ſeruet, non ſit uaticinum. Et de Eſaia teſtatur, in prolog. *Cum,* inquit, *interdum ad præſentem reſpiciat hiſtoriam, & poſt Babyloniæ captiuitatem, reditum populi ſignificet in Iudæam, tamen omnis eius cura de uocatione gentiũ, & de Chriſti aduentu eſt.* Et propterea nos dicimus, in præſenti capite, non ſolum de futuris uaticinium eſſe, ſed etiã magnum occultarum rerum myſterium, quia ſuum hic ſcriptura ordinem non ſeruauit, quia ſpiritus propheticus, ſermonem de uocatione extremarum gentium & de ſecundo Chiſti aduentu, interpoſuit. Deinde, quod hæc non humano aliquo aut regio, ſed diuino mandentur præcepto, inde manifeſtum euadit, ſicut etiam ſupra annotauimus, quod qui mittũtur ad gentem cõuulſam & dilaceratam, non ſimpliciter, ſecundum noſtrũ textum, nuncij uocantur, aut curſores, ſed angeli, uelut qui magnarum rerum legatione fungerentur. Quod nõ ſine ſpiritus ſancti afflatu factum eſſe putandum eſt. Nuſquam enim in ſcripturis (ſi rectè meminimus) inuenimus, quod alij, quàm Dei miniſtri, eiusq; myſteriorũ diſpẽſatores, Angeli appellentur, præter angelos malos & angelum Sathanæ, qui pios colaphizat, & trãsfigurat ſe in angelum lucis. Denique, ſi quod hic dicitur: ad populum terribilem, poſt quem non eſt alius, ad ſemen Abrahæ, hoc eſt Iſraelitas referatur, ut illi potiſſimũ tã terribiles ſint, ꝑp ipſa Dei terrifica mirabiliaq; opera, q̃ circa illos paſſim & ꝑ ipſis oſtendit, ut nulla gens, hac i parte, cum eis conferri poſſit: eſſet hoc quidem tolerabile, & quiuis facilè, qui ſcripturas legit & intelligit, crederet, ſi non præcedentia & ſequentia diſſonantiam quandam habere uiderentur. Quomodo enim eandẽ gentẽ pro uno tempore, nunc conuulſam & dilaceratã expectantem & conculcatam diceret propheta, in perſona regis Aegypti, nunc ita terribilem, ut nulla altera cũ ipſa quippiã habeat, quod ad terrorẽ attinet, cõparãdũ; quũ illud compaſſionis, hoc admirationis; illud depreſſionis, hoc laudis illud calamitatis, hoc maieſtatis,

Hieronymus ĩ prolo. in Eſaiam.

Pſal. 77.
2. Cor. 12
2. Cor. 11

illud ſeruitutis,hoc imperij eſſe uideatur. Neq; enim ter ribile dici poteſt, quod collapſum eſt, quod in partes diſtractum,quod propria uirtute deſtitutum & alieno ſubſidio innixũ cernitur. Eſto, quod aliquandò Iſrael cunctis gentibus terribilis, uelut acies ordinata fuerit, non tamen ſemper,niſi quãdo terribilis Deus,certabat pro illo: nec diutius, quàm ipſe inuincibilis fide mili tabat Deo. Poſtquam uerò decem & duæ tribus,ſe inui cem mutuis laceſſere cœpiſſent cõflictationibus, Deiq; prœlia gerere deſiiſſent,nõ potuit de ipſis dici quod po pulus eſſet terribilis, cui alter nullus erat conferendus, quandoquidem,tũc temporis,Deus ipſum deſtituerat, eò quod à fide ſua defeciſſet,& aliunde auxilium implo raſſet. Quapropter quiſque uiderit, num illa ſententia, quã nos ſuperius poſuimus,probabilior uideatur, ubi quod dicitur; Ad gentem conuulſam & dilaceratam,nõ ut depreſſam aut humiliatam interpretati ſumus, ſed uelut remotiori loco diſiunctam, procul abſtractam, ſiue ab hoc orbe noſtro longius ſeparatam. Et ſecundũ hunc ſenſum,hoc quod additur, Ad populum terribilẽ, poſt quẽ non eſt alius,non ut cõparatio ſit, dictum eſſe uidetur,ſed uelut extremi aut tẽporis aut loci deſigna- tio,ita ut poſt populũ illum terribilem, nullus ſuperſit alius,in alio aut loco,aut tempore ad fidem Chriſti con uertendus.

Cãtic. 16.

Confirmatio prædictorum ex ſcripturis ſumpta. Cap. V.

HOc confirmare uidentur,quæ in medio illius ca pitis ſunt,ubi fit ſermo de tẽpore iudicij,& for- ma iudicis,cũ dicitur: Omnes habitatores orbis q̃ moramini in terra,cũ eleuatũ fuerit ſignũ ĩ mõtibus, uidebitis & clãgorẽ tubæ audietis,q̃a hæc dicit Domi- nus ad me, Ego quieſcã & cõſiderabo in loco meo,ſicut meridiana lux clara eſt,& ſicut nubes roris ĩ die meſſis. Poſtq̃ enĩ ſpiritus ſanctus Prophetæ manifeſtaſſet extre

Eſaiæ 18.

morum populorum ad fidem Chriſti uocationem, adi unxit etiam ſermonem de iudicio, vt vel ſic latenter in telligentibus inſinuaret, tempus conuerſionis eorum, Eſaiæ 51. fere ſimul cum iudicii tempore, concurſurum. Rurſum alibi poſtquam dixit Deus, Me inſulæ expectabunt, & brachium meum ſuſtinebunt, continuo adiunctum legimus, Leuate in cælos oculos ueſtros, & uidete ſub terra deorſum, quia cæli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut ueſtimentum atteretur, & habitatores eius, ſicut hæc, interibunt. Quid uero hoc aliud eſt, quàm ſi dixiſſet Deus, tantiſper uniuerſalis mundi interitus differetur, donec inſulæ me expectare deſiuerint, donec brachium meum ſuſtinuerint, quo facto, tē Lucæ 21. pus eſt, ut in cælos leuetis oculos ueſtros, terramq́ deorſum uideatis, juxta illud, quod & in Euangelio legimus, His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita ueſtra, quia appropinquat redemptio ueſtra. Tūc iuſtorum plena redemptio erit, quos terræ ſinus, quaſi carcer captiuos extra cœlos detinuit, quando ipſa uiſibilis cæli imago, ſicut fumus liqueſcet, quando uaria ter Eſaiæ 5. ræ ſpecies, ſicut ueſtimentum atteretur.

Huc quoque ſpectat, quod in eodem propheta & alibi legimus: Et eleuabit ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce feſtinus uelociter ueniet. Quo oſtendi uidemus, quod aduentus Chriſti uocationem gētium, q̄ in finibus terræ ſunt, ex propinquo ſubſecuturus ſit. Quia Chriſtianus populus abiecit legem Domini exercituum, & eloquium ſancti Iſrael blaſphemauit, ideo iratus eſt furor Domini in eum, & extendit manum ſuam ſuper eum, & percusſit eum. Et illum, qui ſtat in ſignum populorum, cui nos corruptis moribus & hæreticæ prauitatis errore contra Eſaiæ 66. dicimus, eleuat procul in nationibus, ſecundum illam promisſionem, quæ in ultimo Eſaiæ capite eſt. Et ponam in eis ſignum, & mittam ex ijs qui ſaluati fuerint, ad gentes in mare, in Africam & Lydiam, tenentes ſagittam, in Italiam & Græciam, ad inſulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non uiderunt gloriā meā,

Ante hanc autem promisſionem, manifeſte egerat Pro pheta, de extremo iudicio, quando dixit, Quia ecce Dominus in igne ueniet, & quaſi turbo, quadriga eius, reddet in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis. Vnde patet quod exiguũ aut ferre nullum ſpacium futurum ſit inter extremarum gentium uocationem, & extremum iudiciũ. Rurſum apud eundem habemus, In ueritate educet iudicium, non erit triſtis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius inſulæ expectabunt. Videmus & hic uocationem & expectationem inſularum, & ea quæ ad iudicium ſpectant, dominiq; aduentum, ſimul coniungi. Et Dauid, quando de regno Chriſti, quod eſt Eccleſia cecinit, Dominus inquit, regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. Nubes & caligo in circuitu eius, iuſtitia & iudicium correctio ſedis eius: Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius, ubi lætitiam multarum inſularũ & illa quæ ad iudicium referuntur, coniunxit. His conſonant, quæ in Sophonia legimus, Conuenite, congregamini gens non amabilis, priuſquã pariat iuſſio quaſi puluerem tranſeuntem diem, antequam ueniat ſuper uos ira furoris Domini. Et in ſequenti capite, Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum, quia iudicium meum, ut congregem gentes & colligam regna. Et effundam ſuper eos indignationem meam, omnem iram furoris mei. In igne.n. zeli mei, deuorabitur omnis terra, quia tũc reddã populis labiũ electum, ut inuocent omnes nomen Domini, & ſeruiant ei humero uno. Vltra flumina Aethiopiæ inde ſupplices mei, filij diſperſorum meorũ, deferent munus mihi. Hic quoque propheticus ſermo quorundam populorum, qui in ſorte filiorum Dei eliguntur, ad fidem acceſſum, & peragenda, in extremo iudicio, commiſcet; quaſi utrunq; ſub idem tempus euenturum ſit. Quemq; Eſaias dixerat populum terribilem, Sophonias uocat gentem non amabilem, & utrique in hoc concordant, quod oſtendunt huiuſmodi populum

Eſaiæ. 42
Pſal. 96
Sopho. 2
Sopho. 3

in fine conuertendum, ultra flumina eſſe Aethiopiæ, Eſaias dixit, interprete Pagnino, O terra umbræ alarũ, quæ eſt trans flumina Aethiopiæ. Sophronias uerò, Vltra flumina Aethiopiæ, inde ſupplices mei, filij diſperſorum meorum, deferent munus mihi. De munere autem deferendo Domino conſentit oraculum Eſaiæ, In tempore, inquit, illo deferetur munus Domino exercituũ à populo diuulſo & delacerato, à populo terribili, poſt quem non fuit alius, à gente expectante & conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius. Et additur, Ad locum nominis Domini exercituum, montem Syon. Quamuis itaque, ſecũdum literæ ſenſum, munus illud de tertremendo altaris Sacramento intelligendum eſſe, aſſerere quis poſſit, quod apud Indos nunc, cum ſumma mentis deuotione, quotidie offerri Deo, & frequenter communicari, certiſſimum eſt, non ita tamen literæ conuenire poterit, quod in fine adijcitur; Ad locum nominis Domini exercituum montem Syon. Nequaquam enim uerisſimile eſt, quod unquam populus Indicus, cum externis muneribus, ad Iudaicam Hieruſalem, ſeu ad montem Syon terrenum ſit uenturus. *Non enim*, inquit Auguſt. (loquens de gentibus conuertendi) *de locis ſuis migrando uenient, ſed in locis ſuis credẽdo*. Quare ſi ſpiritualiter accipi debeat, quod de munere Domino deferẽdo dicitur, ad locũ nominis Domini exercituum, ad montem Syon, non eſt cur dubitemus, quin non ita multo poſt, propagato ubique apud iſtum populum Euãgelio, & totum mundum ſuo ſplendore illuſtrante, examen ultimum ſit futurum, in quo non amplius conuulſus, ſed fidei ſocietate nobis coniunctus dicetur, non dilaceratus erit, ſed charitate uulneratus, non terribilis apparebit, ſed totus amabilis, totusq; candidus, & illibatus ſeipſum offeret, uelut gratiſſimum munus Domino, in loco nominis Domini exercituum, in ſublimi monte ſpeculantis Syon, & faciem Chriſti ſui iugiter contemplantis.

Eſaiæ 18.

Sacramentũ altaris frequentãtur apud Indos.

Auguſt. ſuper Pſal. 85.

Indorum munus.

De commendatione Ordinis Societatis Ieſu: & quare, qui ad Indos miſsi ſunt, angeli vocentur. Cap. VI.

PORRO, qui per ueloces angelos, ad populum terribilem miſſos, intelligendi ſunt, nulla apud illos difficultas eſt, qui nouerunt, quàm ſanctam, quàm candidam, quàm irreprehenſibilem agāt uitam, qui Romani Pontificis authoritate ſuſcepta; uelut angeli, & deuotione alacres, & ſpiritu, per uaſtisſimi maris pericula, in illum incognitum orbem tranſuolauerūt. Quare Eſaias in Sinagogæ perſona, præ rei nouitate admirabundus, intuens eos, quærit alibi. Qui ſunt iſti, qui ut nubes uolant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Nubibus eos comparauit, partim, propter celerem eorum obedientiam; partim uerò propter affluentem uerbi Dei prædicandi, & prærogatiuam & gratiam, qua Spiritu ſancto corda ipſorum intus illuſtrante, documenta cœleſtia, uerius fundunt quàm dicunt, uerius pluunt, quàm diſpenſant: uel partim (ut Hylarij uerbis utar) *quia ultra terrenam originem mortalemq; degentes ſe in ſenſum cœleſtem & uitam, (ut ita dicam) aëriam trāſtulerunt.* Quod autem columbis ante feneſtras ſuas, aut obambulantibus, aut gementibus asſimilantur, in hoc duplex commendationis teſtimonium, pacificæ Ieſu ſocietati aſſcribitur. Quemadmodū enim columbæ fellis acerbitate carentes, ſimplicitate, ſecundum Euangeliū, commendātur, ſic in illa Societate nihil maiore admiratione dignum cernitur, quàm mentis, cōuerſationis, uitæq; ſimplicitas, cū ſpiritus paupertate coniuncta. De inde ut colūbæ fixum habentes domicillū, ubi aliquan diu rauco gutture, ante cancellos ſuos, triſte quiddā meditando ingemuerunt, in patulos campos auolant, unde non ſolū ſatiatæ, ſed & comitatæ redeuntes magnā ſecum ſylueſtrium columbarū caternā, domū deducūt, non ſine fœnore illius apud quem hoſpitantur; ſic Ie-

[margin: Eſaias. — Hylarius in Pſal. 67 — Matth. 10 — Eſaiæ. 38. — Ibid. 59.]

ſu Societas, poſtquam aliquot iam annis in Europa, uelut in primæuo domicilio Chriſtianæ gentis ingratitudinem, grauiter ingemiſcens, deplorauit, auolare iuſſa eſt ad exteros populos, uelut ad ſylueſtres indomitasq́ feras, unde circa mundi ueſperam, cum exultatione reditura, quod in cœleſtibus manſionibus, eouſque uacuum manſerit, copioſo Indorum replebit agmine. Sunt, nihilominus nunc ibi, & alii Patres, ex ijs, qui ſanctorum Dominici & Franciſci pijs inſtitutis ſe manciparunt; qui pro ſua magna deuotione, & prædicationis ſtudio, non exiguum referunt fructum.

POSTEA quàm igitur, admirans Prophetas, ſciſcitatus fuiſſet: Qui ſunt iſti, qui ut nubes, volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? reſponſum eſt illi à Domino; Me enim inſulæ expectant, & naues maris in principio, ut adducam filios tuos de longe. Quandoquidem non in propria perſona Propheta, quæſierat, quinam eſſent illi, qui, ut nubes, uolarent, ideo Dominus illi, tanquam Synagogæ perſonam gerenti reſpondit, quod ſe, ob id, inſulæ expectarent, vt filios eius inde adduceret, non tamen quælibet inſulæ, ſed quaſi remotisſimæ, tale uidelicet ad quas nauibus, per magnũ Oceanum, eſſet appulſum; in principio, hoc eſt, uel in exordio renaſcentis mundi poſt diluuiũ, uel poſt diſperſionem Babylonicam, uel etiam, in principio illius temporis, quo primum fabricatis, ſecundum Arcæ formam nauigiis, mare tentari cœptum eſt. Et quamuis incolæ primi iſtarum inſularum, ex ſtirpe Abrahæ orti non fuerint, de cuius ſemine Sinagogæ prodiit fœtus experientia tamen diſcimus, multos eſſe Iudæos, in extremis illis mundi partibus inuentos, & omnes ſuæ legis acerrimos æmulatores. Hoc patet ex litteris, quas P. Gaſpar Belgæ Societatis Ieſu fratribus, *in* Europa exiſtentibus, ab Ormutio ſcripſit. De his ad Sinagogam, tanquam de ſuis filiis dictum exiſtimo, quod additur: Vt adducam filios tuos de longe, illos nimirũ filios, de quibus alibi per Eſaiam dictum eſt: Ab oriente adducã ſemen tuum, & ab occidẽte cõgregabo te. Di

Eſai. 60.

P. Gaſpar Belgæ ab Ormutio ſcripſit.

Eſaiæ. 43

tam Aquiloni,da:& Auſtro,noli prohibere. Affer filios meos de longinquo,& filias meas ab extremis terræ. Et tu Iſrael, ſerue meus Iacob, quem elegi, ſemen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius uocaui te. Rurſum, ubi Dominus per Ieremiam prophetam dixerat, clamaturos aliquando pios & dicturos: Salua Domine populum tuum reliquias Iſrael: continuo addidit; Ecce ego adducam eos de terra aquilonis,& congregabo eos ab extremis terræ. Et adducam eos, per torrentes aquarum, in uia recta, & non impingent quia factus ſum Iſraeli pater,& Ephraim primogenitus meus eſt. Deinde per hoc quod continuo ſequitur; Audite verbum Domini gentes & annunciate in inſulis, quæ procul ſunt,& dicite: Qui diſperſit Iſrael congregabit eum, & cuſtodiet eum,ſicut paſtor gregem ſuum,oſtendit propheta,quo tempore Dominus reliquias Iſraelis, ab extremis terræ cogregaturus ſit, tunc nimirum cum illis gentibus prædicatur verbum Dei, quæ in inſulis ſunt, procul à Iudæa diſtantibus. Iere. 31.

Quare Iudæi per vniuerſum orbem diſperſi ſint. Cap. VII.

DISPERSI *ſunt autem Iudæi*, inquit Ambroſius,*vt reliquiæ eorum ſaluæ fierent ſecundum electionem gratiæ*. Quantumuis meruerint,ob perfidiam ſuam occidi à Deo,& funditus extirpari; non tamen occiſi ſunt, ſed diſperſi, ut qui in proprijs ſedibus conuerti noluerunt,uel ſaltem in alienis conuertantur. Si non omnes,ut filij promisſionis, aut ut hæredes teſtamentorum ſaluentur,reliquiæ tamen per vniuerſos mundi terminos uentilatæ, ſecundum gratiæ electionem, quæ gentibus fit, ſaluabuntur. Secundum illud, quod Romanis Apoſtolus ſcripſit: Sicut aliquando & uos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis,propter incredulitatē illorum, ita & iſti non crediderūt in veſtram miſericordiam, ut & ipſi miſericordiam conſequantur. Quia cæcitas ex parte con-

Ambroſ. ſermo. 15 in pſal. 118

Rom. 11

August.l. 18. de ciuita. cap. 46.47.

tigit in Iſrael donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Auguſtinus uero ideo diſperſos inter gentes & à proprijs ſedibus auulſos dicit, *ut Eccleſia quæ ubique eſt, eos teſtes in omnibus gentibus haberet prophetiarum, quæ de Chriſto ſunt præmiſſæ. Nihil eſt enim,* inquit, *firmius ad conuincendos quoſlibet alienos ſi de hac re contenderint, noſtroſq; fulciendos, ſi rectè ſapuerint, quàm ut diuina prædicta de Chriſto, ea proferantur, quæ ĩ Iudæorum ſcripta ſunt codicibus.. Ergo occiſi non ſunt, ſed diſperſi; vt quamuis in fide vnde ſalui fierent, non haberent, tamen vnde nos adiuuaremur, memoria retinerẽt: in libris ſuffragatores, in cordibus noſtri hoſtes, in codicibus teſtes.*

Idē li. de fi de rerũ inuiſi. cap. 6

Idem in Pſal. 56. in princi.

Et alibi: *Diſperſi ſunt per omnes gentes nuſquam habentes ſtabilitatem, nuſquam certam ſedem. Propterea autem adhuc Iudæi ſunt, vt libros noſtros portent ad confuſionem ſuam. Quando enim volumus oſtendere prophetatum Chriſtum, proferimus paganis iſtas literas. Et ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Chriſtiani compoſuimus, vt cum Euangelio, quod prædicamus finxerimus prophetas, per quos prædictum videretur, quod prædicamus; hinc eos cõuincimus, quia omnes ipſæ literæ, quibus Chriſtus prophetatus eſt, apud Iudæos ſunt. Omnes ipſas literas habent Iudæi. Proferimus codices ab inimicis, vt confundamus alios inimicos. Codicem portat Iudæus, vnde credat Chriſtianus. Librarij noſtri facti ſunt, quomodo ſolent ſerui, poſt dominos, codices ferre, vt illi portando deficiant, illi legendo proficiant.* Et rurſum: *Diſperſi ſunt Iudæi, teſtes iniquitatis ſuæ, & veritatis noſtræ. Ipſi habent codices, de quibus prophetatus eſt Chriſtus, & nos tenemus Chriſtũ. Et ſi forte quando aliquis paganus dubitauerit, cum ei dixerimus prophetias de Chriſto, quarum euidentiam obſtupeſcit, & admirans putauerit à nobis eſſe conſcriptas, de codicibus Iudæorum probamus, quia hoc totum ante prædictum eſt. Apud illos ſunt prophetæ & lex, in qua lege, & in quibus prophetis Chriſtus prædicatus eſt. Quãdo agimus cũ paganis, & oſtẽdimus hoc eueni re modo in Eccleſia Chriſti, quod ante prædictũ eſt, de nomine Chriſti; de capite & de corpore Chriſti, ne putẽt nos finxiſſe illas prædicationes, ex his rebus, quæ acciderũt, quas exiſtimãt nos cõſcripſiſſe, quaſi futuræ eſſent, proferimus codices Iudæo*

Auguſti. in Pſal. 58. ſerm.

Idem. In Pſal. 40. in fine.

rü. Tãquã capſarij noſtri ſunt, ſtudẽtibus nobis codices portãt.
Hæc Auguſtinus: Itaque immenſa Dei benignitas, non
ſolum nũc erga gentilẽ, verũ etiam Iudaicum populũ,
laudanda plurimũ & prædicanda eſt. Sicut enim ſera gẽ
tium Indicarum in Chriſtum fides, per Scripturas, & te
ſtimonia Iudæorum, qui illic ſunt, confirmata creſcit
quotidie magis, & latius dilatatur, ſic diuturna horum
perfidia, ex credulitatis illorum facilitate, ad æmulan-
dam Indorum deuotionem excitatur. *Vſqueadeo enim* Sedulius,
Iudæos Deus dilexit, inquit Sedulius poſt Hieronymum, In colle-
vt propter ſalutem illorum, gentes vocaret quo eas videntes, ctan.
ad regnũ Dei admitti, uel ſic facilius conuertãtur. Et Theo- Theoph.
phyl. *Seruatæ ſunt, inquit, gentes, vt prouocarẽt Hebræos, hoc
eſt, vt gentium honor mordẽs hos, ſaltem ex huiuſmodi aduer
ſum illas contentione, perſuadeat ad Chriſtum accedere,* ſecũ Roma. 11
dum illud Apoſtoli dictum de Iudæis, quod illorũ de- In eundẽ
licto, ſalus eſt gentibus, ut illos æmulentur, *hoc eſt*, teſte locum.
Sedulio, *vt conuerſationem gentium videntes, & teſtamen-
tum Dei, quod ipſi prius acceperãt, illis traditũ, & legem &
prophetas apud eos maiore & digniore haberi obſeruantia
zelum capiant etiam in nouiſſimis ſaltem temporibus*, ſicut
& in primis, ut dicit Chryſoſt. *vbi nos ad fidem acceſſimus* Chryſoſt.
longeq; venerabiliores apparuerunt res noſtræ, quàm illorũ; Demon-
& ipſi zelotypia laborarunt, & humiliati ſunt, & ita melio ſtra aduer
res facti, quàm, dum à prophetis erudirentur, & prodigia ui ſus getiles
*derent. Nam ex æmulatione noſtri, rectè ſe gerunt; nullus ipſo
rum vel pueros nunc immolat, vel ad idola currit, vel vitulũ
adorat.* Sic ille Primus quoque Moyſes, teſte Paulo di- Roma. 11
cit; Ego ad æmulationem uos adducam in non gentẽ,
in gentẽ inſipientẽ, in iram uos mittam; *quaſi dicat*, ut
habet Hieron. *eos, qui non ſunt gens mea, vocabo, & credẽt* Hierony.
mihi ad ueſtram irritationẽ, vt quibus maiores debuiſtis eſſe, in cõmen
gaudeatis æquari, ſicut, ſi quis habeat filium inobediẽtem, & tarijs.
*ad corrigendum eum, dimidium patrimonij ſui det ſeruo ſuo,
vt tandem ille conuerſus gaudeat, ſi vel tantum accipere me
reatur.* Diſperſi ſunt ergo Iudæi, ut paſſim gentes ad fi-
dẽ uocarentur. Seruatæ ſunt etiam quædam gẽtes, uſ- Ioan. 11
que in finem, abſque fide, ut filij Dei, qui erant diſper- Ephe. 2.

ſi, ſimul cum ipſis congregarentur in unum: vt nunc reconcilientur ambo populi, in uno tempore, & in vno corpore Deo; ij qui longè fuerunt, promiſsionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo; & ij, qui prope, uelut ciues ſanctorum & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum patriarcharum & prophe-
Hebr. 11 tarum, vt neq; Iudæi ſine gentibus, neque gentes ſine Iudæis conſummarentur.

Quomodo, & quando Iudæi primum in Indiam venerunt: & quòd modò in patriam ſuam reuerti dicantur. Cap. VIII.

SED eſt mirandum, quomodo, & quando Iudaicus populus venerit, in illas mundi partes remotiſſimas, vbi cum multis infidelibus, qui nunc conuertũtur, extra omnium hominum notitiam, hactenus
Oſeæ. 3. ſedit, ſine rege, ſine principe, ſine ſacrificio, ſine altari, ſine Ephod; quum hoc à nullo hiſtoriographo fide di-
4. Reg. 15 gno, literis fuerit proditum; niſi quod hac noſtra ætate,
4. Reg. 17 id diſcimus experientia, quod ſcriptorum veterum ſciẽtia non accepit. Verum, dum libros Regum voluimus, & Prophetarum ſcrutamur oracula, videmus filios Iſrael, hoc eſt decem & duas tribus, à varijs ethnicorũ regibus expugnatos; & nonnumquam in captiuitatem ductos. Quare non difficile creditu eſt, quo graue illud ſeruitutis excuterent iugum, non habentes ullam ſpem reuertendi aliquando in patriã ſuam, quòd ſe paulatim per terras & loca diuiſerint, quærentes ſic aut vitæ libertatem, aut commoditatem ſolitam ſeruiendi Deo. Hoc imprimis feciſſe narrãtur decem tribus, quæ Iſrael
Ioſeph. li. vocabantur, *quarum multitudines*, ut Ioſephus inquit, *in-*
11. cap. 5. *æſtimabiles, minime poſſunt numero comprehendi duabus tribubus, per Aſiam & Europam conſiſtentibus, & Romanis ob*
Hieron. *ſequentibus*. De decem autem tribubus, quæ tempore Io-
in Com. ſephi trans Euphratem commorari probabãtur, & tem-
1. cap. in pore Hieron. *Perſarũ regibus ſeruiebãt, vbi nequaquã tribu-*
Oſee. *ta & ſtipẽdia dabant, vt liberi, ſed redacti erant in vltimã ſer-*

uitutem:ſic apud Eſdram legimus,in interpretatione nocturnæ viſionis.Et quoniam vidiſti eum(loquitur Pater de filio) colligentem ad ſe aliam multitudinem pacificam,hæ ſunt decem tribus,quæ captiuæ factæ ſunt, de terra ſua, in diebus Oſeæ regis, quem captiuum duxit Salmanaſar rex Aſſyriorum,& tranſtulit eos trās flumen,& translati ſunt in terram aliam.Ipſi autem ſibi dederunt conſilium hoc,vt derelinquerent multitudinem gentium,& proficiſcerentur in vlteriorem regionem,vbi nunquam inhabitauit genus humanum, uel ibi obſeruare legitima ſua quæ non fuerant ſeruantes in regione ſua. Per introitus autem anguſtos fluminis Euphratem introierunt. Fecit enim tunc altisſimus ſigna,& ſtatuit venas fluminis vſquequo tranſirent. Per eam enim regionem, erat via multa itineris, anni vnius & dimidij.Nam regio illa vocatur Aſareth. Tūc inhabitauerunt ibi, vſque in nouisſimo tempore;& nūc iterum,cum cœperint venire,iterum altisſimus ſtatuet venas fluminis,vt posſint tranſire. Propter hæc vidiſti multitudinem cum pace.Paulo autem antè dixerat:Ecce dies ueniunt,quādo incipiet altisſimus liberare eos,qui ſuper terram ſunt,& veniet in exceſſu mentis ſuper eos, qui inhabitant terram. Et alij alios cogitabunt debellare: ciuitas ciuitatem, & locus locum, & gens aduerſus gentem, & regnum aduerſus regnum. Et erit cùm fient hæc,& contingent ſigna quæ antè oſtendi tibi,& tunc reuelabitur filius meus, quem uidiſti,ut virum aſcendentem. Et erit, quando audierint omnes gentes vocem eius,& derelinquet unuſquiſque in regione ſua bellum ſuum,quod habent ad alterutrum & colligetur in unum multitudo innumerabilis,ſicut volentes venire & expugnare eum. Ipſe autem ſtabit, ſuper cacumen montis Syon. Syon autem veniet & oſtendetur omnibus parata & ædificata, ſicut uidiſti montem ſculpi ſine manibus. Hæc licet proferantur de libro, qui, quorundam Iudæorum & multorum Patrum Catholicorum iudicio, apocryphus eſt, non minoris tamen ſunt authoritatis, quàm quod ex tertio

Eſdr. 13.

Cyprian. in epiſt. ad Pope. cōtra epiſto. Stephani.
Ambroſ. lib. de bono mortis, cap. 10 & 11.
Matth. 24
Apoc. 14
Eſa. c. 11.

Beatus Cyprianus, & ex quarto libro Ambroſius citat; Videmus enim hic, in primis ueritatem ſeruari hiſtoriæ, quæ quarto Regum capit. 17. ſcribitur, de Salmanaſar Rege Aſſyriorum à quo rex Iſrael Oſee, cum populo, captiuus abductus eſt. Deinde, quod Chriſtus ait in Euangelio, quando de ſignis agebat iudicii: ſurget gens contra gentem, & regnum aduerſus regnū; non aliunde, quàm ex loco deſumptum uidetur. Adde, quod ſicut Chriſtus dixit: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in uniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet conſummatio, ita & hic dicitur, quod tunc reuelabitur filius Dei, cum audierint omnes gentes vocem eius. Poſtremo quod ipſe ſtabit, ſuper cacumen montis Syon, quod Syon ueniet, & oſtendetur omnibus præparata, & ædificata: hoc & B. Ioannes in Apocal. dicit: qui vidit agnum ſtantem ſupra montem Syon, & cum eo centum quadraginta quatuor milia, habentes nomen eius, & nomen patris eius ſcriptum, in frontibus ſuis: & ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam uiro ſuo. Sic quod in interpretatione huius uiſionis, dicitur de decē tribubus, quod tunc inhabitauerunt ibi uſque in nouiſſimo tempore, & nunc iterum cum cœperint uenire, iterum altiſſimus ſtatuet uenas fluminis, ut poſſint tranſire, uidetur omnino concordare cum eo, quod Eſaias prophetauit: Et erit in die illa, adiiciet Dominus ſecundò manum ſuā, ad poſſidendum reſiduum populi ſui, quod relinquetur ab Aſſyriis, & ab Aegypto, & à Phetros, & ab Aethiopia, & ab Elam, & à Sennaeir, & ab Emath, & ab inſulis maris. Et leuabit ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael. Et diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terræ, & auferetur zelus Ephraim, & hoſtes Iuda peribunt: Ephraim non æmulabitur Iudam & Iudas non pugnabit contra Ephraim, & uolabunt in humeros Philiſtiim. Per mare ſimul prædabuntur filios Orientis. Idumea & Moab præceptum manus eorum, & filii Ammon obedientes erunt.

Et deſolabit Dominus linguam maris Aegypti, & leua bit manum ſuam ſuper flumen in fortitudine ſpiritus ſui, & percutiet eum in ſeptem riuis, ita ut tranſeant per eum calceati. Et erit uia reſiduo populo meo, qui relinquetur ab Aſſyrijs, ſicut fuit Iſrael in die illa, qua aſcendit de terra Aegypti. Sunt qui hæc non ad ſecundum ſed ad primum Domini referunt aduentum, Hieronymi ſequentes ſententiam. Alii uerò qui ad ſecundũ ſpectare putant, & in fine temporum perficienda contendunt, iudaizare dicuntur ab Hieron. quia cùm pleri que omnes Iudæorum Rabbini opinentur, quòd Meſſias nondum uenerit, uult D. Hieronymus, ut qui prædictam prophetiam in fine mundi complendam dixerit, Iudæos imitetur, qui uenturum Mesſiam adhuc ex pectant. Sed multum diſcriminis, hac in re aduertere eſt, inter Catholicum uirum & Iudæum. Quod Catho licus credit, hoc Iudæus negat. Catholicus & ueniſſe Mesſiam, & ſecundò iterum uenturum credit, neutrũ confitetur Iudæus. Vt tamen crederet, quòd certo ſemel eſſet uenturus, perſuaſerunt ei promiſſa diuina, & oracula prophetarum: ut autem negaret, quod nondũ uenerit, præpoſtera fecit, aut male examinata per eum, ſcripturarum ſanctarum intelligentia. Vbicunque enim humile quid, aut infirmum de Mesſia dici, in ſcripturis uidebant Rabbini, quod nos in primo eius cognouimus expletum fuiſſe aduentu, ibi tergiuerſabantur, quaſi non ſcriptum eſſet de eo, ſed de alio quouis; *aut cælabant* (vt Hieron. verbo utar) *veritatem mendacio*. Ea uerò, quæ eius maieſtatem & gloriam prædicabant, regnumq; perpetuum, plenis vbique ſonabant buccis, & abnegantes primum eius aduentum, qui humilis fuit, in illum qui futurus eſt glorioſus, cuncta referebant; in quo libenter omnes ſcriptores Catholici ipſos imitantur. Nec tamen propterea Iudaizare dicendi ſunt, ſicut, poſt Doctisſimum Hieronymum, non indoctus Franciſcus etiam Forerius dixit. Quia non negant, ſicut Iudæi, aduentum Chriſti primum, qui ſecundum etiam

Hieron.

Diſcrimẽ inter Catholicum uirum & Iudæum.

Iudei qua re negent Chriſtũ nondũ ueniſſe.

Hieron.

Frãciſcus Forerius in Cõmẽtariis in Eſaiam.

expectant; quem illi necdum ſciunt; licet id, quod in primo eius aduentu non putatur expletum, cum cæcutientibus Iudæis in aduentum proximè futurum extendant. Quod autem oraculum Eſaiæ prædictum, iuxta literam, non minus ad ſecundum, quàm ad primum Chriſti aduentum ſit referendum, non Iudaica fide aſtruimus, ſed noſtri temporis probamus experientia.

Anno lxi. VIDI ego nuper quaternionem unū impreſſum Antuerp. apud Ioannem Mollijns, cui titulus erat *Nieuwe tijdinge vot Peraghecomen* ī quo inter cætera & hoc cōtinebatur, quod Hebraici populi duæ turmæ īnumerabilis ferè multitudinis, ex mōtibus Caſpijs ꝓdirēt, intra quos decem tribus, olim, vt fertur Alexander magnus concluſerat. Habebat præterea & illud, quod certo obſtaculo arenoſi maris, via ipſis tunc redeundi

Caſpij montes. intercepta fuerit: & quod modo nouis Hiſpanorum in-

Alexand. magnus. uenti nauigationibus, nec non ab Aſtronomo aliquo, qua uia, per montes, & mare egrederentur, edocti, ſe

Eſaiæ 11. venire velle dicunt, ut uiolenta manu terram promiſſionis recuperent; ut illud Eſaiæ quadret in eos: Et erit uia reſiduo populo meo, qui relinquetur ab Aſſyriis, ſicut fuit Iſrael, in die illa, qua aſcendit de terra Aegypti. Denique teſtantur, qui harum rerum fuerunt exploratores, quod etiamnum extremos Turciæ fines, gladio

Ibidem. & flammis deuaſtare moliantur, ut Eſaiæ per ipſos compleatur oraculum. Per mare ſimul prædabuntur filios Orientis. Poſtremò uerò, qui Conſtantinopoli ſunt Iudæi (ut refert illud ſcriptum) inter diuerſas, quas habent prophetias, vnam eſſe dicunt, quæ oſtendit, quod à quatuor mundi partibus, dum Meſsias ipſorum, ſe manife-

Apoc.20. ſtare cœperit, populi colligerentur, quos forte Ioannes

Vt ſupra. in Apocal. Gog & Magog appellat, iuxta illud Eſaiæ: Et leuabit Dominus ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terræ. In id autem quod ſequitur; Et auferetur zelus Ephraim, & hoſtes Iuda peribunt: Ephraim non æmulabitur Iudam, & Iudas non pugnabit contra Ephraim, & uolabunt in humeros Philiſtijm, poteſt ac

commo-

commodari,quod diuus Hieron.de duabus, & decem tribubus ſcribit.*Poſtquam fuerit numerus filiorum Iſrael, quaſi arena maris,in toto orbe diſperſus, & omnem ſupputationem uicerit populi multitudo, tunc habebit licentiam Iſrael, qui hodie quoque captiuus eſt, & qui prius dicebatur abſque miſericordia, & non populus meus, cum duabus tribubus, ideſt Iuda, & Beniamin, quarum magna pars in Chriſtum credidit, inire concordiam.* Cæterum,ſicut Hieron. in bonam illud loquitur partem,quaſi inita concordia, decem & duas tribus corporibus ſeparatas fides coniungeret,*& unum ſibi caput ponerent & principem de quo ſcripſit Ezechiel.Et princeps unus in medio eorum,Dauid ſeruus meus, & reſuſcitabuntur, quaſi ab inferis mortui,Iuda ſcilicet & Iſrael, qui in infidelitate mortui erant*, quod ad primum Chriſti referri poteſt aduentum,ſic nos in malam partē accipimus,quod Eſaias dixit, & de ſecundo Chriſti aduentu prophetatum putamus;zelum Ephraim auferendum,& perituros hoſtes Iuda,nec amplius inter ſe mutuis præliaturos disſidijs; ſed ſimul uolaturos in humeros Philiſtiim,hoc eſt, in hæreticorum amicitiam tranſituros,qui ſe uarijs inuoluunt erroribus *qui cum biberint calicem Babylonis, & uinum in quo eſt luxuria,& inter cætera uitia, propter ebrietatem, regnum Dei,iuxta Apoſtolum, non fuerint conſecuti*,duplici caſu corruent, & tēporaliter à fide,& in ſempiternum à perpetua beatitudine. Tunc Iudæi,qui Chriſtum uenietem in nomine patris ſui,non acceperunt,cum decem tribubus, ſi non cōuertantur, Antichriſtum accipient, in ſuo nomine uenientem,quē caput ſibi,& principem conſtituent,de quo ſcripſit Daniel; Cum creuerint iniquitates, conſurget rex impudens facie,& intelligens propoſitiones;& roborabitur fortitudo eius, ſed non in uiribus ſuis, & ſupra quam credi poteſt,uniuerſa uaſtabit, & proſperabitur, & faciet,& interficiet robuſtos & populum ſanctorum, ſecundum uoluntatē ſuam, & dirigetur dolus in manu eius,& cor ſuū magnificabit,&in copia rerū omniū occidet plurimos;Et cōtra principē prīcipū cōſurget, & ſine manu cōteretur. Si quis uerò contēdat,Scriptum illud

Hiron. in Cōmēt. 1 c.in Ozec.

Hier.ibid.

Hieron. Ephe.5. 1. Cor. 5. & 6.

Ioan.5.

Daniel.8.

non eſſe Authenticum, & propterea minus credendum quod dicit, per me hoc licebit, non repugnabo. Illud tamen, quod nemo poteſt negare, uerisſimum eſt, quod decem tribus, non ſolùm Ioſephi & Hieronymi tempore, in captiuitate adhuc exiſtebant, uerum etiam tunc cum Additiones illæ, quas habemus in Petrum Comeſtorem, & in Gloſam ordinariam Lyræ, conſcriberetur.

In 17. ca. 4 Reg. c. 26. In 18. cap. Eſaiæ.

Et quia à nullo ſcriptorum literis proditum eſt, qui ab illo uixerunt tempore, uſque ad hanc noſtram ætatem, quod decem tribuum populus, aut liberatus ex captiuitate, aut ad fidem conuerſus ſit, putamus, ſi nunc (ut dicitur) miraculo liberatus, non reuertatur in patriam, unde captiuus abductus fuit, nec reuerſurus aliquādo crędatur, quod, quæ Eſdræ in nocturna uiſione oſtenſa ſunt, & illa, quæ Eſaias prophetauit, quando dixit: Et

Eſaiæ. 11

erit in die illa, adiiciet Dominus ſecundò manum ſuā, ad posſidendum reſiduum populi ſui, cum cæteris, quæ ſequuntur, nihil aliud ſignificent, quàm, quod clementisſimus Deus in fine temporum, cuncta Iudæis obſtacula ablaturus ſit, quæ illos hactenus, quo minus crediderint, remoratura ſunt; quodq́ omnia ſpiritualia adiutoria ſit diſpoſiturus, ad ipſorum ueram conuerſionem, & perpetuam ſalutem procurandam, ut ſicuti ſemel liberauit eos ex ſeruitute Aegypti, q̃ corporalis fuit, ſit nunc ſecundo liberet eos ex ſeruitute, quæ ſpiritualis eſt, de qua dicitur, quia omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati Et quamuis D. Hierony. putat

Ioan.

hoc tempore apoſtolorum eſſe completum, quos Eccleſiaſticæ hiſtoriæ (ut dicit) tradunt, toto orbe diſperſos Euangelium prædicaſſe, *ita ut quidam Perſas Indosq; penetrarent, & Aethiopia daret manus ſuas Deo*, tamen noſtri temporis docet experientia (ſicut etiam ſuperius oſtendimus) plurimos eſſe Iudæos, in quibuſdam Indiæ regionibus inuentos, ubi nunquam Chriſtiani hominis prædicatio, ante patrum noſtrorum memoriam, audita fuit. Scripſit enim ante annos duodecim, ab Ormutio, Gaſpar Belgæ presbyter Societatis Ieſu, quod ibi habitabāt Iudæi nō pauci, ex his, qui primū captiui

Hier. ī 11 cap. Eſaiæ Pſal. 67.

Gaſpar Belgæ.

Babylonem traducti erant, cæteriſq; poſt, in patriam reſtitutis, ibi remanſerant, quos breui Chriſti religionē accepturos ſe ſperare dixit. *Eſt autem regnum* (ut idem ſcribit) *ad ſinum Perſicum, qui Arabes à Perſis diuidit; excipitq; duos clariſſimos amnes, Euphraten, & Phiſon ad Baſoram, ubi nunc Turcæ imperium obtinent; eius regni caput eſt Ormutium. In hac enim urbe Rex Xaraſes appellatus, Luſitanorum Regis uectigalis & ſtipendiarius, ſuam aulam & domicilium habet, alias tam potens, ut rex orientis ad occidentem uſque appellaretur. Eſt ipſa urbs ſanè, ut ſi qua alia, totius orbis pulcherrima, ut meritò incolæ dicant, ſi mundus eſſet annulus, illius gemmam futurum Ormutiū. Ad hanc, inquit, Inſulam, urbemq; Ormutium miſit me M. Franciſcus, quo nullus ad huc noſtrorum, nec alius quiſquā Chriſtianus Concionator acceſſerat, præter quendam Epiſcopū, qui poſtea diē hic ſuū obijt.* Fuit quidē D. Thomas Apoſtolus apud Indos, in inſula Cazatora nūcupata, atque ī urbe eſt, Calamina ſepultus, ubi incolæ uſque nunc, Chriſti cultū ꝑ manus ab ipſo traditū obſeruātes, *in tāta rerum*, ut P. Gaſpar ſcribit, *ignoratione uerſantur ut Chriſtiani hominis nihil omnino, præter nomen retineāt.* Sed in ulterioribus Indiæ partibus, quæ iam pridem inuentæ & conuerſæ ſunt, neque D. Thomas, neque quiſquā Apoſtolorum alius unquam prædicauit, præter illos Patres, qui noſtra memoria illuc penetrarunt, *quorum nonnulli, ob Chriſtiani nominis confeſſionem, fuerunt à Barbaris interfecti; & in ijs monachus Franciſcanus, una cum altero Chriſtiano, qui religionem, quam Turcico habitu hactenus diſſimulauerat, inſigni morte profeſſus eſt, cum aliquibus diſcipulis comprehenſus & ſagittis transfixus.* Cum igitur iſtorum Patrum conſtet teſtimonijs paſſim inter barbaros, repertas Iudæorum reliquias, quibus, ante hac de aduentu Meſſiæ, quod præteriiſſet nunquam annunciatum fuit, uidemus prædictum Eſaiæ oraculum, noſtra potius ætate, quam Apoſtolorum impletū, illud Pſalmiſtæ de Iudæis dictū uerificari, Cōuertētur ad ueſperā, & famē patiētur, ut canes, & circuibūt ciuitatē. Sicut. n. canis, ꝑdito hero ſuo, famelicus & ueſtigio

Res Xaraſes.

Ormutiū gemma mundi.

Gaſpar Belgæ in epiſt. ſua

Franciſcanus ſagittis tranſfixus apud Indos.

Pſal. 58.

rum illius indagator,tota ciuitate diſcurrit, donec ueſper immineat,eumq́ domum repetere cogat, ita Iudaicus populus,neglecto Domino ſaluatore ſuo,uagabundus per uniuerſum orbem hactenus circuiuit,expectans, quærensq́ Meſsiam ſuum, & incaſſam famem de aduentu eius, ſuſtinens, quem nunc mundi ueſpera domum ire,hoc eſt, in Catholicæ Eccleſiæ congregationem intrare compellit. Vel aliter dici poteſt,ſi per ca
Matth.7 nes,gentiles intelligantur, dicente Chriſto in Euange-
Matth.15 lio, Nolite ſanctum dare canibus. & iterum: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus, quod reliquiæ Iudæorum,ſi uoluerint,conuertentur ad
Amos 8. ueſperam,mundo ad occaſum uergente,& famem,iuxta Amos prophetam, audiendi uerbum Dei, patientur ut canes,hoc eſt,uelut gentiles, qui magno flagrarũt deſiderio credendi in Chriſtum, & percipiendi Euangelicam ueritaté.Cæterùm uideamus,quod ſequitur, Ipſi diſpergentur ad manducandum, ſi uerò non fuerint ſa
Pſal.58. turati,murmurabunt: Quod ante dixerat, & circuibunt ciuitatem, & quod modò dicit,Ipſi diſpergentur ad manducandum,in idem incidit. Ideo enim Iudæi circuierunt ciuitatem, id eſt mundum iſtum, ideo per omnes mundi nationes diſperſi ſunt,ut foris credendo in Meſsiam,cibum manducent ſalutis ſuæ, quem domi neglexerunt,ut conuerſi inter ſe,dicant cũ filio pro-
Lucæ 15. digo, quanti mercenarij, in domo patris noſtri abundant panibus,nos autem hic fame perimus. Quod autem ſequitur, ſi uerò nõ fuerint ſaturati,murmurabũt, hunc habere poteſt ſenſum. Si, quæ Iudæi conceperunt de ſuo Meſsia,quæq́ de ipſo,ex ſcripturis, imaginati ſunt,impleri non uideant, nec ſibi exhiberi in temporali eius regno,quæ patribus ipſorum, ſecundum ſpiritum, promiſſa ſunt; indignabuntur, murmurabunt aduerſus Deum; quod tamen non de omnibus,ſed de quibuſdam dici exiſtimo; ex quorum albo & illi erunt, quos Euangelica taxat parabola, de iniquo murmure
Matth.20 aduerſus patremfamilias,qui cõquerebantur, quod operarij unius horæ,pares eſſent cum ipſis,in mercede, qui

mpares extitiſſent in labore,& temporis diuturnitate.

Indi operarij ſunt hora undecima in uineam miſſi: & à Luthero ultima cœpit Eccleſiæ ætas.
Cap. IX.

QVandoquidem ergo, in operariorum, qui aduerſus patrēfamilias murmurauerunt, mentionem iniciamus, operæprecium eſt uidere, quinam illi ſunt, qui circa horam undecimam, in uineam intrauerunt. Matt. 20 Simile eſt, inquit Chriſtus, regnum cælorum homini Patrifamilias, qui exiit, primo mane, conducere operarios in uineam ſuam: Conuentione autem facta cum operariis, ex denario diurno, miſit eos in uineam ſuam. Deinde iterum exijt circa tertiam, ſextam, & nonam horam; ſimiliter & circa undecimam, & inuenit alios ſtantes, & dicit illis; Quid hic ſtatis tota die otioſi? dicunt ei, Nemo nos conduxit. Dicit illis; Ite & uos in uineam meam. Hanc parabolam diuerſi doctores diuerſi mode interpretantur; quidā de hominū, alij de mundi ætatibus, intelligunt. Nonnulli referunt ad utraſque. Qui de mundi, ſiue Eccleſiæ exponunt ætatibus, ſic dicunt, quod operarij primo mane ī uineam miſſi, iſti credentes ſint, qui à mundo condito, uſque ad diluuium uixerunt; qui hora tertia, fideles, qui à diluuio, uſque ab Abrahā extiterūt; qui hora ſexta, illi, q ab Abrahā, uſq; ad Moyſen fuerunt; hora nona miſſi in uineā, q à Moyſe, uſque ad Chriſtum, in Dei timore ambulauerunt; qui uerò hora undecima, hi, qui à Chriſti aduentu uſq; ad mundi finem credituri ſunt. Sed nunc mouere poſſet quenquam, cur tempus à Chriſto, uſque ad ſæculi finem duraturum, in una ſolum hora comprehenſum ſit; cum alias Eccleſiæ ætates, uelut ſecundam & tertiam, tribus horis, & quartam, duabus deſcriptas in ſimilitudine conſtet; vbi tamen hæc ultima ætas, maiorē annorum numerum etiam nunc in ſe contineat, quā uel ſecunda, uel tertia, uel quarta. Sed ad illum annorū numerum, quem ætas prima, nullis certis horis deſigna

ta continet, necdum ultima ætas peruenit. Ne igitur numerus annorum huius quintæ ætatis, ſecundum illam quam S.Patres fecerunt diuiſionem, cuiquam aut difficultatem in intelligentia, aut dubium de miſterio ſimilitudinis pariat; propterea quòd reliquæ tres ætates pauciores annos in numero, & tamen in ſimilitudine à Chriſto introducta, plures horas complectãtur, aliam ætatum Eccleſiæ diſtinctionem faciemus; ſalua tamen ſemper & authoritate ſanctorum Doctorum, & meliori ſententia.

Infantia Eccleſiæ.

Sit itaque ætas prima, quaſi infantia, ab Adã uſque ad Noe, habens annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Secunda quaſi pueritia, à Noe uſque ad Moyſen, cõſtãs annis mille quadringẽtis quadraginta ſeptẽ,

Pueritia Eccleſiæ.

Nã ſecundũ Euſebiũ à diluuio uſque ad Abraham fuerunt anni nongenti quadraginta duo; & ab Abraham vſque ad Moyſen, quingenti quinque, qui numerus ſimul collectus facit annos mille quadringentos quadraginta ſeptem.

Adoleſcẽtia Eccleſiæ.

Tertia quaſi adoleſcentia, a Moyſe uſque ad Chriſtum, quæ durauit, ut Driedõ habet, annis mille quingentis uiginti.

Driedon.

Iuuentus Eccleſiæ.

Quarta iuuentus, quaſi ætas uirilis, à Chriſto uſque ad præcurſorem Antichriſti. Martinum Lutherum, à cuius diebus regnum cælorum uim patitur, & uiolenti (ſi Deus uelit) rapiunt illud; continens annos mille quingentos, & duos de uiginti.

Senecta Eccleſiæ.

Quinta à Luthero quaſi ſenecta incipiens, & incerto nobis ſpacio duratura, uſquè ad Antichriſtum. Si enim hoc modo diuiſa fuerit ætatum ſeries, apertior erit ſimilitudinis Chriſti intellectus, in qua ultimam ætatem; in unius horæ ſpacio, non ſine magni ratione myſterij cõprehẽdiſſe putãdos eſt.

Thophyl. in.16.cap. Luc.

Chryſoſt: 20.cap.in Matth.

Licet autem Theophylactus poſt Chryſoſtomũ dicat, *non oportere omnes parabolarum partes curioſius inquirere, ſed quatenus apparẽt propoſito utiles, ac inde utilitate collecta, nihil ulterius anxio eſſe conatu inueſtigandum*: tamen impium eſſet, & pluſquam temerarium, ſi quis effutire preſumpſerit, quod uel in hac ſimilitudine, uel in alia eius generis, quicquam ab ipſo Chriſto, qui eſt æterna patris ſapientia, dictum fuerit, quod, aut manifeſta ratione careat, aut oc-

culto myſterio. Sanè non obſcurum eſt, ſed & rationi, & veritati conſentaneū, quod D. Bernardus dicit de ſe ipſo: *Ego, vt verum fatear, iam olim mihi perſuaſi, in ſacri pretioſiq; eloquij textu, nec modicam vacare particulam. Spiritus namq; ſapientiæ loquitur, cui non eſt fas, vel modicum quid omnino aſcribere otioſum, aut ſecus dictum, quàm oportuerit.* Quod itaque Saluator noſter Chriſtus vnam horam, eamq; duodecimam ſenectæ Eccleſiæ ſuæ aſsignauit, in qua operarij poſtremi, in vineam ingreſsi perhibentur; hoc ea ratione feciſſe credendus eſt, niſi quis, ſine ratione factum mentiri velit, vt, quam illa breuis in annorum numero futura ſit, oſtenderet, nobisq; occulte quidem, ſed tamen verè coniecturandum daret, quod non antè poſtremæ gentes ad fidem conuerterentur Catholicam, quàm cum finis omnino ſæculi, & rerum omnium occaſus appropinquare cœpiſſet. Aeterna enim eius & infallibilis ſapientia, hoc tunc præuidebat, quod quidā ignoti huic terræ populi, in remotisſimis inſulis deliteſcerent, quaſi toto die, in vacuo foro ſtantes otioſi, qui aduentante mundi veſpera, licet vltimi ad laborem venerint, primi tamen futuri ſint in præmio. Ergo Indorum populi operarij ſunt, circa undecimam horam in vineam miſsi, non illi fideles, qui ex gētibus, per Chriſtum, aut eius Apoſtolos ſunt conuerſi. Nam rei euentus probat hoc, nos, qui à mille ferè annis Chriſtiani fuimus, non debere intelligi per illos, qui vltima diei hora in uineam ingreſsi dicuntur: & multo minus alios, qui prius ante nos in Iudea, in Aſia, & Aphrica ſunt conuerſi. Illis enim dici non potuit, neque etiam nobis: quid hic ſtatis, tote die otioſi? qui, tanto tempore, ante veſperam, hoc eſt, mundi finem uocati ſumus.

Bernard. ſer. 72. ſup Cātica.
Bernard. ſer. 40. ſup Cātica.

Ponitur ſolutio obiectionis ex illo Ioannis dicto: Filioli nouisſima hora eſt: deinde quod iudicium ſemper expectare & formidare, neceſſarium ſit, oſtenditur. Cap. X.

1.Ioan.2. SEd huic contrariari uidetur aſſertioni, quod beatus Ioãnes, in prima ſua epiſtola fidelibus ſcribit: Filioli nouisſima hora eſt, & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus uenit, & nunc antichriſti multi facti ſunt, unde ſcimus quia nouisſima hora eſt. Si ergo, poſſit quis dicere, tunc nouisſima hora fuit, ſeu ætas Eccleſiæ nouisſima, quando Ioãnes iſta fidelibus ſcripſit, à cuius obitu elapſi ſunt anni mille quadringẽti plus minus ſexaginta, qui ſpacium ſecundæ ætatis tribus deſcriptæ horis, in annis excedunt tredecim, quomodo tu probare poteris, quod ultima eius ætas, non à Chriſto, ſed à Luthero incœperit, quodq; minorem annorum numerum habitura ſit, quàm uel una ex ætatibus reliquis? Hoc equidem, quantum poſſum probare conabor, & non aliunde, quàm ex ſcripturis ſanctis, aut certè huiuſmodi probabilibus rationum argumentis, quæ ſcripturis affinia ſunt. In primis itaque, ſi diligenter aduertamus, quò ſenſu dictum ab Apoſtolo, quave occaſione ſcriptum ſit; Filioli nouisſima hora eſt, & cætera quæ ſequuntur, uidere non erit difficile, locum iſtum ſupradictæ aſſertioni nihil poſſe repugnare. Nõ enim illa Apoſtoli intentio fuit, ut uel ſæculi ætates, alias ab alijs diſtinguendo deſcriberet, uel, ul tempus à Chriſto, vſq; ad finem mundi duraturum, tanquam horam duodecimam, ſiue nouisſimam determinare uellet, ſed ut fideles, uelut prouidus pater, tenellos incautosq; filios deterreret, ne ſe peruerſis quorundam

Cyrillus Archiep. Hieroſo. Cathe. 6. hæreticorum doctrinis ſeduci permitterent, qui myſticam Antichriſti figuram præferebant. Erant tunc in Eccleſia, aut potius extra Eccleſiam, Symon Samarites *omnis*, ut Cyrillus inquit, *hæreſeos author, & inuentor*; Cherintus, *Marcion os impurum*, ut idem ait, & Hebeen. *primogeniti* hæreticorum, & *ſathanæ*, ſicut Polycarpum

Irenæus li.3.c.3. Marcioni aliquando reſpondiſſe, teſtatur Irenæus, qui tenellam Chriſti uineam deuaſtare moliebantur. Hos Ioannes, aut ad uocabuli ſignificationem alludens, aut ad myſteriũ iniquitatis reſpiciens cuius illi formam nomenq; gerebant, Antichriſtos, uelut Chriſto cõtrarios

aut,ut Antichriſti prænuncios appellauit. Hic eſt enim, inquit Antichriſtus,qui negat patrem,& filium. *Nominis autem Antichriſti proprietas eſt*,inquit Hylarius. *Chriſto eſſe contrarium.* Sicut ergo Apoſtolus,ex Chriſti uerbis didicerat Antichriſtum in nouisſima hora uẽturũ, priuſquam ſæculi conſumatio eſſet futura,ſic ſuo tempore nouisſimam horam eſſe dixit,quando illos hæreticos Chriſto contrariari,peruerſa docendo,uidit, qui Antichriſti figuram prægerere uidebantur. Quod autem in hunc ſenſum uerba Apoſtoli tendant, teſtatur D. Auguſtinus,quorundam doctorum recitando opinionem,qui hunc Apoſtoli locum, ita interpretabuntur. Cõcordat his D. Cardinalis Caietanus; *Manifeſtat*, inquit. *quo ſenſu loquatur. Quemadmodum ſunt multi Antichriſti præuenientes illum Antichriſtum, ita nouisſima hora eſt, ſicut præſentes Antichriſti officium exercent Antichriſti; ita præſens hora exercet officium nouisſimæ horæ.* Deinde B. Auguſtinus in epiſtola ad Eſichium, tractans hunc Apoſtoli locum,dicit hic horam,pro tempore,poſitã. *Conſideremus*,inquit,*ante quàm multos annos dixerit B. Ioãnes Euangeliſta; Nouisſima hora eſt. Et ecce, iſta hora quam longa eſt,nec tamen eſt ille mentitus,ſed utique intelligendus eſt horam,pro tempore,poſuiſſe. Nouisſima enim eſſe iſta tempora,multis rerum ſignis apparentibus,quæ Dominum prædixiſſe legimus omnes,qui ea credimus,cernimus. Sed & mille annorum tempus, ſi eorum finis,eſſet ſæculi finis, poſſet uniuerſum dici nouisſimum tempus, uel etiam nouisſimus dies, quia ſcriptum eſt; Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies unus; ut quicquid per eoſdem mille annos gereretur, nouisſimo tempore,uel nouisſimo die diceretur geri. Item dixit Ioannes; Nouisſima hora eſt,ſiue nouisſimum tempus,ut condiſtinguatur,à tempore legis naturæ,& legis Moyſi,tempus nouisſimæ legis gratiæ ſiue nouæ.* Hinc patet Apoſtoli dictum, noſtræ non obuiare opinioni. Si quid ergo ſimile, uel in Apoſtolorum, uel in doctorum ſcriptis reperiatur, quod dierum uel temporum nouisſimorum,uel iudicij extremi, aut certè aduentus Antichriſti, quaſi iam iam inſtantis, mentionem faciat, hoc ſic intelligi non

1. Ioan. 2. Hylarius li. contra Arrianos in princip.

Auguſt. l. 20. de ciuita. c. 19. Caiet. in epiſt. Ioã.

Auguſt. in epiſt. ad Heſichiũ 80.

Ibidẽ. Auguſt. Paulo autẽ.

Pſal. 89.

M. N. Hent.

debet, quaſi præciſam determinet indubitatæ notitiæ certitudinē, ſed piā quandā timoris, aut certe ſecuritatis opinionē oſtēdit, quā ex Chriſti monitis, veteres oēs imbiberāt. Illud itaque, quod Chryſoſtomi tēpore, vel etiā, ab ipſo ſcriptū fuit rectius noſtro tēpori conuenit: *In duodecima hora ſumus. Vnde putas, quia candor iuſtitiæ iam receſſit de mundo, & ſol radios gratiarum ſuarum in ſe recolligens reuocauit, & totam terram nigredo iniquitatum, vel mendaciorum, quaſi nox fuſca, cooperuit; niſi quia iam & ipſa duodecima hora finiatur? Vbique,* inquit, *tenebras uides, & dubitas diē trāſiſſe? Prius itē in uallibus fit obſcuritas die declināte ad occaſum. Quādo ergo colles uideris obſcurari, quis dubitat, quin iā nox eſt? Sic primū ī ſæcularibus, & laicis Chriſtianis incipit præualere obſcuritas peccatorū. Nūc autē, quādo iā vides, quod ſacerdotes poſitos ī ſūmo uertice ſpiritualiū dignitatum, qui mōtes & colles dicūtur, apprehēderit iniquitas tenebroſa quomodo dubitetur, quia finis eſt mundi?*

Chryſoſt. Homil. 34 in opere imperf.

Sacerdotes mōtes dicuntur & colles.

HÆC autem non ſolū Chryſoſtomi opinio fuit, vt ex morū prauitate, vitæq́; hominū corruptione, mūdi finem adeſſe colligeret, ſed etiam multorū aliorum. Vnde factum eſt, ſicut Renanus in Tertullianū annotauit, *ut omnes ueteres, atque adeo Hieronymus ipſe, matrimonio parum æqui fuerint, uirginitatē & caſtitatem maximi facientes, quod putabant ultimum illū diem non procul abeſſe, memores illius Paulinæ ſententiæ:* Tempus breue eſt, reliquum eſt, vt, & qui habent vxores, tanquā no habentes ſint. Libet hic etiam annotare quod B. Ambroſ. ſuper hæc Pauli verba ſcribit: *Breuiatum,* inquit, *tempus & reliquum dicens Apoſtolus finem mundo imminere ſignificauit; quamuis ſciret adhuc tempora ſupereſſe. Sed aliter ſcribere non debuit, propter hos, qui lecturi hæc tunc ſunt, cū perbreue ſupererit tempus, ne ſemper, dum longè eſſe putaretur dies iudicij, aut non timeretur, aut falſum eſſe æſtimaretur. Illud autem, quod dicitur, cum adhuc longe ſit, imminere, multum proficit. Terrorem enim incutit ad meliorem uitam agendā hominibus.* Eadē ergo ratione potuit & beatū Ioannē Spiritus ſanctus incitaſſe, vt Antichriſtū tunc veniſſe, & nouiſſimā diceret eſſe horam, quāuis necdū adeſſe cerne-

Rhenanus ī quadā præfa.

1. cor. 7.

Ambroſ. in 7. cap. prio. ad Cor.

1. Ioan. 2.

ret:vt cũ illo,quo ipſe viuebat tempore,hoc ſenſiſſe, & ſcripſiſſe legeretur,nullus nõ ſuo tẽpore futurum exiſti maret. Quandoquidẽ,vt Eraſmus ſcribit in Matthæum: *Chr iſtus uoluit ſuos,in hac eße opinione,ut extremum illum iudicij diem ſemper expectarent parati, ceu mox uenturum: non quòd uellet eos errare,ſed quòd uere mox uenit;etiã quod poſt aliquot annorũ millia uenit,ſi quis æternitatẽ contẽpletur.Et quod certo,*inquit,*ſcitur uenturum,nec ſcitur,quãdo, ſemper,uelut inſtet,expectatur.* Cũ enim iuſſi eſſent uigi lare,orare,ſeq; parare in aduentum filii hominis,quem certo uenturum ſciebant,ignorantes tamẽ quãdo uẽtu rus eſſet,totũ uitæ ſuæ ſpacium ſuſpectum habebant, & quodlibet tẽpus, quaſi poſtremũ cogitabãt. *Certũ tamẽ eſt*(ut inquit Auguſtinus)*hoc ſaltem manifeſtum fuiſſe Apoſtolis,non eorum temporibus, cum hic in carne uiuerent, Dominum eſſe uenturum, & tamen quis dubiet eos præcipue uigilaſſe, & ſeruaße,quod omnibus dixit, ne imparatos repente ueniens inueniret? Ac per hoc, uigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatũ inuenerit,ſuæ uitæ huius ultimus dies.* Hæc ille: *Ideo autem extra definitionem*,ut dicit Hylarius, *dies extrema poſita eſt, ut largũ licet Deus pœnitẽtiæ nobis tẽpus indulgẽs,incerti tamẽ metu,sẽper nos ſollicitos detineret.Nãq; dũ monet nos,*inqt, *irremiſſos fide,intẽtos ſemper manere,ſecuritatem cognitionis ademit, ut pendulæ expectationis incerto,mens ſollicita feſtinãs,& aduẽtus diẽ sẽper expectãs sẽper expectãdo ſperet,cu rãq; puigilẽ incertũ ipſum, nõ ambigẽdi tamẽ tpis detineret. Ignorãtia autẽ hæc nõ ad errorẽ fuit neceſſaria,ſed ad perſeue rãtiã.Nec negatũ id ad detrimentũ eſt,quod ignoratũ tribuit incremẽtũ: ne ſciẽtiæ ſecuritas negligentiã fidei diſſimulatæ nõ exerceret;ſed præparationẽ irremiſſã expectatio indefinita retineret,quæ,modo furis,metuẽdo ſemp caueret,illo eligen te omne tẽpus ad furtũ;patrefamilias uero domus, dãni ſemp timore uigilãte.* Hactenus Hylarius. Similẽ etiã ſententiã referũt & verba beati Ambr.*Quærimus,*inqt,*qua ratione Chriſtus tẽporũ deſignare momẽta,noluerit.Si quæramus, nõ ignorãtiæ inueniemus eſſe,ſed ſapiẽtiæ.Nobis enĩ ſcire nõ pro*

Eraſmus in annota tionibus.

Auguſt. epiſt. 80. ad Heſichium.

Hylarius Canõ. 26. in Matth. Idem li. 9 de trinita. nõ pro cul à fide:

Ambroſ. li. 5. de fide. cap. 8. ante medium.

derat;vt dum certa,futuri iudicij momenta neſcimus, ſemper tanquam in excubijs conſtituti, & in quadam virtutis ſpecula collocati,peccandi conſuetudinem declinemus;ne nos,inter vitia,dies Domini deprehendat. Non enim prodeſt ſcire , ſed metuere,quod futurum eſt Nam ſi diem deſignaſſet expreſſe, uni ætati hominum,quæ proxima erat iudicio,videretur diſciplinam præſcripſiſſe uiuendi ; ſuperioris temporis aut iuſtus eſſet remiſsior,aut peccator ſecurior. Namq; adulter, niſi quotidianam pœnam metuat , non poteſt adulterãdi cupiditatem deſinere. Nec latro,obſeſſorem ſaltuum ſecreta deſerere , niſi ſciat ſibi,mementis omnibus,imminere ſupplicium Ideo ergo dixi,quod ſcire non proderat,imo proderat ignorare: vt ignorantes timeremus,ut obſeruantes emendaremur. Hæc ille;

Baſilius Homil. 2 in Pſal. 7.

Baſilius uerò dicit , quod propterea in multis ſcripturæ locis,interſperſus eſt ſermo,de iudicio,uelut maximè neceſſarius,ut conſeruaret in doctrina pietatis eos,qui in Deum, per Ieſum Chriſtum,crediderunt.

Leo primus ſerm. 5. de ieiunio 7. mẽſis.

Et Leo papa; Hæc ſollicitisſima meditatio debet eſſe ſapiẽtis,ut,quoniam breues dies iſtius uitæ,& incerta ſunt ſpatia, nunquam ſit mors morituro improuiſa;ne inordinatum incidat finem,qui ſe nouit eſſe mortalem. At D. Bernardus putat hoc eſſe totum illud,quod poſtulatur à Chriſti fidelibus,ut ſemper ſciant,recogitent , formidentq; uenturum ſemel Dominum. Eius uerba hæc ſunt. Illuminemus inquit, nobis lumen ſcientiæ, priuſquam de mundi huius tenebris exeamus;ne,de tenebris,tranſeamus ad tenebras; & tenebras ſempiternas. Quæ eſt autem iſta ſcientia? Profectò ſcire,quia ueniet Dominus,etſi, quando ueniet ſcire non poſſumus,hoc eſt illud totum, quod poſtulatur à nobis. Addit adhuc Bernardus: At, ĩquis, iſta ſcientia omniũ eſt. Quis enim neſciat,uel nomine tenus fidelis , quia ueniet Dominus ; quia uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos & reddere unicuiq; iuxta opera ſua? Nõ omnium iſta eſt ſciẽtia,fratres mei , ſed nec multorum,paucorum eſt;quia reuera pauci ſunt, qui ſaluantur . Putaſne,quia illi , qui , cum malefecerint lætantur, & exultant in rebus pesſimis ; uel ſciant , uel recogitent , quia ueniet Dominus? Non ita ſe , omni impuritate polluerent , ſi Dominum uenturum ſcirent , uel formidarent ; ſed vi-

Bernar. ſerm. 3. de uigilia natiuitat a.

1. Petr. 4.

Pſal. 61.
Roma. 2.
Apocal. 22.

gilarent utique, & non ſinerent, tam grauiter, perfodi conſci entias ſuas. Sicut enim ſol, dicit Clemens Alexand. *ſplendore ſui fulgoris obtundit, ita & mens, per hanc ſcientiæ lucẽ, omnes concupiſcentias animæ inefficaces reddit & otioſas, futuri iudicij memoriam ſuper eas, tanquam radios ſuos emittens: ita ut ne apparere quidem ultra in anima queant.* Cũ igitur ſancti Patres, Clemens, Hylarius, Ambroſius, Baſilius, Leo, Bernardus, rem tanti eſſe momenti, duxerint, irremiſſam iudicii memoriam in mente ſeruare, & aduentus Chriſti formam, quaſi in cordis tabula, cogitationibus imaginatam depingere, quis putabit Apoſtolos Chriſti, doctos à Deo, id non ſciuiſſe? illuminatos a ſpiritu ſancto, non credidiſſe? qui, ut fideles in pietatis doctrina conſeruarentur, & ne omni ſe iterum impuritate polluerent, ſed Dominum certò uenturum ſcirent, ſemperq́ formidarent, etiam tunc, cùm uiuerent, tempus ſupereſſe breue, & illud prope eſſe; quin & Antichriſtum ueniſſe, & nouisſimam horam eſſe docuerunt. Nõ quod uellent diſcipulos ſuos, hoc credendo, errare, ſed ne ſemper, dum iudicii dies eſſe longe putaretur, aut nõ timeretur, aut falſum eſſe æſtimaretur.

Lucæ 12. Clemens Alexandrinus. 1. Cor. 7. Apoc. 1. & 22. 1. Ioan. 2.

Chriſtus in penultima Eccleſiæ ſuæ uenit ętate, non in ultima, & hoc ſcripturis declaratur. *Cap. XI.*

QVare ſi quis miretur nouum noſtræ, quam præ oſtẽdimus, diuiſionis ordinem, inquirens qua ſcripturæ authoritate innixus, posſit conformari, legat is parabolam illam, quam ex ore quoque Chriſti, apud S. Lucam in hæc uerba habemus. Homo quidã plantauit uineam, & locauit eam colonis, & ipſe peregrè fuit multis temporibus. Et in tempore miſit ad cultores ſeruum, ut de fructu uineæ darent illi. Qui cæſum dimiſerunt eũ inanem. Et addidit alterum ſeruum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiſerunt inanẽ. Et addidit tertiũ mittere, q & illũ uulnerãtes eiecerũt. Vides hic trifariã tẽporis di

Luc. 20.

ſcretionem,*qua uarius,terq́; repetitus,* vt Hylarii uerbo
Hylarius. utar,*ſeruorum ad uineæ cultores aduētus uacuusq́; regreſſus ſignificatur;* ſed nos,myſterii ſecretum inquiramus.
Per uineam hic,ſecundum communem Doctorum ſententiam,electio gentis Iudæorum intelligitur:ſicut etiam Eſaias teſtatus eſt. Vinea Domini exercituum, domus Iſrael;& uiri Iuda,germen delectabile eius. Dauid quoque dicit: Vineam de Aegypto tranſtuliſti: plãtaſti radices eius,& impleuit terram. Nihilominus tamen (ſed iudicii abſit temeritas) (non enim priuatæ opinionis pertinacia,errorem inducere,ſed pia intelligentia fidem ædificare quæro) puto quod per uineam hanc,intelligi quoque poſſit ſancta Dei Eccleſia,cuius primordia non ſub promiſſis, Abraham, Iſaac, & Iacob à Deo factis,non ſub Moyſi ſacrificiis, ſed in primitiarum oblatione innocentis Abel, eiusq́ morte inchoata ſunt.Hoc ẽt innuere uidetur B. Gre. in expoſitione parabolæ,de operariis ĩ uineã conductis:ubi uineam uniuerſalem eccleſiam intelligit, *quæ ab Abel,* inquit, *iuſto,uſque ad ultimum electum, qui in fine mundi naſciturus eſt,quot ſanctos protulit,quaſi tot palmites miſit.*

Eſaiæ.5.

Pſal.78

Gregor. ĩ Homil.

Irænæus li.4.ca.70

Iræneus quoque dicit:*Plantauit Deus uineam humani generis,primo quidem per plaſmationem Adæ, & electionẽ Patrum.* Et licet addat, *tradidit autem colonis per eam legiſlationem, quæ eſt per Moyſen,* ubi eius locationem & culturam,ad Moyſi tempora & prophetarum transferre uidetur,hoc tamen priori aſſertioni non repugnat.
Quia,ex quo plantata fuit,colonis locari,& ab iis coli debebat,alioquin uaga,laſciuiensq́ multis palmitibus
Chryſoſt. uinea nihil fructus attuliſſet. Deinde, quod Chryſoſtomus in quodam loco,uineam mandata Dei, & alibi iuſtitiam,etiam cum Irenæo,interpretatur, hoc pro noſtræ confirmatione ſententiæ plurimum facit. Nam quicquid horũ,per vineam intellexeris,ſiue Eccleſiam cum Gregorio,ſiue naturam humani generis, cum Irenæo,ſiue mandata Dei,cum Chryſoſtomo,æquè benè intento conueniet noſtro propoſito. Quare,ſi huius parabolæ myſterium, cum illo conferamus, quod

in parabola de operarijs in uineam miſsis, expreſſum eſt, animaduertere utique licebit, quod Chriſtus Dei filius dilectus, mundum ſanguine ſuo redempturus, nō in ultima Eccleſiæ ætate, *in qua mundi ueſperaſcit conditio*, ſed in penultima uenerit, hoc eſt, non ſub horam temporum undecimam, ſed ſub nonam. Miſit enim Deus Pater, qui uineam ſuam, hoc eſt, aut Eccleſiam, aut humanam naturam, aut mandata ſua, aut iuſtitiā, ab exordio mundi, colonis locauit, ſeruos ſuos ad cultores, ut de fructu uineæ darent illi. Miſit, inquam, ſemel ante diluuium, Abel, Enoch, Noe: miſit iterum, poſt diluuium, Abraham, Loth, Iſaac, Iacob, & reliquos patriarchas, uſque ad Moyſen. Miſit tertiò, à Moyſe uſque ad Chriſtum, prophetas, ſanctos duces, & principes. Qui omnes, aut inanes, aut contumelia affecti, aut cæſi, aut uulnerati, eiecti dimiſsiq́ ſunt. Habes ergo mane, uſque ad tertiam, tempus ab Adam, uſque ad diluuium: habes Tertiam uſque ad Sextam, tempus à diluuio uſque ad Moyſen: habes Sextam uſque ad Nonam, tempus à Moyſe uſque ad Chriſtum. Quid uerò hora nona? Audi. Dixit autem Dominus uineæ, quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forſitā, cùm hunc uiderint, uerebuntur. Poſtquam triplex ſeruorum ordo, ſecundum Lucam & etiam Marcum præceſsit, quem Matthæus ſummatim ferè compræhendit, qui uerbi præcones, uirtutumq́ exactores, in primis Eccleſiæ fuere ætatibus, miſſus eſt tādem dilectus Dei filius in iuuentutis ætate, ut per huius præſentiā, euacuatis, quæ infantiæ, pueritiæ, & adoleſcentiæ erāt, genus humanum in uirum creſcere perfectum, & quæ cœleſtia eſſent, & æterna prægustare inciperet. *Nec enim oportuit*, vt ſemel profeſſus eſt Auguſtinus, *uenire diuinitus Magiſtrum, cuius imitatione in mores optimos formaretur eccleſia, niſi tempore iuuentutis. At hoc*, inquit, *ualet, quod Apoſtolus dicit. Sub lege, tanquam ſub pædagogo, paruulos cuſtoditos, donec ueniret, cui ſeruabatur, qui p̄ pphetas p̄miſſus erat.* Quod aūt hæc uerè ſentētia Aug. fuerit, Chriſtū ſcilicet in carne t̄p̄e iuuētutis Eccleſiæ ue-

Cypriani. ſer. de reſurre.

1. Cor. 13

Aug. li. 83 qſt. q. 44.

Galath. 3.

Auguſt. Ser. 2. in Pſal.70.

niſſe,manifeſtat,Serm.2. quem ſuper Pſal.70.ſcripſit: Vbi enarrans uerſum illum:Et uſque in ſenectam & ſenium Deus ne derelinquas me,ſic habet: *Hoc diceret etiam unus homo,tu,ille,ego. Quia uerò uox iſta unius cuiuſdã magni hominis eſt,hoc eſt unitatis,uox eſt enim Eccleſiæ,quæ ramus iuuentutem Eccleſiæ.Quando uenit Chriſtus, mortuus eſt,crucifixus eſt,ſurrexit,uocauit gentes,cœperunt conuerti, facti ſunt martyres fortes in Chriſto,fuſus eſt ſanguis fidelis, ſurrexit ſeges Eccleſiæ.* Hæc iuuentus. *Progredientibus autem temporibus confiteatur Eccleſia,& dicat: Vſque nunc annunciabo mirabilia tua: non tantum in iuuentute, quando Paulus, quando Petrus, quando primi Apoſtoli nunciauerunt,præcedente etiam ætate,ego ipſe,id eſt,unitas tua, corpus tuum annunciabo mirabilia tua.Quid poſtea? Et uſque ad ſenectam & ſenium annunciabo mirabilia tua, uſq; in finem ſæculi,erit hic Eccleſia.*

Galath.4.

Ad idem quoque myſterium ſpectaſſe uidetur Paulus,dum Galathis,in hunc modum ſcripſit:Quanto tẽpore hæres paruulus eſt,nihil differt à ſeruo, cùm ſit dominus omnium,ſed ſub tutoribus & actoribus eſt, uſque ad præfinitum tempus à patre: ita & nos, cum eſſemus paruuli,ſub elemẽtis mũdi huius eramus ſeruiẽtes.

Ambro. In eundẽ locum.

Hoc exemplo, inquit Ambroſius, *probat eos, qui ſub lege fuerunt,paruulos fuiſſe circa meritum,nec libertatem habuiſſe; quia in conditione legis,erant ſubiecti cauſa peccati.* Si ſub lege paruuli fuerunt circa meritum fideles,quando ipſa legis obſeruatio, obedientiæ merito carere nõ potuit; nec humilis animorum ſubiectio, gratiam apud Deum non impetrare, multo utique magis paruulos fuiſſe circa meritum,illos dixerimus,qui ante legẽ fuerunt;qui,natura tantum duce, aut occulta ſaltem Dei inſpiratione,ſibi ipſis,& legem boni faciendi præſcribere,& mali uitandi metas ponere debuerunt. Omne ergo tempus illud, quod filii Dei aduentum in carne, præceſſit,quaſi immatura paruuli ætas fuit, quæ infantiam,pueritiam & adoleſcentiam in ſe comprehendit;

Galath.4.

quibus euolutis,ſubſecuta eſt ætas uirilis,de qua Apoſtolus ſubdit:At ubi uenit plenitudo temporis, miſit Deus

Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Sicut enim hominem nec conſilio prouidum, nec gerendis magnis rebus idoneum iudicamus, niſi iam in uirilem prouectum grauitatem, & annorum maturitate, cum uitæ probitate coniuncta, puerilia quoque, & friuola negotia tranſcendentem; ſic nec Pater cœleſtis Eccleſiam aut dignam ad hoc, aut idoneam iudicauit, cui arcana ſacramentorum cœleſtium, ſpem futurorum bonorũ & hæreditatis æternæ gloriam, per dilectum filium aperiret, promitteret, commendaret, niſi quando, eo durationis illam prouectam uidit, quſi ſuorum pertæſam elementorum, ut abſolutis tribus ætatibus, quartam, hoc eſt uirilem inchoaret. *Nam & quicunque ſinguli*, inquit Auguſtinus, *ad certam ſapientiam peruenerunt; non niſi ab eadem ueritate, ſuarum ſingilatim ætatum opportunitate, illuſtrati ſunt, à qua ueritate, ut populus ſapiens fieret, ipſius generis humani opportuna ætate, homo ſuſceptus eſt.* Aug.l. 83 quæſt. 44
Huc ſpectat quod Paulus in perſona fortè totius Eccleſiæ, de ſeipſo fatetur. Cum eſſem paruulus, loquebar ut paruulus, ſapiebã ut paruulus, cogitabam ut paruulus; Quando autem factus ſum uir, euacuaui, quæ erant paruuli. Tantiſper ergo paruulus erat Paulus & cum Paulo Eccleſiæ ſtatus, donec uir uterque efficeretur. 1.Cor.13
Paruulus in infantia, paruulus in pueritia, paruulus in adoleſcenria. Certè paruula erat Eccleſia in poſteris uicinis Adæ, quibus loqui quidem multum de Deo, deq́ paradyſo conceſſum eſt, guſtare autem parum. Item paruula in Patriarchis, paruula in Prophetis, quos tamen non ſolum de Deo, ſed etiam cum Deo locutos, cognouimus. Guſtaſſe inſuper a longinquo, & cogitando prælibaſſe ea, quæ maturiori ſeruabantur ætati, quam ipſi necdum attigerant, nemo eſt, qui ambigat. Sed quouſq; uir ille, qui ante Ioannem factus eſt, poſt ipſum non uenit, nõ aliud uidebatur in terris, quã lachrimæ paruulorũ in maxillis eorũ, iuxta illud Pſalmiſtæ: Ad ueſperũ demorabitur fletus. At ex tũc, & deinceps, uirilẽ q̃dã ani Ioan. 1. Thren. 1. Pſal. 29

moſitatem humanum genus præ ſe ferens, totas cogitationum uires, ad ipſa cæli extēdere cœpit faſtigia, ita ut, qui de cælo maſcula facinora imperaturus aduenerat, teſtari cogeretur, quod à diebus Ioannis Baptiſtæ, regnum cælorum uim pateretur, & uiolenti raperent illud. Hoc de Abrahæ; hoc de Prophetarũ temporibus, ſcriptum nuſquam legimus. Hæc fuit ergo plenitudo temporis, quo Deus pater, non ſeruum, ſed filium factũ ex muliere, ad cultores uineæ miſit. Filium, inquam, & uirum ut per eum redempti, qui par Patri eſt, in eſſentia Deitatis, adoptionem filiorũ reciperemus; & à uiro, quem fœmina circundedit, uiriliter deinceps agere diſceremus, qui in noſtræ participatione naturæ, mortalibus per omnia aſſimilatus fuit. Nunc itaque, uides Chriſtum dilectum Dei filium, hora temporum nona, ad Synagogæ præſides, tamquam uineæ cultores miſſum, ut de fructu uineæ darent illi. Quem cùm uidiſſent colo[r]i, cogitauerunt intra ſe dicentes: Hic eſt hæres, occidamus illum, ut noſtra fiat hæreditas. O cæci quid cogitatis? quid dicitis? Veſtrane hæreditas erit, cum filium hæredem, patre uiuente, & facinoris veſtri audaciam inſpiciente, occideritis? Veſtrane, quam nec labore uobis, nec iure, nec ſanguinis propinquitate, ſed cruoris effuſione uendicare vultis? An hæc hæreditas veſtra? Imo nõ amplius veſtra, ſed aliorum; quin & noſtra erit hæreditas Dñi filii merces fructus uẽtris. Et eiectũ, inqt, illũ extra uineã, occiderũt. Magna crudelitas, ſi facti modũ ĩſpicias: ſi myſteriũ reqras, mira ſuauitas. Arefacta nunc Synagogæ uinea, ob uitalem gratiarum humorem extra effuſum, non uuas habet, ſed botros profert amaros; fel draconum uinum eius, & uenenum aſpidum inſanabile. Quàm uellet nunc ſi ſaperet, ſi intelligeret, ſi nouiſſima ſua prouideret, hæredis illius mellifluum ſanguinem poſſe libare, & uel mortuum in ulnas læta ſuſcipere, quem tunc uiuentem, extra uineã eiectum occidit. Sed uereor, ne adhuc fruſtra uelit, cum necdum ſapiat, & quondam ipſi prædictum ſit; Quæretis me, & non inuenietis; quũ, qui foris extra ca

Matth. 11
Galath. 4.
Ierem. 31.
Pſal. 30.
Lucæ 20.
Pſal. 126.
Deut. 32.
Ioan. 7
Hebr. 13.

ſtra paſſus,& occiſus eſt,quiq; foris ſanguinē fudit,non reficiat,nō uiuificet,nō ſaluet,niſi eos, qui foris inuēti ſunt,tāquā oues errātes,ſine paſtore,de quibus dicitur: Qui aliquando non populus Dei,nunc autem populus Dei; qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti. Conſtat quidem & ipſos nūc Iudæos eſſe foris,inter omnes mundi nationes,profugos, exterasq; uagos circuire terras, ſed quàm iuſta de cauſa, ſuauiſſimus luculenter depingit Cyprianus, *Iudæis quidem primum*,inquit, *erat apud Deum gratia: ſic olim iuſti erant,ſic maiores eorum religionibus obediebant. Inde illis & regni ſublimitas floruit, & generis magnitudo prouenit. Sed illi negligentes diſciplinæ,ſuperbi poſtmodum facti, & fiducia Patrum inflati, dum diuina præcepta contemnunt, datam ſibi gratiam perdiderunt. Quàm fuerit illis profana uita, quæ contracta ſit uiolatæ religionis offenſa,ipſi quoque teſtantur, qui, & ſi uoce taceant, exitu confitentur. Diſperſi & palabundi uagantur ſoli & cæli ſui profugi; per hoſpitia aliena iactantur. Nec non Deus ante prædixerat fore, ut uergente ſæculo,& mundi fine iam proximo, ex omni genere,& populo, & loco cultores ſibi allegeret Deus, multo fideliores,qui indulgentiam de diuinis muneribus haurirent, quam acceptam Iudæi, contemptis religionibus, perdidiſſent.* Deinde concludens verba ſua Cyprianus, illud, quod ad Chriſti refertur aduētum,ſubiungit, *Indulgentiæ igitur huius & gratiæ arbiter, & magiſter ſermo,& filius Dei mittitur,qui per prophetas omnes illuminator,& doctor humani generis prædicabatur.* Sed dum fructum miſſus a Patre locatæ uineæ exegit,non ſolum repulſam paſſus eſt à colonis,uerum etiam uitæ damnum incurrit; proq; beneficio poſtulato,quod illi impendere & non negare debebant;ſupplicium mortis inuenit.

1.Petr. 2.

Oſeæ 2.

Iudæi foris ſunt.

Cyprianus Tract. 4. de Idolo. uanit.

Iudæi uagantur palabundi.

Confirmatio prędictæ opinionis deſumpta ex ſcripturis. Cap. XII.

QVanquam autem,quæ iam diximus, in illum adducta ſunt ſcopū, vt, quod in penultima Eccleſiæ Chriſtus ueniſſet ætate,probaremus; nondū tamē opi

nor illis ſatisfactū,qui exercitatos in ſcripturis,tritosq́ habent ſenſus. Quapropter,ne,quod in medium proferimus,non tam confirmare,quā oſtētare uideamur, addere prædictis nonnihil cogimur: quod, ne lectori moleſtum ſit, uel melioribus forte intento ſtudiis onero ſum,quam queat,breuisſime expediemus. Neque tamen tam expers mentis ſenſus mihi eſt,ut putem, hoc tenui laboris mei ferculo,quorumuis doctisſimorum hominum palatis me ſatisfacturum;quod non minus, ſupra ingenii mei uires eſſe fateor,quàm cælum digito contingere. Eſto uerò quod doctioribus nihil arrideat,nihil placeat exercitatis, ſi ſimplicioribus non diſpliceat,ſi pios non offendat,nunquam me(ſpero) aut ſtudij, aut laboris mei pœnitebit. Sed ad rem ueniamus. Legitimus apud Lucam, hanc Chriſtum dixiſſe ſimilitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in uinea ſua, & uenit quærens fructum in illa,& non inuenit. *Quid arbor fici,* inquit Gregorius, *niſi humanam naturam deſignat? quæ ad Dei ſimilitudinem condita, dum in ſua dignitate non perſtitit, quod plantata fuerat,ſeruare contempſit.* Dixit autem ad cultorem uineæ: Ecce anni tres ſunt,ex quo uenio, fructum quærens in ficulnea hac, & non inuenio. Hic per tres annos, Gregorius,poſt Auguſtinum, tria mundi tempora intelligit, unum,quod ante legem, alterum,quod ſub lege; tertium quod,poſt legem,ſub gratia eſt. Sed quarti anni myſterium(ſi recte memini)neuter expresſit;de quo uineæ cultor loquitur; Domine, dimitte illam & hoc anno, uſque dum fodiam circa illam,& mittam ſtercora. Etſi quidem fecerit fructum; ſin autem,in futurum ſuccides eam. Quare ipſa myſterii ratio cogit nos, ut aliam annorum quatuor diuiſionem conſtituamus. Sit itaque annus primus, quaſi infantiæ Eccleſiæ ante Noe; annus ſecundus,tempus pueritiæ ante Moyſen, annus tertius, tempus adoleſcentiæ ante Chriſtum, annus quartus, tempus iuuentutis poſt Chriſtum, uſque ad Lutherum.

Lucæ 13.

Gregorius in Ho.

Hoc enim maxime temporis curriculo, quod Chriſti in carnem aduentum ſecutum eſt, durities Iudæorum, Euangelico ſarculo transfoſſa ſæpius: & arida incredulorum pectora infuſione cœleſtium gratiarum humectata, poſt longam ſterilitatem, fertilitatis annonam promittere incœperunt: Ioannes enim Baptiſta, cui uineæ cultura, cum ficulnea commiſſa fuit, pro fide præſtita inſtabat, urgebat, minabatur, & excidium prædicebat, ni fructum dediſſet in tempore ſuo. Denique, audi adhuc inſtantem, urgentem, minitantem. Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cælorum. Progenies uiperarum, quis demonſtrauit uobis fugere à uentura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentia. Et ne forte uelitis dicere intra uos, Patrem habemus Noë, Patrem Abraham, Patrem Moyſen: dico uobis, quia filium & filiam non liberabunt, neque Noe, neque Abraham, neque Moyſes, ſed ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas. Vide inſuper cultorem adhuc magis ſollicitum, pro ficulnea fecundanda, & acrius illam inſtigantem. Iam ſecuris ad arborum radicem poſita eſt: Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Audierat forſitan Ioannes in ſpiritu, Chriſtum ſibi dicentem, poſt requiſitos & exactos, ſed non inuentos fructus: Ecce anni tres ſunt, ex quo uenio, fructum quærens in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat? Sed hic pius interceſſor, qui poſt triennium, ut Ambroſius dicit, *areſcentem noſtri corporis humum, fidei imbre perfudit*, inducias petit, & excidium uno anno differri, ut interim ſterilis arbor, de ſpe ubertatis, ſtercoratione examinetur. *Pollicetur enim*, ut alibi Ambroſius habet, *dura cordis, apoſtolicis ligonibus, eſſe fodiẽda, ut longo incultu ſitũ mentis obductum, ſermo bis acutus inuertat; & corde proſciſſo, excitet ſenſum aerio ſpiramine iam uigentem, ne radicem ſapientiæ, terrarum aceruus obruat, & abſcondat.* Vides ergo, opinor, quartum annum, ueluti quartam Eccleſiæ ætatem, incœpiſſe à Chriſti aduentu ſecundum car-

Matth. 3.

Ezech. 14

Matth. 3.

Amb. ſup Lucã, 1. c.

Amb. ibi. cap. 13.

nem, ex quo humana, fragiliſq́ noſtra natura, uberioris gratiæ delinita pinguedine, & fortioribus fidei argumentis in claram Dei erecta notitiam, proficere cœpit, in omni iuſtitia, & pietate; & depoſito ſterilitatis dedecore, fructum ſalutis parturire. Ab hac utique annorum diuiſione, non uidetur prorſus alienum, quod, in libro de paradyſo, ſcripſit B. Ambroſius, ubi iuxta numerum quatuor principalium uirtutum, quatuor mundi tempora diſtinxit. Primum quod ante diluuium fuit prudentiæ accommodans; ſecundum, poſt diluuium vſque ad Moyſen, temperantiæ; tertium à Moyſe, vſque ad Chriſtū fortitudini; quartū quod a Chriſti aduentu eſt iuſtitiæ; *quia uirtus eſt*, inquit, *in ſalutem omni credēti.*

Ambr. de paradiſo cap. 3.

Roma. 1.

Altera probabilis confirmatio pro eadē opinione ex tpe mortis, & uitæ Chriſti petita. Cap. XIII.

Præterea ſi, qui pietatis eſt amator & cultor, concedere voluerit, ſicut in ſermone, doctrina, & parabolis Domini Ieſu, nihil fruſtra, nihil temere dictum eſſe monſtrauimus, quod ſic quoque, ex illis rebus, quæ propius ad uitā ipſius, mortemq́ accedunt, nihil otioſe euenerit, nihil acciderit caſu, erit fortaſſe & aliud, quo etſi non omnino confirmari, tamen vt veritati conſentaneum monſtrari poterit. quod Chriſti aduentus non in vltimam ſed in penultimam Eccleſiæ ætatem inciderit. Scribunt Euangeliſtæ Matthæus & Marcus, de tempore mortis Ieſu, quod, circa horā diei nonam, clamans voce magna ſpiritu in manus Patris commendato, expirauit; quod vt otioſè ſcriptum eſſe putādum non eſt, ſic nec ēt factum. Nam ſi hoc, in exēplum ſpiritualis cuiuſdam imitationis ſecundum Apoſtolum, præceſſit quod extra portam Chriſtus paſſus eſt, quis audebit negare, quin & illud, occultum quoddam ſacramenti myſterium, in ſe contineat, quod non quauis alia, ſed hora diei nona uoluerit expirare?

Supra c. 9.

Matth. 27

Marc. 25.

Hebr. 13.

Quid ergo illud eſt, o bone Ieſu qui mediator futurus adueneras, noſtramq́; ſalutem, in medio terræ operaturus; necnon in me-

1. Tim. 2.
Hebr. 8. 9.
Pſal. 73.

dio latronum, medius inter cælum & ter- Ioan. 16.
ram; medio die ſuſpenſus; quod non etiam medio die, cum lux eſt altisſima, clarisſimaq;, tu, qui lucem cum Patre habitas inac 1. Thi. 6.
ceſſibilem, ſanctisſimum tuum ſpiritum, mirabili undiq; uirtutum ſplendore, tanquam radium Diuinitatis micantem, ſurſumq; properantem, emittere uoluiſti?

Hæreo, obſtupeſco, quia huius ſacramẽti moles ſenſũ premit, & mei intellectus aciem, ſecreti magnitudo obtũdit. Certè incõprehenſibilia ſunt iudicia Dei, & inue- Roma. 11
ſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? Ego ne igitur incõprehenſibilia Dei, me cõprehẽdiſſe, aut inueſtigabilia inueſtigaſſe, aut ſenſum Dñi cognouiſſe arbitrabor? Abſit, abſit, nihil profecto minus. Quis enim hoc præſumat? Verũtamen, ſi non abſq; mẽtis trepidatione, palam ad ædificationem proferatur Eccleſiæ, quod priuatim ſecure ſine errore ſentitur, non ſtatim ſuperba præſumptio, debet iudicari, aut hæretica petulantia. Quia multa eorum, quæ ſine periculo neſciuntur, pio mentis ſcrutinio inquirere, & opinari licet, dummodo quæ inuenta ſunt, pro uniuſcuiuſque arbitrio incõſulte nõ definiãtur. Videat igitur quicunq; uolet (niſi melius fortè, aut ꝓfundius ipſe habuerit) num ideo Dominus Ieſus, hora diei nona, imponere finẽ uitæ ſuæ uoluerit, vt quota tẽporũ Eccleſiæ, pro qua moriebatur, tũc fuerit hora quãdo paſſurus in carnẽ uenit, ſecreto morti ſue tꝑe ſignificaret, ut ſicut illũ, deuicta mortis tirãnide, in crucis lignũ triũphantẽ, expiraſſe uitã cognoſcimus, tribus diei partibus, Manè, tertia, ſexta abſolutis, ſic & in mũdũ ueniſſe, ac ꝓ oĩum ſalute mori uoluiſſe intelligeremus, quãdo iã tres duratiõis Eccl. partes, ut eſt infantia, pueritia, & adoleſcẽtia, cõſtabat ꝑteriiſſe. Adde & illud, tãquã firmũ huius ſacramẽti fũdamẽtũ, q; ille Seruator benigniſſ. in ea annorũ ſuorũ ætate, mor

tis ſupplicium ſubijt, in qua, tranſactis iam terdenis annis, quaſi tribus uitæ ſuæ ſpacijs reuolutis, quartum, quod iuuentutis eſt, inchoabat. Si enim, prout Apoſtolus Paulus in epiſtola ad Epheſios, habet, quælibet defunctorum corpora, in tali ætatis menſura, poſtquam in terræ puluere dormierunt, euigilabũt, ut eam annorum plenitudinem, vitæq́ maturitatem compleuiſſe videantur (licet vel citius, teſte Auguſtino, obierint, uel diutius uixerint) quam Chriſtum tempore mortis, & reſurrectionis ſuæ credimus habuiſſe; non erit etiam abſurdum, ſi dicamus, quod non prius mori ſanguinemq́ fundere uoluerit, quam cum ipſe ad illam ætatis plenitudinem, viuendo perueniſſet, quæ tũc in Eccleſiæ ſuæ duratione completa fuit; ita ut nec ſerius, nec citius, genus humanum morte ſua redimere ſit dignatus, quàm cùm in æquali ætatis menſura, & uita ipſius, ter deno annorum variata progreſſu, peccati mortem extinguere, & ter repetita temporum ſerie, nouam, nouus Eccleſiæ ſtatus gratiam poſſit inchoare.

Epheſ. 4.

Quædam nunc euidenti rerum manifeſtantur notitia, quæ etiam ſanctisſimis Eccleſiæ doctoribus occultata fuerunt. Cap. XIIII.

QVamquam itaque ſupradicta diuiſio, nõnihil diſcrepet ab illa, quam ſancti Patres, Irenæus, Origenes, Hylarius, Auguſtinus, Chryſoſtomus, Gregorius, Theophylactus, innumeriq́ alij fecerunt, non tamen (quod abſit) erraſſe dicimus eos, nec ipſorum diligenti ſtudio, quod in ſanctis ſcripturis elucidandis adhibuerunt, derogamus, ſed quiuis hoc, uelit nolit, fateàtur oportet, id nobis poſtremis hiſce temporibus, euidenti rerum notitia manifeſtari, quod illis, ante annos nongentos, mille, mille ducentos, aut trecentos, diuina quadam diſpenſatione occultatum fuit. Neſcierunt enim ſanctisſimi & Martyres & Pontifices, tantos adhuc populos ſupereſſe, tamq́ uaſtam reſtare ter-

ram, quæ non, aut Apoſtolorum,aut eorum ſucceſſorum prædicationem, regniq́ Dei notitiam accepiſſet. Quid igitur mirum eſt,ſi,tempus poſt Chriſtum,mundi ſenectam dixerunt,quando cunctis gentibus Euangelium Chriſti, aut tunc prædicatum, aut, ſuo adhuc tempore, prædicandum eſſe putabant? quando rerum omnium finem,quaſi ad ſeram ueſperam,appropinquare credebant? Atqui cùm nos audiamus, abhinc annis plus minus quadraginta,regna quædam potentisſima, opulentisſimaq́ ad Chriſtianam fidem conuerti cœpiſſe,non ineptè horam diei undecimam tempori aſſignamus,quod à Martino Luthero, ſeu ab anno octauo & decimo,ſupra milleſimum quingenteſimum, uſque ad Saluatoris noſtri labetur aduentum: in quo, operarijs uineæ redditurus eſt denarium diurnum, à nouisſimis incipiens Indis uſq; ad primos uocatione Iudæos.

Sed uereor,ne murmur aliquod,aut ſuſurriū obſtrepat inſipientiæ meæ,quod ſolus ego & inermis aduerſus inuictam illam Doctorum aciem pugnare uelle uideor. Eſto,quod uidear,abſit tamen,vt uelim. Illos, ego clientulus, ut dominos meos, diſcipulus ut magiſtros,filius ut patres admirari,uenerari,diligere ſemper, & uolui & debui, nec ab hoc animi ſtudio ceſſabo unquam. Num ergo cum illis certamen diſſenſionis inire uelim,aut etiam,ſi uelim quam maxime, me unquam hoc poſſe,præſumam? Certè non præſumo,quia,quod inermis ſum,fateor:& ob id,non pugilis, ſed tironis loco haberi deſidero. Quo me ergo defendā? quo me uertam? Hinc ſanctorum Patrum reuerentia,ſententiarum ſuarum requirit ſequelam,illinc rerum præſentium experientia,aliam cogit arripere opinionem: Hinc zoilorum mordax cachinnus ſilentium indicit; illinc potioris intelligentiæ ueritas,tacere non permittit. Mea itaque defenſio,apud eos,qui rationē inſipientiæ meæ,inquiſituri ſunt,hæc eſt. Nunquid non habemus poteſtatem,piè & reuerenter,ſcripturarum inuolucra ſcrutandi? Nunquid non Phariſæi, & legiſperiti poteſtatem, hanc habuerunt? Nunquid non dictum fuit illis a Do-

1. Cor. 9.

Ioan. 5.

mino;Scrutamini ſcripturas,quia uos putatis, in ipſi, uitam æternam habere?Quid de nobilibus Berrhæenſibus dicam?Nunquid non quotidie, ſcrutantes ſcripturas,inquiſierunt,num hæc, quæ ab Apoſtolis dicebautur,ita ſe haberent?Quid prophetæ?An non,& ipſi, prophetantes,ſcrutati ſunt,in quod,uel quale tempus, prior Chriſti in carnem aduentus incideret?An ergo ſoli Iudæi? ſoli nobiles? ſoli ſancti hanc, poteſtatis ſcrutandi ſcripturas libertatem acceperunt, & non etiam Eccleſiæ filij, ſacerdotes & paſtores, lactis licet indigi,holeriſq; manducatores? Equidem ſcio ſcriptum eſt,quod ſcrutator maieſtatis,opprimetur à gloria, ſed non ſcripturarum pius inquiſitor;*modo purũ*(ut Bernardi uerbo utar)*& ſimplicem oculũ adferat, & niſi non Dei, ſed ſuam quæſierit gloriam.Qui enim*, inquit Hylarius, *piè infinita*,hoc eſt,non definita,*perſequitur,& ſi non contingat aliquando,tamen proficiet prodeundo.*Idem itaque monet *incipiendum,procurrendum, & perſiſtendum eſſe. Et ſi non peruenturum*,inquit,*te ſciam,gratulor profecturum.* Similem ſententiam habet ſanctiſsimus Apoſtolorũ ſucceſſor Irenæus,cuius verba hæc ſunt:*Senſus aũt ſanus,et qui ſine periculo eſt,& religioſus,& amãs verum,quæ quidẽ dedit in hominum poteſtatem Deus,& ſubdidit noſtræ ſcientiæ,hæc prompte meditabitur, & in ipſis proficiet, diuturno ſtudio,facilem ſententiam eorum efficiens. Sunt autem hæc*, inquit,*quæ ante oculos noſtros occurrunt, & quæcunq; apertè,& ſine ambiguo,ipſis dictionibus poſita ſunt in ſcripturis, & ideo parabolæ debent ambiguis adaptari·Sic enim,& qui abſoluit,ſine periculo abſoluit, & parabolæ ab omnibus ſimiliter abſolutionẽ accipiẽt; & à ueritate corpus integrum, & ſimili aptatione membrorũ,& ſine cõcuſſione perſeuerat.*Hiſce uerbis,non obſcure,teſtari uidetur Irenæus,ꝙ in illis,quæ certa defintione fidei ſtatuta non ſunt; quæq; hominũ poteſtati, & ſcientiæ ſubdidit Deus, meditari prompte & diuturno proficere ſtudio debeamus. Eius generis,opinor,dogmata ſunt,quæ ex parabolarũ abſolutiõibus,vel ad myſticũ ſenſũ,vel ad moralẽ exhortationẽ,expediũtur. Quãdiu ergo ſenſus ille ſanus ſit, &

Act. 17.
1.Petr. 1.
Hebr. 5.
Roma.14
Prouerb. 25.
Bernard.
Hylarius. lib. 2.de trinitat. aliquãto poſt princip.
Irenæus li. 2.c.46. in prĩcip.

religioſus,& amãs uerũ nõ diſſipatur Eccleſiæ pax, nec
ſcripturarum uiolatur integritas. Sed uaria expoſitio-
num & intelligentiarũ excogitatio facit, ut, uelut per
fectum corpus, ex concinna aptatione diuerſorum mẽ-
brorum ſimul conflatum ipſe ſententiarum multarum
aceruus,pro fidei & ueritatis confirmatione accumule-
tur. Ceſſet igitur oro omnis querela, & ſuſurri uena ob
ſtruatur. Licet.n.proferam,quod in ſcripturis, Deo do-
nante,uidere mihi uideor,nolo tamen putes,quod, uel
unum iota aduerſum à fide,uel apicem unum, ſanctiſ-
ſimis Eccleſiæ doctoribus contrariando, chartæ huic
inſcribere, uel in angulis docere uelim. Neq; uerò quiſ
quam tam inops,puto,mẽtis,aut excorserit,q cõtinuo
uel à fidei regula alienũ,uel ueritati contrariũ ducat,ꝙ
aut recẽter in ſcripturis animaduerſũ,aut,à cõmuni Do
ctorũ opiniõe,nõnihil diuersũ uiderit:Imo,ut B.habet
Gregorius,*ĩ intellectu ſacræ Scripturæ reſpui nõ debet quic* Greg.
*quid ſanæ fidei nõ reſiſtit.Sicut n.*inquit,*ex uno auro,alij mu* Epiſt. 62.
renulas,alij annulos,alij dextralia,ad ornamentũ faciũt;ita,
ex vna ſcripturæ ſciẽtia,expoſitores,quiq; per innumeros in-
tellectus, quaſi uaria ornamẽta cõponũt,quæ tamẽ oĩa,ad de- Greg.li. 9
corẽ cæleſtis ſponſæ,pficiũt. His accedit,ꝙ & alibi dicit: *Vr* mora.c. 8
gẽte mũdi fine,ſupna ſciẽtia pficit, & largius, cũ tpe, excre- Greg. Ho
ſcit. Et iterũ paulo poſt. *Quicquid in sãctæ Eccl. initijs la-* mil.16.ſu
tuit,finis quotidie oſtẽdit.Quia,quanto mũdus ad extremita- per Eze-
tem ducitur,tanto nobis æternæ ſcientiæ aditus largius aperi chielem.
tur. Et B.Ambroſius dicit;*quod uerborum cæleſtium nul-* Ambroſ.
li magis,quàm nos,teſtes ſumus quos mundi finis inuenit. Nõ lib. 10. ſu
igitur miretur quiſquam,ſi & nos poſtremis hiſce tem- per Lucã
poribus, quod ad quarundam attinet ſcripturarum in cap.21.
telligentiam, aperiorem ueritatis notitiam aſcriba-
mus,quando iã & propinquius ad finem accedimus, &
per quotidianam ueri experientiam, quæ hactenus, ex
parte,latuerunt, lucidius reuelari uidemus. *Aliter uide* Abbas
tur ciuitas, ſicut Abbas Ioachim dicit, *cum adhuc per* Ioachim
diætam longius diſtat;aliter cum venitur ad ianuam; aliter in Apoc.
cum pergitur intus.Nos igitur, inquit, *qui ad ianuã ſumus,* par.4. di-
multa quidem loqui poſſumus, quæ aliquando ex toto, uel ſtinc.7.

ex parte, latebant; ſed non, ſicut hij, qui erunt intus, & oculo ad oculum uidebunt: quod de noſtris dictum, quis neget, temporibus?

Ratio redditur cur à Luthero vltima Eccleſiæ ætas incœpiſſe dicatur. Cap. XV.

Porro, ſi moueat quemquam, cur ab illo perfido homine, Luthero, qui voluntarium & profeſsionis, & ſalutis ſuæ naufragium fecit, quintam Eccleſiæ ætatem inchoatam dixerim, is, duplici ratione, id ita factum cognoſcat.

Primò, quia duobus, aut tribus annis poſt, quando, duce Magellano, claſsis quinq; nauium, ab Imperatore Carolo quinto præparata, in alienum, &, tot iam ſæculis incognitum orbem, penetrare cœpit, chriſtiana fides, à nobis repudiata, hinc commigrare volens, in pectoribus ferarum ac barbararum gentium, prima religionis ſuæ fundamenta poſuit. Sicut ergo, in mundi pueritia, Eccleſia Dei, ſub Noe, à diluuio fuit ſaluata; in adoleſcentia, ſub Moyſe, ab Aegypto educta, in iuuentute ſub Chriſto, & per Chriſtum, à peccato redempta: ſic & in ſenectute, ſub Luthero, vbi hactenus fidelis extitit, varijs erroribus tradita; vbi infidelis fuerat, à diaboli iugo liberata.

Secundò, quia fabricator iſte malorum peritiſſimus, maligne auſcultans dæmoni, hoc ante ſecundum mundi, per ignem, interitum, oppoſita effecit uia, quod iuſtus Noë, & vir in generationibus ſuis perfectus, Deo ſic adhortante, ante priorem, facere iuſſus fuit. Legimus enim, in libro Geneſios, quādo decretū erat apud Deū, ob ingentem hominum malitiam, vniuerſum delere mundum, quod Noë præceperit dicens: Fac tibi arcam de lignis leuigatis. Finis enim vniuerſæ carnis, uenit coram me; repleta eſt terra iniquitate, à facie eorum, & ego diſperdam eos cum terra. Hoc, ſi iuxta ſpiritum intelligere uelis, quod dictum Noë, de fabricanda arca, fuit, quid erit aliud, quàm; Congrega tibi Eccleſiam, de ſanctis, & mortificatis hominibus, quos neque cernis vo-

Geneſ. 6.

luptatibus, uelut inutilibus ramis, diffluere, neque in iuſtis operibus, ceu duris infectos nodis eſſe cognoueris. Hoc præceptum Noe reipſa, foriſq́ compleuit, quãdo arcam ſibi, de lignis leuigatis, & ad ſtructuram, ex quadro idoneis, præparauit: ſpiritualiter uero, cum tres filios iuſtos, mortificatos, patriq́ ſimillimos, unà cum eorum matre, & ſingulorum vxoribus in arcam, uelut in Eccleſiæ ſanctam congregationem introduxit. An non disſimili uia, contrarium feciſſe, in ſuam multorumq́ pernitiem, uidetur Lutherus? Cernens enim malignus ſpiritus, mundi, uniuerſæq́ carnis finem inſtare, partim ſcripturis, partim coniecturis, partim etiam ſignis, ad hoc formidandum, perſuaſus, uenit ad Martinum hoſtem Chriſtianæ religioni, & fidei peſtilentisſimum, natumq́ tali perfidiæ, obſcurisſimum tenebrionem. Quid autẽ dixit? Finis uniuerſæ carnis, ex probabili ſuſpicione, uenit coram me, repleta eſt terra adhuc æquitate, pace, religione, unitate, & ego eam per me, ſine te, disſipare non poſſum. Tu igitur inuade, perturba, ſubuerte, diſperge arcam, hoc eſt, Catholicam Eccleſiã. Quid expectas? quid formidas? quid trepidas? An laboris te magnitudine, negotijq́ difficultate opprimendũ exiſtimas? Non iſta, animum tuum, ſollicitudo deiiciat, non uincat formido. Ipſe ego tibi ſedulus opem feram. Aut ſi ſolus per te, primusq́ glaciem iſtam perfregeris, ſoli tibi ſtabit immortalis gloria, & plena uictoriæ palma. An adhuc te labor exterreat? an reuocet difficultas? Si uis metalli, aut ferri robur, aut lapidum inuicta durities, Arcam illam mihi exoſam, undique ſeptã, tectamq́ circumuallaret, eſſet forſitan æquum, ut tua, frigidus, occupet præcordia, timor. At nũc, cum ligna tãtũ ſint, eaq́ nõ uiridia, nõ creſcẽtia, nõ radicata; ſed arida, præciſa, & leuigata; ex quibus iſta Eccleſiæ moles fabricata, uix mutuis hæret compagibus, quid timidus aleã tẽtare moraris? Primates, Principes, Paſtores, Sacerdotes, Monachi, omnes iſti ligna præciſa, leuigata, arida: & quodammodo mortua ſunt. Scriptũ eſt .n.: Vidua quæ in delitiis eſt, uiuẽs mortua eſt. Oẽs uidui 1. Thi. 5

Lutherus alter Noe oppoſita uia.

Depingitur diabolus loqui cum Luthero, quod nõ ex ſcriptis, ſed factis eius colligitur.

Arca Eccleſia eſt.

ſunt,quia ſuperbia,& ambitione inflati,humilē Chriſti ſui ſpoſam repudiarunt;oēs mortui ſunt, quia in delitijs uiuunt. Si hæc,quæ conſcius ego malorum ipſorū dico,uera eſſe credis;quid,quod mihi tam gratum, tibi uero tam glorioſum futurum promitto, aggredi non feſtinas?Iam,reſpondit ille,feſtinabo,Video illis otiū, & chartas abundare:dabo operam,ut negotium ſcribendi habeāt copioſum.Præcurrā .n vt;dū glorioſiſſimi, delicatiſſimiq́ uictores,de uno aliquo Hydræ meæ capite triūphauerint,ego aliunde fortiorē, interim admoueā,fidei muro arietē. Vidiſſes ibi tripudiare diabolū, & præ inuidiæ tabe alioqui ſemper triſtem, exultare. Protinus,ſecreto hæc prius ſecum murmurans ſic,ſic:

Hoſius li. contra Brent.

MARTE NOVO, SCELERATE LVTHER, CRVCIABERIS ORCO, adiunxit: Confortare ergo fili,in nequitia tua, certa cruentū certamē,ſic curre,ut comprehendas: opus fac Antichriſti.Huiuſmodi uerſutiarum,mendaciorumq́ facibus, titio,ille fumigans reaccenſus,ſubito, uelut fulgur, in PETROSVM, licet,fortiſſimi LEONIS antrum, AQVILÆQVE ampliſſimum nidum, flammas maledictorum euomere, templorum per antiqua ædificia uiolare;ornamenta ſacra tollere; ueterem religionem,fidemq́ calumniari, ſacraq́ cuncta prophanis miſcere cœpit. Et,ut ſummatim omnia dicam,pacificam Noe arcam,per uniuerſum diſſipans orbem, & incipiens à Saxonia uſque huc,confortatus eſt in nequitia ſua,certamen cruentum certauit,rabidum curſum, rabidus conſummauit:opus fecit Antichriſti.Quid autem,de reliquo,illi ſupereſſe putamus?Verendum, uerendum,ne non huic omnium malorum capiti, perpetuis gehennæ ignibus, (ah miſerum) flammisq́ demerſo,augeantur,renouenturq́ ſua tormenta, quamdiu extra Catholicam eccleſiam pereunt, qui ipſius peſtifera documenta amplexati,& diſſidioſa caſtra ſunt ſecuti.

Literæ numerales, in hoc uerſu,annum indicant, quo Marti. primū incœpit.

Non enim aliquam pœnam definitā, ante,accepturus putatur (quod ipſemet Lutherus teſtatur Aug. de Ario,ſcribere)quā eius error,quo uniuerſum penè orbē

Lutherus lib.de conciliis.

cõtaminauit,finē acceperit. Si itaq; certū eſt,ex ſcriptu-
ris ſanctis,poſtquam iuſtus Noe arcā cõſummauit; Ec
cleſiā ad ſe colliget,omniſq; generis animalia, in arcæ
cuſtodiā introduxit,quod ſubitò horrēdū illud, & cõ-
mune orbis diluuiū ſuperuenerit, non poſſumus non
formidare,quin ſupremus mundi dies, in quo terrificū
Chriſti tribunal reuelabitur,apꝓpīquet,cùm iā hoīem
Apoſtatam,nequitiā ſuam conſummaſſe, Eccleſiā diſꝑ
ſiſſe, omniſq; generis uiros, ac mulieres, ad tot ſectas
diſſectas,ad tot diuerſas,de Catholica fide, opiniones,
diſſenſiones,dubitationes,extra ſacros Eccleſiæ,paciſq;
Chriſtianæ limites,uocaſſe,īcitaſſe,pellexiſſe uidemus.

Lutheri prædicatio,quid effecerit in Eccleſia, & quales oporteat eſſe Chriſtianos,oſtenditur. C.16.

CVM igitur ex doctrina, & prædicatione Luthe
ri,tanta diuiſio,tantaq; ſeparatio ſit ſubſecuta,
quantam nunc, inquit Hoſius, *in Eccleſia (proh do* Hoſius.lī.
lor) uidemus,cùm ex eo tot ſectæ,tam diſſectæ, ſint progna- 1. contra
tæ,cuius id alius,quàm diaboli conſilio, perſuaſione, imo Brentiū.
& ſtudio factum eſſe credemus? Omnis ſpiritus, ait Ioā 1. Ioan. 4
nes,qui ſoluit Ieſum,ex Deo non eſt,& hic eſt Antichri Auguſt.
ſtus. *Soluit autem Ieſum,* inquit Auguſt. *qui, uel Eccleſiā* tract.6.ſu-
à capite ſuo Chriſto,uel ſeipſum,ab Eccleſia,uel Eccleſiam in per Ioan.
ſeipſa ſeparat,ac diuidit. Addit inſuper pulchram, inter
Chriſtū & Lutherū,collationem, Hoſius. *Chriſtus,* in- Lib.1.con
quit, *propterea mori dignatus eſt,ut filios Dei, qui erant di* tra Brenti
ſperſi,congregaret in unum; Lutherus propterea & ſcripſit, um.
& fecit omnia,ut quos precioſo ſanguine ſuo Chriſtus congre Ioan. 11.
gauerat,eos diſpergeret.Deinde uerò,mortis etiā ſuæ genere,
Chriſtus declarauit,quā ſibi diſpliceret oīs diuiſio. Nā, neq; Matth.14
ſicut Ioānes,mortē ſuſtinuit,capitis trūcatu:neq; ſicut Eſaias Lucæ.9.
ꝓpheta,ſerra diſſectus eſt,ut & in morte ſine mutilatione cor
pus integrū ſeruaret,et cauſa ſubduceretur ijs, qui cupiūt Ec
cleſiam,in partes diſcindere. At Lutherus per omne uitæ
ſuæ tempus,nihil aliud maiore ſtudio cōtendit,quàm,ut quod
integrum corpus Chriſti inter manus perſecutorum in cruce Lucæ 19
*permanſerat, id inter manus Chriſtianorum, iam dein_*

ceps integrum eſſe defineret. Itaque quod non fecere tum im-
2. Thi. 3. pÿ milites, ut frangerent corpus Chriſti, fecit hoc iſte, ſpeciem pietatis habens, uirtutem autem eius abnegans: ut, in multas partes, diuideret totum corpus Chriſti, unam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Et erit adhuc qui dubitet ſtudium illius, ſtudium diaboli fuiſſe? *Cuius ita propriū eſt diuidere, lacerare, ſpargere, ſicut Chriſti proprium, quæ diſperſa ſunt, congregare.* Huius autem Chriſti typus fuit Noe, ſecundum Eucherium, & qui illum præceſſit, Ori-

Eucher. Origenes Homil. 2. in Geneſim.

genem, cuius uerba hæc ſunt: *Sicut ergo tunc dictum eſt ad illum Noe, ut faceret arcam, & introduceret in eam ſecū, non ſolum filios & proximos ſuos, uerum etiam diuerſi generis animalia, ita etiam,* inquit, *ad noſtrum Noe, qui uere ſolus iuſtus, ſolus perfectus eſt, Dominum Ieſum Chriſtum, in cōſummatione ſæculorum dictum eſt à Patre, ut faceret ſibi arcam, ex lignis quadratis, & menſuras ei daret cæleſtibus ſacramentis repletas. Quadratum uerò eſt, quod nulla uacillat ex parte, ſed quocunque uerteris, fida & ſolida ſtabilitate conſiſtit. Iſta ſunt ligna, quæ omne pondus, uel animalium intrinſecus, uel fluctuum extrinſecus ferunt. Quos ego arbitror,* inquit, *doctores eſſe in Eccleſia, & magiſtros, ac æmulatores fidei, qui & populos intrinſecus poſitos, uerbo commonitionis, & doctrinæ gratia conſolantur, & impugnantibus extrinſecus, uel gentilibus, uel hæreticis; & quæſtionum fluctus ac procellas certaminum commouentibus, uirtute uerbi, ac ſapientia rationis obſiſtunt.* Et, nonnullis interiectis, addit; *Vidiſti, quæ ſint quadrata ligna, quæ uelut murus quidam & defenſio his, qui ſunt intrinſecus, obſtaculum autem & impugnatio his, qui extrinſecus ſuperueniunt, collocantur ab ſpiritali Noe. Quæ ligna extrinſecus & intrinſecus bitumine liniuntur. Vult enim te architectus eccleſiæ Chriſtus, non eſſe talem, quales ſunt illi, qui de foris quidem parent hominibus*

Quadratū lignū.

Matth. 23 *iuſti, deintus autem ſunt ſepulchra mortuorum. Sed uult te, & corpore ſanctum eſſe extrinſecus, & corde intrinſecus purum: cautum undique, & caſtitatis, atque innocentiæ uirtute munitum, hoc eſt, intus & foris bitumine eſſe oblitum.* Recte quidem ò Adamanti, & ſecundum Deum, ueramq; ſalutis noſtræ rationem philoſopharis, ſed ſi tu tuis, ſi

cut

cut nos noſtris, cerneres oculis, lapides ſanctuarij diſperſos, in capite omnium platearum; ſi quadrata olim, & leuigata tunc, nunc autem læuia ligna, in rotundam & uerſatilem formam transformata uideres, aut in triangularem illam, quam Ioannes, in concupiſcentia carnis, & oculorum, & in ſuperbia uitæ eſſe, monſtrauit non putamus, quin communem cũctis perditionis ruinam adeſſe diceres. Non diffitemur, adhuc plurimos eſſe doctores in Eccleſia, & magiſtros, & æmulatores fidei, qui & populos intrinſecus poſitos, uerbo commonitionis, & doctrinæ gratia conſolantur; qui etiam, ueluti murum, ꝓ defenſione domus Dei & aduerſus aliorum impietatem, obſtaculum ſeipſos conſtituunt; impugnantibus undique Lutheranis, Anabaptiſtis, Caluiniſtis, hæreticis, & quæſtionum fluctus, procellasq́ certaminum commouentibus, uirtute uerbi, ac ſapientia rationis obſiſtentes. Sed unum hoc extremo luctu deplorandum eſt, quod hoc æuo noſtro, aut nulla habetur ratio, aut exigua, de uitæ integritate, & probata morum conuerſatione. Talem uult quemlibet noſtrum Chriſtus, vt non ficta pietatis imagine, & quæ oculos hominum eludat, ſimulatione, aliter iuſtus foris appareat, quàm intus ſentit ſeipſum in corde. Vult nos ſinceros, irreprehenſibiles, & corpore ſanctos eſſe extrinſecus, & corde intrinſecus puros; non ſuperbia inflatos, non infectos auaritia; non gulæ, non libidini, non huius mundi curis intentos. Cautos quoque, ne per cogitationũ illecebras, carnisq́ uoluptates, à timore Dei abducti, in diaboli laqueum incidamus: & undique caſtitatis, atque innocentiæ uirtute præmunitos. Hoc Chiſti deſiderium, hæc, de noſtro profectu, ipſius expectatio eſt.

Thren 3.
1.Ioan.2.
Ezech. 13
Quales uelit nos Chriſtus.

Chriſtiani quid Chriſto rependant; & Lutheri ſtudium quale fuerit. *Cap. XVII.*

SED quid iam de Eccleſiæ filijs, ut olim Synagogæ, dicit? Ego plãtaui te, uineã electã, omne ſemen uerũ. Ierem. 2.

Quomodo ergo cōuerſa es mihi,in prauum uinea alie-
Eſaiæ 5. na? Quid eſt,quod debui ultra facere uineæ meæ,& nō
feci ei? An,quod expectaui, ut faceret uuas, & fecit la-
bruſcas? Expectaui, ut faceret iudicium; & ecce iniqui
2. Petr.3. tas;& iuſtitiā,& ecce clamor.Quis uerò clamor? Audi.
Eſaiæ 28. Vbi eſt promisſio Domini, aut aduentus eius? Et ite-
rum in propheta:Percusſimus fœdus cum morte, & cū
inferno fecimus pactum;flagellum inundans,cùm tran
ſierit,non ueniet ſuper nos;quia poſuimus mendacium
Eſaiæ 1. ſpem noſtram, & mendatio protecti ſumus. Hoc gens
peccatrix dicit,populus graui iniquitate, ſemen nequā,
filij ſcelerati, de quibus Dominus in perſona Eccleſiæ
conqueritur: filios enutriui,& exaltaui,ipſi autē ſpreue
runt me. *Spreuerunt*,inquit Bernardus, *& maculauerunt*
Bern. ſer. *me,à turpi uita,à turpi quæſtu,à turpi commercio; à negotio*
33. ſuper *denique perambulante in tenebris. Olim prædictum eſt, &*
Cantica. *nunc tempus adimpletionis aduenit. Ecce in pace amaritudo*
Pſa.90. *mea amarisſima. Amara prius, in nece martyrum; amarior*
Eſaiæ 38. *poſt,in conflictu hæreticorum; amarisſima nunc, in moribus*
*domeſticorum. Non fugare,*inquit, *non fugere eos poteſt, ita*
inualuerunt,& multiplicati ſunt ſuper numerum.Inteſtina,
& inſanabilis eſt plaga Eccleſiæ, & ideo in pace amaritudo
*eius amarisſima.*Sed in qua pace? Et pax eſt,& nō eſt pax.
Eſt pax,& Pax à Geldris,pax à Gallis, pax ab Anglis; ſed non eſt
non eſt nunc pax à Paganis; non à Turcis; non ab hæreticis;
pax. & minus profecto,ab Eccleſiæ filijs.Quod ſi tunc, Ec-
cleſiæ amaritudo amarisſima fuit,cùm ex uno tantum
hoſtium genere,qui filij erant,affligeretur;quanto ergo
grauioribus malis, noſtra tempora obnoxia ſunt, quā
quibus Bernard.ante annos quadringentos, & amplius
uixit?Iam enim & Turcæ,& ſectarij,& peruerſi Chriſtia
ni,Eccleſiæ pacem,unanimi ſtudio, impari licet uoto,
Perturba perturbant. Quid perturbant dico? imo inuertunt, ſi
tores pa- non penitus tollunt. Facilis tamen,contra primos, ſpe-
cis Eccle- raretur victoria, ſi ſecundi & tertii inter ſe disſiderent.
ſiæ. Sed; cùm nihil referat, utrum quis, peruerſo
dogmate, an ſcelere, uerbis an moribus, profeſ-
ſioni Chriſtianæ aduerſetur, pro uno haberi debent

hoſte,qui de uno participant crimine. Si quis ſuorum, ait Paulus,& maxime domeſticorum curam nō habet, fidem negauit,uelut hæreticus,& eſt infideli deterior, qui necdum credidit. Ex uno ergo prodeunt ouo, qui ex uno patre diabolo ſunt,apoſtata hæreticus; ſchiſmaticus; paſtor gregis negligens ſui; paterq; familias domeſticorum curam nō habens.*Pater enim*(ut Zeno Veronenſis dicit)*omnium corruptè uiuentium,diabolus deſignatur,Domino Iudæos ſic increpante; Vos ex patre diabolo eſtis,& deſideria patris ueſtri uultis facere.*Sed quænā hæc ipſius deſideria? Ipſe certè fur, ipſe latro,ipſe homicida, ipſe mendax,paterq; mendacii eſt. Et fur non uenit, niſi ut rapiat: nec latro, niſi ut mactet; nec homicida, niſi ut perdat; nec mendax, niſi ut fallat; nec pater mendacii, niſi ut tales, qualis ipſe eſt, filios procreet, *non utique carnis ſucceſſione, ſed criminis*, inquit Ambroſius. Hæc ergo ipſius deſideria ſunt, ut, quos ſuis faſcinauit, incantamentis, ſtrenuè & indifferenter rapiant, mactent, perdant, fallant & mentiantur. Cum itaque nemini non conſtat, Lutherum, cum ſuis aſſeclis, horum nihil prætermiſiſſe unquam, ſed quæcunque potuit,rapuiſſe;corpora mactaſſe; animas perdidiſſe;homines fefelliſſe; ſpiritui ſancto mentitum eſſe, quis dubitauit ipſum Diaboli filium fuiſſe? Si autem filius,& heres, ſed non per Deum, uerùm per illam,quam in patre ſuo contemplatus, & imitatus eſt, impietatis imaginem. Dixerat enim non loquendo, ſed præſumendo Diabolus;Faciamus hominem,ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, dominaturum, ruſticis,ideotis,tyrannis,ut obſit Pontificibus, Sacerdotibus,Monachis; & unitatem diuidat in terra, tollat pacem,deprimat æquitatem,religionem extinguat.Quid autem mirum, ſi cacodæmon Lutherum, in hanc præſumptionis ſuæ ſequelam, & nequitiæ imitationem abductū,trāsformare potuit,qui antea,per ſe, diabolus factus fuit? Nonne ego uos duodecim, inquit Chriſtus, elegi,& unus ex uobis diabolus eſt? Diabolus tunc erat Iudas,non quod, ex Chriſti electione, talis factus ſit,

1.Thi.5.

Zeno Veronē.li.2. ſerm.9.

Ioan.8.

Ioan. 10.

Ambroſ. li.4.cap.4 ſuper Lucam.

Lutherus filius Diaboli.

Ioan.6.

Iudas diabolus.

ſed quia propriæ uoluntatis libertate, uelut diabolus olim ſeipſum perpetuæ damnationi obnoxium fecit: Huc magnam ei anſam dedit iniquisſimum illud murmur, quod ex unguēti effuſione, in domo Symonis auditum fuit. Quare hoc unguentum non uenijt trecentis denarijs, & datum eſt egenis? Vt quid perditio hæc? Dixit autem hoc, inquit Ioannes, non quia, de egenis, pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea, quæ mittebantur, portabat. Vides ne, ex murmure, ex furto, ex rapina, non tam diaboli filium Iudam, quā ipſum fuiſſe Diabolum? Quid uerò minus de Luddero ſentire, uel præſentium rerum calamitas, vel præuiorum malorum rumor permittit? Nonne & ipſe, in nauicula Symonis, gratioſum in indulgentiarum unguē tum, ſuper infirma Chriſti membra effuſum, calumniādo, grauisſimi procellas murmuris excitauit? Audiſſes tunc, non oblatrantem, ſed quaſi tonitruantem ipſum: Ad quid perditio collectionis eleemoſynarū iſtarum? ad quid hæc peccatorum remisſio, quæ non modo ſecuros, ſed & deteriores homines facit? Quorſum ſeductio populi? & turpisſima meritorum pasſionis Chriſti extenuatio? Quando ſpes lucri, ex furto & rapina faciendi, adempta illi fuit, & honoris prærogatiua ad Dominicanos delata, per Reuerendiſſ. Albertum Moguntinum quam ſibi, ſuisq; hæremitanus ille, & ſcientiæ, & nominis gratia, obuenturam ſperauerat, DEVS BONE, quanti fluctus, turbines, tempeſtates; quantæ flammæ, faces, ignes ſubſequantur. Potuiſſet forſitan, niſi hoc ipſum, quod non iniuſtè patimur, noſtra peccata promeruiſſent, prima errorum omnium ſcintilla, exiguo ſuffocari profluuio, ſed dum longius ſerpēs, uento inanis gloriæ impulſa, hinc inde uires colligere cœpit, nec tempeſtiuè inhibita fuit, in tantum exarſit malorum incendium, ut non minoris difficultatis ſit, hoc extinguere, quam Oceanū exaurire. Eſt tamen non mediocris, apud multos, reformandæ Chriſtianæ reipublicæ fiducia, in illo celeberrimo Patrū, ac Epiſcoporū Cōcilio, q; Tridēti iā altera uice, languens Eccleſia effœ

Ioan. 12

Occaſio defectis Lutheri.

Prima errorū ſcintilla exiguo potuiſſet, ſuffocari profluuio.

to parturit utero,ſed quod inanis iſta fiducia erit,& ſterilis expectatio,niſi quiſq; noſtrum per ſe,ſuam prius uitam,moresq́; priuatos reformauerit,& illam,quæ Chriſti & Apoſtolorum exemplo, quaſi compendio quodã ad ſalutem ducit uiam,ingreſſus fuerit,quis eſt,quæſo, niſi fortè Bartimæus quiſquã, iuxta uiam ſedens, qui non uideat?Quin etiam, ſi quam maxime id,ac diligẽtisſime curetur ab ijs,per cunctas mundi partes agentibus,ex quorum pluſquam profano ſtudiorum commercio,& uita non ſatis officio reſpondente, reliqua hominum turba,ſecuriori inuoluitur,per omne nefas, naufragio,uniuerſam nihilominus,reformationis Eccleſiæ ſpem tollit B. Apoſtolus, qui ſpiritum, nimirum ſanctum, manifeſte dixiſſe ſcribit Timoth. quod in nouiſſimis temporibus diſcederent quidam à fide,attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum: in hypocriſi loquentium mendacium,& cauteriatam habentium ſuam conſcientiam. Quanquam enim plerique ueterum hic Paulum locutum exiſtiment, de Marcionistis, Patratianis,aut maximè Manicheis, ut Ambroſius putat & Auguſtinus,uel etiã,de alijs eius generis,& tempeſtatis,hæreticis,qui ex uicino,Apoſtolorum ætatem ſubſecuti ſunt,non tamen excluditur quorundam neotericorum opinio, qui hanc propheticam Apoſtoli denunciationẽ, etiam ad illos hæreticos referunt, qui, fine mundi proximo, ſimpliciores quoſque, à fide iam olim imbibita,in errores uarios, & turpisſima mendacia abdducerent.Sic D.Carthuſianus,ſic Lyra, ſic & D. Thomas ſentit. Quorum opinionem, iam ipſe rerum probat euẽtus, quo uel inuiti cogimur,nõ ſine dolore, experiri,quantus eorũ ſit numerus,qui à fidei portu,ab annis hinc,plus minus quadraginta tribus, naufragati ſunt.

Marc.10.

1.Tim.4.

Ambro.
Auguſt.

D. Carthuſia.
Lyra.
Thomas.

Probatur Iudicium inſtare, tum Apoſtoli ad Theßalo.dicto,tum Hieroſol.Archiep. Cyrilli teſtimonio. Cap. XVIII.

2.Theſſ.2 QVuapropter non uideo, cur amplius dubitare debeamus, quin iam illa fiat diſſesſio, quam, Theſſalonicenſibus ſcribens Paulus, Antichriſti aduentum præceſſuram, monſtrauit: Ne quis uos ſeducat, inquit, ullo modo, quoniam niſi uenerit diſcesſio primum; & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, q aduerſatur, & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe, tanquam ſit Deus, non inſtabit (uult dicere Apoſtolus) dies Domini. Nihil enim refert, ſiue per hanc diſcesſionem, intelligas defectionem à Chriſtiana fide, ſiue à Romani Pontificis obedientia. Nam, ut utrunque futurum creditum fuit, & intellectum ab ijs, partim Græcis, partim Latinis, qui, in hunc Apoſtoli locum commentati ſunt, ſic nos, qui modo uiuimus, neutrum præſenti tempori deeſſe uidemus. Imo ſic altum alteri, diaboli arte, coniunctum eſt, ut nullus hodierno die, fiat hæreticus, uel apoſtata, qui non continuo ſanctè iuret in odium Romanæ Ecclesiæ, contemptumq; Pontificis. Hunc in errorem, magna Germaniæ pars, & Angliæ, & Scotiæ, & Galliæ eſt ſeducta. Vt interim de alijs Friſiæ, Zelādiæ, Flandriæ, Brabantiæ, & Hollandiæ prouīciis taceam. Huc & alia quædam, defectionis huius intelligentia accedit, cuius Hieroſolymorum Archiepiſcopus Cyrillus, ſuper prædicta Apoſtoli uerba, meminit: *Antea quidem*, inquit, *erant aperti hæretici; nunc autem occultis hæreticis Eccleſia repletur. Defecerunt homines à ueritate, & pruriunt auribus; ſermo perſuaſibilis, & omnes iucunde audiunt; ſermo conuerſionis, & omnes auertuntur. Defecerunt plurimi a bonis operibus; & uideri potius, quàm eſſe boni malunt. Hæc eſt igitur defectio, & expectandus eſt ille inimicus; & iā, aliqua ex parte, cœpit præmittere ſuos præcurſores, ut paratus deinde ueniat ad uenationem. Caue itaq; tibi o homo, & confirma animā tuam. Teſtatur tibi Eccleſia, in conſpectu Dei uiuentis; prædicit tibi, de Antichriſto, quæ futura ſunt, priuſquam ueniat. Nec ſcimus ſi, noſtro tēpore, id fiet; ſed bonū eſt tamē, ut hæc ſciētes nos p̄muniamus.*

Cyrillus Cathe.15

Antichriſtus cœpit præmittere ſuos præcurſores.

Hæc ille:Cũ itaque tam multiplicẽ nos ſimul defectio nẽ uideamus,à fide,à religione, à Romano Præſule, à ueritate,à bonis operibus, ut deinceps nulla defectio, quã magis formidemus,ſuperſit,quid adhuc, quaſi procul abſit homo peccati,filius perditionis Antichriſtus, dubitamus? quid ita ſecurè toto mundo periclitãte, in utrãque aurẽ dormimus?Si ante annos mille trecentos, quibus Cyrillus uixit, expectandus erat ille inimicus, qui iam tunc,aliqua ex parte, cœperat præmittere ſuos præcurſores, quid nunc minus, quàm quaſi adeſſe, aut iam iam uenturum exiſtimabimus? Tanta præcurſorũ eius multitudo,huc illucq́ diſcurrit,properat,uolat,ut per illum,quem non pedibus,ſed cædibus ſanguinariũ ubique tumultum,ſtrepitumq́ excitant, non modo integra regna concuti,ſed uniuerſus inſuper orbis trepidare,& ad ruinam nutare uideatur.Et erit adhuc,qui non ſibi cauere,nec animã ſuã,ad inſtãtia pericula,obfirmare curabit?Hos ille præmittit,ceu uenatur,miniſtros,errorũ undiq́ & impietatis tendicula collocaturos,ut ipſe paratus deinde,& conſtipatus ferocibus canibus, ad uenationem ueniat.Sed quæris forſan, quænam hæc ipſorum tendicula ſunt? Scandala ſcilicet, mutua disſidia, fraterna odia,regum bella,ruſticorũ homicidia,ſchiſmata ſuperborũ hæreſes perfidorũ,diſſenſiones ciuium contentiones uicinorũ,rixæ domeſticorũ, & alia ſimilia mala,qualia etiam Beatiſſ.martyr Hippolytus,in extremis futura temporibus, præſignificauit. *Omnes*, inquit,*ſuo arbitratu viuẽt;filij manu inijcient in parẽtes, uxor virum ſuum tradet in mortem,vir vxorẽ ſuam,vt ream, trahet in iudiciũ;domini in ſeruos ſuos erunt inhumani;ſerui in dominos,animum gerent inobedientem ;ſenis canitiem nemo reuerebitur,iuuenilis forma nemo miſerebitur ; templa diuina,domorum,inſtar,erunt; locis omnibus euerſiones fient Eccleſiarum. Poſt hæc,ſtupra,adulteria,periuria, incãtationes, diuinationes,magno impetu , ſtudioq́;ſequetur* . Hæc ualdè conſona ſunt ijs,quæ à Chriſto prædicta ſunt;Tunc ſcandalizabuntur multi , & inuicem tradent , & odio habebunt inuicem . Tradet autem frater fratrem

Multiplex defectio nunc uidetur.

Multitudo pcurſorũ Antichriſti.

Tẽdicula miniſtrorum Antichriſti.

Hyppolitus orari de conſumatio mũdi.

Matth. 10

in mortem, & pater filium, & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus, propter nomen meum. Et rurſum; Veruntamen filius hominis ueniens, putas, inueniet fidem in terra? Et iterum apud Matthæum; Et quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Huius autem iniquitatis uarias ſpecies explicat latius B. Paulus Apoſtolus, ſcribens ad Timotheum: Hoc autem ſcito, quia in nouisſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & uoluptatum amatores magis, quàm Dei, habentes ſpeciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Ex his enim ſunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur uarijs deſiderijs, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes. Super quæ uerba, ſic dicit Cyprian. *Adimplentur, quæcunque prædicta ſunt, & appropinquante iam ſæculi fine, hominum pariter ac temporum probatione uenerunt, & magis ac magis aduerſario ueniente, error fallit, extollit ſtupor, liuor incendit, cupiditas excæcat, deprauat impietas, ſuperbia inflat, diſcordia exaſperat, ira præcipitat.* Et paulo antè; *Quam unitatem ſeruat, quam dilectionem cuſtodit, aut cogitat, qui diſcordiæ furore inſanus, Eccleſiam ſcindit, fidem deſtruit, pacem turbat, charitatem disſipat, ſacramentum profanat? Malum hoc fidelisſimi fratres, iampridem cœperat, ſed nunc creuit eiuſdem mali infeſta clades, & ſurgere, & pullulare plus cœpit, hæreticæ peruerſitatis, & ſchiſmatum uenenata pernities, quia & ſic, in occaſum mundi oportebat.* Hæc ergo uitia, non in infidelibus, ſed in peruerſis Chriſtianis, in fictis religioſis, in obcæcatis hæreticis futura prænunciantur. Quos enim ſuis caſtris aſcriptos, ſuisq; deuinctos legibus tenet infernalis hoſtis, non moleſtus perſequitur, nec nouis oppugnat inſultibus; ne, ſi amplius infeſtet prædam, iterum eã pe

Luc: 18
Matt. 24
2. Tim. 3.
Cypr. de ſimp. prælatorum.
Ibid. Audi hæretice.

dat. Ergo illis ſolis, huiuſmodi uitiorum retia tenduntur, qui Chriſtiano adhuc ſignantur nomine, de quib. etiam Apoſt. ſcribebat, dicens: Qui uolūt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Vtq; ſciremus cupiditatē diuitiarum, talem eſſe laqueū, quo etiam ſic homines ut hæretici fieri posſint, intrincantur, ſtatim ſubiūxit. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quā quidam appetentes, errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. *Quia plerunque hæretici*, inquit Grego. *ſola, in uerbis ſuis, exteriora lucra ſectantur, nec ignorant, quia peruerſa aſſtruunt, ſed erroris prædicamenta non deſerūt, dum ſumptus percipere, quaſi Doctorum uolunt. Vides ergo*, ait Ambroſius, *quia, qui pecuniam appetit, fidē perdit; qui aurum redigit, gratiam prodigit? Auaritia enim cæcitas eſt, errorem religionis inducit*. Tali proculdubio cupiditatis diuitiarum laqueo, & uiolatæ religionis errore irretitus fuit, architectus hæreticorum, Lutherus, qui, cum lucri damnum feciſſet, etiam fidei ac profesſionis facere ueritus non fuit. Hunc, multi alij poſt ſecuti Zuuinglius, Rotmannus, Muntzerus, Carolſtadius, Oecolampadius; Caluinus, cupiditatis eius & erroris ſocij facti, errauerunt etiam à fide, cadentes ipſi in laqueum diaboli & alios quamplurimos cadere facientes. Ita ut iam non ſecus, in omni uitiorum genere, Antichriſto uenturo uiam præparauerint, ad incautos facilè ſeducendos, quam prophetæ, & Ioannes Bapt. docendo pœnitentiam, Domino noſtro Ieſu Chriſto. Sicuti ergo Deus Pater, per Noe, qui arcam fecit, Chriſtum ſuum præfigurauit, qui poſtmodum Eccleſiam colligeret, ſic quoque diabolus, omnium corrupte uiuentium pater, per Lutherum Eccleſiæ pacem diſturbantem Antichriſtum præſignificauit, qui in fine temporum, quibus nos uiuimus, uenturus eſt, reliquamq; fidelium unitatem disſipaturus. De hoc ſic Bernardus ſcribit; *Supereſt, ut iam de medio fiat dæmonium meridianum, ad ſeducendos, ſi qui in Chriſto reſidui ſunt, adhuc per-*

1. Thi. 6

Radix malorum oīum cupiditas.

Greg. lib. 20. mora. cap. 10.

Ambroſ. ſerm. 59

Auaritia cæcitas ē.

Hæretici noſtri tēporis uiā præparauerūt Antichriſti.

Noe figura Criſti, Lutherus Anticriſti

Bern. ſer. 33. ſuper Cantica.

uiſſimis temporibus multiplicari mala, & aduerſa uariari, & appropinquante iam iudicij die, magis ac magis plagas, in generis humani cenſuram, Dei indignantis accendi.

dem paulo poſt.

Indignatur ecce Dominus & iraſcitur, & quod ad Deum non cōuertamini, comminatur: & tu miraris, aut queretis in hac obſtinatione & contemptu ueſtro, ſi rara deſuper pluuia deſcendat, ſi terra ſitu pulueris ſqualeat, ſi uix ieiunas, & pallidas herbas, ſterilis gleba producat; ſi uineam debilitet grando cadens; ſi oleam detruncet turbo ſubuertens: ſi fontem ſiccitas ſtatuat: aerem peſtilens aura corrumpat; homines morbida ualetudo conſumat; cum omnia iſta, peccatis prouocantibus, ueniant, & plus exacerbetur Deus, quando nihil talia & tanta proficiant. Fieri enim iſta, uel ad diſciplinam contumacium,

Ier. 2. & 5

uel pœnam malorum, declarat in ſcripturis ſanctis idē Deus dicens: Sine cauſa percuſſi filios ueſtros, diſciplinam non exceperunt. Et propheta deuotus ac dicatus Deo ad hæc eadem reſpondet, & dicit: Verberaſti eos, nec doluerunt: flagellaſti eos, nec uoluerunt credere, nec accipere diſciplinam. Ecce irrogantur diuinitus plagæ, & nullus Dei metus eſt. Ecce uerbera deſuper & flagella non deſunt, & trepidatio nulla, nulla formido eſt. Quid ſi non intercederet rebus humanis uel iſta cenſura, quanto adhuc maior, in omnibus, eſſet audacia facinorum, impunitate ſecura. Hactenus ille.

Nos uero præter ea, quæ à Cypriano, ante annos mille ducentos, & audita, & uiſa, & credita ſunt, etiam illud amplius experimur, quo mundi, occaſum, non procul abeſſe conijcimus; quod in humanis corporibus conſuetum robur, uel ad pœnitentiam agendum, uel ad laborandum, uel ad generandum deeſſe reperiatur: & in paruulis, ab hinc annis aliquot procreatis, ſolitus dentium numerus. Conſtat enim illos, qui ſupra annos uiginti prodierunt in lucem, nō pauciores habuiſſe dentes, quàm triginta duos, cum iam in eis, qui infra decennium nati ſunt, non niſi uiginti, aut uiginti quatuor inueniantur. Cani in pueris, tempore Cypriani, uſi ſunt; & capilli deficiebant, priuſquam creuiſſent, nos infantes propemodum edentulos cernimus, & illos nō tā mutationē dētiū priorū expectare, quā priua

Numerus dentium diminutus.

tionē & extirpationē omnium,in ortu adhuc ſuo perhorreſcere. Hoc magnum defectionis humanæ, & imbecillitatis noſtræ indicium eſt;& licet unicum naturæ teſtimonium,conſentaneum tamen & rerum ordini & rationi,quo,quod finis omnium, non ita procul abſit,præmoneamur. Cum enim,propter hominem, uniuerſa hæc inferiora,& uiſibilia condiderit Deus; quæ uel mutationi uel corruptioni obnoxia,ſunt;quis non ſciat omnia ſimul, cum ipſo deficiente, deficere debere, cuius cauſa primum, & nomine condita ſunt? *Patrefamilias,* inquit Chryſoſtomus, *moriente, tota domus eius turbatur,omnis familia plangit: & conſciſſis tunicis ſuis,nigris ſe operiunt ueſtimentis:ſic & humano genere, propter quod omnia fuerant creata,circa exitum conſtituto: totus contriſtatur mundus;uniuerſa cæli miniſteria lugent, & candore depoſito,pro ueſtibus luctuoſis,tenebris ueſtiuntur.* Hinc eſt,ut quodcunque nunc naſcitur, hominis ipſius defectione degeneret,ſic,ut nemo mirari debeat ſingula in mundo cœpiſſe deficere, cum ipſe iam homo,in defectione ſit & in fine. Cuncta itaque patiuntur ſui defectum,& præproperum interitū,naturarum quarumlibet ſubſtātiæ meditantur. Sed quod humanorū corporū decedit conditionibus,hoc ingeniis accedit,quod de membrorum robore perit, hoc accumulatur intellectus acumine & mentis ſagacitate. Intantum enim creſcit nunc peritia, non in liberalibus, ſed diabolicis artibus:non in ſtudiis literarum, ſed uoluptatum curis;in nouarum ſuperbarumq; rerum inuētionibus, in ædificando,in negotiādo, remq; domeſticā quouis iure,& quauis iniuria augmentando,ut præteritis temporibus,homines alioqui perſpicaciſſimi,omnino nihil nos præſentibus ſimul omnia excogitaſſe uideamur. Adde incredibilem quandam, uagamq; in omni ætate,& ſexu,de uerbo Dei,de ſcripturis, de Sacramentis,de fide,de meritis non tam diſputandi,quā errādi libidinem. Denique capaciora ſunt ſeptennium,aut octēnium paruulorum ingenia,ad quiduis uel diſcendum uel retinendum, quam ipſa fert, tenellæ ætatis

Chry.ho. 49.in opere imperfecto.

Quod corporibus decedit,hoc nunc accedit ingeniis.

dine generationis, hoc ſæculum, tanquam uulua generantis, & tanquam ſeneſcens creatura, robur iuuentutis ſuæ, uelut marceſcente iam uirium ſuarum uigore, deponit. Clarius hoc ipſum dicit Beatus Grtgorius adhibita comparatione, ab humano corpore ſumpta. *Sicut enim*, inquit, *in iuuentute uiget corpus; forte & incolume manet pectus, toroſa ceruix, plena ſunt brachia; in annis autem ſenilibus ſtatura curuatur: ceruix exiccata deponitur, frequentibus ſuſpirijs pectus urgetur, uirtus deficit, loquentis uerba anhelitus intercidit, nam etſi languor deſit, plerunque ſenibus, ipſa ſua ſalus ægritudo eſt, ita mundus in annis prioribus, uelut in iuuentute uiguit; ad propagandam humani generis prolem robuſtus fuit; ſalute corporum uiridis, opulentia rerum pinguis. At nunc,* inquit, *ipſa ſua ſenectute deprimitur, & quaſi ad uicinam mortem, moleſtijs crebreſcentibus, crebrius urgetur.* In undem ſenſum tendunt & uerba Origenis; *Sicut*, inquit, *ægrotant corpora, ante mortem eorum, qui uim non extrinſecus patiuntur, & quemadmodum in omnibus per infirmitatem fit uia, ad ſeparandam animam à corpore ſuo, ſic talis ac tanta creatura mundi, cum corrumpi cæperit, quaſi initium habens & finem, neceſſe eſt, ante corruptionem, ut langueat, ut terra quidem frequentius terræ motibus conquaſſetur; aer autem uim quandam mortiferam concipiens peſtilens fiat. His igitur accidentibus, conſequens eſt, ut mobilis natura, qua ſi totius mundi pars aliqua conſtituta, compatiatur uniuerſarum rerum mutationi, ut puta conſueta nutrimenta non reſumens, ueniat ad defectum, & corrumpatur.* Ergo, ſecundum Ambroſium, *quia in occaſu ſæculi ſumus, præcedunt quædam ægritudines mundi. Aegritudo mundi,* inquit, *eſt fames, ægritudo mundi eſt peſtilentia, ægritudo mundi eſt perſecutio.* Languet itaque nunc mundus, ſi non agonizat, & per corruptionem rerum infimarum, hominumq; peccata, quaſi ad uicinā mortem deſperatus urgetur Non igitur omnino malè ſenſiſſet atheos ille Demetrianus, omnia iſta īcōmoda chriſtianis ex parte eſſe imputanda, quibus tunc tēporis, quo Cyprianus uiuebat, mundus quatiebatur, niſi non ob contemptam unius ueri Dei religionem,

Greg. ho. 1. in Euā.

Origenes trac. 28. ſup Matth.

Ambr. in cap. 21. in Lucam.

ſed,ob Deorum ſuorum neglectum cultum,hæc ita fieri exiſtimaſſet. Sed uideamus, quàm diſerte contra ipſum, & ſecundum ueri rationem, ſanctisſimus ille ſcripſerit Cyprianus,qui partim peccata hominum,partim etiam ipſam mundi ſeneſcentis defectionem, cauſam cunctorum malorum fuiſſe,quibus tunc orbis uexabatur,oſtendit. Eius uerba hæc ſunt. *Illud primo in loco ſcire debes,ſenuiſſe iam mundum:non illis uiribus ſtare, quibus prius ſteterat; nec uigore & robore eo ualere, quo antea præualebat.Hoc etiam,nobis tacentibus,& nulla de ſcripturis ſanctis,prædicationibusq; diuinis documenta promentibus,mundus ipſe iam loquitur,& occaſum ſui, rerum labẽtium probatione teſtatur,non hyeme nutriendis ſeminibus tãta imbrium copia eſt;non frugibus æſtate torrendis ſolita flagrantia eſt,nec ſic,uerna de tẽperie,ſata læta ſunt; nec adeo arboreis fœtibus autumna fœcunda ſunt. Minus de effosſis & fatigatis montibus eruuntur marmorum cruſtæ; minus argenti & auri opes ſuggerunt exhauſta iam metalla,& pauperes uenæ.Breuiatur in dies ſingulos,& decreſcit,ac deficit in agris agricola,in mari nauta,miles in caſtris, innocentia in foro,iuſtitia in iudicio,in amicitijs concordia, in artibus peritia,in moribus diſciplina.Putaſne tu,tantam poſſe ſubſtantiam rei ſeneſcentis exiſtere,quanta prius potuit nouella adhuc & uegeta iuuenta pollere? Minuatur neceſſe eſt, quicquid,fine iam proximo in occidua,& in extrema deuergit. Sic ſol,in occaſu ſuo,radios minus claro & igneo ſplendore iaculatur Sic declinante iam curſu exoletis cornibus luna tenuatur,& arbor,quæ fuerat antè uiridis & fertilis, areſcentibus ramis,fit poſtmodum ſterili ſenectute deformis.Et fons, qui exundantibus prius uenis,largiter profluebat, ſenectute deficiens,uix modico ſudore diſtillat. Hæc ſententia mundo data eſt,hæc Dei lex eſt,ut,omnia orta occidant,& aucta ſeneſcant, ut infirmentur fortia,& magna minuantur, ut cum infirmata & diminuta fuerint,finiantur.* Et pauculis interiectis addit: *Quod autem crebrius bella continuant; quod ſterilitas & fames ſollicitudinem cumulant, quod ſæuientibus morbis ualetudo frangitur,quod humanum genus, luis populatione,uaſtatur;& hoc ſcias ſatis eſſe prædictum, in no*

Cypr. tra. 1. ad Demetria.

Mundus ſenuit.

manentes in ſimplicitate ſua. Si quidem abſorbuit fluuios ſa
Iob 41. *pientium,& torrentes potentiũ;& habet fiduciam,vt Iorda*
nis influat in os eius,id eſt,ſimplices,& humiles,qui ſunt in
*Eccleſia Ipſe enim,*inquit,*eſt Antichriſtus,qui ſe non ſolum*
*diem,ſed & meridiem mentietur.*Caueamus itaque nobis
Cyrillus. Cathe. 15 vt Cyrillus præmonuit, & confirmemus animam noſtram,quia neſcimus ſi noſtro tempore id fiet,ſed bonũ eſt tamen,vt hæc,de Antichriſto, quæ futura ſunt, audientes & credentes,nos præmuniamus. Illum terrebant bella gentium; terrebant ſchiſmata Eccleſiarum: terrebat odium fraternũ,ut quaſi mox uenturum Antichriſtum exiſtimaret; ſed cum Cyrilli ſæculum hiſce temporibus comparatum,aureum omnino, & uelut diuinũ fuiſſe videatur,quid nos minus,quàm, quod fortaſſe,noſtra adhuc ætate, homo peccati reuelandus ſit,
2 Theſſa.2 debemus formidare?

Confirmatio prædictorum ſumitur,ab authoritate Paulinæ ſentẽtiæ,& à mirabili quadam humanarum rerum mutatione. Cap. XIX.

Heb.19. AD hoc ſanè confirmandum,plurimum facit authoritas ſentẽtiæ illius,quam B. Paulus ad Hebræos habet,ubi quod antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſſe dicit. Quia quanto quid magis à principio ſuo elongatur,tanto plus deficit & langueſcit.
Mundus ãtiquatus. Quod autem iam mundus antiquatus ſit, & ſenuerit, eamq; ob cauſam,ad interitum ruinoſus acceleret, non ſolum mutatus rerum omnium ordo oſtendit uerumetiam temporum, quæ in humana vita ſunt, decurſus.
Prolixitas uitæ humanæ decreuit. Nam ſatis compertum eſt,prolixitatem vitæ hominũ, quam infantia mundi,pueritiaq; vidit,quæq; in primæuis Patribus fuit,intantum nunc decreuiſſe,& in illam contractam eſſe breuitatem,ut quatuordecim huius ſæculi homines,licet omnes ſeptuagenarij fuerint,non,ni
Genel.5. ſi in vndecim annis, ætatem vnius Mathuſalem ſupergrediantur. Hanc autẽ ætatis humanæ diminutionem ideo factam putat Ambroſius, quod peccatum creſce-

bat longæuitate vitæ. Ait enim: *Propter peccata hominum, breuiores die uitæ iſtius fecit Deus, quæ ante & nongentis, & ſeptingentis annis extendebatur, vt nunc intra centum annorum curricula claudatur.* Hoc ipſum & ſcriptor Pſal. 89. ſenſiſſe videtur, cum dixit; Quoniam omnes dies noſtrĩ defecerunt, & in ira tua defecimus. *Vbi breuitatem vitæ humanæ dicit per iram Domini proueniſſe* (vt Caſsiodorus habet) *quoniam, longioris vitæ præſumptione, homines tunc peccabant.* Cæterum quamuis Dauid, ſi tamen ipſe, & non Moyſes, ut quidam volunt, author iſtius Pſalmi eſt, ſuo tẽpore ſeptuaginta annos ætatem vnius hominis fuiſſe dicat, aut ad ſummum octoginta, nos tamen experientia quotidiana diſcimus, quod, ob debilem naturarum cõſtitutionem, quæ aut ex peccato prouenit, aut ætatis defectu, paucisſimi hoc tempore pertingant ad ſeptuaginta annos, & multo pauciores ad octoginta. Quotum enim quemq; inuenias, qui non in uirilĩ ætate, aut etiam citius, longe ante annos ſenectutis, inopino mortis acceſſu, neſcius præoccupetur? Quod putas infantium myriades diſcedere quotidie, qui diutius in vtero, quàm in mundo uixerunt? Quot rurſum, quibus naſcendi difficultas lucem, negat, uitam adimit, gratiam non communicat? Sint plures, qui anguſtijs materni vteri, ac doloribus partus ſuperatis, naufragium uitæ euadunt, lucemq; participant, uix tamen centeſimus quiſque creditur, ad expectatum iuuentutis florem pertingere, uel non, ante decrepitam ſenectam, commigrare. Fruſtra igitur multos adhuc annos nobis pollicemur, quandoquidem id in hominum uita uidere poſſumus, quod ſentire de fine mundi, & de communi rerum occaſu, formidare debeamus. Quin etiam, quod Cyprianus ſuo tempore ſcripſit, *canos videmuſ in pueris; capilli deficiunt, antequam creſcant; nec ætas in ſenectutem deſinit, ſed incipit à ſenectute; ſic in ortu adhuc ſuo, ad finem natiuitas properat; quodcunque nunc naſcitur, mundi ipſius ſenectute degenerat, vt nemo mirari debeat, ſingula in mundo cœpiſſe deficere, cum totus ipſe iam mundus, in ſenectute ſit & in fine. Defecit,* Ait Ambroſius, *multitu-*

[Margin notes: in Pſal. 38 / Pſal. 89. / Caſsiodorus. / Paucisſimi nunc pertingũt ad annos ſeptuaginta. / Argumentum, unde mundi finem inſtare colligimus. / Cypria. tract. 1. cõtra Demetria. / Ambroſ. lib. de bono mortis cap. 10.]

infirmitas.Imo tanta eorum induſtria eſt & uafricies, ut etiam grādæuis aut ſenibus, confuſionis iniuriam irrogare uiderentur, ſi non illa præcox ingenii dos, potius diuinæ gtatiæ ſic operantis, quam deficientis naturæ eſſe credatur, & ad finem uergentis mortalitatis. Quid multa? Cum corpus ipſum humanum, magis ac magis in dies debilitetur, & cum eo ſimul cuncta, quæ in illius uſum, commodum, & honorem condita ſunt, quaſi ad deſtinatum interitum feſtinare uideantur, & ſolus ingenii uigor, candorq́ intelligentiæ, uelut ſpeculum quoddam limpidisſimum, diuinam in nobis repræſentans imaginem, florere magis accreſcere, & dilatari incipiat, quid aliud inde colligere, & pro ueri ratione excogitare debemus? quam tempus illud appropin-

1. Cor. 15 quare quo mortale hoc induet immortalitatem? quo, depoſita carnis ſarcina, glorioſum Eccleſiæ corpus glorificanti ſuo Capiti copulabitur: quo collectio iuſtorū omnium, plena meritorum uirtutumq́ decore, ceu ſpō

Cant. 8 ſa deliciis affluens, Chriſto ſuo ſponſo, perenni & amoris & uiſionis conſuetudine, perfruetur? Cogor hic, cogor inquam in conſolationem Catholicorum & fideli

Cyp. li. 4. epiſt. Epi. 6. in fine. um omnium exclamare, & quod ſanctisſimus martyr Cyprianus Chriſti militibus ſcripſit, ſub legentiū oculos ponere. *O dies ille, qualis & quantus adueniet fratres dilectisſimi, cum cœperit dominus populum ſuum recenſere, & diuinæ cognitionis examine, ſingulorum merita recognoſcere; mittere in gehennam nocentes, & perſecutores noſtros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare: nobis uerò mercedem fidei, & deuotionis exoluere. Quam rei remanebunt, & miſeri, qui Dei deſertores, aut contra Deum rebelles uoluntatem fecerunt diaboli, ut eos neceſſe ſit, cum ipſo ſimul, inextinguibili igne torqueri? Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis ſuperuenerint perſecutionis dies, miles Chriſti præceptis eius & monitis eruditus, non expaueſcit ad pugnam, ſed pa-*

Rom. 7 *ratus eſt ad coronam*. Infœlix interim ego homo, quis me liberabit, de corpore mortis huius, ut ſecurus ad corpus uitæ tranſire queam? quis me, contra ſæculi cadentis pericula, defendet? quis de ruinis eripiet? quis

immunem

immunem faciet ab ærumnis? Heu mihi, quia incolatus meus, non tam prolongatus quam obſcuratus eſt: habitaui, & erraui cum habitantibus Cedar, multum peccatis obtenebrata fuit anima mea. Veruntamen, ſicut paſſer, iterum erepta eſt, de laqueo uenantium: laqueus contritus eſt, ſed necdum de corpore mortis huius, liberati ſumus. Quis dabit mihi pennas, inquit iuſtus ille, & uolabo & requieſcam? Ecce elongaui fugiēs, & manſi in ſolitudine. Sed quoniā nec ibi, plenam mentis ſecuritatem inuenit, inquirit alibi dicens: Quando ueniam & apparebo ante faciem Dei? Hoc ad iuſtorum, non ad peccatorum ſpectat deſiderium, qui cum Paulo deſiderium habent diſſolui, & eſſe cum Chriſto; quorū conuerſatio in cælis eſt, quibus uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum, qui terrena nec ſapiunt, nec querunt, ſed, uel ſi habent, expendunt, uel ſi non habent, contemnunt, arbitrantes omnia detrimentum & ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciant. Cæterum mihi, qui peccator ſum, orare conuenit Dominum & dicere: Dele iniquitatem meam; Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in uiſceribus meis: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris: Ne reuoces me, in dimidio dierum meorum, ne uadam ad portas inferi; ſed uſque in ſenectam & ſenium, Deus ne derelinquas me; Donec annunciem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Pſal. 119. Pſal. 123 Pſal. 54 Pſal. 41. Philip. 3. Philip. 1 Pſal. 50. Pſal. 24 Pſal. 101 Eſaiæ 38 Pſal. 70

Te teſte, te duce, te impulſore, domine Ieſu annuncio, licet ſegnis, tuas prædicationes in Eccleſia filiarum Sion, ubi perquam iucundè, à fidei ac religionis tuæ ſororibus habitatur in unum. Quoniam illic mandaſti benedictionem, & uitam uſque in ſæculum. Sed, heu heu, mundo labenti compati cogimur, quia unguentum ibi, non ſolum in ora ueſtimenti Aaron, ſed etiam in barba eius

Pſal. 132.

Pſal.147. defecit: rorem mons Hermon nullum habet,ſed horrorem, & tenebroſam nebulam,
ſicut cinerem, undique ſpargit. Tu autem,
Eſaiæ.10 & 28. Domine deus exercituum, conſummationem & abbreuiationem facturus, in medio
omnis terræ, mittis Criſtallum tuam, ſicut
Pſal.147. buccellas, ante faciem frigoris tui. Vt quid,
Domine, ſic facere uoluiſti?

Criſtallus iſta, opinor, noſtra eſt intelligentia: mirabilium operum Dei notitia, ſcientia myſteriorum. Hāc, in omnem ætatem, nunc infundit Deus, & ueluti mater, tam paruulis quàm grandæuis, præmanſas panis buccellas, in os immittit; ſicut nullus ætatis ordo, aut ſexus neglectus uideatur, cui non redundans ingenij uis, & diuinæ intelligentiæ lumen, ad cœleſtis regni bona prælibanda, & ſacramentorum capeſcenda myſteria præſto ſit. Sed quorſum tanta, diuinæ largitatis munificentia? quorſum iſta ordinis & naturæ mutatio? ut puer ſeni; fœmina uiro; mechanicus operator literarum experto, in communi rerum notitia, parum aut nihil cedere uideatur? Vix neceſſe erit, ſi prolixa adhuc ſuperfuerint tempora, ut uir doceat proximum ſuum, & uir fratrem ſuum, aut maritus uxorem, uel nutrix alum-
Ihere.31. num dicens; Cognoſce Dominum; Omnes enim cognoſcent eum, à minimo eorum uſque ad maximum.
Quid? an forte habitabit iterum lupus cum agno? & par-
Eſaiæ 11. dus cum hœdo accubabit? An uitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos? An delectabitur infans ab ubere, ſuper foramina aſpidis, & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet? Certè clamat propheta in perſona Dei in eodem loco & dicit; Repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aqua maris operientis. Sed quid ſibi uult talis ac tanta capacitatis humanæ, in minorennibus maturitas? quid
Eſaiæ. 11 tam plena infirmæ ætatis ſcientia? quid tanta diuinæ gratiæ prærogatiua? Conabor hoc paucis oſtendere;

ſed,an attingam,neſcio.Benigniſſimus animarũ noſtrarum conditor redemptorq́ Dominus Deus, qui omnes uult homines ſaluos fieri, decernens iam rebus uniuerſis imponere finem, præſciensq́ quantis aſtutijs & fallacijs, malignus ille dæmon homines ſibi deuinctos implicare conabitur, ut Antichriſto uenturo,eiusq́ cõſortibus uiam errorum præparet, multiplicat in nobis fidelibus ingeniorum dotes; firmat imbecillitatem naturæ,gratia intelligentiæ,& prudentiæ cumulo ætatis breuitatem recompenſat,ut,ſi quis poſtmodum ſeducatur & deuiet, ſeq́ lateri inimici ſui coniungat, nullam inueni t anſam erroris ſui defendendi,quaſi ſeductum ſe,ex ignorantia,arguere uelit, cum ipſi non ſolum larga,ſed etiam matura,ueritatis ſcientia ob id data ſit,ne leuiter falſitati crederet,ne mendacio conſentiret. 1. Tim.2

Danielis prophetia nunc impletur,quæ dicit,quod pertranſibunt plurimi,& multiplex erit ſcientia: &, qui ſint Chriſti aduentum expectantes & deſiderantes,oſtenditur. Cap. XX.

NEmo igitur,dubitet, quin iam illa reuelatio,facta Danieli per Angelum, compleatur, quæ dicit, quod pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia.tranſeunt enim hoc tempore plurimi, ut ſupra docuimus qui non ſolum non dimidiant dies ſuos uerum etiam,priuſquam uitæ curſum perfecte inchoauerint, abcedunt, & in cæteris, quos ſuperuiuere contigerit, uaria & multiplex inuenitur ſcientia. Hæc autem, etſi communis ſit omni ætati & ſexui, non tamen communiter omnibus proderit ad ſalutem, quia non omnes, per illam, agnoſcunt creatoris ſui munificentiam, nec quæ de iudicij inſtantis periculis prædicantur,credunt. Impie, inquit ſanctus Daniel, impij agent, neque intelligent, omnes impii. Porrò docti intelligent, & in populo docebunt plurimos. Populus autem ſciens

Dan. 12 Pſal. 54 Daniel.12

Deum ſuum obtinebit, & faciet. Quid obtinebit quid faciet? Obtinebit utique auxilium, ne ſuperetur ab aduerſarijs;& faciet iuſtitiam, Deiq; uoluntatem, ne ſeparetur ab amicis. Amici ſunt, quibus dicitur: Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio uobis. Vos autem, inquit, dixi amicos quia omnia, quæcun-
Ioan. 15 que audiui à patre meo, nota feci uobis.

Quapropter dulcisſime Ieſu, cùm iuxta ſit dies perditionis, & adeſſe feſtinent tempo-
Deut. 32 ra, rogamus ſi uoles, ſiq; expedire cognoueris, ut notum facias nobis finem noſtrum;& numerum dierum noſtrorum quis eſt, ut ſciamus, quid deſit nobis: Paratum cor no-
Pſal. 38 ſtrum Deus, ut propenſe faciamus, quæcunque præceperis: Paratum cor noſtrum, ut di
Pſal. 107. ligenter caueamus, quæcunque prohibueris. Si nos, non amicorum gloria dignos iudicaueris participemus ſaltem uel ſeruorum gratiam. Beatumne ſeruum illum pronũciaſti, quem, cnm uenerit dominus eius, inuenerit uigilantem; Sit amicorum arden
Lucæ 12. ter diligere. Sed tamen ſic fidelium ſeruorum reuerenter metuere eſt, ut non minus diligere, quam timere uelint.

Amant amici, ut dilecto ſuo inhæreant, metuunt & uigilant ſerui, ne dominum offendant. Illi obſeruant gratiam, quam accepere, & ad menſam expendunt, ne uſuram mentis perdant, hi uerò, quod necdum habent, precibus & lachrimis impetrare contendunt. Illi gaudent de promiſſæ felicitatis ſecuritate, & gratias agunt, hij, de aduerſitate præſentis ſæculi, triſtantur, deq; ſeueritate futuri examinis trepidant. Sed quid ad Dominum, pro his, lætus Pſalmiſta dicit? Dediſti

metuentibus te ſignificationem, ut fugiant à facie arcus. Quid uerò eſt arcus? & ubi eſt? Audi Auguſtinum dicentem; *Arcus*, inquit, *eſt extentus; adhuc in comminatione eſt, nondum in præſentatione. Et uidete, quid ſit in arcu. Nonne ſagitta in priora mittenda eſt? Neruus tamen retro extenditur in contrarium, qua illa mittenda eſt. Et quanto plus erit eius extenſio retrorſum, tanto maiore impetu illa currit in priora. Quid eſt, quod dixi? Quanto magis differtur iudicium, tanto maiore impetu uenturum eſt. Ergo & de temporalibus tribulationibus gratias Deo agamus, quia dedit plebi ſuæ ſignificationem, ut fugiant à facie arcus, ut exercitati fideles eius in tribulationibus temporalibus, digni ſint, euadere damnationem ignis æterni, quæ inuentura eſt omnes, qui iſta non credunt.* Hæc ille, *Interim tamen neceſſarium puto admonere lecturos* (vt Lactãtii uerba mihi uſurpem) *quod hæc noſtra, quæ tradimus, prauæ uitioſeq; mentes aut omnino non intelligent, (hebetatur enim acies eorum terrenis cupiditatibus, quæ ſenſus omnes grauãt imbecilleſq; reddũt) aut etiam, ſi intelligent, diſſimulabunt tamen, & eſſe hæc uera nolẽt, quia trahuntur à uitijs; & ſcientes malis ſuis fauẽt, quorum ſuauitate capiuntur, & uirtutis uiam deſerunt, cuius acerbitate offenduntur. Nam qui auaritia, & opum inexplebili quadam ſiti flagrant, quia non poſſunt uenditis aut elargitis, quæ amant, tenui cultu uitam degere, ſine dubio, malunt id eſſe fictum, quo deſiderijs ſuis renũciare coguntur. Item qui libidinum ſtimulis incitati, (ut ait Poeta) in Furias ignemq; ruunt, utique incredibilia nos adferre dicunt; quia uulnerant aures eorum præcepta continentiæ, quæ illos uoluptatibus ſuis ꝓhibent, quibus animã ſuã, cũ corpore, adiudicauerunt. Qui uerò ambitione inflati, aut amore potẽtiæ inflãmati omne ſtudiũ ſuũ, ad honores acquirendos, contulerũt, ne ſi ſolem quidem ipſum geſtemus in manibus, fidem cõmodabunt ei doctrinæ, quæ illos iubet, omni potentia & honore cõtẽpto, humiles uiuere. Ii ſunt homines, qui contra ueritatem, clauſis oculis, quoquo modo latrant. Qui autem ſani ſunt, uel erunt, id eſt, non ita uitijs immerſi, ut ſanabiles ſint, & credent his, & libenter accedent, & quæcũque dicimus, aperta & plana & ſimplicia, &, (quod maximè opus eſt) uera & inexpugnabilia illis uidebuntur.* Hæc de ſeptimo libro Fir

Auguſtinus i Pſal 59.

Idem & Gregor. dicit li. 19 mora. c. 28

Lactãtius li. 7. cap. 1 Mẽtes praue.

Auari.

Luxurioſi.

Ambitioſi.

miani,ubi etiam de iudicio tractatur,excripſimus.Sed quid mirum eſt prauas uitioſasq; mentes, quæ uitiis trahuntur, & ſuauitate delectantur peccatorum ſuorum,aut non intelligere omnino, quæ de iudicij uicinitate acerbitateq; pronunciantur, aut ſi intelligant, diſsimulare, cum præſentem uitam perpetuam, ſibiq; propriam uelint,futuram uerò aut nullam credant,aut minus beatam exiſtiment? Vtinam non ſint inter do-

Bernar. epiſt.64. ctos,abdita ſcripturarum rimantes quotidie, populiſq; notitiæ ſuæ,& ſcientiæ, & gloriæ partem communicã-

Auguſt. ſup Pſal. 127. tes, quibus non tam tædium quam riſus eſt diſputare de iudicio,illoq; quo futurum putatur tempore. Sed interim quod inepti rident,inuiti expectant, & timen-

Ambroſ.ĩ Pſal.61 tes horrent,quod male ſibi conſcii deſiderare non audent. Vtinam uel tandem ita metuerent, ne omnino

Ambroſ.ĩ Cõmen.j. ad Cor.j. cap. negligerent;*ne dum mortis dies uel iudicii, longe eſſe putatur,præoccupet improuidos, & uita, dum longa expectatur, cito deſerat male conſcios* Quam multi,inquit Auguſtinus,

Amb. ſer. 16.ĩ Pſal. 118. *ſi dicatur illis, ecce iam Chriſtus; cras dies iudicii,non dicunt,utinam ueniat.Qui enim dicunt, multum amant. Et ſi dicatur illis,tardabit,timent ne tardet.*Taliter affectum eſſe quemuis iuſtum hominem,*cuius mors nõ naturæ finis,*

Amb.Exhorta.ad uirginẽ. *ſed culpæ eſt,*teſtatur B.Ambroſius; *Manifeſtum eſt*, inquit,*hunc expectare diem iudicij,qui circumſpectu, ſollicitus eſt.In quo iudicio, nemo innocens periclitabitur; nemo*

Amb. ſer. 20.ſuper Pſal. 118. uerſ.2. *ſceleratus eludet. Nemo tamen,*ut idem ait,*feſtinat ad iudicium niſi de innocentia ſecurus, aut qui de labore præſumit cui aut gratia Domini, aut pia pro Chriſto certamina ſuffragantur. Feſtinant autem,*ut idem alibi dicit, *innoxij ad*

Auguſt. tract.9.in epiſtola Ioannis. *iudicium, & propriæ innocentiæ arbitris deſiderant citius comprobari.Nam aliter non probatur perfecta charitas, niſi cum cœperit,*ſecundum Auguſt.*illa dies deſiderari Ille autem,*inquit,*eum deſiderat,qui fiduciam habet in illo Ille au-*

Auguſt. ĩ princip. Pſal. 36. *tem fiduciam habet in illo,cuius conſcientia non trepidat in charitate perfecta,atque ſyncera.Eis autem* (eodem teſte)*nouiſsimus dies,terribiliter uenturus auditur, qui ſecuri eſſe be-*

Amb, ſer. 7.ſup Pſ. 118.uer.4 *ne uiuendo nolunt,& male uiuere diu uolunt.* Et iterum Ambroſ.*Videmus,*inquit,*in hoc ſæculo,innocentes lætos ad indicium feſtinare,odiſſe moras,celeritatem affectare iudicij,*

reos autem refugere,& pauere,differre,uitare inrare, mæſti ficari denique,cum diem iudicij audierint conſtitutum . Beatus itaque ille,qui illud cæleſte iudicium latus expectat.Scit enim regnum cælorum,angelorum conſortium,coronam quoque bonorum, repoſitam eſſe meritorum . Neque enim ægrotus uri deſiderat uel incidi, ut poſſit recipere ſanitatem . Refugit qui grauius ægrotat , ne uratur,ne incidatur , ne alligetur,ne abſtineat a cibo . Qui autem ſalutarem habet ualetudinem,medico ſecurus occurrit.Bona conſcientia, cum examinatur,probatur. Hactenus Ambroſ Et in opere imperfecto dicit Chryſoſt. *quod omnibus laborantibus dulcis eſt finis. Viator libenter interrogat ubi eſt manſio ; mercenarius frequenter computat,quando annus completur; agricola ſemper tempus meſſis expectat ; negotiator die ac nocte thecæ ſuæ diſcutit ratione͂;mulier prægnans ſemper de decimo me͂ſe cogitat . Sic & ſerui Dei libenter de conſummatione ſæculi requirunt.Scriptum eſt enim; Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum . Ecce , ſi ſolidorum aliquam quantitatem habeas, in arca,repoſitam, quotieſcunque ueniens de platea, domum tuam ingrederis,ante omnia,illum locum oculi tui reſpiciu͂t, ubi ſolidos habes:ſic & ſancti illum locum reſpiciunt , ubi repoſitam habent coronam.Nam utile eſt,tempus conſummationis cognoſcere,quia & homo,in itinere , conſtitutus , quanto magis appropinquauerit manſioni, tanto amplius incipit feſtinare.Nam in longa uia,etiam ueloces homines pigriter ambulant;quando autem uia fuerit breuiata,etiam pigri uelociter ambulant.Ideo qua͂to magis laudabiles ſunt ſancti , qui ante Chriſtu͂ fueru͂t ,tanto nos uituperabiles, qui poſt Chriſtu͂ ſumus,et adhuc de ſæculo recedere nolumus Illi quide͂ ſcieba͂t fine͂ eſſe futuru͂,qua͂do au͂t neſcieba͂t.Nos au͂t,Domino demonſtra͂te,quotidie ſæculu͂ finiri uidemus,& ta͂qua͂ mali ſerui(iam albeſcit aurora) & adhuc dormimus . Na͂ peccatores homines nunqua͂ putant ſæculi finem eſſe futuru͂.Et quid miru͂,ſi quod audiu͂t,no͂ credunt cum nec illud credu͂t, quod quotidie vident.Na͂ quotidie manibus ſuis efferunt mortuos ,& mortales ſe eſſe no͂ putant.* Quare non uideo aliam propinquiorem uia͂,tam pro ſpiritualibus, quàm ſæcularibus hominibus, ad bonæ conſcie͂tiæ teſtimoniu͂ acquirendu͂ conſerua͂dumq́,quàm ſi iugè ſibi memoriam,imagi

Amb. ſer. 3. ſup Pſ. 118.

Chryſoſt. homil. 48 in opere imperf.

Matth. 6.

Vtile eſt te͂pus conſummationis cognoſcere.

Peccatores no͂ putant ſæculi finem futurum.

nemq́ futuri iudicij, ante oculos conſtituāt, ſic, ut non ſolū terrificū illius horrorē, uerumetiam uicinitatem ſedulo meditentur. Hanc enim memoriam tria in nobis operari, niſi negligamus, agnoſcimus: tolerantiā in cunctis aduerſitatibus, & laboribus, ne deficiamus; timorē in proſperis huius vitæ ſucceſſibus, ne effluamus, fortitudinem in tentationibus carnis, ne ſuccumbamus. Vnde non minimā conſolationē eſſe aboris, teſtatur Ambroſ *cito ſperare venturum iudicem, & remuneratorem, & conſolatorē remuneraturū certaminis conſtantiā*. Huc etiam ſpectat quod & alibi dicit: *Si mente cernerent homines peccatores, quale iudicium imminet, mundo, ſenſus humanus non diſpergeretur vanitate ſæculi, ſi non infidelitate grauarētur. Quantumuis, qualemuis cruciatum longior vita duceret, optarent, dummodo in illas pœnas æterni ignis non incurrerēt* Ergo lōginquus ille iudicij proſpectus, hanc ſecum adfert utilitatem, ut ſenſus hominum, circa uanitates ſæculi & carnis uoluptates, nō uerſentur; & qualemuis potius cruciatum, in corpore ſufferre parati ſint, quàm præuiſas pœnas æterni ignis incurrere. Confige (inquit iuſtus ille) timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui. Timebat iudicari, ſed uulnerari timore Domini nō metuit; Quia ne ad pœnas ignis iudicaretur, optauit, vt, per pœnas carnis, configeretur. Aliam utilitatem, quam iudicij cōfert memroia, S. oſtēdit Hylarius. Ait enim *In omni vitæ noſtræ genere, memoria nobis diuini iudicij inſerenda & continēda eſt, vt cum aliquid agimus, reſidente in nobis iudicij memoria, vel nunquam potius abeunte, præceptis Dei opera noſtra famulentur. Beatus*, inquit, *erit quiſquis non ſine memoria iudicij diuina omnia geſſerit*. His fere ſimilia ſunt quæ Chryſoſt. ſuper Ioannē dicit. *Summa nobis, in omnibus, vtendum eſt diligentia dilectiſſimi, quia reddenda ratio eſt, & verborum & operum; & proculdubio pœna ſubeunda. Non enim in præſenti vita, finis nobis eſt, ſed alia, nobis conditio expectanda; formidoloſo iudicio aderimus. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Hoc iudicium ſemper præ oculis habeamus ita ſemper virtuti vacare poterimus. Nam ſicut,*

Ambroſi. ad Hebr. 10. cap.
Ambroſi. ad uirginē lapſā.
Pſal. 118.
Hylarius in Commenta Pſal. 118
Chriſoſt. Homil. 38 ſuper Ioānem in princ.
2. Cor. 5

qui diei illius obbliuiſcitur,tanquam freno abiecto, in præcipitium defertur; Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore, & cauſam adfert, Auferuntur iudicia tua à facie eius; ita quem continuus hic percellit timor, modeſtè viuendi vitam ingreditur. Quis enim, quærit Gregor. Nyſſenus, *terribilis iudicij Chriſti recordatus, non ſtatim in conſciētia ſua quaſi conuellitur? ac terrore & angore non conſtringitur? atque etiam, ſi vitæ melius, quam deterius actæ ſibi conſcius ſit, attamen ad exactam diligentiam, & rigorem iudicij reſpiciens, in quo minimæ quoq; culpæ in quæſtionem adducūtur, conſternatur, ac prorſus expectatione terribilium pœnarum perhorreſcit, ignorans quiſnam ſibi iudicij exitus, & euentus futurus ſit.* Sic Nyſſenus. Pſal. 10. Gregor. Nyſſe. Orat. in 6 Pſal.

Iudicij extremi horror ex ſcripturis manifeſtatur. Cap. X X I.

HActenus de iudicij uicinitate diſſeruimus, nunc pauca, quæ ſcripturæ pandunt, de horrore illius & acerbitate, proponemus: Accingite uos, inquit Ioel propheta, & plangite ſacerdotes, ululate miniſtri altaris. Ingredimini; cubate in ſacco miniſtri Dei mei; quoniam interijt de domo Dei ueſtri, ſacrificium, & libatio. Et clamate ad Dominum, Ah ah ah diei, quia prope eſt dies Domini, & quaſi uaſtitas à potente ueniet Canite tuba in Sion: ululate in monte ſancto meo. Conturbentur oēs habitatores terræ, quia ueniet dies Domini; quia ꝓpe eſt dies tenebrarū, & caliginis, dies nubis & turbinis. Magnus enim dies Dñi, & terribilis ualde. Magnus reuera dies, in quo magnus Dñs, & laudabilis nimis, & terribilis ſuper omnes Deos, annunciabit, inter gentes, gloriam ſuam, & in omnibus populis mirabilia ſua. Magnus dies, poſt quem, nec ulla temporum mutatio, nec dierum uiciſſitudo ſequetur; ſed qui ipſam æternitatem incommutabilis in ſe compræhendat beatitudinis. Et quidem terribilis ualde. Ecce enim dies illa ueniet ſuccenſa, quaſi caminus, & erunt omnes ſuperbi, & facientes iniquitatem, ſtipula, & inflammabit eos dies ueniens, dicit Dominur exercituum, quæ non derelinquet eis radicem, & germen. Ioelis. 1. Ioelis. 2. Pſal. 95. Malach. 4

Pſal.49. Et Dauid dicit: Deus manifeſte ueniet, Deus noſter, & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas ualida. Et iterum; Nubes & caligo

Pſal.96. in circuitu eius. Ignis ante ipſum præcedet & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, uidit, & commota eſt terra. Et rurſum

Sopho. 1. alius propheta: Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, tribulationis & anguſtiæ; dies calamitatis & miſeriæ; dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis; dies tubæ & clãgoris. Quis ergo ſuſtinebit illum diem, ubi fortis tribulabitur: quis euadet, ubi ſuperbi & omnes facientes iniquitatem, ueluti ſtipula, inflammabuntur? quis non perterritus ſtabit, ubi germina cum radicibus, funditus euellentur? quis impius? quis peccator comparere audebit, ubi iuſtus vix ſaluabitur? *Vbi tunc ſe impij videbunt? vbi adul-*

1. Petr. 4. *ter? vbi ebrioſi? vbi maledici ſe recognoſcent? vbi ama-*

Auguſt. ſer. 51 Domini, in ſexage. *tores luxuriæ? vbi raptores? ubi ſuperbi & inuidi apparebunt? Quid infælices, pro ſua defenſione, dicturi ſunt? quos toties admonitos, & tamen imparatos dies ille repererit? Cum ad illam Archangeli tubam, omni buccina clariorem, totus ſimul cœperit mugire mundus, qui tunc tremor, quæ caligo, quæ tenebræ crimino ſos quoſq; negligentes ac tepidos occupabunt?* Cæterum cum uerisimile ſit, quamplurimos eſſe Chriſtianorum, qui, ex quadam ſtupiditate, parui facientes illa, quæ de iudicij terroribus prædicantur,

Amos 5. ſe iam ad mortem paratos fore, ac ſumme deſiderare extremum diem profitentur, ideo Amos propheta minatur talibus, dicens: Væ deſiderantibus diem Domini. Ad quid eam uobis? Dies Domini iſta, tenebræ & non lux. Quomodo ſi fugiat uir à facie leonis, & occurrat ei urſus; & ingrediatur domum & innitatur manu

Pſal.88. ſua, ſuper parietem, & mordeat eum coluber: Valde, inquit, male uobis conſulitis, temerè deſiderando diem

Ioan. 12. Domini extremum. Non enim in lumine uultus Dei

Apocal. 5 ambulabitis, qui non lucis filij, ſed tenebrarum fuiſtis. Ideoque tenebræ uos comprehendent. Quicquid tunc tentaueritis, non effugietis, non euadetis. Et ſi à leonis facie, de tribu Iuda, poſsitis declinare, ne delictorum ueſtrorum rationem exigat, nihilominus tamen, urſus

diabolus uobis occurret, pœnas exacturus malorum. Atqui ſi hunc etiam euitetis, ſic, ut inultum ab ipſo maneat, quod per ipſum, à uobis perpetratum eſt; quando tamen ſecretam, pectoris ueſtri domum ingreſſi fueritis, ſubſidium bonorum operum inquiſituri, quaſi manibus parieti inniti uolentes, ibi mordebit tortuoſus, conſcientias ueſtras coluber: Ille utique coluber, de quo in Eſaia & in Marco ſcriptum eſt: Vermis eorum non morietur. Ac deinde in Amos ſequitur; Nunquid non tenebræ, dies Domini, & non lux & caligo, & non ſplendor in ea? Deterret quoque nos Eſaias dicens: Ecce dies Domini ueniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisq; ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores eius conterendos in ea Quaſi uaſtitas à Domino ueniet propter hoc omnes manus diſſoluentur, & omne cor hominis contabeſcet, & conteretur. Torſiones & dolores tenebunt, quaſi parturientes dolebũt, & non effugient. Sed & reges, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis ſeruus, & liber, introeuntes in ſpeluncas petrarum, & in uoragines terræ, à facie formidinis domini, & à gloria maieſtatis eius, cum ſurrexerit percutere terram, incipient dicere montibus, Cadite ſuper nos, & collibus, operite nos. Et cauſã dicit Ieſus, apud Matth & Lucã: Erit.n. tũc tribulatio magna, qualis nõ fuit ab initio mũdi, usq; modo, neq; fiet; areſcẽtibus hominibus, præ timore & expectatiõe, quæ ſu peruenient uniuerſo orbi. Statim autẽ poſt tribulationem dierum illorum, ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, & uirtutes cælorum commouebuntur. Et tunc parebit ſignum filij hominis, in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ; & uidebunt filiũ hominis uenientem in nubibus cæli, cũ uirtute multa & maieſtate. Et mittet Angelos ſuos, cum tuba, & uoce magna, & congregabunt electos eius à quatuor uentis, a ſummis cælorum, uſq; ad terminos eorum. Tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicẽ, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidẽ à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tũc dicet rex his qui à dextris eius erunt. Venite benedicti

Eſaiæ 66. Marc. 9. Amos 5. Eſaiæ 13. Apocal. 6 Eſaiæ 2. Oſeæ 10. Matth. 24 Lucæ 21. Matth. 24 Matth. 25

patris mei,poſſidete paratum uobis regnum à conſtitu tione mundi. Et eis qui à ſiniſtris erunt. Diſcedite a me maledicti,in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Et ibunt hi in ſupplicium æternũ, iuſti autem in vitam æternam. Vigilemus itaque,omni tem

Lucæ 21. pore orãtes,ut digni habeamur fugere iſta omnia,quæ futura ſunt,& ſtare ante filium hominis.

Exhortatio ad pietatem & ad animi vigilantiam. Cap. XXII.

CVm igitur hæc omnia expectẽtur propediem adimplenda,& nos, qui literas ſcimus,audiamus

Hebr. 10. & diſcamus ab Apoſtolo,horrendũ eſſe,incidere in manus Dei uiuentis,mirũ quod nõ aliter ſtudeamus

1 Thi. 4. exemplũ eſſe fideliũ,in ſanctis cõuerſationibus,& pieta

2 Petr. 3 tibus;expectãtes & properãtes in aduentũ diei Domini per quẽ cæli ardentes ſoluentur,& elementa ignis ardo re tabeſcent,mirũ ꝙ non magis abnegãtes impietatẽ & ſecularia deſideria,luxũ carnis,gloriã mundi diuitiarũ fallaciam & rerũ omniũ temporaliũ ſuperfluas curas,in omni ſobrietate,iuſtitia, pietate noſmetipſos exerceamus,expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei: quod non feruentiori ſtudio ſimplicium animos,ac ſubditorum mentes,blandis ſcripturarum monitis, ad cœleſtis patriæ deſiderium accendamus: ſicut

1. Cor. 4. Paulus fecit,ſcribens Corinth. Id, quod in præſenti eſt momentaneum,& leue tribulationis noſtræ, ſuprà modum,in ſublimitate,æternum gloriæ pondus operatur in nobis,nõ cõtẽplãtibus nobis,quæ uidentur,ſed quæ nõ uidentur. Quæ enim uidẽtur,temporalia ſunt quæ autem non uidentur,æterna ſunt. Et rurſum, Hoc itaque dico fratres;Tempus breue eſt, reliquum eſt, ut &

2. Cor. 4. qui habent uxores,tanquam non habentes ſint; & qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes,& qui emunt, tanquam non poſſidentes,& qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Præterit enim figura huius mundi. Volo autem uos ſi

ne ſollicitudine eſſe. Permitto, inquit, ut ea, ſine quibus ulla præſens ſtare, conſeruariq; non poteſt, uobis, non ad uoluptatem, ſeruiant, ſed ad neceſſitatem, non ut ſollicitudinem ingerant, ſed ſolatium aliquod ueſtris moleſtijs, & laboribus præſtent. Vt quid enim ſolliciti ſitis de re cito peritura? *Domino autem imminent, ſolicitudo ſæculi ceſſare debet.* Vt, quod terrenum eſt, nihil uobis conferet ad animæ dignitatem, quantumuis magnificum fuerit, ſic plurimum auferet gloriæ, ſi propenſius diligatur. An uitæ uobis, aut temporis longæuitatẽ promittitis? Ego, inquit, non ſolum breue, huius ætatis ſpacium, ſed & momentaneum eſſe dico. Hoc figura huius mundi prætereuntis, hoc morientium quotidie, hominum inexpectata funera conteſtantur. Quare prima, ſummaq; noſtri ſtudij cura eſſe debet, hoc præſertim periculoſo malignoq; tempore, ne ſuperuacaneis immerſi occupationibus, uitæ noſtræ rationem, ſalutisq; anchoram negligamus; ne priuatæ quieti, aut commodo proprio, uel proximorum, uel ſubditorum, uirtutis profectum poſtponamus. Teneamus itaque ſpei noſtræ confeſſionem indeclinabilem, fidelis enim eſt, qui mercedem repromiſit, & conſideremus inuicẽ, in pronocationem charitatis, & bonorum operum, non deſerentes collectionem noſtram, ſicut conſuetudinis quibuſdã, Lutheranis, Sacramẽtarijs, Anabaptiſtis, Caluiniſtis, ſed conſolantes, & tanto magis, quanto uideri mus appropinquantem diem. Adhuc enim modicum aliquantulumq;, qui uenturus eſt, ueniet, & non tardabit promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant, dicẽtes. Vbi eſt promiſſio, aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeuerãt, ab initio creaturæ. Sed quouſque putatis, ſic perſeuerabunt omnia? Quouſque? dic nobis Domine Ieſu. Audite. Adhuc unum modicum, & ego commouebo cælum & terram, & mare & aridam, & mouebo omnes gentes, & ueniet deſideratus cunctis gentibus. *Profecto quia iam diu eſt, ex quo dicitur; Adhuc enim modicum, aliquantulumcunq; qui venturus eſt veniet, manifeſtum eſt* (ut ſuo tempore, inquiebat Chryſoſt.) *quia nunc multo proximior eſt.* Er

Ambroſ.

Hebr. 10.

Ibidem.
2. Petr. 3

Aggæi 2.

Chriſoſt. Homil. 21. in epiſt. ad Hebræos.

go dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Quare ad domeſti cos fidei? quia eſt familia, quæ domeſticos ſanguinis, do
Galath. 6. meſticos erroris, domeſticos etiam turpitudinis habet. Hanc ſæpe, aut improbus, aut tyrannus, aut bonorum ſuorum dilapidator tenet, & diſsipat. Illam autem non niſi fidelis quiſque, & circumſpectus, gubernandam ſuſcipere poteſt, qui nec ſibi in laboribus parcat, nec domeſticorum vtilitatibus deſit. De huiuſmodi, ex ore
Matth. 24 Chriſti, ſic apud Matthæum ſcriptum eſt; Quiſputas eſt fidelis ſeruus, & prudens, quem cõſtituit Dominus, ſuper familiam ſuam, ut det illis cibũ in tempore? Beatus ille ſeruus, quem cum uenerit Dominus eius, inuenerit ſic facientem. Amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua, conſtituet eum. Beatus prædicatur ſeruus, non qui iam bonum operatur, maxime etiam ad domeſticos fidei: non qui nunc fidelis prudensq́ habetur, nec qui dat modo cibum uerbi, familiæ Dei, ſed quem, cum uenerit dominus eius, inuenerit ſic facientem, ſic paſcentem, ſic uigilantem, ſic proficientem, ſic perſeuerantem & morientem, ut nec familiæ ſui ſanguinis, largos prouentus, ex Chriſti patrimonio accumulaſſe, nec domeſticorum fidei utilitatibus defuiſſe reperiatur.
Lucæ 21. Hinc eſt ſalutaris illa, Domini admonitio; Attẽdite autem uobis, ne forte grauẽtur corda ueſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in uos, repentina dies illa. Tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedẽt ſuper faciem omnis terræ. Vi
Matth. 24 gilate ergo, quia neſcitis, qua hora, dominus ueſter uenturus ſit. Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur uenturus eſſet, uigilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Huic accedit
Marc. 13. quod in Marco legimus; Videte, uigilate, & orate, neſcitis enim quando tempus ſit. Sicut homo, qui peregrè profectus, reliquit domum ſuam, & dedit ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis, & ianitori præcepit, ut uigilet. Vigilate ergo, inquit, neſcitis enim, quando dominus domus ueniat, ſero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne, cum repente uenerit, inueniant uos

dormientes. Et ut certo cognoſceremus hoc non ſolũ Apoſtolis, ſed in genere, omnibus dictum, continuo addidit: Quod autem uobis dico, omnibus dico? Vigilate.

F I N I S.

Hic liber de extremo Dei iudicio in duos diuiſus, non modo nihil habet, quòd fidei uel probitati morũ deroget, ſed & utilis eſt, ſi excudatur, qui homines præparari faciat, ad reddendam Deo uitæ ſuæ rationem, quod atteſtor ego

Frater Ioannes Hentenius, Louanij ſacræ theologiæ profeſſor.

EIVSDEM EXTEMPORALIS ET BREVIS DE PRAESENTI CALAMITATE ELEGIA.

SI redeant, paruo defuncti tempore patres,
Et uideant oculis ſæcula noſtra ſuis;
Quanta, putas, raperet miratio corda uirorum
Simplicium? quantus comprimeretq́; dolor?
Eſto, quod expletos, quondam feliciter, annos
Gauderent, & ſe regna tenere Dei;
Collacrymarentur tamen, æqua tempora lance
Conferrent noſtris ſi ſua; noſtra ſuis.
Tanto poſt illos medio; diſcrimine tanto
Linquimur, ut nullo quis queat ore loqui.
Pax, requies, morum integritas, pietaſq́ue, fides;
Tunc erat, & cunctis terra repleta bonis.
Nunc uiget omne ſcelus; nunc exulat omnis honeſtas.
Nunc uicium regnat; iuſtus ubique iacet.
Perfidiæ uis iuncta trahit, uiolatq́; rapitq́;
Omnia, commiſcens ipſa profana ſacris.

Regibus imperium, commercia ciuibus aufert,
Iuſtitiamq; uetat enſe ferire ſuo.
Hocne, precor, ſentit languens Antuerpia, quantum
Non ſeruata fides, ſed uiolata nocet?
Qualis abhinc fuerit ſeptem, uel menſibus octo,
Non latet externos, heu minus indigenas.
Gallus in exemplum, Germanus, Scotus, & Anglus
Tranſierant, ne nos falleret altra fides.
Sed, licet, ut fertur uulgò, diſcrimine felix
Alterius, ſua qui damna cauere ſtudet;
Credere non uoluit pars cæca uenire nouellam
Cum patriæ atque animæ perditione fidem.
Quod furor in templis, aris, ſtatuiſque nefandus
Abſtulit, aut fregit, eſt reparable malum.
Quis reuocet ſenſus muliebres? quiſve reducat
Deceptos falſa relligione uiros?
Quiſve animas deſperantes, ſeſeque uouentes
Dæmonibus teneat, reſtituatq; Deo?
Hinc illæ lacrymæ patrum, remeare liceret
Si quibus; hinc noſter, continuusq; dolor.
Quis mihi det nunc poſſe mori, cunctisq; ſalutem
Partiri, lapſos, morte, leuare, mea?
Hos equidem, uelut in Chriſti baptiſmate fratres
Aemulor, & membrum diligo membra mea.
Quod uaro ſunt de carne mea, de ſanguine ſanguis,
Amplector, ueneror cordis amore mei.
Abſit, ut errores, proprij ſeu dogmata ſenſus
Aut ſequar, aut credam; pars ibi nulla mihi.
Nunc precor alme Pater, cæli terræq; creator,
Obſcuris lumen ſenſibus inde tuum.
Da ueniam lapſis, ægris impende medelam,
Da populo pacem, pacis amice tuo.
Pontificem, Auguſtum, Regem, regisq; Sororem
Protege; ſit Princeps ſoſpes, & ipſe Comes.
SIC Vt In eCCLeſIis MoVeant ſIbI IVſſa, fVgentqVe
In IVſſa, eX popVLIs ChrIſte fVganda tVIs.

F I N I S.

13172
Nijhoff
Apr 28/2

Paris Mai 1904
frs 1,50

J 567
L 958 d